BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
40 G
52

14-28-C-19-

Politicorum,

SIVE DE

PRINCIPE,

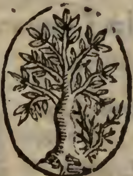
ET PRINCIPATVS ADMINISTRATION

Libri Tres.

Theologicè, Iuridicè, & Hiſtoric

AVTHORE

LÆLIO ZECHIO THEOLO & Iur. Vtr. Doct.

VERONÆ,

Angelus Tamus Excudebat.

CIↃ IↃ C.

SVPERIORVM PERMISSV.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CHRISTIANISS.MO

ET POTENTISSIMO PRINCIPI, HENRICO QVARTO.

Nauarræ & Galliarum Regi.

Lælius Zechius Fœlicitatem.

QVI Rerum cunctarum vim & ordinem intimè conſpicit (Chriſtianiſſime Rex) eas comperit Dei numen ita diſpoſuiſſe, vt ſuperiora inferiora regerent, & tuerentur; ſic enim cernere licet, cœlos & luminaria, hæc ima vi ſua protegere atq; fouere; quod

& in paruo mundo, homine nempè, factum conſpicimus, vt à ſuperiori poteſtate, vices Dei in terris gerente, Principibus ſcilicet, qui velut Sol in ſubditos motum, atque influxum, regiminis via immittunt, regatur, & conſeruetur. Vnde, licet alta, & diuina res ſit imperandi poteſtas, & innumeris referta ſplendoribus, diuinóq; auxilio adiuta, cum recto imperantium regimini ſalus cunctorum nitatur, attamen, vti Diuina Maieſtas & ſi incomprehenſa, omnium attrahit mentes, ex quo etiam balbutientes, eius naturam ſcrutantur, & pro illius gloria decertant, ita terrena poteſtas, vt ſuperni luminis radius refulgens, & ſi in ſe ſumma, omnes tamen allicit, vt admirantes de illa cogitent, & verba facere pro viribus annitantur, vt ijs, qui pro omnibus laborant, ſuppetias aliquas præſtent. Quæ ego quoque perpendens, licet inter ſapientiæ amatores minimus, Rex Potentiſſime, cum iam nonnulla ediderim, ad communem hominum vſum ſpectãtia, hæc pauca etiam ad Principũ,

quos

quos ſummè veneror,& obſeruo, dignitatem & poteſtatem patefaciendam, & recti eorum regiminis rationem tradendam, qualiacunque ſint, collegi: Quæ Maieſtati Veſtræ, Chriſtianiſſime Rex, qui ſi potentiam ſpectemus, ampliſſimus es, ſi virtutes animi, & corporis conſideremus, digniſſimus, cui tanta dignitas ſit collata, quod res etiam bello paceq; egregiè geſtæ, nulla ſanè obliuione delendæ, ex ſeſe patefaciunt, dicata volui; Denique, vt cui nuper non obſcurum meæ erga Maieſtatem Veſtram exhibitum teſtimonium, gratum fuiſſe confido, ſic hoc quoque meæ erga ipſum venerationis inditium, vt hilari fronte ſuſcipere dignetur, ſupplex expoſco.

AD LECTOREM.

DECREVERAM, *humaniſſimè & benigniſſimè Lector, poſt edita à me quamplurima Volumina de rebus Theologicis peragentia, more priſcorum, de ijs quæ ad ſingulos Perſonarum Status ſpectãt, tractare; quæ, Deo ita diſponente, in Politicam Chriſtianè conſcriptã, præter meam opinionem, conuerſa vidi; quorum priorem partem, in Libro, quem de Ciuili, & Chriſtiana Inſtitutione conſcripſi, editam habes; Nunc verò opus propoſitum proſequens, potiorem eiuſdem partem, nempè, in qua de Principe, & Principatus adminiſtratione agitur, in lucem edo. In cuius rei pertractatione id obſeruaui, vt Theologiam, & Iura, cum Hiſtoria, & Ciuili Inſtitutione coniungerem, vt ita tutior appareret ratio res tanti ponderis agendi, aliqua, à priſcis appoſita ad Principatus ampliationẽ ſpectãtia, quæ à Chriſtiana pietate nõnihil diſſidere mihi ſunt viſa, conſultò, ijs tacitis, omittens; neceſſaria tamen ad eiuſdem conſeruationem nequaquam præteriens, & Chriſtianæ charitati conſona afferens, ac ab alijs rectè allata adiungens; vt opus, quatenus per me licuit, omnibus numeris cõſtans adeſſet: quod ſi à mei ordinis munere in aliquibus fortè diſtare tibi videatur, me excuſatũ habe, qui id effecerim ne rem aliquã intactam relinquerem: Boni igitur, Candide Lector, haſce meas lucubrationes conſule, & fœlix Vale.*

Ego Frater Alexander Manerba de Brixia, Lector ſacræ Theologiæ, ſanctæ Anaſtaſiæ Veronæ, vidi hunc Librum, & nihil in eo inueni Fidei Catholicæ, bonis moribus, vel Principibus Chriſtianis contrarium.

Ego Petrus Apollonius ſacræ Theologiæ Doctor, Rector ſanctæ Mariæ Rochæ Maioris Veronæ, vidi hæc ſcripta Ill. ac Reuer. D. Lælij Zechij, & nihil in eis inueni Catholicæ Fidei, bonis moribus, vel Chriſtianis Principibus contrarium.

Petrus Stridonius Vicarius generalis Epiſcopatus Veronæ.

Fr. Hieronymus Placentinus Vicarius Inquiſitionis Veronæ.

Index Librorum, & Capitum Operis.

LIBER I.

IN quo, de ijs quæ ad Principem, & Principatus eſſentiam pertinent, agitur.
De Principatu ſecundùm ſe, eius origine, vtilitate, & neceſſitate. Cap. I. pagina 1
De nominibus Principi tributis, inſignijs eorum, & inthronizatione. Cap. II. 8
De modis legitimè adipiſcendi Principatum. Cap. III. 18
De diuiſione Principatus, aut diſtinctione Politiarum. Cap. IIII. 27
De poteſtate Principum. Cap. V. 44
De virtutibus, & qualitatibus Principem firmantibus, & decorantibus. Cap. VI. 95

LIBER II.

In quo, de ijs quæ ad rectas Principis operationes in regimine exercendas, pertinent, agitur. 153
De officio Principum. Cap. I. 155
De ratione adhibenda ad ſeditiones impediendas, vel compeſcendas. Cap. II. 194
De neceſſarijs ad Principatum conſeruandum, & augendum. Cap. III. 221
De ratione bella gerendi. Cap. IIII. 234
De ratione tuendi Chriſtianam Religionem. Cap. V. 243

LIBER III.

In quo, de perſonis, Principi & Reipublicæ deſeruientibus, agitur, earum poteſtate, & officio.
De ſubditis in genere. Cap. I. 253
De Præfecto Vrbis. Cap. II. 258
De alijs perſonis munera publica adminiſtrantibus. Cap. III. 269
De Militibus. Cap. IIII. 272
De priuilegijs militum. Cap. V. 318
De officio militum. Cap. VI. 329

Index Rerum Memorabilium.

A

ADIVMENTA quæ Principi vtilia. pagina 233.n. 5
Amor, vel charitas Dei, & proximi Principi ineſſe debet. 130 n.23
Arma Principi ſunt neceſſaria, & vt paranda. 232.n. 3

B

Bellum ciuile ex quibus cauſis oriatur, & eius remedia. pag 211.n. 6
Bella quibus conſideratis à Principe ſuſcipienda, vel nō. pagina 234.n. 1
Ad Bellum gerendum quæ peragenda. 237.n. 2
Bellum qualiter ſit indicendum, & gerendum. 240.n. 4 & 289. cum alijs ſequent.

C

Conſcientia recta, Principi ineſſe debet, & cur. pagina 130.n.25
Conſilia qualiter adhibenda. 107.n. 9
Conſtantia in Principe requiritur. 132.n.27

D

Dux exercitus, quibus præditus eſſe debeat, & quæ peragere in bello. 286.n.10

E

Eloquentia Principi vtilis eſt. 103.n. 7

F

Fidei obſeruatio Principi ineſſe debet. 113.n.13
Fides catholica Principi ineſſe debet, & quid de ea cogitare, ac cognoſcere debeat. 128.n.21
Fortitudo Principi ineſſe debet, cur, & quō. 108.n.18

H

Hiſtoriæ cognitio Principi vtilis eſt. 101.n. 5
Hominum multitudo Principi eſt neceſſaria, & vt augeatur. 229.n. 2

Incli-

I

INclinationes, vel paſſiones, vt intelligendæ. pagina 151.n.43
Iuſtitia à Principe exercenda, quot modis, & qualiter. pagina 121.n.19

L

LEges, quæ à Principe ſtatuendæ, & ſeruandæ. pagina 177.n.11
Lenitas, & ſeueritas, vt à Principe exercendæ. 131.n.26
Liberalitas à Principe exercenda, & qua menſura. pagina 119.n.18
Libri praui exterminandi, boni admittendi, & quæ alia præſtanda. 244.n. 2
Litterarum ſcientia eſt Principi vtilis, & quæ præſertim, & doctos idem amare, & fauere debet, & eorum opera vti. 102.n. 6

M

MAgnanimitas Principi ineſſe debet, & cur, cum præclaris exemplis. 114.n.14
Magiſtratus qui, & quales eſſe debent, & quæ agere, & à quibus cauere, remiſſiuè. 271.n. 2
Maieſtas, & authoritas, Principi ineſſe debent, vnde oriantur, & vt vtendæ. 134.n.29
Milites quales eligendi, & vt exercendi, & ſufficiendi. pagina 237.n. 3
Militare licitum eſt, vel bellare, ſi legitimè fiat. 272.n. 1
Milites vnde dicantur, & vt neceſſarij. 273.n. 2
Militia quotuplex ſit. ead.n. 3
Milites qui eſſe poſſint, vel non. ead.n. 4
A Militia ceſſare non licet. 274.n. 5
Milites quotuplices ſint, & vt diſtinguantur. 275.n. 6
Milites quibus formulis ſumebantur. ead.n. 7
Militum leges, vel militaris diſciplina apud priſcos quę. pagina 276 n. 6
Milites quibus qualitatibus conſtare debeant. 282.n. 9
Militum priuilegia quæ ſint. 318.n. 1

Milites

Milites quæ agere poſſint. 326.n. 2
Milites quid agere debeant circa victoriam, cladem, & alia. 327.n. 3
Milites à quibus cauere debeant. 329.n. 1
Milites quæ agere debeant. ead.n. 2
Milites ſecundùm Deum, vt ſe habere debeant. 331.n. 3

N

NOuitates à Principe vitandæ. 107.n.10

O

ORatores ad Principes qui eligendi, & circa eos quid obſeruandum. 174.n. 9

P

PErſonæ publicæ quæ aliæ conſtituendæ, præter præfectum, earum poteſtas, & officium. 269.n. 1
Politiarum, ſeu principatuum ſpecies, quæ ſint, & quot, & quæ quælibet. 27.n. 1
Politia quæ inter alias ſit potior. 30.n. 2
Politiæ, vt inter ſe permutentur, & cõmutentur. 31.n. 3
Politiæ vt corrumpantur, & conſeruentur. 33.n. 4
Politia quæ cuique genti magis accommoda ſit. 37.n. 5
Politia quæ optima ſit. ead.n. 6
Potentia Principem adiuuat, & in quibus conſiſtat. pagina 132.n.28
Præfectus vrbis quis ſit, & cur inſtitutus. 258.n. 1
Præfectus vrbis quibus præditus eſſe debeat, & quæ ſeruare. 260.n. 2
Præfecti vrbis munus quod, quæque poteſtas. 262.n. 3
Principis ſtatus aliorum hominum ſecularium ſtatum ſuperat. 1.n. 1
Principatus eſt ex iure naturæ, & inde introductus, & quomodo. 2.n. 2
Principatus eſt à Deo. 5.n. 3
Principatus, vt introducti, & aucti. 4.n. 6
Princeps, cur ſic dicatur. 8.n. 1

Principes quandoque dicti ſunt Dij, quare, & quomodo. pagina 8.n. 2
Principes dicti ſunt Iudices, & quare. 9.n. 3
Principes dicti ſunt Duces, & quare. 10.n. 4
Principes ſæpè dicti ſunt Reges, & quare. ead.n. 5
Princeps aliquis dicitur Imperator, quomodo, & quare. pagina 11.n. 6
Principes dicti ſunt Domini, & cur. ead.n. 7
Principes ab euentibus, quæ nomina ſint quandoq; ſortiti. 12.n. 8
Principum vani aliqui tituli. ead.n. 9
Principibus qui tituli communiter à nationibus ſint tributi. 13 n.10
Principes quibus inſignijs quandoque ſint vſi. ead.n.11
In Principum inauguratione, vel inthronizatione, qui ritùs obſeruati. 14.n.12
Principatus per electionem acquiritur, & rectè. 18.n. 1
Principatus per ſucceſſionem quandoque defertur, & iure. 20.n 2
In Principatu quis ex pluribus filijs, vel nepotibus ſuccedat. 21.n. 3
Principatum an obtineat filius natus ante adeptionem Principatus, vel poſt. 23.n. 4
In Principatu quis ſuccedat, an natus ex primogenito mortuo, vel alius proprius filius. 24.n. 5
Principatus an per fœminas obtineatur. ead.n. 6
In Principatu vt ſuccedatur ex teſtamento, vel ab inteſtato. ead.n. 7
Principatus an acquiratur per emptionem. 25.n. 8
Principatus an ſorti committi poſſit. ead.n. 9
Principatus an per contractus deferatur, & quomodo. pagina 26.n.10
Principatus an bello acquiratur, & quomodo. ead.n.11
Princeps nouus pro veteri non eſt quærendus. 27.n.12
Principatus eſt legitimus, vel tirannicus. 38.n. 7
Principatus non ambiendi, cum exemplis eorum, qui il-

los renunciarunt. 42.n. 11
Principes poteſtatem habent à Deo, etiam ſi mali ſint, & illis eſt obediendum. 44.n. 1
Principes Chriſtiani poſſunt condere legem, quæ obliget etiam in conſcientia. 47.n. 2
Principes poſſunt iudicia publica exercere. 48.n. 3
Principes poſſunt bella gerere, ſi legitimè fiat, & quæ talia dicantur, & quid in eis liceat, vel non. 49.n. 4
Princeps quid poſſit circa bona ſubditorum. 59.n. 5
Princeps quæ, & quanta poſſit in caſibus particularibus. pagina 62.n. 6
Principis beneficium, & reſcriptum, vt interpretanda. pagina 66 n. 7
Principis priuilegia quæ, & quanta ſint. 74.n. 8
Princeps leges cuſtodire debet, cur, & quõ. 116.n.16
Princeps circa affectũ amoris, vt ſe habere debeat, quæ amare, vel non. 135.n.30
Princeps quæ odio habere debeat, vel non. 137.n.31
Princeps quæ deſiderare debeat, & quæ fugere, vel non. pagina ead.n.32
Princeps in quibus delectari debeat, vel non. 139.n.34
Princeps quæ ſperare debeat, vel non. 140.n.35
Princeps deſperare, vel præſumere de ſe non debet, & quomodo. 141.n.36
Princeps quæ timere debeat, & quæ non. ead.n.37
Princeps vt iram vitare debeat. 142.n.38
Princeps zelum vt moderari debeat. 144.n.39
Princeps ſenex, vt ſenũ inclinationes moderari, & quas earum ſequi debeat. 145.n.40
Princeps iuuenis iuueniles paſſiones, & affectus, quos ſequi, vel moderari debeat. 147.n.41
Princeps quos affectus nobilium moderari, & quos ſequi debeat, vel diuitum. 149.n.42
Princeps debet perſeuerare in bono, cum multis exemplis eorum, qui prius boni videbantur, & mali Principes euaſere, & ècontra. 152.n.44

Princeps finem bonum in regendo, ſibi præfigere debet, & quis is ſit. 155.n. 1
Princeps propriam politiam rectè formare debet, auferens ab ea quod eſt imperfecti,& quomodo. 158.n. 2
Princeps grauia negotia, vt animi recreationes ſumere debet,& quare. 159.n. 3
Princeps bonum ſui exemplum præbere debet, cum varijs argumentis. ead.n. 4
Princeps an teneatur leges ſeruare,& quomodo,& quãdo ſic, maximè quando tranſeunt in contractum. pagina 160.n. 5
Princeps quas animi relaxationes ſumere debeat. pagina 162.n. 6
Princeps qualiter erga familiam, & cuſtodiam corporis ſui, & conſanguineos, maximè ſucceſſorem ſe habere debeat. ead.n. 7
Princeps multos, & bonos adiutores,ac miniſtros ſuſcipere debet,& quot, & quales ij eſſe debeant, maximè conſiliarij,& quid circa eos agendum,& conſilia. pagina 164 n. 8
Principis regia vbi eſſe debeat, & quid in alijs locis Imperij præſtare habeat. 176.n.10
Princeps bonas leges ferre debet,& quæ ſint illæ,ac quæ ſeruandæ,& quomodo. 177.n.11
Princeps vt erga Principes ſe habere debeat, & an cum ijs ſocietates inire expediat. 179.n.12
Princeps vt erga ſubditos ſe habere debeat, & quam eorum curam gerere. ead.n.13
Princeps quæ vitare debeat. 184.n.14
Princeps quam curam reddituum ſuorum habere debeat,& circa eorum exactiones,vt ſe habere conueniat. pagina 185.n.15
Princeps in regendo vti debet clementia,& manſuetudine, cum varijs argumentis, & exemplis præclaris. pagina 186.n.16
Princeps honore afficere omnes debet, & medius eſſe inter

ter mitem,& ſeuerum, hilarem,& triſtem, & quomodo. 188.n.17
Princeps habere debet fortes munitiones,proprium numiſma, pondera certa,& quæ alia. 189.n.18
Princeps noſſe debet quid in eius dominio, & alibi fiat, & vt circa cognita ſe habere debeat. 191.n.20
Princeps medijs vti debet, quibus populo gratus fiat,& quæ ſint illa. 192.n.21
Princeps qualiter cum diuitibus, maximè Principibus Imperij ſe habere debeat. 194.n. 1
Princeps quomodo erga inopes ſe habere debeat. pagina 197.n. 2
Princeps quomodo cum ſubditis acquiſitis ſe habere debeat. 198.n. 3
Princeps quomodo cum ſubditis hæreticis, & infidelibus ſe habere debeat. 199.n. 4
Princeps debet dominium ab externis hoſtibus tueri,& quomodo id fiat,& quot vijs. 216.n. 7
Princeps an bello intereſſe debeat, & vt ſe gerere circa victoriam, cladem, vel pacem. 242.n. 5
Prudentia,& fortitudo Principi ineſſe debent, quare, & quomodo. 97 n. 3
Prudentia,vt exercenda à Principe,in cognoſcendo mores ſubditorum, ac vulgi, vires proprias, & quæ alia. pagina 99.n. 4
Prudentiæ capita quæ Princeps obſeruare debeat. pagina 104.n. 8

R

Regiminis iuſti ſigna quæ. 40.n.10
Religio Principi ineſſe debet,cur, & quibus modis eam oſtendere,& amplecti debeat, cum præclaris exemplis. 108.n.12
Religionis bonum Principi curæ eſſe debet. 243.n. 1
Religionis prætextu quæ mala commiſſa, vel committi poſſint, & vt iis proſpiciendum. 44.n. 3

Sedi-

S

SEditiones, ac Imperiorum euerſiones vnde oriantur, & vt eis obuiandum, cum eorum remedijs. pagina 202.n. 5
Spes Principi Chriſtiano ineſſe debet. 129.n.22
Subditi debent Principi obedire in licitis, & quod peccatum incurrant ſecus faciendo. 253.n. 1
Subditi debent Principem reuereri, nec eum triſtitia afficere. 255 n. 2
Subditi Principem timere, & amare debent. 256.n. 3
Subditi debent Principi opem ferre, nec ei detrahere; pagina 257.n. 4
Snbditi debent pro Principe Deum rogare. 258.n. 5

T.

THeſauri Principi ſunt neceſſarij ad Principatum tuendum, & vt iuſtè colligi poſſint. 222.n. 1
Temperantiam Princeps amplecti debet, cum præclaris exemplis. 115.n.15
Timor Dei Principi ineſſe debet, & cur. 130.n.24
Tirannis quid ſit, & ex quibus dignoſcatur, & quàm mala. 39.n. 8
Tirannidis ſigna quæ. ead.n. 9

V

VIctualia Principi ſunt neceſſaria, & vt comparentur. 233.n. 4
Virtus eminens Principi ineſſe debet, & quare. 95.n. 1
Virtutes quæ præſertim in Principe requirãtur. 97.n. 2
Virtutes in Principe vt augeantur. 117.n.17

DE PRINCIPE
LIBER PRIMVS.
IN QVO, DE IIS QVAE AD Principem, & Principatus eſſentiam pertinent, agitur.

SVMMARIVM.

1 *Principis ſtatus aliorum hominum ſecularium ſtatum ſuperat.*
2 *Principatus eſt ex iure natura, & inde introductus, & quomodo.*
3 *Principatus iuſtus à Deo eſt.*
4 *Principatus quomodo introducti, & aucti.*

De Principatu ſecundùm ſe, eius origine, vtilitate, & neceſsitate. Cap. I.

MIRVM quidem eſt, ſi diligenter inſpiciatur, hominis opificium, vt qui ad Dei Optimi Maximi imaginem côditus ſit, ac duplici portione, velut vniuerſi compendium, Anima, ſcilicet & Corpore conſter, vt corporis ratione rebus omnibus corporeis præellet, & animæ vi cunctorum naturam pernoſceret, & vſque ad primam cauſam cognoſcendam, con-

1 *Principum ſtatus, aliorum hominum ſecularium ſtatum ſuperat.*

ſcenderet, & in eius amore exardeſceret, & illa demũ in cœlis frueretur. Inter homines verò, Principes ipſi, velut Sol inter minutiora aſtra, refulgent; ſunt enim velut caput ad corpus, in quod influxus, & motũ immittit, velut manus ad opus, & quodammodo velut Deus in mundo, vnde & in ſacris literis Dij appellantur. Pſal. 81. & Pſ. 49. vt exponit Theod. q. 47. in Gene. eo quòd Dei miniſterio in terris fungantur: & apud Homerum Iliados lib. 1. dicuntur Paſtores, eo quòd populos paſcere debẽt, & Patres, quia ſubditos alere, & in bonum dirigere habent, ideò de ipſis, in hoc ſacratiſſimo die, quo Deus ſummus carne noſtra indutus in terris apparere dignatus eſt, cuius boni Principes imitatores, & eius gloriæ defenſores eſſe debent, ad ipſius gloriam, initium huic operi faciens.

2 *Principat⁹ eſt ex iure natura, & inde introductus, & quomodo.*

Primo loco de Principatus origine pertractando, aduertere licet, ꝙ etſi initio homines liberi nati eſsẽt, libertas etenim à natura, ſeruitus à iure gentium eſt introducta, cum tamen ij diſperſim habitarent, neceſſitatis iure, & ſocietatis mutuæ officio, qua ſibi inuicem opem præſtarent, adigente, ciuitates extruxere, vt ibi coniunctim viuentes virtutem colerent, & quaſi membra membris ſibi inuicem inſeruirẽt, vt inquit Philoſophus 1. Polit. lib. Cum verò multitudo ſine rectore, & lege dirigi non poſſit, eadem neceſſitate impellente, & iure naturæ docente, quoſdam virtute præſtãtiores viros, Duces, ac Principes, à quibus dirigerẽtur, & defenderentur, & ad virtutis bonũ promouerentur, ſibi ipſis conſtituerunt, ex quo factum eſt, vt qui ante liberi erant, alienæ poteſtati ſubijcerentur, & qui ante ſibi ipſis legem dicebant, ius condendi in ſe legẽ qua dirigerentur, & vi coactiua in officio continerentur, in eoſdem Principes trãſtulerint, ita vt à populo ad Principes, & dominium politicũ, & ius condendi leges eſt tranſlatum, vt inquit Philoſophus lib. 1. & 3. Polit. & Iureconſ. in l. 1. ff. de orig. iur. & Imp. Inſtit. tit. de iure

nat.

nat. gent. & ciu. Accedit, vt inquit excellentiſſimè D. Tho. de regimine Principum. lib. 1. opuſc. c. 1. nam in omnibus quę ad aliquem finem ordinantur, in quibus contingit ſic & aliter procedere, opus eſt aliquo dirigente, per quem ad debitum finem perueniatur, vt enim nauis, quæ ſecundùm diuerſorum ventorum impulſa in diuerſa loca ferri contingit, ad deſtinatum finem nō perueniret, niſi gubernatoris induſtria ad portum optatum dirigeretur, ſic hominis eſt aliquis finis ad quem tota eius vita, & actio ordinatur, cū ſit agens per intellectum, cuius eſt operari propter finem; contingit verò homines diuerſo modo ad finē tendere ob diuerſitatem humanorum ſtudiorum, & actionum, ergo egent aliquo dirigente ad finē. Et ſi homo alijs hominibus non egeret, tñ lumine rationis ſibi diuinitus indito ad debitum finem dirigeretur, ſed quia eſt animal ſociabile, aptum inter homines viuere, vt habetur lib. de Ciuil. Inſt. iam edito, oportet in ſocietate, & hominibus aliquid eſſe per quod multitudo regatur, aliter multis hominibus exiſtentibus, & vnoquoq; quod ſibi eſt congruum prouidente, multitudo in diuerſa diſpergeretur, niſi aliquis eſſet, qui eorum quæ ad bonū multitudinis attinēt, curam haberet, vt & corpus hominis deflueret, niſi eſſet aliqua vis regitiua in corpore exiſtens, quod perpendens Salomon ait: vbi non eſt gubernator, populus diſſipabitur, non enim idem eſt quod eſt proprium, & commune, ſecundùm proprium enim diuiduntur, ſecundùm commune verò vniuntur, oportet ergo præter id quod mouet ad proprium bonum vniuſcuiuſque, eſſe aliquid quod moueat ad bonum commune multorum, corpora enim cœleſtia diuina prouidentia per vnum reguntur, & omnia corpora per creaturam rationalem, in vno etiam homine, animus regit corpus; & inter animæ partes, iraſcibilis & concupiſcibilis ratione reguntur; Contingit verò in ijs quæ ordinantur ad finem, aliqua rectè,

& non rectè procedere, vnde eget aliquo rectè dirigente ad finem, & ſic bonum commune; Accedit, nam q plures homines vni ſe ſubdant regendos, ex naturali ratione contingit, nempè ex voluntate qua plures alicui ſe ſubdunt, quod verò à voluntate procedit, à principio intrinſeco, & libero emanat, vt dixi tract. de Voluntario, & Inuoluntario, & declarat Philoſophus 3. Eth. lib. quod verò tale eſt à natura procedit, ergo naturale eſt, vt homines alteri voluntariè ſe ſubdāt; Præterea inter homines ſexus muliebris adeſt infirmus, & imbecillis, pueri, ſenes, & multi timidi, & imbelles, ergo aliquo egent forti, & robuſto, qui eos nedum à naturalibus iniurijs, ſed etiā hoſtibus externis tueatur, id fieri verò nō valeret, niſi multitudo ei ſe ſubijceret, obediret, & opem ferret; præterea hominum multitudo præſidio legum deſtituta, eſſet effera, & inſana, vt dixi ſupra tract. de Legib. & docet Sophocles, ergo opus eſt, vt aliquis ſit qui leges decernat, id ad Principē ſpectat, ergo. Vlterius lex eſt per ſe muta, niſi quis vim natiuam ſibi impertiatur, & executioni mandet, id facit Princeps, ergo Tolle principatus è mūdo, confuſa omnia erunt, & iniuſtitijs referta, alienum quilibet ſibi vſurpabit, ſola vis, ac libido dominabitur, at Princeps animata lex omnia ſedat, componit, ac intra fines ſuos, ſuppliciorum metu, ac præmiorum exhibitione, manere cogit, vnde nedum natura ipſa, ſed & neceſſitas mouet, vt alicui homines, à quo regantur, ſubdi debeant; Præterea nedum voluntarium dicitur, & perinde naturale, non ſolum quod eſt tale abſolutè, ſed etiam ſecundùm quid, vt eius qui proijcit merces in mare, vt ſe ſaluet, vt inquit Philoſophus 3. Ethic. licet ergo in libertate viuere omnibus ſit optabile, ſecūdùm quid tamen homo alteri voluntariè ſubditur, vel quia rudis ſit, & ſic ſubijcitur ſapiēti, vt ab eo erudiatur, vt ait Philoſophus 1. Polit. & in prooemio Metaphyſicorum, ſecundò, ex accidenti ob maius bonum

homo

homo liber alteri homini ſubditur, & hoc pacto gratia vitæ ſeruandæ homo ſe vendit alteri ad pretiũ participandum, vt in famis neceſſitate ſe ſeruet, vt habetur Exod.21.Leuit.25. & habetur Inſtitut.tit.de Iure Perſ.& l.2. C.de patrib. qui fil.propr.diſtraxerunt. & Inſtit.de patria pot.vel cum quis ab hoſtibus capitur, quorum poteſtati voluntariè ſe homo ſubijcit,& iuris diffinitione,vt incolumis ſeruetur l.libertas. ff.de ſtatu hom. & Inſtit.tit.de Iure Perſ. ſi ergo ex cauſis prædictis poteſt homo alteri homini ſubdi,ſic etiam multitudo, vt ſe ſeruet incolumen, iure alteri ſubditur. Vnde &Cicero lib.3.de Legib.ait,ſine imperio enim, (quod eſt certus ordo in iubendo,& parendo)nec domus vlla,nec ciuitas,nec gens,nec hominum vniuerſum genus ſtare,nec rerum natura omnis,nec mũdus ipſe poteſt:& Seneca idem vocat ſpiritum vitalem per quem Reſpublica cohæret. lib.1.de clem.

Et nedum principatus ex iure naturæ emanat, ſed etiam à Deo, ſi iuſtus ſit, authoritatem ſortitur, licet enim dominium tenere ſit proprium ſolius Dei, quod ius ſibi vendicauit in rerum cõditione, quarum meritò dominus eſt effectus, eius tamen nomine homines hominibus præſidere, & dominiũ rerum habere à diuina procedit authoritate à qua omnis poteſtas dependet, ſic enim Spiritus ſanctus Prouerb.8.ait,Per me reges regnant,& legum conditores,(vel,vt alia lectio habet) Principes iuſta decernunt, & idem Salomon. 2.Paralip.1. Fatetur ſe regem à Domino conſtitutum,non enim eſt poteſtas,niſi à Deo, & Deus ipſe Deuteron.16. conſtituit iudices, vel Magiſtratus conſtitui iubet,vbi ante non erant, & Sap.6. & Deus ipſe præ fecit populo Moyſem, Exodi 18.& Dauid quoque diuina ordinatione eſt electus.1.Reg.16. & profectò, quòd homines liberi vni homini ſubdantur à quo regantur, eſt quædam diuinæ poteſtatis participatio, cũ enim ipſe omnimodam in homines habeat poteſtatẽ, 9 *Principat° eſt à Deo.*

& quò ad animam, & quò ad corpus, quoſdam inter homines eſſe voluit quibus delegationem ſuæ poteſtatis in hominibus regendis viſibiliter participaret, & tanti apud omnes fierent, vt eis cæteri obedirẽt, quod fieri nõ valeret, niſi diuino inſtinctu id hominibus impreſſum eſſet, vt vni homini ipſius vices gerenti cęteri obtemperarent, quod nequaquam contingeret, niſi diuina authoritas accederet, cum alioqui homini ſimplici cæteri homines, niſi hoc lumine ducti, non ſubderentur, nec ipſe maiorem cæteris, cum naturæ conditione cæteros non antecellat, obtineret authoritatem, niſi diuina authoritas naturaliter indita non accederet, vnde & pro radice omnium malorum ponitur, ꝙ non ſit rex in populis. Iudic. c. 17. & in vltionem ſcelerum idem minatur boni Principis priuationẽ. Iſa. c. 3.

4 Principatus vt introducti, & aucti. Principatu igitur ſic naturę lumine, & Dei mandato conſtituto, imperandi poteſtas per temporum interſtitia incrementa ſuſcepit, principio namq; diſtincta eſt humana politia per domos, generationes, & loca habitationum electa, ante Diluuium enim diſtincti ſunt Principes generationum, & per familias conſtituti. Geneſ. 4. & 5. poſt Diluuium etiam inter generationes Sem, Cham, & Iaphet, filiorum Noe, diuiſæ ſunt familiæ, & gentes per orbem terrarũ. Gen. 10. 11. Rurſus ex duodecim filijs Iacob, vel duodecim Patriarchis, totidẽ diuiſiones generales ſunt factæ, quæ denuò per cognationes, & familias ſunt exactæ. Exod. 6. Num. 1. & 2. Paral. c. 1. cũ ſeq. & Ariſt. lib. 1. Polit. c. 1. refert ex Homero, incrementa regnorum orta fuiſſe ex domibus primum, & familijs, quibus præerant ſeniores, deinde conſtitutos pagos ex propagatione familiarum, & omnem domum dicit conſuetam gubernari à ſeniore, & primum ſub regibus ciuitates fuiſſe, nunc autem & gentes, quibus reges iura dedere.

A principio etiam exigua erant regna, & fines anguſti, populis vni ſe ſubijcientibus, qui eos diligenter

curabat, abſq; ambitione ſibi ſubijciendi alienigenas, vt ait Iuſtinus in princ. qui dicebãtur ſæpè reguli paucis contenti, cũ & naturæ author regionibus ſuos terminos præſtituerit, fluminibus, lacubus, vel montibus interiectis, vt ita videretur ſat eſſe ſi quis certæ anguſtæ regioni rectè præeſſet, vt & poſt confuſionem Babilonicam variæ linguæ ſunt ortæ, vt indicaretur fortè vni linguę ſat eſſe ſi vnus rectè dominaretur, poſtea verò malitia hominum creſcente, & regnandi libidine, orta ſunt bella, vnde potentior infirmiorem ſibi ſubijcere conatus eſt, vnde imperiorum fines dilatati ſunt, & diuerſæ rerum publicarum adminiſtrationes exortæ, & populorum, ciuitatum, oppidorum, & regnorum ſocietates: vt dicit Greg. Toloſ. de Republ. lib. 1. cap. 2. quod & poſt, vſu rerum teſte, expediens fuit, cũ enim malitia hominum excreuerit, facilius homines in officio continentur, & à prauis deterrentur, ſi lati ſint imperij fines, vt quibus poſt patrata ſcelera nullum ſit perfugium; modò imperium legitimè ſit acquiſitũ.

SVMMARIVM.

1 Princeps cur ſic dicatur.
2 Principes quandoque dicti ſunt Dij, quõ, & quare.
3 Principes quandoque dicti ſunt Iudices, & quare.
4 Principes quandoque dicti ſunt Duces, & quare.
5 Principes ſæpè dicti ſunt Reges, & quare.
6 Princeps aliquis dicitur Imperator, quõ, & quare.
7 Principes dicti ſunt Domini, & quare.
8 Principes ab euentibus quæ nomina quandoque ſint ſortiti.
9 Principum vani aliqui tituli recenſentur.
10 Principibus qui tituli à varijs nationibus communiter ſint tributi.
11 Principes quibus inſignijs quandoque ſint vſi.
12 In Principum inauguratione, vel inthroniƷatione qui ritus obſeruati.

De nominibus Principibus tributis, inſignijs eorum, &c. Cap. II.

1 Princeps cur ſic dicatur.

PLVRIBVS Principes, ob gradus prærogatiuam, vel aliqua accidentia, nominibus ſunt appellati.
Primò enim is dicitur Princeps, quaſi primum caput, vel præſtans inter alios, & principatus ſtatus eſt, & dignitas eius qui primus, & præcipuus eſt. Et licet Principis nomen ſimpliciter de Deo dici poſſit, qui eſt principium, & finis omnium. Apocal. c. fi. tamen in regno, vel imperio, cum ſit ſermo de Principe intelligitur de Rege, vel Imperatore. §. ſed & quod. Inſtit. de iur. nat. l. 1. ff. de conſtit. princ. cap. vnico. de ſacra vnctione, vel de capite Reipublicæ in eis, qui præſunt vniuerſo populo, & quādoq; alios Principes habēt ſub ſe. Exo. 22. Alij Principes qui ex alijs pendent, dicuntur cum additione, vt Principes Imperij, Principes Regni, qui habent Ducatus, vel Comitatus ab Imperio, vel Regno, & illis ſubditi ſunt, ſic Rex Niniuitarum dicitur edictum cum Principibus conſtituiſſe. Ionæ. 3. & Nabuchodonoſor conuocaſſe Principes regionum. Dan. 3. & Aſſuerus conuiuium Principibus eius præparaſſe. Eſther 1. & 2. qui habent principatus à ſuperioribus, & hi à Deo. Coloſſ. 2. Rom. 13. Tit. 3.

2 Principes quandoque dicti ſunt Dij, quō, & quare.

Secundò, Principes quandoq; dicti ſunt Dij. Pſ. 46. Quoniam Dij fortes terræ vehementer eleuati ſunt. Exodi 7. Ecce conſtitui te Deum Pharaonis, & c. 22. Pſal. 81. Deus ſtetit in ſynagoga Deorum; quia non eſt poteſtas, niſi à Deo permiſſiuè, vel per conceſſionem. Rom. 13. vt indicetur ſicut populus Principi obedire debet. d. c. 13. Rom. Sic Princeps Deo: vt dicit Chriſ. in Pſal. 143. & ab Homero Principes dicuntur Ioue editi, & à Menandro dicuntur imago animata Dei, quod

&

& aſſerit Plutar.in Themiſtocle.& Tert.lib.ad Scapulam. vocat Imperatorem hominem à Deo ſecundum, vnde ſceptrum erat Regum inſigne,quod erat Dei inſigne,vt dicit Ouid.1.Metamorph.& 3.de Am.eleg.1. vnde & dicitur Princeps vice Dei fungi in temporalibus.l.1.ff.de offic.eius l.quod meo. ff.de acqui.poſſ.& §.1.nouel.73 de inſtr.fid.& caut.dicitur Deum de cœlo imperium conſtituiſſe,& Imperatores dicuntur ſanctiſſimi,& eorum reſponſum cœleſte oraculum.l.nullam.vbi glo.C.de ſacr.ſan.eccl.l.titia.§.fin.de leg.2. & etiam dicuntur ſemidei,ab Heſiodo,& Statio in 2.

Tertiò, aliquando Principes dicti ſunt Iudices, vt patet lib.Iudic. & ſic dicti ſunt vſque ad Samuel. Geneſ.18.1.Reg.7.Act.c.13.& 21.Iudic. cum proprium Regis ſit facere iudicium,& iuſtitiam. cap.regum offi cium.23.q.5. quod & Dauid rogabat. Pſ.71.3.Reg.3. & Cic.lib.2.dicit, iuſtitiæ faciẽdæ cauſa bene moratos reges olim conſtitutos, & Ariſt.3.Polit.c.11.dicit, ꝙ Rex Dux eſt belli, & Iudex controuerſiarum, & alibi idem in ſacris literis habetur 3.Reg.10. Iere.22.Prouerb.20. vnde ſolium Principis dicitur ſella, vel ſedes honorabilior,vbi cũ maieſtate ius dicit; & ideò Princeps debitor eſt iuſtitiã facere, vt dicit Lucas de Penna.in l.neminem. C.de ſuſcept.& archar.lib.10. & ob id ei redditus dati, vt dicit D.Th.2.2.q.63.art.1.Matth.de Afflict.deciſ.265.nu.80 & 81.

3 Principes dicti ſunt Iudices, et quare.

Hinc eſt quòd olim Principes ius dicebant, vel alij iudices eorum nomine, ijs impeditis, vt dicit Athen. lib.12.c.4 vnde Perſarum Reges, licet delitijs dediti ius in aureo ſolio, & throno purpura ornato dicebãt, idem ibi cap.3.quod & Indi Reges ſeruabant, vt dicit Q.Curtius lib.8. quod & Ianus faciebat,teſte Beroſo. lib.4.& Seuerus Imperator,vt dicit Herodianus lib. 3. & Mitridates Rex Ponti, vt dicit Plin.lib.7.cap.24. & lib.25.c.2.Gell.lib.17.c.17.Valer. lib.8.c.7.&Herodis Regis Antippæ Philippus frater,vt dicit Ioſeph.li.18.

c.1. vnde & Deus Principes ſegnes in reddenda iuſtitia reprehendit.Iſ.1. quæ ego intelligerem modo Princeps iura norit, vt præſumitur ea in ſcrinio pectoris habere, aliàs per idoneos iudices id diligenter exequi debet,maximè difficilia.

Principes dicti ſunt Duces, & quare.

4 Quartò, aliquando dicti ſunt Duces,maximè tempore belli,vt Reges tempore pacis. 1.Reg.8. Cum vtrunque Regis ſit munus,vt ibi habetur: & hic eſt modeſtior titulus,quàm imperantis,vel regis, ſic dicti quod Dei iuſſu gubernent.d.cap.8.& refert Trogus.lib.2.& quandoque Duces ſub alijs Principibus erant conſtituti,vt ait Polib.lib.10.& quandoque è Ducibus belli in Reges eligebantur: vt dicit Iuſtinus lib.24.de Soſthene electo Rege à Macedonibus,quòd firmaſſet eorum animos trepidantes contra victoriam Gallorum; poſt Duces ſunt dicti Principes Regni à Regibus electi,vel Imperatoribus:vt dicit Sabell.lib.5.Aenead.8. & lib.19.& 23.hiſt. Anglic.

Principes ſapè dicti sũt Reges, & quare.

5 Quintò,frequentius dicti ſunt Reges,à regendo,cũ regere ſit id quod rectum eſt tenere, cum rectum ſit quod in neutram partem flectitur,inde per tranſlationem quod bonum eſt, rectum dicitur, & qui bene,& ex legum præſcripto Rempublicam adminiſtrat, Rex dicitur,vt dicit Cic.lib.3 de Finib.ſic apud Romanos primo regentes Reges ſunt dicti, & poſtea Imperatores,vt dicit Trogus Pomp.& Iuſtinus in 1. & apud alias etiam gentes: vt dicebatur Rex Aegypti,Rex Tanais,& olim veteres Reges non Imperium ſibi.ſed populis ſuis gloriam quærebant,vt dicit Beroſus lib.4.in Nino. quia iuſtus, & legitimus Princeps habebatur, qui regnabat ex conſenſu populorum,vt Tirannus dominans,& imperium adipiſcens illis inuitis; apud Romanos etiam magno in honore habebatur, quòd aliquos Reges nominarent,vt fecerunt de Perſeo,& Deiotaro, vt dicit Liu.lib.44. & Cic.orat. pro Deiotaro. & paſſim Reges Principes in ſacris literis dicuntur.

Reguli

Reguli inde dicebantur, qui ſub Regibus erant, de quo Ioan. 4. & Seruius in 8. Aeneid.

6 Sextò, aliquis Princeps dictus eſt Imperator, & ſic dicebatur Dux militum præcipuus, qui imperabat militibus, ab imperando, vel iubendo dictus, & quandoque milites ſuos duces, rebus bene geſtis, Imperatores vocarunt: vt dicit Appian. Alex. lib. 2. de bello ciu. & lato vocabulo Imperatores dicti quoquomodo Præſidentes publicè et Magiſtratus. l. poteſtatis. ff. de verb. ſign. l. 3. ff. de legib. Et licet olim Imperatoris titulus ad tempus certum tantum daretur, vt dicit Appia. Alex. lib. de bellis Mitridat. tamen Iulio Cæſari imperiũ ſub Imperatoris nomine perpetuò eſt delatum, vt dicit Suetonius, poſt quem populus detulit imperium Octauio ad decem annos, & poſt ad eius vitæ tẽpus; poſt Octauium Cæſares ſub hoc nomine Imperatoris ex populi conſenſu regnarunt, vel tacito, vel expreſſo, vel vi, & ita per ſucceſſionem filij eorum ſuperſtites, vel militũ impetu, vel ducum potentia, vel alio modo. Demum ſummi Pontifices in Occidente Imperatores Occidentales coronarunt, & formam eligẽdi Regem Romanorũ, & Imperatorem tradidere. c. venerabilẽ. de elect. de quo tract. de Elect. aliqua habentur. qui & non ſunt domini totius Orbis Chriſtiani, vt pluribus probat Greg. Toloſ. de Repub. lib. 6. c. 13, & conſentiũt Theologi, recentiores præſertim, ſcilicet Dominicus Sotus, Salon, Aragon, & Molina in eorũ tract. de Dominio; præter quos eſt ſummus Pontifex, qui eſt caput Eccleſiæ Catholicæ, & omnes Chriſtiani ex neceſſitate ſalutis ei obedire tenentur. c. vnam. de maior. & obed. in extrau. communi. & habet vtrunq; gladium, de qua re aliàs plenius dixi.

Princeps aliquis dicitur Imperator, quã, & quare.

7 Septimò, alij vocati ſunt Domini, licet hæc appellatio inter homines liberos dura ſit viſa. 3. Polit. c. 10. id tamen fieri potuit ex populi volũtate, qui ſe alicui regendum ſubiecit, qui tamen modum exceſſit quandoque,

Principes dicti ſunt Domini, cur.

que,cum propriè dominorum poteſtas ſit in ſeruos,vt Regum in ciues volentes: & domini nomẽ proprium ſit Dei, quem titulum actu ſibi comparauit in rerum conditione, vt dixi tract.de Deo.ſub cap.de Dei nomine. & ideò domini nomen Octauius Cæſar, vt opprobrium exhorruit:vt dicit Suet.in eius vita,& Tiberius cum ſic quandoque eſſet vocatus, vetuit ne deinceps id fieret, vt dicit Suet. in Tiberio, vt contra Domitianus cum ſemel ſic eſſet dictus, conſtituit vt non aliter diceretur, vt ibi dicit in Domitiano. Dominatio tamẽ non eſt improbanda ſi miſericorditer exerceatur,cum ſic Principes etiam in ſacris literis vocentur. Matt.20. Marci 10.maximè ſi verum eſt,quòd dominatio dicatur à domo, vt indicetur Principem ſubditis nõ ſecus, ac patrem filijs dñari debere, ſcilicet ad eorum bonũ.

8 *Principes ob euentib. quæ nomina quandoque ſint ſortiti.*

Octauò, aliqui Principes ab euentibus alia nomina ſunt adepti, vt Hermes Aegyptius dictus eſt Trimegiſtus,quòd fuerit magnus Sacerdos, magnus Philoſophus,& magnus Rex; Alexãder Macedo magnus, ob eius geſta,& Conſtantinus poſt Licinium ſuperatũ pariter magnus eſt dictus, qui & maximus ab alijs eſt dictus,vt & Pompeus à Romanis,vt dicit Plut.in Sertorio.& Marcus Antoninus pius eſt dictus: vt dicit Iulius Capitolinus in eo. & Ptolomæus Aegyptiorum Rex, dictus eſt Bonergetes, vel benefactor ab effectu, ꝙ oĩbus benefaceret,vt& Antigonus Macedonię Rex, vt dicit Plut.in Cleomene. & Cicero pater patriæ decreto curiæ eſt dictus, & Demetrius Poliorcetes, ideſt vrbium euerſor ob eius induſtriã in excogitandis machinis bellicis,vt dicit Diod.Sic.lib.20.& alia id genus multa; omitto eos qui vanos,& ſuperbos ſibi titulos vſurparunt, vt Darium Arſani Hiſtaſpis filium Perſarũ Regem,qui dixit ſe Regem Regum,& conſanguineũ Deorum. vt habetur lib.2.ſupplementi ad Q.Curtiũ. Cleopatra etiam ſe dixit Reginam Reginarum.Sapor Rex Perſarum ſe fratrem ſyderum Solis,& Lunæ di-

9 *Principum vani aliqui tituli.*

xit, vt dicit Ammia. Marcel. lib. 17. hiſt. & Alexander dixit ſe filium Iouis Hammonis. & diuinum habitum æmulatus eſt, vt dicit Valer. lib. 9. c. 5. & Plut. in eius vita, & Rex Arabum ſupercilium ſe dixit, & alij Deos etiam ſe vocarunt, vt Nabuchodonoſor, & alij quos latè recenſet Greg. Toloſ. lib 5. de Repub. c. 11. & 12. vt contra Antigonus Rex reprehendit Hermodotum, quod eum Iouis filium dixerit, vt dicit Plut. in Apopthteg. & Sigiſmundus Imperator quẽdam, qui eum ſimilem Dijs dixit, alapa cædit, vt dicit Aen. Silu. lib. 2. de rebus geſtis Alph.

Alij porrò tituli communiter à nationibus ſuis Regibus tribuebantur, Aegyptij enim ſuos Reges nominabant partim Ptolomæos, partim Pharaones, Parthi, Arſacidas, Latini Murranos, Albani Siluios, Romani Imperatores Cæſares, vt dicit Beroaldus in princ. commentariorum Suetonij Tranquilli. Baſil. in Pſ. 33. Prophetæ probatos Reges Dauid vocabãt, vt dicit Chriſ. hom. 58. in Matth. c. 17. Reges Athenienſes Ericteidæ dicti, & Cecropidæ Scitharum Reges Scolothis dicti ſunt, vt dicit Herod. in 4. in Meroe Reginæ Candaces ſunt dictæ, vt dicit Plin. lib. 6. c. 29. & alia id genus, vt dicit latè Toloſ. d. lib. 6. c. 10. 10 *Principib⁹ qui tituli cõmuniter à nationibus ſint tributi.*

Varijs quoque inſignijs Principes ad eorum ſplendorem notandum vſi ſunt, Dauid enim in inſignibus gerebat Leonem, quòd fortè Leonem necaſſet. 1. Regum c. 1. & 17. vel ad indicandum id vicit Leo de tribu Iuda. Apoc. 5. Idomenæus Gallum gallinaceum. vt dicit Pauſanias. lib. 5. Octauius Auguſtus initio vſus eſt ſphinge, tum imagine magni Alexandri, & demum ſua, quod ſequentes etiam vt plurimum fecere: vt dicit Suet. in Octauio. c. 50. Seleucus Anchora in annulo ſignatorio, vt dicit Dio. Caſſius lib. 51. hiſt. Poloni Aquila alba expanſis alis, & alij alijs, de quibus latè Greg. Toloſ. lib. 6. de Republ. c. 16. & 17. & Caſſanæus de gloria mundi, lib. 4. 11 *Principes quibus inſignijs quãdoque ſint vſi.*

19 *In Principum inauguratione, vel inthronizatione, qui ritus obſeruati.*

Varij quoq; ritus in Principibus inaugurandis, vel inthronizandis, ſeruati ſunt, vt eo ſigno indicaretur Principem præ cæteris colendũ, qui cum caput ſit populi, iccirco ſæpius in capite pręcipua inſignia, vel ſimbola ſui principatus, accipit & geſtat, ſcilicet coronã, diadema, faſciam, pileum ducale, & id genus, quandoque in alia parte corporis propria gerit inſignia, vt globum, ſceptrum, purpuram, ſandalia, & alia iuxta mores nationum: Moyſi Deus dedit virgam ſignorum inſtrumentũ pro ſceptro, & ſimbolo poteſtatis. Exo.4. in ſignũ verò poteſtatis ſacerdotalis, dedit ei veſtimentum lineum, tunicam, ſuperhumerale, rationale, baltheum, thiaram in capite, cum lamina ſancta ſuper eã, cum ritu vnctionis capitis. Exo. 28. & 29. Romani Imperatores quandoq; inaugurati ſunt primò ſalutatione, eum vocando Imperatorem, & Auguſtum, ſecũdò, purpura, & reliquo ornatu eum induendo, tum, præcedente igne, deducebatur ad templum, poſtea ad ædes ſuas, vt dicit Herodian. in 2. de Macrino loquens. & lib. 4. in princ. loquens de filijs Seueri. & lib. 7. loquens de Gordiani electione, & videtur quòd primæ ſalutationes Imperatorum eſſent cum adoratione: vt videtur colligi ex Herodiano. lib. 5. vt in ſalutãdo Regem Iſrael, dicebatur, Viuat Rex, cum buccina ſono quandoque coniunctò. 1. Reg. 10. 3. Reg. 1. 4. Reg. 11. 2. Paralip. c. 23. Dan. 2. Purpura verò primum fertur delata à Rege, cum eius tincturam Hercules Tirius ſic inueniſſet, nam cum canis eius comediſſet conchylia, & ad eum acceſſiſſet dentibus cruentatis, inde tincturã cœpit, quam Minoidi Regi obtulit, qui primus eam geſtauit, vt dicit Suidas in Hercule Tirio, & Romulus dicitur primus vſus trabea regia, quæ ex purpura, albo immixto erat, vt dicit Alex. ab Alex. li. 5. c. 18. Purpura tamen à Romanis conceſſa quandoque poſt eſt magiſtratibus, pueris prætextatis, ſenatoribus, ſacerdotibus in ſacrificijs peragendis, & vltimo triumphan-

phantibus, vt dicit Liu. lib. 34. Imperatores Conſtantinopolitani puniceis vſi ſunt calceis, vt ait Luithpran. lib. 3. c. 9. In Græcia in inaugurationibus Regũ, mos fuit eos ducendi in templum, vt dicit Dyctis Cretenſis. lib. 1. de bello Troia. Reges etiam Perſarum conſecrabantur à ſacerdotibus ſuæ gentis in templo cuiuſdam Deæ Bellonæ, vt dicit Plut. in Artoxerſe. Ignis ét præferebatur Imperatoribus apud Perſas, quos vt Deũ colebant, vt dicit Strabo. lib. 17. & hr in eccl. hiſt. li. 7. c. 8. & Iudith 3. legitur, Principes exijſſe obuiam Nabuchodonoſor cũ coronis, & lampadibus, & mortuo Rege in domibus Perſarum, ignis extinguebatur, quẽ quiſque pro lare familiari adorabat, vt dicit Diod. Sic. lib. 17. quia lumen, & ignis diuinitatis eſt ſimbolum, & Sol imago quædam Dei, ad indicandum, quòd Princeps, vt Sol lucere debet inter homines, vnde & Perſarum Magi ignem ſacrũ perpetuò conſeruabant, quẽ tamen vt Deum falsò adorabant, donec Abdas eorum Epiſcopus illum ſuſtulit, vt dicit Niceph. lib. 14 c. 9. & vt ignis lucet, & ſegregat, ſic Princeps lucere virtutib. debet, & ſegregare diſcolos à bonis iuſtitiæ tramite, ſi id opus bono publico ſit; Fuerunt etiam ſigna Imperij faſces, & ſecures, quibus virgæ erant colligatæ, quas dicunt Ianum inſtituiſſe ad noxios terrendos, & tutandum aureum ſeculum, vt dicit Cato. lib. de originib. Faſcibus etiã accedebat ſceptrum quo Reges inſigniti erant, vt ait Iuſtinus lib. 43. habebant enim haſtas Reges pro diademate. quas græci ſceptra dixere, & ſignificatur ſceptro diſciplina Dei, qua Reges vti debent in imperando, vt dicit Plato in Minoe, quod & Deo tribuitur, quia ipſe ſit baculus, quo fulcimur ne labamur, quod & Princeps erga ſubditos ſeruare debet. Aliqua præterea ſceptra in ſummo imagine Ciconiæ ornata fuere, in imo hyppopotami, quarũ primũ ſimbolum pietatis eſt, ſecundum violentiæ, vt dicit Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 28. ad indicandum Regem pieta-

tem cum iuſtitia vti debere.

Baculus etiã virga manu regia geſtata, inſigne Regum erat, quam Reges Aſſiriorum gerebant, & ad ſe accedentibus porrigebant oſculandam. Eſther.c.5. ſic magiſtratus apud Germanos baculum tenent, quem lata ſententia, frangunt, vt poteſtate ceſſante; & Princeps Moſcouiæ cum aliquem nobilium alicui officio præponit, baculum ei dare ſolet, quem reddi Principi officio finito. Diademate pro inſigni regio Armeniæ Reges vtebantur, vt dicit Appia.Alex.de bell.Mitrid. quo vtebatur & Dauid.1.Paral.c.20. & Reges Perſarum, vt dicit Ioſeph.lib.20.antiquit.c.2. cum cydari, quæ erat faſcia cerulea albo diſtincta fronti impoſita, vel purpureum diadema albo diſtinctũ: vt dicit Curtius Rufus.lib.3.& 6.Reges etiam Perſarum thiaram geſtabãt rectam in capite ſoli, cono in ſublimi erecto, aliorum verò thiara deorſum vergebat, & in frontem deducebatnr, vt dicit Xenophon.lib.2. expedit. Ciri. Aegyptij pro regio ſigno, Leonem, Taurum, vel Draconem fictum, vel ignem, aut arborem fictam ſupra caput geſtabant, vt dicit Diod.Sic.lib.2. Galli nouum Regem in clypeo eleuabant, vt dicit Herod.lib.1. ſed poſt fidem adeptam vncti ſunt Reges illi per Archiepiſcopum Remenſem, vel alium. Germani etiam Regem electum humeris geſtabant, & ſcuto exceptum ſuccollocabant per vices, pro regio faſtigio, vt dicit Alex.ab Alex.lib.1.c.28. Apud Vtopienſes manipulus frumẽti geſtatus eſt inſigne regiũ, vt Pontificum ſtructura cerea, vt refert Thomas Morus.lib.2.de Vtopia. Dux Moſcouiæ in eccleſia Metropolitana benedicitur præſentibus Epiſcopis, & in ſede inſtallatus à ſingulis ſalutatur; Reges Boehemiæ inaugurantur per vexillorum traditionem: Corona nunc propriè eſt ſignum adepti principatus, qua coronatus eſt Alcibiades rediens ex victorijs: vt dicit Aemilius Probus in eius vita; quæ tamen coronæ diuerſæ erant, vt dicit Aulus

Gell.

Gell.lib.5.cap.6. Plin. lib.22.c.3.4.5.& 6. lib.16.c.4. lib.21.c.23 ſcilicet militares, triumphales, obſidionales, ciuicæ, murales, caſtrenſes, nauales, & ouales. Athen.lib.17. dipno.c.5.6.& 7. vſque ad 15. vbi varias refert coronarum formas, & coronarum vſus habebatur etiam apud Hebræos. Exo.25. &30.3. Iudith. & corona eſt ſignum eorum qui præſunt, vt dicere videtur Hier in ep.ad quendam ſuum Leuitam, relata in cap. duo ſunt genera.12.q.1. ſic Rex Romanorum electus inungitur, conſecratur, & coronatur à Papa. c.venerabilem de elect. triplici corona, vna ferrea, quam recipit Aquiſgrani, per quam Rex deſignatur Germanorum, tum alia ferrea Medocij oppido Longobardorũ, vel palea contexta in Eccleſia Diui Ioannis, qua Longobardorum Rex creatur; tertia aurea Romæ à Papa accepta, per quam Auguſtus, & Romanorum Princeps nuncupatur, ex more tamen, ſecunda ferrea traditur Mediolani. Platina in Clemente V. & in Ioanne XXII. & de quo glo.in cap.fin.de regul.iur.in 6. & in clem. vnica. de iureiur.

S V M M A R I V M.

1 Principatus aliquis per electionem defertur, & recte.
2 Principatus quãdoq; per ſucceſſionẽ defertur, et iure.
3 In Principatu quis ex pluribus filijs, vel nepotibus ſuccedat.
4 Principatum an obtineat filius natus, ante adeptionem principatus, vel qui poſt.
5 In Principatu an ſuccedat filius natus ex primogenito præmortuo, vel alius proprius filius.
6 Principatus an per fœminas obtineri poſſit.
7 In Principatu vt ſuccedatur ex teſtamento, vel ab inteſtato.
8 Principatus an acquiratur per emptionem.
9 Principatus ſorti an committi poſſit.
10 Principatus an per contractus deferatur, & quomodo.

11 Principatus an bello acquiratur, & quomodo.
12 Princeps nouus pro veteri non eſt quærendus.

De modis legitimè adipiſcendi Principatum. Cap. III.

1 Principat⁹ per electionem acquiritur, & rectè.

CVm naturale ſit, vt initio eſt dictum, vt homo hominibus principetur, & ei reliqui ſe regendos ſubijciant, id verò iure ſieri non poſſit, niſi ipſis ſubditis cōſentientibus, quod fit per electionem conſultatione præcedente, ſequitur, vt electio, qua quis à populis aſſumitur ad Principatum, prior natura, & magis legitima via cæteris ſit adipiſcendi Principatum.

Hæc verò electio, vel eſt libera de quocunq; libuerit, vel reſtricta ad certum genus perſonarum, de quo Princeps eligi debeat.

Primo modo, mortuo Romulo, ob factiones, diu regnum iacuit ſine rege, tum creatus eſt Numas, & alij reges electiui vſque ad Tarquinium ſuperbum, vt dicit Liu. 1. lib. hic enim auitum regnum, quod à Seruio tenebatur, ſibi rapuit ui ipſo occiſo, vt dicit Florus lib. 1. rerū Rom. & ex lege Romuli regum electio ad populū pertinebat, licet ſæpè populus reges eligeret, authore Senatu, vt ibi dicit Liu. Lidij etiam quendam ſeruum Fabri plauſtrarij, pretio ſoluto, ob eius præſtantiam, Regem ſibi conſtituere, vt dicit Heraclides in lib. de Politijs, in politia Cymenſium; Sic etiam Soſthenes Dux Macedonum ob egregia facta Rex eſt electus, vt dicit Iuſtinus in Trogo. lib. 24. Sic Deus elegit Salomonē, vt ſederet in ſolio Dauid. 1. Paral. c. 27. 3. Reg. 10. & Nerua Coccius Imperator Traianum ob eius bonitatem, poſtpoſitis conſanguineis Principem fecit, ſic Bamba ab aratro electus eſt Hiſpanorū Rex,

qui

qui Mauros deuicit,& eorum claſſem ſuccendit,vt dicit Ritius lib.2.Regum Hiſpaniæ. Duces etiam dati ſunt populo Iſraelis per Dei electionem ante regnum Saulis, ipſo Deo eorum Rege extante, quòd populus ille ei eſſet peculiaris,donec ad petitionem populi dedit eis regem.

Aliquando peruenitur ad electionem Principum, quando deficit genus in principatu,qui iure ſanguinis defertur,vt factum eſt Imperatoribus morientibus ſine filijs,& apud Argiuos deficiente ſtirpe regia Heraclidum; ſic Poloni mortuo Pipiello,Piaſtum agricolā virum iuſtum, & ſimplicem Regem elegerunt, vt ait Cromerus lib.2. & Alinomus horto operam colendo dans,& eo ſe alens,ad Alexandrum adductus,Rex Paphi eſt deſignatus,vt d.Plut.orat.2. de Alex.Fortuna.

Secundo modo, Principatus defertur per electionē non omnino liberam, cum electio ad certum hominū genus contrahitur,vt Archiduces Carinthiorum,non niſi agricolæ eligebantur, vt dicit Pius Papa in deſcri. Europæ. Sic Deus ſtatuit,ne populus aliquando ſibi Regem eligeret,niſi ex fratribus ſuis.Deut.c.1 & 7.& refert Greg.Toloſ.de Repub.lib.7.cap.15.qui & dicit Imperatorem tantum Germanum, vel Gallum,ab Electoribus Imperij ex communi ſententia Doctorum, eligendum.

Et hæc Regna, quæ per electionē deferuntur,quandoque in perpetuum, quandoque ad certum tantum tempus cōceduntur: vnde apud Thebanos Duces certo tantum tempore regebant, mortis pœna ſtatuta ſi id tempus exceſſiſſent,vt dicit Aemilius Probus in Epaminunda,& Aelianus lib.13.de varia hiſt.Cartagine etiam bini Reges quotannis creabantur, vt dicit idē Aemilius in vita Annibalis; apud Romanos Conſules tantum per annū imperabant: Dictator verò qui erat ſupra Conſules per ſex menſes tantum.Liu.lib.2. Dion.Halicar.lib.5.Plut.in Camillo.& in Fabio Max.

alibi verò dum viuunt imperant; alibi etiam cum ſuprema poteſtate, alibi cum limitata.

2 *Principat⁹ per ſucceſſionē quandoq; defertur, et iure*

Secundo loco, ſucceſſionis iure quandoq; acquiritur, vbi populi id genus imperandi admittunt, quod licet non ſit ita perfectum, vt electiuum, cum hic virtute præſtantes tantum eligi debeant, tamen id ſæpè, ob factiones, & ſeditiones, quæ in electionibus ſæpè contingunt, potius eſt, & legitimum, vbi talis ſucceſſio eſt approbata, cum enim natura hominum auida ſit Imperii, teſte Saluſt in Iug. & cupido potentiæ mortalibus inſita, vt dicit Tac. 11. hiſt. & cunctis affectibus flagrantior ſit, vt idem ait lib. 11. Ann. per ſucceſſionē malis ob id occurrentibus prouidetur, cum minore diſcrimine Princeps ſumatur, quàm quæratur, vt dicit Tac. hiſt. 11. & aliorū ſpes cohibeatur, ſi ſucceſſor non ſit in incerto: idem 11. Annal. & filius proinde talis futurus, aptius erudiatur, & imperiū tutius cuſtodiatur; Sic Lacedæmones Reges duos ſæpè habebant nomine magis quàm Imperio ex duabus familijs, Proclis, & Euriſthenis, & primus ex his habebatur, qui maximus natu eſſet ex liberis eius qui regnans deceſſiſſet, qui ſi abſque liberis decederet, eligebatur qui proximior eſſet conſanguinitate, fœminis excluſis, vt dicit Aemilius Probus in vita Ageſilai. Sic orta lite inter filios Dauid de ſucceſſione, ſtatuit vt à Salomone inchoaretur, quo poſtea decedente, alij ſucceſſere, vt habetur 3. Reg. cap 1 & 11. Similiter regnum Macedonum ſecundùm genus deferebatur, vt dicit Diog. Laertius in Platone. & Iuſtinus lib. 15. quod & apud Perſas eſt ſeruatum, vt dicit Strabo. lib. 15. & idē tranſlato regno ad Parthos eſt ſeruatum, vt dicit Ioſeph. lib. 18. antiquit. c. 3. quod & Aegyptij per annos tercentum quadragintaquinque ſeruarunt, vt ex eodē genere ſemper Reges eſſent, vt dicit Ammon. lib. 4. de geſtis Franc. c. 24. & idem ſeruarunt Indi, Aphri, Tartari, Turcæ, Galli, Hetruſci, & Hiſpani; & hoc genus re-

regnandi probatur etiam Deut. cap. 17. & Gen. 49. & probatur etiam in c. licet. de voto. in c. 2. de ſuppl. negl. præl. in c. ad apoſtolicæ. de ſent. & re iud. in 6. & eſt via potior plerunque, cum populi facilius obediant Principi conſueto, quàm nouo, & difficile alienigenis ſubijciantur, vnde Licurgus ſanxit ne peregrini in vrbem admitterentur, quod & Romani quandoque lege Petronia, & Saxia ſanxere, & Athenienſes peregrinos ſemotos à ciuibus habitare iubebāt, ſecundò, id expedit, quia populi nouis exactionibus nō grauantur, ſed in impoſitis à patre continuatur; tertiò, quia ſic vita Principis viuentis eſt tutior, cum inſidijs non pateat, vt quādo neſcitur quis ex extraneis ei ſit ſucceſſurus; & etiam quia mortuo Principe electiuo, Reſpublica vexatur, & ex mutatione Principum alterius generis, facilè regna intereunt, & tranſeunt in aliud nomen, & ditionem; Sic Arbaces tranſtulit Monarchiam ex Aſſirijs in Medos, quia ipſe tunc erat præfectus Medorū: vt dicit Iuſtinus in 1. & Cirus ſubacta Aſia, & vniuerſo Oriente, à Medis ad Perſas, quorum Rex erat, Monarchię nomen tranſtulit, vt ibi dicit Iuſtin. & Herod. lib. 1. & Alexāder à Perſis dominatum in Macedones tranſtulit, vt dicit Iuſtin. lib. 11. & 12. & Romani regna ſubacta proinde, ſæpè nomine proprio priuarunt, & in prouincias, ſub Romano nomine, cōuerterunt; ex mutatione etiam Regum ærarium minuitur, & iura Regni, dum ſui omnia euertunt videntes Regem morti proximum, nec eos ſucceſſuros.

Quòd ſi Regi decedenti plures filij extent, ſolus primogenitus in Regno ſuccedit, niſi mos contrarius receptus, vel lex Regni aliud expoſcat, cum eiuſdem rei duo in ſolidum domini eſſe non poſſint. l. ſi vt certo. §. ſi duobus. ff. commod. idq; ex conſuetudine omnium ferè gentium ſeruatur, vt vnus tantum ſit Rex, & is primogenitus. arg. c. in apibus. 7. q. 1. c. 1. §. præterea, de prohibita feudi alienat. per Fred. Sic tamen, ut

3 In Principatu quis ex pluribꝰ filijs, vel nepotibus ſuccedat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

alijs filijs,integrè ſeruato Principatu, de penſionibus, vel alia re, ne egeant, prouideatur. Abb.in c.licet. de voto. Card.conſ.137. Anch.conſ.239. Sic Lacedæmones Cleomænem Regis filium etiam non compotem mentis alijs filijs prætulere,vt refert Herod.in 5.& videtur id etiam inſinuari.Deut.21.& Gen.49. quod & Parthi ſeruarunt,vt primogenitus regnaret,vt dicit Iuſtinus lib.41.& Macedones.Diod.Sicul.lib.16.Liuius lib.40.& Abraham Iſaac primogenito cuncta quæ habebat præcipua dedit,alijs munera tantum. Gen.49. & apud Lacedæmones maior natu imperabat: vt dicit Plut.in Ageſilao. Sic Cirus moriturus regnum Cambyſi primogenito dedit: vt dicit Xenophon. lib.8. Pædiæ Ciri. Et ſi duo gemini nati ſunt, prior editus in lucem,ſuccedit.Geneſ.25. & ſi id dubitetur, prior maſculus præſumitur genitus.quàm fœmina. l.ſi fuerit legatum.§.fin.de rebus dub. licet vix fieri poſſit, vt vnus prius alio non natus ſit, cum natura nõ patiatur duos ſimul edi vno impetu. l.arethuſa.ff.de ſtat.hom. quòd ſi ex ſecto matris vtero nati ſint,ſorti res eſt committenda, vel erit locus gratificationi ſi pares ſint meritis, vt dicit Io. And.in addit.ad Spec.lib.4.par.3. c. de feudis.l.ſi quis ſeruũ.§.ſi inter. ff.de leg.2 aliàs eſt dandum in dubio honeſtiori,& prudentiori.c.fin.diſt. 97. aliàs ſi primogenitus poſtponitur, multa mala oriuntur, vt narrat Ioſeph.lib.4. de bello Iud. c.4.& 5. ingentes clades ob id ſecutas. & Pauſanias in Atticis, & Iuſtinus lib.34.

Si verò filius primogenitus mutus, vel ſurdus ſit, aut aliter inhabilis ad regendum, non ideò primogenitus excluditur, vnde in Pannonia Colomanus gibboſus,luſcus,claudus, & balbus prelatus eſt Alino ſecundo genito, vt dicit Michael Ritius. Sic Candace regnauit,licet vno oculo orbata,vt & Philippus Rex: vt dicit Volat.lib.18.& Iuſtinus.Sic Oſias leproſus regno non eſt priuatus,licet eius filius pro eo regnũ admini-

miniſtrarit.4.Reg.15.2.Paralip.c.26. & Toloſ.lib.15. c.1. de Republ.dicit, quòd licet Papa poſſit deponere Imperatorem inhabilem, ſecus eſſe de alijs Regibus ob id ſolum.

Spurij tamen ad ſucceſſiones regnorum non admittuntur, iuxta probabiliorem ſententiam,& vſum: vnde in regno Sueuorum, Noruegiorum, & Gothorum fuere excluſi ſpurij, vt etiam legitimatis per ſubſequēs matrimoniū plenè non obedierint, vt dicit Olaus Magnus.lib.18.c.6.cum & ſpurij non poſſint dici ex ſtirpe regia legitimi, cum nō ſint nati in matrimonio,vbi eſt tantum coniunctio legitima. Exo.20.Marci 10. cū & hi ſoleant eſſe ſæpè imitatores incontinentiæ paternæ, vnde & à dignitatibus eccleſiaſticis, & etiam ciuilibus, niſi vrgeat iuſta cauſa in contrarium, quæ ſuadeat cum ijs diſpenſandum, repelluntur. cap.cum in cunctis.c.innotuit.de elect.c.filij.c.pen.de fil.presbyt. l.3.§.ſpurios.l.ſpurij.ff.de decurio.& ſæpè huiuſmodi homines legitimis dominis necem parāt, vt dominentur,vt fecit Phraatates notus Phraatis Parthorum Regis, qui patre interfectò, regnum occupauit, vt dicit Sabell. lib.1. Aenead.7. ſic Iugurtha expulſo Adherbale,Numidarum regnum occupauit,vt dicit Salluſt. in bello Iugurt.

4 *Principatum an obtineat filius natus ante adeptionē principat⁹, vel poſt.*

Quòd ſi Rex ante adeptionem regni filium ſuſceperit,& poſt alium,præponi debet natus ante, cū non ſit ſpectanda ratio temporis adeptionis dignitatis, ſed naturæ,ſic natus ex Senatore etiam ante adeptam Senatoriam dignitatem,dicitur Senatoris filius. ita Hotom.lib.2.Il.9.c.29.l.ſenatoris filius.ff.de ſenat. ſic Darius duos habens filios Artaxerſem ei genitum homini priuato, & Cyrum Regi, de regno inter ſe contendentes,pro priori ſententiam tulit,vt dicit Plut.in Artoxerſe. & Diod.Sic.lib.14.

5 *In Principatu quis*

Si præterea,Rex defunctus,relinquit ex filio primo genito præmortuo nepotem, & proprium alium filiū

ſuccedat ã natus ex fi lio primogenito mortuo, vel alius pprius filius.

ſuperſtitem, magna eſt controuerſia quis præferatur, & Greg.Toloſ.lib.7.de Repub.c.10.inclinat in ſententiam quòd nepos præferatur. arg.c.1. §.ſi quis igitur. auth. de hære.ab inteſt.venien. §.cum filius.Inſtit.de hære.quæ ab inteſt.l.ex quibus cauſis.7.l.ſi quis prioris. C.de ſecun. nupt. idq; fuit iudicatum in Anglia, & Luſitania, vt idem refert, licet non deſint & exempla in contrarium, ac authoritates, quæ intelliguntur vbi iura regnorum aliud nõ diſponunt, vt ibi dicit Toloſ.qui & cap.11.proponit quæſtionem an fœminæ, vt proximiores ſint capaces Principatus, & inclinat ꝙ ſint capaces, ſi aliud leges regni non diſponant, vbi pro vtraque parte pulcherrima argumenta, & exempla adducit, & hæc ſecunda opinio eſt magis conſona iuri, cum iure communi fœminæ ſuccedant vbique, ſi ius particulare non repugnet. §.fi.Inſtit.de hære.quæ ab inteſt.l.ſi defunctus. C.de ſuis, & leg.hæred.l.cum antiquitas.eod.l.illam.C.de collat. an verò politicè id expediat, arbitrarer id pendere ex qualitate ſubditorum, vbi enim ſint fideles, & obedientes, ſentirem id nõ repugnare, aliàs res nõ videretur periculo carere.

6 *Principat⁹ an per fœminas obtineri poſſit.*

7 *In Principatu vt ſuccedatur ex teſtamẽtõ, vel ab inteſtato.*

Tertiò, acquiritur quandoq; Principatus iure hæreditario, ex teſtamẽto, vel ab inteſtato, in quo aduertendum, ꝙ aliqui Principatus, vt & feuda, dicuntur antiqui, in quibus deſcendentes, & collaterales ſuccedunt, alij paterni, in quibus deſcendentes tantũ ſuccedunt, etiam ſi hæredes aliorum bonorũ vltimi poſſeſſoris defuncti non ſint; alij hæreditarij, in quibus ſuccedunt tantum qui hæreditatem nanciſcuntur, vel ex teſtamento, vel ab inteſtato; Vnde aliud eſt ſuccedere in regno iure hæreditario, aliud iure legis proximitatis, vel primogenituræ, quando enim regnum defertur iure hæreditario, & nouum, vel acquiſitum eſt, de quo defunctus potuit diſponere, niſi aliqua lex reſiſtat, tũc qui proximiores ſunt defuncto, ſuccedũt ab inteſtato, etiam ſi plures ſint in eodem gradu, nec tunc licet repudiare

pudiare reliquum hæreditatis defuncti, retento Principatu, nec cōtra, cum pro parte non liceat adire, pro parte non. l. 1. & 2. ff. de acquir. hęr. Quando verò Principatus antiquus iure regni debetur proximiori, & antiquiori, licet ei recipere Principatum, reiecta hæreditate, niſi ei ſe obligarit. c. licet. de voto. & tunc Principatus debetur proximiori etiam non hæredi. Ioan. And. in addit. ad Spec. lib. 4. partic. 3. in rubr. de feudis. facit. l. vnica. § ſed & ſi. C. de lat. lib. toll.

Vbi verò Principatus eſt nouus, vel hæreditarius, vt ſupra, licet de eo diſponere, vel ſi populus conſentiat, vnde Conſtantinus magnus, tres filios hæredes Imperij, populo conſentiente, cui multa acquiſierat, reliquit, ut ait Teod. lib. 11. hiſt. eccl c fin. Ruffi. lib. 1. hiſt. eccl. c. 11. Sic Attalus Pergami Rex, filijs carens, populum Romanum teſtamento ſuo hæredem inſtituit, vt dicit Iuſtin. lib. 36. pariter Auguſtus, Tiberium hęredem Imperij inſtituit, & poſt longam diſputationem, approbatus fuit, vt dicit Corn. Tac. lib. 1. Ann. & Suet. in Tiberio. cap. 24. & in Auguſto. c. 101. & Alexander digniſſimum hæredem nuncupauit, & orta contentione quis is eſſet, cum annulum Perdicæ tradidiſſet, annulo exemptum, is prelatus eſt alijs, vt dicit Iuſtin. lib. 12. & alij multi.

Quartò, ex emptione quandoq; acquiritur Principatus, vt fecit Pelops, teſte Tucid. in 1. quod intelligit modo tale ſit, i. quæſitus, vt de eo libera ſit diſpoſitio. *8 Principat⁹ an acquiratur per emptionem.*

Quintò, ſorti quandoq; etiam adeptio principatus eſt commiſſa. Sic ante confirmationem regni Iſrael, ſorte diuina, Regnum Iſrael eſt delatum, poſt verò iure ſucceſſionis. 1. Reg. c. 10. Sic Atius Rex Mæonum genitis Lydo, & Turrheno filijs, ſorte iacta, Lydum elegit, vt dicit Lesbius lib. de bello Pelaſgico. & Iuſtin. lib. 1. & Herod. lib. 3. referunt Darium ſorte electum, quòd eius equus primus vocem edidiſſet; idem Iuſti. lib. 11. dicit, Gordium electum, quòd decretum eſſet *9 Principat⁹ ſorti an cōmitti poſſit*

eum

eum eligendum Regem quem primum reuerſi in templum Iouis euntem plauſtro reperiſſent, quem regem ſalutauerunt, & alij multi, quæ tunc probari poteſt quando paritas meritorum adeſt, nec conſtat quis primogenitus ſit, quòd duo ſimul ſint nati, vt ſupra eſt dictum, vel alij in pari gradu ſint, vbi lex primogenitum non exigit, & regnum diuiſibile non ſit, ijs tamen conſentientibus, vel arbitris ſic decernentibus ad mala futura vitanda.

10 *Principat' an per contractus deferatur, & quomodo.* Sextò, quandoq; etiam per contractus principatus defertur, vt M. Antonino cum Fauſtina vxore eſt delatum imperium, vt dicit Iulius Capitolinus in eius vita: Sic Alphonſus Rex Luſitaniæ, ducta Beatrice filia Alphonſi Caſtiliæ Regis, regnum Algarbiorum in dotem accepit, vt d. Valæus in Chron. Hiſp. anni 1260. Sic Tiberius Conſtantinus Mauritio cum filia in matrimonium ei locata, imperium dedit: vt dicit Ammonius de geſtis Franco. lib. 3. cap. 35. & alibi ſæpè, modo regnum in fœminas tranſire poſſit, & de eo poſſit diſponi, aliàs non, vt ſupra, & docet Toloſ. d. lib. 7. de Repub. cap. 17.

11 *Principat' an bello acquiratur, & quō.* Septimò, bello legitimo acquiritur etiam principatus, quando ſcilicet acquiſitus erat de iure bellum inferentis, vel erat Chriſtianorum à Turcis poſſeſſus, quia tunc ex communi conſuetudine, fit occupantis: vt dixi tract. de Bello. ſic in bello licet adiuuare iuſtam partem fouentes, qui ſi principatus ſibi ante debitos conſequantur, ſi dent eorum partem iuuantibus, poſſunt eā legitimè retinere, vt legitur Romanos feciſſe.

Ex eo autem, quod aliqui ſint infideles non licet eos ſpoliare dominio, quod iure gentium poſſidēt, de qua relatè dixi tract. de Infidel. & tract. de Bello, modo non ſint ſubditi Chriſtianis, per accidens tamen in aliquibus caſibus, de quib. ibi, poſſunt bello impugnari.

Hæretici verò bello, Papæ authoritate impugnari poſſunt, modo quo dixi tract. de Hæreſi.

Gene-

Generaliter verò noxiũ eſt nouo ſe Principi,omiſſo veteri,ſubijcere, vt pluribus probat Greg.Toloſ.d.lib. 7. de Repub.c.19. cum nouitates in Republicis ſemper ſint periculoſæ. *12 Princeps nouus pro veteri, non eſt quærendus.*

Hi ſunt modi præcipui, legitimè adipiſcendi principatus, vt eos omittàm qui illegitimè, dolo, vi, vel aliter eos adepti ſunt, quorum multa exempla recenſet idem excellentiſſimus Toloſanus in d. eius admirando opere, quod ob miram eruditionem, varietatem, ac copiam rerum, cymbalum mundi non immeritò vocari poteſt, in eius 7.lib.prædicto.c.13.17.& 18.

S V M M A R I V M.

1. *Politiarum, ſeu Principatuum ſpecies quæ ſint, & quot, & quæ qualibet.*
2. *Politia quæ inter alias ſit potior.*
3. *Politiæ vt inter ſe permutentur, & commutentur.*
4. *Politiæ vt corrumpantur, & conſeruentur.*
5. *Politia quæ cuique genti magis accommoda ſit.*
6. *Politia quæ optima ſit.*
7. *Principatus eſt legitimus, vel Tirannicus.*
8. *Tirannis quid ſit, & ex quibus dignoſcatur, & quàm mala.*
9. *Tirannidis ſigna quæ.*
10. *Regiminis iuſti ſigna quæ.*
11. *Principatus non ambiendi, cum exemplis eorum qui illos renunciarunt.*

De diuiſione Principatus, aut diſtinctione Politiarum. Cap. IIII.

1 Politiarũ, ſeu principatuũ ſpecies q̃ ſint, & quot, et q̃ qualibet.

LICET Reipublicæ nomen ſit vnum, modi tamen adminiſtrandi ſecundùm diuerſam rationem, diuerſi ſunt, vnde omnis politica adminiſtratio, vel nutu vnius pendet, & dicitur Regalis, vel Monarchica, vel Paucorũ, & dicitur

ſtatus

ſtatus optimatum,vel Ariſtocratiá,vel plurium,& di-
citur Reſpublica abſolutè,quando ſcilicet modus ad-
miniſtrandi eſt penès populum, ita vt ad eà tam pau-
per,quàm diues,nobilis, & plebeius bonus admitta-
tur,cui aduerſari videtur democratia,in qua ſolùs po
pulus,excluſis nobilibus,& probis imperat Ariſtocra
tia compoſita eſt ex exiguo numero nobilium ; & bo-
norum qui imperant,cui opponitur oligarchia, ſcili-
cet paucorum potentum dominatus,qui omnia ad ſui
potius vtilitatem,quàm publicam,regunt.Monarchia
eſt cum vnus tantum ad vtilitatem publicam potius,
quàm ſuam imperat;aduertendum enim,quòd princi
patus politicus, principatui domeſtico reſpondet, in
domo verò eſt duplex principatus, dominatiuus,&
iconomicus : primò,dominus principatur ſeruis : ſe-
cundò, paterfamilias liberis dominatur, vt vir vxori,
& filijs,qui principatus differunt,quòd in primo do-
minans intendit per ſe vtilitatem propriam, per acci-
dens verò vtilitatem ſubditorum. In ſecundo,èconuer
ſo dominans per ſe intendit vtilitatem ſubditorum, &
per conſequens propriam, quatenus regimen illud ce
dit etiam in bonum dominantis,ſic in ciuitate, Princi
pes, quandoq; intendunt per ſe vtilitatem ſubditorũ,
& propriam per accidẽs,& hic dicitur verus,& iuſtus
principatus,& propriè politicus, quandoq; principan
tes intendunt per ſe propriam vtilitatem, & non ſub-
ditorum, & ſe habent ad eos, vt domini ad ſeruos, &
hic eſt iniuſtus principatus,cum ciuitas ſit communi-
tas liberorum, per hunc verò diſpoticum ſit commu-
nitas ſeruorũ : vt dicit Ariſt.lib 3.Polit.c.5.& 8.Mor.
ad Nicomach.c.10.Vnde ſurgunt aliæ politiæ, vt alia
ſit iuſta,alia tirãnica, de quo infra: & ſic Monarchica
æquiparatur ſi bona eſt regimini patris erga filios , ſi
mala,& ſic tirannis regimini domini erga ſeruos,opti
matum ſtatus eſt,vt regimen viri erga vxorem,cui cũ
dignitate imperat, ſic optimates ſtatuunt quę populũ
decent.

decent. Hinc ſurgunt aliæ duæ ſpecies politiarum, ſcilicet potentia paucorum, vbi cenſu valentes regunt, quæ eſt peſſima, & eſt ſimilis ſocietati fratrũ qui ſunt æquales, niſi quatenus ætate diſtant, vnde ſi ætatibus valdè diſtant, inter ipſos fraterna amicitia non eſt, & eſt peſſima, quia non ex virtute, ſed ex diuitijs, & potentia æſtimantur, & dicitur oligarchia, alia omnino popularis, vbi non ſoli boni ex populo, ſed indiſcretè omnes ad regimẽ, boni & mali, pauperes, & diuites, plebei & nobiles admittuntur, & eſt mala, & adeſt in ijs regionibus quæ ſine domino ſunt, ibi enim omnes ſunt æquales. Plato. ex Diog. in eius vita, diuidit politias in quinque ſpecies, legitimas & illegitimas; ſcilicet popularem, vbi ad imperium multitudinis res aguntur, & eius nutu magiſtratus eliguntur, & leges feruntur: & optimatum, vbi nec diuites, vel inopes, plebei, vel nobiles dominantur, ſed ij ſoli, qui in ciuitate optimi ſunt; & ſtatum paucorum, quando à cenſibus magiſtratus eligũtur, qui ſunt pauciores pauperibus; & regnum ſecundùm leges; ac tirannidem, vbi vi ciues ab aliquo reguntur.

Poſſunt verò hæ politię ſimul iungi, cum magiſtratus, populus, & optimates ſunt participes honorũ ſub vna ſuprema poteſtate, quæ eis impartitur prædictam poteſtatem, & hæc etiam eſt bona politia, cum ab vna poteſtate pendeat, nec politiæ confundantur, quod Ariſt. improbat 4. Polit. c. 5. 6. & 7.

Hæc verò diuiſio iuſta eſſe videtur diſtinctio principatuum, ſemotis populari, paucorum, & tirannica: nam politia eſt ordinatio ſupremi principatus in ciuitate, ſi ergo in ciuitate eſt aliquis, qui excedat alios virtute, par eſt eum perpetuo dominari in politia Regali, & bonorum, nam is inter tales debet principari, qui magis accedit ad principatum naturalem, & vniuerſi, vnde cor in animalibus principatur omnibus membris, quia eſt pars nobiliſsima à qua fluit vir

tus

tus ad oẽs alias partes, & in vniuerſo vnus eſt Deus, qui in eo dominatur, ſed qui excedit alios uirtute, & ſe habet ad eos, ut cor in animali, & Deus in mundo, ob uirtutis præſtantiam, hunc conuenit perpetuò, & cum pleniſſima poteſtate in ciuitate dominari, & dicitur Regnum; Aut plures dominantur, pauci tamen electi inter alios, ut uirtute præditi, & cæteris meliores, ſubditorum utilitati intendentes, & dicitur dominium, uel regimen optimatum, uel quia optimi præſunt, vel quia ordinatur ad optimum bonum, & commune omnium ciuium; Aut multitudo dominatur, in qua ſunt multi, & maior pars boni ex bona educatione, & inclinatione ad uirtutem, qui adminiſtrant, intendens bonum commune, & dicitur communi nomine Reſpublica apud Ariſtot.lib.3.Polit. ſi intendat ea quæ opus ſunt ad ſufficientiam uitæ, ad bene uiuendum, & fœliciter operandum ſecundũm uirtutem.

2 *Politia q̃ inter alias ſit potior.* Ex his principatibus, Regalis omnibus præſtat, ſi iuſtè, & rectè adminiſtretur, ut in homine unum cor, in apibus unus rex, & in uniuerſo unus Deus, ut probat Ariſt.8.Polit.c.10.& Plato in Ciuili, uel de Republica, & Iſocrates ad Nicoclem. cum ſi plures ſint facilè moribus, & uoluntate diſſideant; & difficilè ſit populum æquè omnibus placere, & ſatisfacere, unde factiones oriuntur ob diuerſa imperantium, & obedientium ſtudia, quod & Plut.lib.de Monarchia comprobat.& in ſacris literis vnus tantum Rex legitur conſtitutus.Deut.17.1.Reg.8. & pluribus probat Toloſ.lib.5.de Republ.c.3.& 4. & Bellarm lib.1.de Rom.Pont. modo is talis ſit, vt inter apum examina, corpore, & animo alijs præſtantior: vt dicit Plato loco cit. vt contra nil eſt pernicioſius, q̃ regi per vnũ tantum ſi malè adminiſtret, vt pluribus probat D.Th.lib.1.de regim. Princ.c.2.& 3. & Ariſt.3.Polit. & Patritius Senenſis. lib.1.de Republ.Inſtit.c.1.ſubdens ibi.tit.5. optimam illam eſſe Rempublicam, in qua leges iuſtæ dominantur,

tur,ſic tamen vt Princeps iuſtus pro temporũ, & contingentium rerũ qualitate, in aliquo eas alterare poſſit,vel interpretari,vel,melius,vbi leges deficiunt,pro ſua prouidentia prouidere.3.Polit.cap.11. & 12. cum melius ſit bonis legibus,quàm bono Principe regi.

Permutantur verò ſæpenumero hæ politiæ, & mutationes patiuntur,vel conſeruãtur, iuxta animorum formam qui regunt,& eorum mores;ſi enim ibi ſit alicuius ingenium vitiorum expers, nemini nocens,omnibus opem ferens, & alijs pollens quæ ad virũ pertinent bonum,ibi conſtituitur regia politia,& voluntas ad bonum publicum bona; & ſi plures tales ſint,& omnium voluntas ad publicum bonum ſit, ibi optimatum politia conſurgit,ex quibus ſi aliquis ſit ſingularis probitate, ſingulariter honoratur,cui tamen non tantum tribuitur vt abſque ſenatu,ideſt probatorum omnium numero poſſit publica permutare, & hanc perfectam dicit Plato.lib.8.de Republ.eſſe Rempublicã, in qua boni, vel vnus cum bonorum ſententia ad vtilitatem publicam omnem ſolicitudinem dirigit.

3 Politia vt inter ſe permutentur, & commutentur.

Ex hac perfecta dicit Plato formari alias Reſpublicas non ita bonas, quatenus ab ea declinant,quas ad quatuor reducit. Vbi enim animi priuatorum ambitione detenti, vtilitatem Reipublicæ in ſui gloriam transferunt,formatur ambitioſa potentia,& principatus,qui licet multa bona contineat, tamẽ ex hoc vitio multa mala oriuntur, nam ambitioſus non patitur ſocios in adminiſtratione,non admittit ſapientes ad regimen,ſemper pugnat,& vicinos armis laceſſit:ſecunda,dicitur paucorum priuatorum adminiſtratio,quorum Reſpublica talis erit ,vt eorum animus, ſi enim auaritiæ ſint dediti,ſubditos vexãt, benemeritos prætereunt, ſi libidini, in immeritos profundunt, quæ Reipublicæ pernitiem afferunt. Sic Darius Rex quia omnia quæſtui habebat,dictus eſt inſtitor,vt dicit Herodot.lib.3.Tertia ſpecies,vbi magiſtratus à cenſu æſti

mantur, & diuites tantum, excluſis pauperibus, admi-niſtrant, quæ peſſima eſt, quia dat occaſionem omnibus cumulandi diuitias, & breui ex vna fiunt duę Reſpublicæ, vna diuitum, alia pauperum, qui ſibi ſemper inuicem inſidiātur, & diuites tenuiorum facultatibus inhiant, vſuris premunt, cogunt vendere, ex quo reddunt eos mendicos, fures, latrones, & demum coniuratores, & Rempublicam occupātes, vnde alia ſurgit ſpecies politiæ, quæ dicitur potentia popularis, dum enim plebs videt ſolos diuites ad honores vocari, à ſe pecunias extorqueri, illos delitioſè viuere, & inde ignauos factos, libidinoſos, laboribus ineptos, audacter in eos inſurgit, & Rempublicam occupat, & hæc politia initio dulcis videtur, cum nulli cogantur magiſtratibus fungi, nulli bellum geratur, impunitè peccetur; ex qua libertate, modeſtia iacet, temperantia, ordo, & aliæ virtutes pelluntur; ſed conſurgit petulantia, impudentia, prodigalitas, contemptus, perturbatio, & omnium vitiorum caterua, petulantiam, ingenuitatem, licentiam, libertatem, prodigalitatem, magnificentiam, impudentiam, fortitudinem vocantes, nullam rationem honeſti, vel boni habentes, & obedientia erga Principes, Magiſtratus, parentes, & magiſtros procul amotis.

Ex hoc ſtatu ſurgit tirannis, cū enim otioſè viuant, ſurgit pituita, quæ totum corpus conturbat, ſunt enim in multitudine aliqui alijs diligentiores, diuites, pecunioſi, qui ad ſe ideò donis trahunt prodigos, otioſos, audaces, & temerarios, quorum ope quis primum conſtituitur iudex, qui ſi bene iudicet, nō omnibus ſatiſfacit, vnde quærit gerere morē populo, vel diuitibus, vel ſanguinem fundentibus, & cū timeat ne interficiatur, petit à plebe milites ſtipatores, vt ſaluus ſit, quæ illi obſequitur, is verò factus militibus ſecurior, incipit potentes pellere, & occidere; omnes initio ſalutat, recuſat nomē Principis, multa pollicetur publicè, & priuatim,

uatim, ære alieno liberat, agros populo diſtribuit, & familiaribus ſuis, & ſe manſuetum ſimulat; qui bella noua excitat, externis hoſtibus iam ſibi cóciliatis, vel extinctis, vt populus duce egeat, & efficit, vt ciues pecunias conferentes pauperes fiant, & in operibus occupat, ne inſidias inſtruant, & ſibi contrarios hoſtibus obijcit, milites mercede conducit, pecunias, exactionibus grauibus colligens, & ſic demum tirannus fit: vt ibi dicit Plato. ad quæ vitanda, oportet, vt Reſpublica non permittat quicquam contra leges, & patrios mores fieri, & attendat initia adminiſtrationum cuiuſq;, ne inde aliquod malum Reipublicæ impendat, vt dicit idem Plato lib. Ciuili, vel de Regno.

Et ita tres ſunt politię, vnius, ſcilicet Regalis, & cótraria tirannidis, paucorum regimen, iſq; optimatum ſtatus, & contraria paucorum potentia: tertia, dominatio multitudinis, quarum vna ſeruat leges, & ex bonis conſtat, & dicitur Reſpublica, alia contra, & dicitur ſtatus popularis.

Corrumpitur etiam Monarchia, pręter ſupra dicta, quando Princeps leges non ſeruat, & infert contumeliam ſubditis, in honore, vel corpore, ſi timeatur à ſubditis, vnde Artaphenes conatus eſt amouere Xerſem à Monarchia, quia timebat eum ob crimen cómiſſum contra Darium; Contemptus etiam corrumpit eam quando regnans nil facit dignum Principe, vt quia ebrietati, & voluptatibus ſe dedat, & ex alijs cauſis quæ infra, vbi de ſeditionibus agetur, explicabuntur. *Politia vt corrumpatur, & conſeruentur.*

Corrumpitur etiam ſtatus optimatum, quando in ciuitate ſunt multi verſuti, qui exterius videntur virtuoſi, & ideò non poteſt impediri, quòd non adminiſtrent, qui ex caliditate inueniunt vias quibus turbét ſtatum optimatum, & ipſi ad id perueniant: Secundò, quando in ciuitate ſunt magni, & virtute prædici, qui vilipenduntur, tales enim excitant ſeditiones: Terciò, quando alij ſunt nimis egeni, alij nimis abundant, pau

peres enim excitant ſeditiones, vt rapiant de bonis diuitum, vt contigit in Lacedæmonia. Quartò, quando aliquis eſt magnus, & potens; & appetit ſolus dominari, per ſeditionem dominium tentat; Reſpublica verò corrumpitur modis ſupra dictis, maximè ſi iuſtitia ibi non adminiſtretur, vel ſi diuites grauantur, & plus tribuitur pauperibus, quàm diuitibus, quia inſurgunt diuites, & mutant Rempublicam in ſtatum paucorũ, & èconuerſo ſtatus paucorum conuertitur in Rempublicam, ſi inopes grauentur, qui inſurgunt, & mutant ſtatum paucorum in Rempublicam, ſimiliter corrumpitur ſtatus paucorum, ſi oritur diſſenſio inter paupe res populares, & diuites principantes, ſi enim diuites imponunt onera grauia, ſurgit multitudo, & pellit diuites, & fit ſtatus popularis. Secundò, ſi diuites inter ſe diſſentiunt, vel quia aliqui tantum principent, & alij excluſi ſint, vel ob aſperam dominationem, & quandoque ob nuptias; ſic enim deſtruitur eorum politia. Tertiò, ſi otio, & luxuriæ ſe dedunt, ob quod ſua conſumunt, ſic enim quærunt Rempublicam adminiſtrare, & eam turbare.

Conſeruantur verò politiæ, ſi non fiat tranſgreſſio etiam minima alicuius ſtatuti, quia aliter id multiplicatur, & demum tota politia deſtruitur. Secundò, cauendum ab adulatoribus ſe coniungentibus multitudini, quia dicunt quæ placent vulgo ob proprium cõmodum, non commune. Tertiò, ſi magiſtratus breuis temporis ordinentur, vbi plures dominantur, quia ſic cauetur inuidia, cũ omnes honores participent. Quartò, ſi auferantur contentiones, quæ ſunt inter nobiles, & ignobiles de dignitate, & ortæ ſedentur. Quintò, vt quis non permittatur creſcere in dignitate ſupra proportionem, & virtutem ſuam, & in diſtributione honorum ſeruetur quod à lege eſt ſtatutum. Sextò, vt conſtituantur magiſtratus, qui ſpeculentur ne ciues excedant in victu, & veſtitu, & ſciant vnde viuant, & atten-

dant

dant ne ciues ſimul cōtendant, & vna pars contra aliā non inſurgat. Septimò, ne principatus ſit lucratiuus, nec vendatur. Octauò, ne diuites damnificent pauperes in politia populari, nec alia. Nonò, quòd in politia paucorum curam habeant pauperum, & ideò officia quibus ſalarium conſtituitur, pauperibus ciuibus tribuant, & bona, ac officia tribuantur his qui minus de Reipublicæ honoribus participant, vbi ſunt diſtribuēda. Decimò, quòd ad magiſtratus eligantur ij qui id ament, aliàs de eo non curabunt. Vndecimò, vt habeant authoritatem, & potentiam ſufficientē ad ea operanda quæ magiſtratus requirit, & vt habeant virtutē, & iuſtitiam. Duodecimò, in popularium ſtatu non eſt auferendus magiſtratus de manu diuitum, vt alijs detur, niſi cauſa ſubſit; vt in politia paucorum nō debent eſſe populo aduerſi, ſed patres. Decimotertiò, quòd ciues erudiantur in obſeruantia legum.

In particulari verò conſeruatur politia Regalis, ſi non permittantur regni Principes ſeditiones inter ſe, vel Principem excitare: ſecundò, ſi Rex iuſtè viuat, & ſecundùm leges ad publicum bonum: tertiò, ſi non velit omnia per ſeipſum gerere, ſed partem ſuæ poteſtatis alijs impartiatur, vt ſenatui, quia ſic minus apparet ſuperbia, & modeſtia, omnibus grata, conſurgit.

Status verò optimatum ſeruatur, ſi de populo ſumatur tanta multitudo bonorum, quæ ſimul cum gubernantibus Rempublicam potentior ſit diuitijs, & alijs rebus internis, & externis, quàm multitudo non participans, leges obſeruando, & iuſtè viuendo, ac regendo: præponendo in particulari magiſtratus cauſis criminalibus, & ciuilibus, foro, & rebus venalibus, iuri ædificiorum, alios redditibus publicis, alios qui apponant ſignum contractibus, & iudicijs, alios qui exequantur ſententias damnatorum morti, & reos cuſtodiant, alios qui rebus bellicis præſint, fide præſtantes, alios prudentia, & fide conſpicuos, qui præſint ciuita-

ti, bellicas expeditiones, mœniorum cuſtodiã, deſcriptionem ciuium, & bonorum publicorum, & priuatorum, qui plures ſint, alios qui rebus cõmunibus præſint, & requirant rationes de receptis, & delinquentes corrigant, alium ſuper omnes, qui dominium habeat ſuper omnes, à quo omnes recipiant authoritatem, & rationem, & modum agendi, ad quem finaliter omnes operationes ciuitatis referantur, cum magna poteſtate coactiua; alium qui diuino cultui intendat, vt templa conſtruantur, & conſeruentur, & prælatis in his opem ferat quæ ad diuinum pertinent cultum.

Status demum popularis conſeruatur, & rectus ſit, ſi ſtudeatur non placere multitudini tantum, ſed magis eius ſaluti. Secundò, ſi bona damnatorum ſacra ſiant, & in publicum non redigantur, quia ſic pópulus minus cupidè damnabit, cũ nil ex damnatione ſit percepturus, & omnes ab iniurijs deſinent, cum æqualis ſit omnibus pœna. Tertiò, vt raræ ſint publicæ accuſationes, magna conſtituta pœna in eos qui falsò accuſant. Quartò, vt magiſtratus duplices ſi t, alij per ſortem, alij per electionem conſtituti, cum enim popularis ſtatus reſpiciat libertatẽ, in hoc optatis potiuntur, dum per vices imperãt, & parent, ſic tamen vt ſorti nõ committantur magiſtratus, niſi qui non egent peritia, vel arte, vt & à nullo cenſu debet magiſtratus fieri, vel pendere, vel ſaltem à minimo, & vt magiſtratus à nullo, niſi ſemel adminiſtrẽtur, niſi rarò, & per annos paucos, exceptis his qui in bello verſantur, vt ẽt concedi ijs debet, vt poſſint intereſſe præcipuis conſilijs, & de Republica ſtatuere, & vt lucra, & honores participẽt, vt dicit Ariſt. 6. Polit c. 5. cauendum etiam in hac politia ne diuites inſurgant in populum, & ne idem ſit dux belli, & exercitus, ac populi ſimul, ſed diuerſi, ac cauendum à perfidia ducum, & conſulum populi.

Hæ ſunt generales diuiſiones politiarnm, & cauſæ earum mutationis, corruptionis, & cõſeruationis, qui

hæc

hæc latius videre cupit, videat Ariſt.lib.5. & 6.Polit. & ibi Chriſ.Iauellum.& Vitum Gozium. Plat.lib.de Republica, maximè 8. & de Legibus, ac lib. Ciuili, vel de regno. D.Th.lib.4.de regim.Princ. Franciſcum Patritium in eius libris de Inſtitutione Reipublicæ, & alios præſtantes viros, qui de his excellentiſſimè egere.

5 Politia qua cuiq; genti magis accommoda ſit.

Aduertendum tamen, quòd idem principatus omnibus nationibus non equè conuenit, vbi enim populi barbariem quandam redolent, & animo ſunt deiecto, ibi ſtatus Regalis maximè conuenit, cum ei omnes facilè obediant, vt Aſiatici, & Perſæ ſe habent: vbi verò populi ingenio pollent, optimatum ſtatus ibi maximè conuenit, cũ omnes in adminiſtrationis regimine participare cupiant, vt in Græcia, & Italia contingit; vbi demum populi ſunt turbulenti, ſtatus popularis, vel Reſpublica eiſdem magis aptatur, modo tamen ad verum, & rectum adminiſtrationis ſtatum reducatur: vt inquit Clariſſimus Paruta eius politicæ lib.3. Vel vt dicit Ariſt.lib.4.de Repub.ad fi. in ciuitate in qua ſuperat pauperum multitudo, ibi competit ſtatus popularis, vbi verò magis abundant diuitiæ, & nobilitas, quàm multitudo proportionaliter, ibi competit ſtatus paucorum, iuxta diuerſas ſpecies ſtatus paucorum, & popularis, quas ibi Ariſt. ponit.

6 Politia qua optima ſit.

Maximè verò probatur politia, quæ ex Regali, Populari, & Optimatum ſit mixta, & nulla eſt quæ mixtionem illarum aliquam non habeat, licet nominetur ab eo quod prædominatur; vt in Dynaſtia Aegyptiorum, & Hetruriæ plures erant Reguli, qui vno ſummo ſubijciebantur, qui erat Princeps dum viueret, alij ſingulis annis mutabantur, vt dicit M.Cato in fragmentis, de originib. Sic Licurgus Regibus poteſtatem dedit bellorum, magiſtratibus, iudicia, ſenatui legum cuſtodiam, populo poteſtatem creandi magiſtratus: vt dicit Iuſtin.in 3.apud Germanos habebant ſuos Reges,

ſed conueniebant in vnum conſilium, vt turbæ placebat, & ibi Principes eligebantur qui iura dicerent: vt dicit Corn.Tac.de morib.Germ. in Gallia penès regẽ omnium rerum ſumma,ſed cum conſilio virorum electorum,& legibus,quod & in Hiſpania ſeruatur,& Venetijs vbi Dux Principis locum tenet, conſilium Rogatorum optimatum,& magnum conſilium, quod eligit magiſtratus, populi.

7 *Principat' eſt legitimus, vel tirannicus.*

Diuiditur vlterius temporalis principatus alia ſui diuiſione in legitimum, & tirannicum: legitimus eſt qui ad aliquem,vel populi electione,vel legitima ſucceſſione deuenit: tirannicus, qui violenter, vel malis artibus,& iniuſtè adeptus eſt, vel vbi Reſpublica à nobilitate regitur, quando populus ſurgit contra nobilitatem, & ſibi duces conſtituit, hi enim tiranni dicuntur apud Philoſophum 5.Polit.c.10. & Bart.tract. de tiranno. Ariſt.3. Polit c.10. & in hoc ſenſu accipit Caiet.2.2.q.64.art.4 Dom.Sot.de iuſtit.& iure.lib.5. q.1.art.3.dicentes,& talem poſſe licitè occidi cum ſit hoſtis populi,& oppreſſor libertatis,& illegitimus poſſeſſor,& hoc pacto fauore populi tirannus eſt effectus Panætius in Leontinis,Cypſelus Corinthi,Piſiſtratus Athenis,& Dioniſius Siracuſis:vt ibi dicit Ariſt. Violenter verò, & fraude, Othon Imperator, qui occiſo Galba, Imperium,pecunia,& ſceleſte eſt conſecutus, vt inquit Xiphil. ex Dione in Othone, & Didius Iulianus,vt idem dicit ex Dione in Didio Iuliano,& Gygis hoc pacto imperio Lydiorum potitus eſt,vt inquit Herodot.lib.1. Darius quoque dolo Perſarum imperium obtinuit, & demum ipſe miſerè eſt obtruncatus: vt inquit Iuſtin.li 2. quæ omnia fuere magna latrocinia,vt & furtum, paruum eſt regnum, vt inquit Aug. lib.4.ciuit.Dei.c.4.& refert Cic.lib.3.de Repub. teſte Nonio Marcello quoque,qui & omnes miſerè interiere,regnum enim malis artibus comparatum, & vi retentum,non poteſt perdurare, vt inquit Demoſth.Olynth.

lynth.2. & Iuuenalis Satira 10.& Iulius Cæſar ab amicis eſt occiſus,vt dicit Suet.in Iulio.c 82. quod & Domitiano,& Pertinaci euenit,vt dicit Herodia.lib.2. & vetus eſt adagium, tirannos non ſeneſcere,qui & ſemper cum timore viuunt.

Rurſus legitimus principatus diuiditur,in iuſtè rectum,& iniuſtè,vel tirannicè, vt dicit Sen.lib.1.de clemen. c.11.& 12. Ariſt.3. Polit c.10. Plato.lib.Ciuili, vel de regno.Iuſtè rectum,eſt cum liberorum multitudo à regente ad bonum commune multitudinis ordinatur, ſi verò regimen nõ ad bonum commune multitudinis,ſed bonum proprium ipſius regentis ordinetur,regimen eſt iniuſtum,& peruerſum,vt enim paſtores bonum gregis,ſic rectores bonũ multitudinis quęrere debent,& ſi talis oppreſſio fit per vnum, tirannis dicitur, & tirannus vocatur, ſi verò per plures, ſi per paucos,oligarchia dicitur, ideſt principatus paucorũ; qui per diuitias opprimunt plebem,& ſola pluralitate à tiranno differunt, ſi verò huiuſmodi regimen iniuſtum per plures exerceatur,democratia vocatur,ſcilicet potentatus populi, quando ſcilicet plebei per potentiam multitudinis opprimunt diuites.Si verò vnus iuſtè regit ob bonũ multitudinis, Rex vocatur: vt inquit D.Tho.d.c.1. Signa verò tirannici regiminis, & intentionis tirãnicè regere,plura ſunt. Primò,ſi is ciuibus adimat arma,ſine cauſa, timens ob iniurias eis illatas, ne ab illis offendatur, & indebitè vtitur peregrinorum opera: vt inquit Philoſoph.5.Polit. Secundò,cum nobiles, & potentes exilio tradit, niſi tramite iuſtitiæ id agit, cum tiranno opus ſit, vt ſemper bellum gerat,vt inquit Plato.de Republ.lib.8. Tertium ſignum eſt cum ditiores,& potentiores in illa prouincia exiſtentes neci tradit, ne contra eum inſurgant. Quartum,ſi ſapientes interimat,ne ob prudentiam artem diſcant ab illo ſe tuendi. Quintũ,ſi prohibet conuiuia,& hominum cõgregationes,& ſcholas,ne ſimul

8 Tirannis quid ſit, & ex qbus diſgnoſcatur, & q̃ mala.

9 Tirannidis ſigna quæ.

conſulant,qua ratione ab eo ſe defendant. Sextum,ſi fouet diſcordias inter ciues, vel curat eos ad inopiam reducere,vel laboribus grauibus eos implicatos detinet,vel cogendo eos perſoluere impenſas ad onera publica ſpectantes,ex proprijs pecunijs,& non ex publico ærario,vbi Princeps id poteſt; vel eos grauando iniuſtis,& grauibus exactionibus, vel eos in bellis inteſtinis nutriẽdo,ſic enim ad egeſtatem facilè reducuntur. Septimum,ſi amicis non fidit,cum tirannica natura,libertatem, & veram amicitiam nunquam guſtet, vt inquit Plato.lib. 9. de Republ. & Ariſt.ait 1. Polit. Tirannorum eſſe nullam amicis fidem habere. Octauum, ſi ſtudet,vt mulieres viris ſint ſuperiores, vt ſic eorum arcana ſibi reuelentur. Nonum,ſi abſque cauſa familiares ſibi extraneos adhibet, & non proprios ciues, vt enim regis proprium eſt vitam ſuam ciuium cuſtodiæ demandare, ſic tiranni eos vitare, cum ob iniurias eis illatas vereatur ne illi vitam præripiant. Hæc & huiuſmodi inditia ſunt tirannicæ gubernationis,quæ recenſet Philoſophus 5.Polit.c.10.& 11. non vt quis id ſequatur, ſed vt Reges caueant ne prædicta incurrant,ne infamem tirannorum notam ſibi vendicent, & per conſequens regni amiſſionem, quod per contumeliam,vel cõtemptum ſubditorum,& iniurias illis factas,ac rerum ablationem ſæpè contingit,vt inquit Ariſt.d.c.10.vbi ad hoc multa exempla adducit;

10 *Regiminis iuſti ſigna quæ.*

Signa verò regiminis iuſti ſunt, vbi Rector non proprium commodum,ſed multitudinis ſpectat,& cuſtos vult eſſe,vt qui diuitias habent nil iniuſtum patiãtur, nec populus contumelijs afficiatur, & eius obiectum eſt id quod eſt honeſtum, tiranni verò quod ei placet, vt inquit Philoſophus d.c.10. præterea finis regis eſt vnitas conſociatæ multitudinis,quod per pacem fit,& vt eam in pace ſeruet, vt inquit D.Tho.d.lib.1. cap.2. quærendo ex regimine non gloriam,& laudem humanam,is enim non eſt debitus finis,cũ non ſit ſufficiens

præ-

præmium virtutis, cũ nil gloria ſit fragilius, & leuius; præterea id non expedit ſaluti ciuiũ quam regit Rex, cum ſæpè pro eorum ſalute, propria gloria, & exiſtimatio ſit contemnenda, aliter periculo eos exponeret, Vnde Torquatus filium alioqui victorem occidit, ꝙ contra eius mandatum cum periculo multitudinis ob gloriam dimicaſſet; & gloria nimis exile eſſet præmiũ pro tot laboribus, quos ſubire regem oportet; ſed ideò ad regendum moueri debet, vt à Deo laborum præmium, & charitatis, ac ſolicitudinis erga multitudinis bonum exhibitæ, expectet, vt inquit D.Tho.lib.1.de regim. Princ.c.7. cum nil aliud quærere debeat Princeps, quàm beatam ſubditorum vitã, ob quam ſimul conueniunt homines, vnde mos erat apud Perſas, vt mane ſurgenti Regi è lecto, nunciaret quidam, vt euigilaret ad curandum populum, quem Deus illi commiſerat; & Reges eorum peragrabant omnes prouincias, vt viderent quid opem regiam deſideraret, vt inquit Plato in Minoe feciſſe etiam Minoem Cretenſiũ Regem; vt iuſtitia coleretur, & egentibus ſubueniretur, atque oppreſſis, & bonum Regis munus executioni daretur; id etiam aduertendum, vt ſupra, dominiorum qualitates euerti, & ex euentibus diuerſas recipere ſpecies, ſi enim Rex tirannicè regãt, facilè à virtute præditis ciuibus regno pellitur, qui non valentes ſeruitutem pati, populi ſe caput conſtituunt, & optimatum Rempublicam introducunt, qui ſi temporis progreſſu à virtute deficiunt, populũ contra ſe accendunt, qui, erepta ab eis poteſtate, illam exercet prius modeſtè, poſtmodum tirannicè, vnde via aperitur ciui alicui potenti eam ſub vnius dominio reducendi denuo, vt inquit Clariſſimus Paruta, loco cit. qui & ibi dicit, Principatum conſtantem ex ſtatu Regali, Optimatum, & Populari, omnibus eſſe perfectiorem, quo dicit, Rempublicam Venetam conſiſtere, dum Princeps in ea conſtitutus Regis vices gerit, conſiliũ Ro-

gatorum Rempublicam repræſentat,& conſilium generale ſtatum popularem, & idem dicit, in Regnis Galliæ,Germaniæ,& Hiſpaniæ ſeruari, dum ibi Princeps ſupremus ſine procerum aſſenſu grauia nō decernit;quę tamen non vacant difficultatibus,cum Venetijs populus ab omnibus publicis ferè muneribus excludatur,quod non conuenit ſtatui populari,& in Gallia, & Hiſpania Reges omnia per ſeipſos expedire valent, licet vt Principes ſapientes, ex legum condicto, procerum conſilio vtātur, vt & ab ijs approbata promptius executioni mandentur, Imperium tamen Venetum, vt optimè conſtitutum, aliquam eius mixtionis participationem habet, cum & populus aliqua officia participet; Verum eſt tamen ea imperia aliqua ratione miſtam quandam adminiſtrationem præſeferre. Inter omnia verò Imperia, debilia quæ ſuæ tuitioni ſatis non ſunt,facilè patent interitui,vt & potentia, cū inuidijs, & per conſequens oppreſſionibus obnoxia ſint, medio verò modo ſe habentia durabiliora ſint,cū ſatis ſint ad ſua tuenda, nec inuidiæ malo pateant, & idem etiam eligibilius eſt, cum dominij præſtantia in eius amplitudine non conſiſtat, sed in recta adminiſtratione, vt omnes ſentiunt.

11 *Principat⁹ nō ambiendi, cū exēplis eorum, qui illos renunciarūt.*

Ex quibus dignoſcere licet, principatum, cum tot ſolicitudinibus ſit ſubiectum, optandum non eſſe,cum & natura fluctuans, ac inſtabile ſit, vt dicit Tac.lib.1. Annal.& Sen.ep.92 & Liu.lib.37. ac odijs ſubiectus: vt dicit idem Sen.in Theb.vel ob principum ſuperbiā, aut impotentiam, vel quia nemo volens alteri imperium cōcedit,vt dicit Salluſt. ad Cæſar.& ideò inſidijs etiā,vt infra ſubiectus eſt, vt dicit Attius, vnde & Reges ſemper in timore ſunt,vt dicit Salluſt.in Iugurt. & poſtquam eum eſt quis adeptus, vti debet in regendo defenſione quæ in militibus conſiſtit, munimentis,cuſtodibus,& virtute: vt dicit Sen.lib.1.de clem. & Tac. lib.1.Ann.de quibus ſuo loco plenius agetur, qui & ſi

vicinum

vicinum Principem potentem habet, pauere debet, & eum beneficijs ſibi deuincire; quæ conſiderantes multi recuſarunt Principatũ, vnde Pittachus Mytilleneus illum recuſauit, dicẽs, arduum eſſe Principem eſſe bonum, quem tamen notauit Solon, dicens, ardua eſſe & pulchra, vt dicit Diogen. lib. 10. ſic Audentius electus Imperator, mortuo Antonino primo, recuſauit Imperium ſenectutem excuſans, vt dicit Herodia. in 4. Sic Ioannes tertius, Dux Venetiarum, cum morbo laboraret, Petrum Candianũ ſibi ſubrogari petijt, vt dicit Egnat. lib. 4. de Venet. Princ. c. 1. Fulg. lib. 4. c. 1. & Pittachus Mytilleneus, vt ſupra, parta victoria, imperiũ depoſuit, vt dicit Valer. lib. 6. c. 5. quod fecit & Q. Cincinnatus, & Michael Imperator Orientis, vt dicit Cõſtantinus Manaſtes in eius hiſtoria; quòd diadema ſit magis nobile, quàm fœlix, vt dicit Valer. lib. 7. c. 2. & res magni momenti ſit laudabiliter imperiũ adminiſtrare, & animis dominari, vt dicit Xenoph. lib. 1. Pædiæ Ciri. Stob. ſer. 47. ob onera principatus, cum Principis ſit etiã non ſolum in generali, ſed & in particulari, curam ſubditorum habere, eos à malis, & iniurijs tuendo, & eorum vitas, ac res ab hoſtibus internis, & externis conſeruando, ac eos via religionis, iuſtitiæ, & aliarum virtutum ad æternam beatitudinem dirigendi, & aſſiduò curam adhibere, vt eorum beneuolentiam, abundantia annonæ, & alijs operibus bonis ſibi conciliet, ne eius vita, vel imperium ipſorum inſidijs pateat, & maximè ſi nouus ſit in dominio, vel populis inquietis dominetur, quod & alij multi fecerunt, & alij ob metum illi ceſſere, vt Octauius nepos, & adoptiuus Cæſaris: vt dicit Dio. lib. 44. & 52. hiſt. Zonaras in vita Octauij, vt & Carolus tertius poſt multas victorias; corpore, & mente laborans depoſitus eſt ab imperio, vt dicit Oto. lib. 6. cap. 9. & 10.

SVMMARIVM.

1 *Principes poteſtatem habent à Deo, etiam ſi mali ſint, & illis eſt obediendum.*
2 *Principes Chriſtiani poſſunt condere legem, quæ obliget etiam in conſcientia.*
3 *Principes poſſunt per ſe, & alios publica iudicia exercere, & ſontes gladio de medio tollere.*
4 *Principes Chriſtiani poſſunt bella gerere, & quibus concurrentibus, quibus non. & quid in eis liceat, vel non.*
5 *Principes poſſunt exigere tributa, & vectigalia à ſubditis, & quibus concurrentibus, quibus non.*
6 *Principes ſolus in particularibus caſibus, quæ poſſit.*
7 *Princeps conceſſio, vel reſcriptum, vt ſit interpretandum.*
8 *Princeps quibus priuilegijs gaudeat.*

De poteſtate Principum. Cap. V.

1 Principes poteſtatem habent à Deo.

CVM poteſtas dominium conſequatur, iccirco primum ſit dictum. Principes poteſtatem à Deo habent; probatur, nam Exo.22.Iudices populi à Deo vocantur Dij, & Pſ.81 quia vt dicit Ioſaphat.2.Paralip.19.non hominum,ſed Dei iudicia exercent,ideſt loco Dei iudicant: vnde & Moyſes Deut.1.monet Iudices,vt iuſtè iudicent,quia iudicium Dei eſt, & Prou.8. Per me Reges regnant; Matth.22.Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari.Roma.13.Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit,non enim eſt poteſtas niſi à Deo.1.Tim.1.

Præterea ſi Principatus non eſſet bonus, viri ſancti non eum geſſiſſent, at legitur Melchiſedech, Ioſeph, Moyſem,Dauid,Ezechiam,& alios viros ſanctos Prin

cipes

cipes fuiſſe politicos, ergo, & Ioan. 4. Regulus credidit in Chriſtum, & Act. 13. habetur, Proconſulem conuerſum à Paulo, nec ob id depoſuiſſe magiſtratum.

Idem probatur rationibus ſupra deductis ad probandum Principatum eſſe à natura, quod verò eſt à natura, eſt & à Deo, prout eſt ens, & proinde bonum, ergo.

Vlterius idem probatur, ratione entis, nam omne ens oportet ad primum ens reducere, vt ad principiũ omnis entis. 2. Metaph. qua ergo ratione ens ex primo ente dependet, eadem & dominium, quod ſuper ens fundatur, & tanto ſuper nobilius ens, quantum & ad dominãdum ſuper homines in natura eiſdem præponitur, vt ergo omne ens à primo ente procedit, ꝙ eſt prima cauſa, ita & omne dominium à primo dominante, & primo ente. Præterea omnis multitudo ab vno procedit, & per vnum mẽſuratur. 10. Metaph. ergo & multitudo dominantium ab vno dominante originem trahit, qui eſt Deus; vlterius, ſicut ſe habet virtus ad ens cuius eſt virtus, cum fluat ab eius eſſentia. 2. de Cœlo, ſic ens creatum ſe habet ad increatum, qui eſt Deus, ſed omne ens creatum ab increato trahit originem, ergo & virtus creata ab increata, id verò eſt in dominio, quia non eſt dominium vbi nõ eſt potentia, ideſt virtus, ergo omne dominium erit ab increata virtute, qui eſt Deus; vnde dicitur Eccleſ. 1. quòd vnus eſt Altiſſimus omnium creator, Omnipotens, Rex potens, metuendus nimis, ſedens ſuper Thronum, dominans Deus, & Heb. 1. quod omnia portat verbo virtutis ſuæ; vnde non eſt, quòd homo glorietur de dominio, quod habet à Deo: vt habetur Eccleſ. 32. Rectorem te poſuerunt, noli extolli, ſed eſto in illis, quaſi vnus ex illis.

Idem etiam probatur ratione motus, nam omne ꝙ mouetur, ab aliquo mouetur. 8. Phiſ. in mouentibus verò & motis non eſt abire in infinitum, ergo oportet

venire

venire ad aliquod mouens immobile, quod eſt Deus, inter omnes verò homines, qui plus habent de ratione motus, ſunt Principes, ob curã regiminis, ergo ipſum motum non poſſunt perficere, niſi per influentiam, & virtutem mouentis primi, qui eſt Deus. Præterea per ſuperiora corpora mouentur inferiora cœleſtia, ſcilicet per octauam ſphæram. 2. de Cœlo, ergo magis ſpirituales ſubſtantiæ à ſuperiori mouentur, per influentiam eis ab illa inditam, qui Deus eſt, inter homines verò, Principes magis egent diuina influẽtia in regẽdò, ergo eam à Deo recipiunt. Præterea omnes res à diuina prouidentia ordinantur ad proprium finẽ, ergo quanto res erit nobilior eo magis ad illum ordinabitur, ſic eſt Princeps, ergo; vlterius finis Principis eſſe debet, vt homines viuant ſecundùm virtutem. 2. Eth. ſed ad hunc finem venire non poſſumus ſine motione diuina, vt nec lucidũ luceſcit ſine virtute lucis. Iſ. 26. omnia opera noſtra operatus es nobis domine. Præterea finis mouet agentem ad agendum, intentum verò Principis eſſe debet, ſeipſum, & populum ad æternam ſupremamque beatitudinem dirigere, quæ in viſione Dei conſiſtit, ſed ad id ſine diuina influentia peruenire non licet, quæ radios diuinæ bonitatis ſuæ ſuper Regem dirigit, vt rectè regat, & ſicut paſtor bonus inuigilet ſuper gregem, & ſuper ſubditos, vt virtuosè viuãt, per quæ demum ad ſupremam beatitudinem aſcendant, ergo D. Tho. lib. 3. c. 1. 2. & 3. de regim. Princ.

Ampliatur, vt etiam in malis Principibus adſit poteſtas à Deo ipſis data; probatur Sap. 6. à domino data eſt poteſtas vobis, & cum eſſetis miniſtri Regni illius, non rectè iudicaſtis. Ierem. 27. Ego dedi, inquit Dominus, omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor Regis Babilonis. Dan 2. Tu es Rex Regum, & Deus cœli dedit tibi regnum Rom. 13. 1. Pet. 2 vbi Regibus eſt obediendum, licet tunc eſſent tantum infideles.

Idem diffinitur in Conc. Conſtantienſi. ſeſſ. 8. & 15. vbi

vbi contrarium errorem eccleſia damnat.

Idem probat etiam Aug.lib.5.ciuit.Dei.c.21.

Secũdum dictum. Principes Chriſtiani poteſtatem habent condendi leges, probatur Prou.8. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Iſa. 33. Dominus rex noſter, Dominus legifer noſter. Præterea ad Regem pertinet iubere, & iubendo dirigere, ſed lex eſt ipſa iuſſio, & regula, ergo ſi Chriſtiani poſſunt eſſe Principes, poſſunt & legem condere: & probatur ex Auguſt.lib.19.ciuit.Dei.cap.17. Præterea id probatur ex neceſſitate legum, nam Chriſtiani, ex eo quòd tales ſunt remanent ciues, & membra Reipublicæ, ergo egent aliqua regula, qua dirigantur in eorum actionibus, & commertijs, lex naturalis ad id non ſufficit, quia tradit tantum præcepta generalia, lex euangelica, tractat de cœleſtibus tantum: lex vetus politica ceſſauit, quia cõueniebat ſolum populo Iudaico, & in illo ſtatu, licet & nunc non ſit illicitum vti aliquibus præceptis iudicialibus illius legis, vt inquit D.Tho.1.2.q.104.art.3. ergo eſt neceſſaria aliqua alia regula, ſcilicet arbitrium iudicis, vel lex ciuilis authoritate Principis conſtituta, melius verò eſt regi legibus, quàm ſolo Principis arbitrio, vt docet Ariſt.lib.3.Polit.c.11. primò, nam facilius eſt inuenire vnũ, vel duos bonos ſapientes, quàm infinitos, ſed ſi Reſpublica regi deberet arbitrio Principum, oporteret omnes eſſe tales, quod reperiri impoſſibile ferè eſt, in legibus verò condendis, ſat eſt, quòd vnus, vel plures ſemel fuerint ſapientes, qui leges illas condiderint; præterea, qui leges condunt plures ſunt, & diligenter eas examinãt, Princeps eſt vnus, & ſæpè repente iudicare debet ergo; præterea lex libera eſt à paſſionibus, nõ iraſcitur, non ducitur amore, ambitione, & huiuſmodi, quæ in vno homine cõtingere poſſunt, & ex alijs quæ probat Bellar. lib.3. de eccl.milit.c.10. & ego dixi ſupra tract. de Legib. & probat Patritius lib.1. de Republ.tit.5.

2 Princeps poteſt condere leges.

Am-

Ampliatur, vt lex ciuilis obliget in conſcientia, vt & lex diuina, licet ſit minus ſtabilis, quam diuina, probatur, nã obligatio eſt eſſentia legis, vel eius propria paſſio, cum enim lex dirigere habeat homines in eorũ actionibus, oportet vt eos obliget, vel à Deo, vel à Rege, Epiſcopo, vel patre feratur, nam cum lex ſit regula fidei, & morum, ſicut in naturalibus, vbi receditur à natura eſt monſtrum, & peccatum in natura, & receſſus à regula artis, eſt peccatum in arte, ſic receſſus à lege, quæ eſt regula in moribus, eſt peccatum in morib. Idem probatur Rom. 13. & ex alijs quæ deduxi ſupra tract. de Legib. vbi de lege humana eſt actum, & ex alijs quæ adducit Bellarm. loco cit. cap. 11.

3 Principes poſſunt iudicia publica exercere

Tertium dictum. Principes, & eorum delegati, poſſunt publica iudicia exercere, lites dirimendo, & iudicando inter hominem, & hominẽ; probatur, nam ſcriptura ſolet ferè coniungere Regem, & Iudicem. Pſ. 2. & nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram. Iſa. 33. Dominus rex noſter, Dominus legifer noſter. Ierem. 23. Regnabit Rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium, & iuſtitiam in terra. Præterea ſcriptura iudicia admittit. Deut. 16. 1. Cor. 6.

Ampliatur, vt Principes, & eorum Magiſtratus poſſint gladio tollere maleficos, & turbatores publicæ quietis; probatur Gen. 3. qui effuderit humanum ſanguinem, eff undetur ſanguis illius, ſcilicet per ſententiam, vt habet Chaldaica paraphraſis Exodi 21. Qui percuſſerit hominem volẽs occidere, morte moriatur. Matt. 26. qui acceperit gladium, gladio peribit. Ex Patribus Innocentius I. ep. 3 ad Exuperium. c. 3. Ilar. in can. 32. in c. 26. Matth. Hieron. in c. 22. Ieremiæ. Aug. lib. 1 de ciuit. Dei. cap. 21.

Ratione probatur, nam ad bonum Principem, qui habet curam boni cõmunis, pertinet impedire, ne partes, quæ ſunt propter totum illud corrumpant, ideò ſi non poteſt omnes partes integras ſeruare, potius de-

bet vnam partem amputare, quàm ſinere, vt bonum commune pereat, vt Medicus membra, quæ corrupta toti corpori nocere poſſent, ſeçat. D. Thom. 2. 2. q. 64. art. 2. & 3.

Quartum dictum. Licitum eſt quandoque Principibus Chriſtianis bella gerere, ſi legitimè fiant; probatur Iudicum 3. & 1. Reg. 15. Vade, & percute Amalech, & demolire vniuerſa eius. & Lucæ 3. Idem probatur exemplis ſanctorum, qui bella geſſere, Abrahã; Ioſue, Moyſis, Gedeonis, Sanſonis, Dauidis, Ioſiæ, & Machabæorum. Matth. 8. Act. 10. & aliorum, qui Deo grati fuere: vt dicit Aug. ep. 1. ad Bonifac. cap. iuſtum. cap. dominus. 23. q. 1.

4 Principes poſſunt bella gerere, ſi legitimè fiat, & q̃ talia dicantur, & q̃d ĩ eis liceat, vel non.

Ex Patribus Tert. in apolog. cap. 42. Ambr. ſerm. 7. Greg. lib. 1. ep. c. 72. & 73. Aug. ep. 5. ad Marcellinum. & ep. 207. lib. 22. contra Fauſt. c. 74. cum ſequen. Bern. ſerm. ad milites. cap. 3.

Ratione probatur, nam Deus ſæpè iuſta bella adiuuat, quod non eueniret ſi eſſent illicita, quia licet mala poſſint permitti, non tamen auxilium dari ad ea facienda, ſed cũ Abraham quatuor Reges debellaſſet, Melchiſedech ait, Ioſue 10. Deo protegente hoſtes eſſe in manibus ſuis. & Exo. 17. ad preces Moyſis, Deus dedit victoriam Hebræis contra Amalech, id etiam probatur Ioſue 10. 2. Machab. 10. & Deus ipſe præcepit Iſraelitis, vt Amorræis, & alijs bellum indicerent. Deut. 2. & Euſebius in vita Conſtantini, & lib. 9. hiſt. c. 9. ait, Deum in bellis Conſtantinum miraculosè adiuuiſſe. & Theod. lib. 5. hiſt. c. 24. Socr. lib. 7. cap. 18. Præterea, vt Princeps poteſt ciues defendere ab internis hoſtibus eos necando, ſic etiam ab externis bello & armis id poterit, vbi alia via defendi non poſſunt.

Vt verò bellum ſit iuſtum, requiritur primò, vt moueatur authoritate ſupremi Principis, apud quem belli & pacis ius extat, vt dicit Aug. lib. 22. contra Fauſt. c. 74. & 75. cap. quid culpatur, 23. q. 1. l. extat. C. de eo

D quod

quod metus cau. aliàs is læſa maieſtate tenetur.l.vnica.C.vt arm.vſus.lib. 11.cum priuatus ius ſuum in iudicio proſequi debeat, & agere iniuriarũ ſi ab aliquo lædatur, ſed ſi vnus Princeps ab alio læditur, non eſt aliquod commune tribunal apud quod conqueri poſſit, ideò bello ſe poteſt tueri, ſi non recogno cat ſuperiorem in temporalibus, vt Imperator, Rex Galliæ, & Hiſpaniæ, Reſpublica Veneta, & alij qui iura Imperij Romani præſcripſere, vt ei non ſint ſubiecti. Vnde Cato cenſebat exercitum reuocandum, & Cæſarem hoſtibus dedendum, quòd populo inconſulto bellum in Gallia gereret, vt dicit Plut.in Cat. Vtic.cum apud populum belli, & pacis ſummum arbitrium eſſet, vt dicit Liu.lib.4. In magna tamen neceſſitate, ſi Princeps ſupremus ſit abſens, nec ad eũ recurſus haberi poſſit, poteſt & Princeps ſubditus ſupremo iu bello iuſto, ſe defendere bello, quàm primum id ſupremo Principi ſignificando.

Ad iuſtitiam quoq; belli requiritur, vt ex iuſta cauſa moueatur, vel ſuſcipiatur.

Iuſtæ verò cauſæ belli ſunt, defenſio proprij imperij, perſonarum, amicorum, ſociorum, & rerum. c.iuſtum 23.q.2.cap.fortitudo. eod.vbi nulla niſi in armis ſpes ſubeſt, vel ſi id fiat ad recuperandum res iniuſtè ab hoſte detentas. d.c.iuſtum. vel vt authores iniuriæ, vel damni iniuſtè dati ſupplicio afficiantur, vel dedantur, ſi priuato nomine non publico id fecere. c.dominus.23.q.2.Aug.lib.2.ſuper Ioſue.q.10.ſic Dauid bellum geſſit cum Isboſeth filio Saulis, qui nitebatur occupare regnum Iſrael, quod Dominus per Samuelem prophetam Dauid tradiderat. 2.Reg.2. & Romulus contra Albanos, quòd dictator eorum Clulius nollet res raptas reſtituere, nec raptores tradere Dion.Halicarn.lib.3. Vel ſi iniuria ſit iniquè illata. c.dominus.c. diſpar. 23.q.8. Sic Dauid mouit bellum erga Regem Ammonitarum, ob deriſos ſuos legatos. 2.Reg.20.21. & 22.

& 22. vel ſi tranſitus innoxius per alicuius Prouinciã impediatur. c.ſi.23.q.2. Sic Iſraelitæ bellum mouerũt Amorrhæis ob tranſitum quod eis impedierunt in terram promiſſam. Num.2. vel ſi Princeps armis proſequatur rebelles, & ab imperio deficientes. c.authoritatem.15.q.6.c.ſcire vos.23.q.8.l.amiſſione.§.qui deficiunt.ff.de cap.dimin. vt & Dauid fecit.2.Reg.20. licet id propriè non poſſit dici bellum, ſed executio iuriſdictionis. Innoc.in c.olim.1. de reſtit.ſpol. & idem agere poteſt qui iuriſdictionem habet etiam ſi ſupremus Princeps non ſit.l.qui reſtituere. ff.de rei vendic. licet tutius ſit, vt adſit authoritas ſupremi Principis, vt capta fiant maximè capientium, & pericula euitētur, & iura belli locum habeant. Bar.in l.hoſtes.ff.de capt. Innoc.in d.c.olim.1.de reſtit.ſpol.& ſi Princeps imperio abutatur, Papa poterit eum coercere, & cogere, vt iuſtitiam adminiſtret.c.adminiſtratores.23.q.5.c.nouit.de iud.vt aliàs fecit.c.ſcelus.2.q.1.c.alius.15.q.6. c.duo ſunt.96.diſt. Non licet tamen bellum infidelib. indicere ex eo ſolum quòd ſint infideles, nec authoritate Imperatoris, vel Papæ, cum infidelitas non priuet dominio, quod eſt de iure gentium.cap.diſpar.23.q.8. l.Chriſtianis.C.de pag.cum non fidelibus tantum, ſed & infidelibus rerum dominia ſint data.Gen.1.vnde & Deus Nabuchodonoſor regnum dedit, licet eſſet infidelis.Couar.in reg.peccatum.2.p.§.9.de reg.iur.in 6. contra hæreticos verò bellum licet indicere. 1.Cor.5. vbi D.Tho.Caſt.lib.2.de iuſt.hæret.pun. & contra infideles ſi impediãt blaſphemijs, & prauis ſuaſionibus euangelij prædicationem.d.c.diſpar.D.Tho.2.2.q.10. art.8. vnde Princeps peccat ſi bellum iniuſtũ indicit, & milites qui ei inſeruiunt, ſi iniuſtitia ſit manifeſta; ſi verò iuſtitia belli eſt dubia, ſubditi debent parere, & ij qui ordinarium habent ſtipendium, etiam tempore pacis, conductitij verò tenentur examinare iuſtitiam belli, aliàs peccant.

Et hæ ſunt iuſtæ cauſæ belli, qui ſi cupiditate mouentur, id non nocet militibus, qui obedire debent. d. c. quid culpatur. Aug. lib. 22. contra Fau. c. 75 nec talis intentio obligat ad reſtitutionem, ſi bellum eſt iuſtũ, & licet Chriſtianis etiã ſub Principe Pagano bellare, ſi tamen iuſtè bellum moueat, quod vix fieri poteſt. c. Iulianus. 11. q. 3. modo ei ſubditi ſint. Caſſiodor. lib. 6. hiſt. c. 30. Bellum quoq; geri debet impẽſis Principis, ſi habet redditus Regales ſibi à ciuibus aſſignatos. Angel. in l. turres. C. de op. publ. Iaſ. in l. diuortio. §. impendia. ff. ſol. matr. qui ſi certos redditus non habet, totius regni impenſis eſt gerendum. Bal. in l. ſi aliquã. ff. de offic. proconſ. ærarium enim debet eſſe opulentũ in Republica bene cõſtituta, tenues res priuatæ; vnde luxu, & deſidia facilè ciuitas corrumpitur. Aug. lib. 5. c. 12. de ciuit. Dei. Sic tamen vt oues tondeantur, non deglubentur, vt dixit Tiberius Cæſar, ſed ſi vrgeat maxima neceſſitas, ad omnes ſpectat ad expenſas concurrere, & feudatarij tenentur dominũ in bello iuſto proprijs impenſis iuuare Bal. in c. 1. quibus modis feudis amitt. & qui ſine ſtipendio militat repetere poteſt dãnum ſibi ex hac cauſa illatum. Ang. in l. 1. ff. ad legem Rhod. de iactu. ſecus ſi accipit ſtipendium. arg. l. 2. §. ſi conſeruatis. eod. debet tamen Princeps antequam bellum moueat, ſatisfactionem & pacem requirere, poſt verò iam motum ex iuſtitia non tenetur acceptare ſatisfactionem, nec forte etiam ante, ex charitate tamen tenetur, ob multa mala, quæ in bello committuntur, modo ſatisfactio ſit vera, & non ficta, vel de qua dubitetur, vt dicit Bellarm. lib. 3. de laicis. c. 15.

Partialia verò certamina in bello, ſi non ob odium priuatum, ſed ob bonum publicum iubeantur, cũ conſenſu ducis, licita ſunt. Cagn. in l. fauorabiliores. de regul. iur. vt Dauid fecit. 1. Reg. 17. ſi id fiat ad hoſtes terrendos, & milites animandos, vt cum Torquatus cum Gallo dimicauit, quo victo, Galli caſtra deſeruere: vt

dicit Liu.lib.5. vt & id fortè licet, ſi ſummi Principes id agant vtrinq; ad bellum dirimendum, vel alios ad id exponant, pacto inito, vt victi victoribus dedantur, vt fecere Horatij, & Curiatij ter gemini fratres. Liu. lib 1. dec.3. & videtur idem probare D.Th.2.2.q.95. art.8.licet temerarium, ſit exitum,& ſummam rerum periculo vnius, vel alterius committere.

Repreſaliæ verò in bello, vbi piratæ, latrones, vel hoſtes damna intulere,in eorum incolas licent in bonis non in perſona,vbi alia ratione ſuum quis cōſequi non valet. Aug.q.10.ſuper Ioſue. c.dominus. 23.q.2. c.1.de iureiur.in 6.vbi Franch.& alij.Salic.in auth.omnino.C.de act.& oblig Pap.in arreſt.lib.5.tit.3.nu.2. ſi bellum iuſtum ſit, & adſit authoritas ſupremi Principis.d.c.dominus. Ex quibus quoque ſequitur,quòd dominium etiam eorum quæ in bello iuſto acquiruntur ſit capientium.§.item quæ.Inſtit.de rerũ diuiſ. & Cic.lib.1.Offic. 1.Reg.30. c.iuriſgentium.diſt.1.l.ex hoc. ff.de iuſt. c.ius militare.diſt.1.c.dicat.23.q.5.l.ſi quid bello.ff.de capt. Sic tamen, vt immobilia publicentur, & Princeps quid de his agendum ſit decernat. l.ſi captiuus.§.expulſis. ff.de capt.licet quandoq; militibus ob bene nauatam operã diuiſa ſint. l.in agris. ff.de acquir.rerũ dom. Dion.Halic.lib.2. antiq Rom. ſi verò mobilia ſint,& hæc Principi debebantur. c.dicat.23.q.5. poſt verò ducum arbitrio cōceſſa ſunt. l.ſi quis pro redemptione. C.de donation.Liu.lib.37. qui quandoque ea vel partem in ærarium ferebant: vt dicit Cic.ep.27.Liu.lib.31.34.& 45. quandoque ea vendunt,& militibus diuidunt pro cuiuſq; virtute,dignitate, & ordine,vt ſæpè eſt factum,vt dicit Liu.lib.7.9.&45. dando partem etiã eis qui ſarcinas cuſtodiſſent. 1.Reg 30.Num.31. quandoq; duces ante pugnam totam prædam militibus promittunt: vt dicit Liu.lib.5. & hæc quò ad illa quæ in conflictu acquiruntur, ſi.n. res hoſtiles citra prælium ad milites deueniunt in bel-

lo iuſto,primi occupantis ſunt.l.transfugam.ff.de ac-quir.rerum dom.l.1.in princ.de acq.rerum poſſ.Præda tamen militibus conceſſa, Principi ſua portio debetur.c.ius.diſt.1. Non licet verò,niſi deuictis hoſtibus, arce, vel oppido omnino adeptis, caſtris eorũ captis, ad prædam diſcurrere, nec tunc niſi ſigno à duce dato, ne hoſtis auiditate prædæ, elabatur, vel præliũ reſtauret, vt Samnitibus contingit: vt dicit Liu.lib.8. & qui in diuiſione prædæ fraudem committit, vel eam ſurripit, lege peculatus tenetur, & quadruplum reſtituere cogitur.l.pen.ff.ad legem Iul.pec. nec pars prædæ iis qui in acie fugerunt, vel ignaui fuere, debetur. Bal.in l.ſi quis pro redemptione.C.de donat. & factũ eſſe dicit Liu.lib.3. expediet tamen iubere, vt milites vendant prædã ne oneri res graues agmini ſint: vt dicit Liu.lib.11. Res tamen ſacræ non cedunt prædæ hoſtium,aliter ſacrilegium incurritur.l.ſacrilegij.ff.ad legem Iul. pec. & idem ſi res non ſacra in ſacro ſit. cap. quiſquis.17.q.4.niſi ab hoſtibus eo ſit delata,ſic enim probabile eſt fieri victoris in bello iuſto.l.transfugam. ff.de acquir.rer.dom.Et nedum res,ſed & perſonæ iure gentium fiunt capientis,quæ ſic in ſeruitutẽ adiguntur.l.hoſtes.cum ſeq.ff.de capt. c.ius.diſt.1.Inter Chriſtianos tamen receptum eſt,vt capti nõ fiant ſerui,ſed pretio redimantur. Boer.deciſ.178 Bald.in l.hoſtes.ff. de capt. niſi Chriſtiani militẽt pro infidelibus,vel eis auxilium præbeant,ſic enim ſerui fiunt.l.3.§.fin. ff.ad legem Iul.de ſicar.l.proditores.ff.de re mil.qui tamen Chriſtianis tãtum vendi poſſunt.l.vnica.C.de Chriſt. manci. at ſi bellum ſit cum infidelibus, ſic capti iuſtè fiunt ſerui, & eſt locus iuri poſtliminij, vt ſi liberi fiant priſtina iura recuperent.Couar.in c.peccatum.2. p.§.11.de reg iur.in 6.l nihil intereſt.ff.de capt.l.poſtliminium. de capt.niſi iurarint redire ad hoſtes, vel non abire.l.poſtliminij.§.fi.ff.de capt. niſi de captiuis redimendis impetraſſent.Sic transfuga nõ gaudet pri-

uilegio

uilegio poſtliminij, cum proditor ſit. l.poſtliminium. §.trãſfugæ.ff.de capt.& §.filius & ſi filiusfamilias ſit. d.§.in ſeruo tamen trãſfuga dominus habet ius poſtliminij.d.l.transfuga.ff.de capt. vt & caret poſtliminio, qui non captus, ſed vltro in bello hoſti ſe dedit, turpe enim fuit non vi,ſed per deditionem in hoſtium deuenire poteſtatem; vnde Romani octo mille qui Annibali ſe dedere poſt cladem Cannenſem,cum poſſent redimere, noluere, vt inſitum eſſet Romanis vincere, vel emori: vt dicit Liu.lib.32. ſtipendium tamen non debetur militi, dum apud hoſtes fuit.l.1. C.de re milit. lib.12. niſi veteranus is iam eſſet. l.2. §.is qui. l.non omnes.§.pen.ff.de re milit ſi tamen quis à ſenatu hoſtibus deditus ſit, licet redeat, nõ gaudet poſtliminio. Cic.de orat.lib.1. l.4.de capt. niſi à ſuis receptus ſit. Mulieres etiam in bello capi poſſunt. l.1.l.fœdiſſimè. C.de poſtl.reu.vt de fœminis Darij eſt factum;& etiã pueri capi poſſunt.l.lex Cornelia.de vulg. l.quod ſi filius.ff.de capt. contra quos ſæuire ſæuũ eſt,vnde præcipitur in Deut.c.10. parci in bello pueris,& mulieribus,qui tamen ſerui fieri poſſunt.c.2.de treuga,& pace. vt & parci debet presbyteris,monachis,conuerſis, peregrinis, mercatoribus, & ruſticis. d.c.2. licet contrario vſu,demptis religioſis, ſit huic rei derogatum. Abb. in d.c.2. Sic duobus populis bellantibus,qui ex hoſtibus nocentes,qui.ſ. dederũt cauſam bello, apud vtrunq; populũ ſunt,capi poſſunt bello iuſto,licet tpe pacis venerint.l.in bello.§.1.de capt. innoxij non,niſi vt ſupra,& capti arbitrio ducis,vt reliqua præda diuidendi committuntur. Halicar.lib.5.antiq.vt & Reges occidi non debent, ſed capi. Cic.ad Heren. lib.4. niſi timor ſubſit ne bellum reſtaurent. Ambr.lib.1. offic. c.eſt iniuſta. 23.q.4. captiui verò priuata authoritate occidi nõ poſſunt,niſi in facinore deprehendantur,in quo & liberum occidere liceat.l.2. ff de his qui ſui. l. vnica.C.de emend.ſeru.l.marito.ad legẽ Iul.de adult.

ſed leuis tantum coerctio eis permiſſa eſt. d.l.vnica. aliàs reclamare poſſunt. d.l.2. & ſi captiuus conuenit cum domino de pretio redemptionis non poteſt id alterari. Guid.Pap.q.213.l.poſtliminiū. §.ſi is. de capt. & ſi quis captus redimitur fit ſeruus redimentis, ſed oblato pretio dato, poſtliminio rediјſſe creditur.l.in bello.§.ſi quis.ff.de capt. & datum in cauſam redemptionis non eget inſinuatione, & valet, licet aliàs non valuiſſet.l.ſi quis.C.de donat.l.nulli.l.ſi quis.C.de epiſc. & clericis.

Agri redeunt etiam poſtliminio, & eorum vſufructus, prioribus dominis. l ſi captiuus. §.expulſis.ff.de capt.l.ſi ager.ff.quibus modis vſufr.amit. l.in tantum. ff.de rer.diuiſ. non obſtante lapſu temporis. l.contra. C.de inoffic.teſtam. & idem de imperijs, & regnis, & nauibus onerarijs, vt & equus freni patiēs.l.2.de capt. Cic.in Topic. & hæc vendi, & legari poſſunt.l.id quod apud hoſtes. de leg.1. vel virtute bellica, vel commertio aliove modo acquirantur, pretium tamen eorum quæ redempta commertio ſunt, reſtitui debet.l.4.l.nihil.ff.de capt l.in bello.§.ſi quis.eod.l.liber captus.C. de poſtli.reu. quæ verò poſtliminio carent, prædæ cedunt. l.ſi quid bello.l.fin. ff.de capt. Tunc verò præda tantum acquiritur, cum intra caſtra, vel præſidia delata eſt.l.poſtliminij eod. ſecus ſi ante ab hoſtibus ſit eis ſublata, ſi tamen eam tenentes fraude paſſi ſunt illam ab hoſtibus auferri, ad omne damnum tenētur. l.Iulianus.§.fi. ff.de rei vendic. Capta tamen à piratis, & latronibus, qui iuſti hoſtes non ſunt, priori domino ſunt reſtituenda.l.hoſtes.l.latrones. l.poſtliminium.§. à piratis.de capt.niſi ob bonum publicum proſequentibus piratas etiam cum damno priuatorum quid concedatur, quod licet.l. Lucius.de euict. Romani verò etiam ſi cum hoſte res eſſet, quæ ſociorum, vel ciuiū ex præda facta eſſe cognoſcebant, illis ſæpè reddebant. Liu.lib.4.& 6. quòd ſi res ſurrepta à piratis, in hoſtiū

manus

manus deueniant, ſi ſit ſeruus qui poſtliminio redit, ſi recuperetur, domino priori debetur. l. latrones. de capt. ſed ſi aliæ res quæ non redeunt poſtliminio, cum fiant capientis, ei non debentur, vel ſaltem cum poſſeſſoribus agi non poteſt, niſi fures ſoluendo nō ſint. arg. l. 4. §. antepen. ff de pecul. Incorporalia verò etiā tranſeunt in ius prædæ, licet manu capi non poſſint, vt credita in ſcripturis contenta. l. ſi quid bello. ff. de capt: quia cum victi iure belli tranſeant in victoris poteſtatem, poteſt eis adimere non ſolum corporalia, ſed & incorporalia. arg. l. qui in ſeruitute. de reg. iur. poſtliminio tamen redeunt ad priores dominos, vt & res ſacræ, ac religioſæ. l. in bello. §. codicilli. de capt. l. cum loca C. de relig dom.

Fides quoque hoſti data ſeruanda eſt, vel publicè, vel priuatim ſit data. Cic. lib. 3. Offic. Gell. lib. 7. c. 18. lib. 20. c. 1. non tamen ſi ſit iniuſtus hoſtis, vt eſt prædo. c. peruenit. c. ſicut. de iureiur. Cic. loco cit. & modo iniuſtum contra Deum non ſit promiſſum. c. in malis. de reg. iur. Ambr. lib. 1. offi. Cic. d. loco. Sic fides data à priuato in præiudicium Reipublicæ non eſt ſeruanda, vel eccleſiæ. l. iuriſgentium. ff de pact. c. quamuis. de pact. in 6. vt nec hoſti fidem frangenti, etiam ſi iurata ſit & publicè data, eſt ſeruanda. c. peruenit. c. ſicut. de iureiur. vt ſi inducias, vel fœdus frangat, modo circa idem factum, non diuerſum, fides frangatur. Alex. in l. cum proponas. C. de pact.

Fœdera etiam quæ ineunt bellantes, & eius conditiones de captiuis reddendis, & vrbibus, &c. ſunt ſeruanda. l. in bello. l. ſi captiuus. ff. de capt. vel ſi amici inter ſe amicitiam faciunt ad bellum inferendum, vel defendendum, ſi iuſtè ineatur. Romani tamen cum hoſte armato fœdus non inibant, nec pacato imperio, niſi omnia reddidiſſet, & præſidium accepiſſent, vel fœdere, aut ſocietate aſtricti eſſent, ne viderentur metu hoſtiū imperata facere, quod ſemper cauere. Halic.

lib. 8.

lib.8. Dux tamen iniuſſu Principis pacē inire non poteſt. Cic. in Piſ. & pro Corn. Balb. l.3. §. in bello. de re milit. l. conuentionum. ff. de pact. nec etiam idem inducias ſine eo agere poteſt. Doct. in d. l. ſi longi temporis ſint, quæ bello finem imponant, quòd ſumma imperij eſt penès Regem, ſecus de inducijs breuis temporis, vt fecit Scipio Cartaginenſibus trium menſiū. Liu. lib.40. & fœdus, ac induciæ inductæ etiam Principem ſucceſſorem obligant. c.1. de probat. Doct. in l.1. vbi Iaſ. ff. de conſtitut. Princ. niſi quid pertinens ad regni coronam ſit alienatum, ſine populi, vel ordinum conſenſu, vel maieſtas Principis ſit minuta, ſic enim ſucceſſor non tenetur. cap. innotuit. de elect.

Inſidijs etiam in bello iuſto vti licet. cap. dominus. 23 q.2. l.1. §. non fuit. ff. de dolo. vnde Liſander dicebat, vbi leonina pellis deficeret, vulpinam ſumendam. Plut. in apopht. modo fides nō violetur. c. noli. 23. q.1. Romani tn̄ veteres omnes fraudes aſpernati ſunt, & tm̄ virtute vincere voluere, & opinione veræ virtutis.

Legati quoque inuiolabiles ſunt. l. fi. ff. de legatio. c. iuriſgentium. diſt.1. aliter eos iniuria afficiēs, hoſtibus dedi ſolet l fi. cit. Valer. Max. lib.6. c.6. ſi ij ab hoſtibus miſſi ſint, non verò ſi rebelles ſint, vel proditores ciues. l. hoſtes ff. de capt. l. poſtliminiū. §. transfuga. ff. de capt. qui tn̄ legati ad rebelles mitti non debent. Cic. Phil.5. & ij eligi debent prudentia præſtātes, & dignitate, vnde cū Cartaginenſes iuuenes ad pacē petendā miſiſſent, eos non ex animo loqui dixere Romani, ſed tunc cum Annonem, & Haſdrubalem miſere. Liu. lib. 30. App. de bello pun. & mulieres etiam quandoq; cū fructu ſunt miſſæ. Liu lib.45. Valer. Max. lib.6. cap.4. Halicar. lib.2. quod tamen cum prudētia eſt agendū. Requiritur demū modus debitus in bello, vt nulli .ſ. innoxio noceatur, vnde primò nō debet noceri ijs qui non pertinent ad hoſtes, vt ij per quos fit tranſitus: ſecundò in c. innouamus. de treuga, & pace, excipiuntur

pre-

preſbyteri,monachi,conuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici euntes,& redeuntes, vel dum ſunt in agricoltura,& animalia, quibus colũt,quibus noceri nõ debet, & quod de mercatoribus dicitur, intelligitur de ijs qui non ſunt partes Reipublicæ hoſtium. Tertiò, excipiuntur pueri,ſenes,mulieres,qui licet capi poſſint, non tamen occidi,niſi per accidens cum miſti ſunt nocentibus,vt cum iacula in illos feruntur,ſi enim ex intentione occidantur,peccatum eſt,niſi opem ferãt nocentibus arma illis ferendo, vt dicit Bellar d.c.15. Vt & caueri debet ne inter Chriſtianos bellum geratur, cum non deſit occaſio bellũ infidelibus inferendi, qui nos vndiq; premunt,& inter Chriſtianos vix fieri poſſit,vt bellum iuſtè geratur, & minus ex vtraque parte, & impiùm ſit hominum eiuſdem eccleſiæ filiorum, & qui eandem æternam expectant hæreditatem,ſanguinem fundere, & ſi qua inter eos adſit controuerſia, per arbitros ſatius ſit eam diffiniri. In cæteris, quòd ad belli materiam attinet, ijs me remittens, quæ dixi in ſumma Theologiæ Moral.cap.de Bello.

Quintum dictum. Licet Princeps non ſit dominus bonorum particulariũm ſubditorum, nec eorum habeat proprietatem, quia Princeps, vt ſupra eſt dictũ, conſtituitur à Republica in ſui caput,at nulla Reſpublica transfert in Principem dominium, & proprietatem bonorum ſuorum ciuium, ſed ſolum iuriſdictionem,& dominium gubernatiuũ, quo eget quæuis Reſpublica,ne ſit ſine capite;præterea,quia Princeps cõſtituitur ob vtilitatem ciuium,ergo non debet illis eſſe in damnum auferendo eis dominium rerum propriarum,quas legitimè obtinent,vt dicit Abb.in c.quę in eccleſiarum.de conſtit.Per accidens tamen,& quatenus Princeps,ſicut habet poteſtatem corporis ciuiũ, quando id requirit bonum commune communitatis, vt ſupra eſt dictum,ſic & de eorum bonis ob idem bonum commune diſponere poteſt, modo id fiat ex cau- *5 Princeps quid poſſit circa bona ſubditorũ.*

ſa graui,ſine ea enim non poteſt,vt dicit Abb.loco cit. & Iaſ.in l.1.C.quod cuiuſque vniu.qui & dicit, quòd quando Princeps ob publicã vtilitatem aufert res priuatorum,tenetur ad pretiũ.Idẽ in l.Barbarius.nu.36. ff.de offic.præt.quod ego intelligerẽ,modo ſubditi nõ fuerint in mala fide ædificãdo in loco publico,ſi enim id obſit bono publico,venit demoliendum,materia tamen ædificanti relicta. l.2.cum ſeq. ff.ne quid in loco publ.vel ſi loco publico vicinum ſit ad quindecim pedes.l.ſi cui.C.de ædif.priu.cum ita ædificans ſit in mala fide,ideò ſibi imputandũ, ſi verò non adfuerit mala fides, procedit dictum Iaſ.d nu.36.cum ſeq. Vnde cũ Princeps conſtituatur ob commodum ciuitatis , ſicut altari ſeruiens de eodem viuere debet. c.cum ſecundum. de præb. Sic Princeps inſeruiens communitati, ab eadem ali debet in ſplendore, qui Principi tali conuenit, prouidendo eidem de aulis,agris, viridarijs, & pecunijs,quibus ſplendorem ſuum tueri valeat, & benemeritos de Republica donis afficere,cum etiam ad eundem ſpectet,ſe,ac Rempublicã ab hoſtibus internis,& externis tueri,vt ſupra eſt dictum, eadem communitas tenetur ei prouidere de ijs q̃ neceſſaria ſunt ad alendos milites,qui eius perſonam, & caſtra cuſtodiant,& iudices qui cauſas dirimãt, & alios publicos miniſtros,& milites etiam qui communitatem ab externis hoſtibus tueantur. Sed quia communitas Principem conſtituendo, tanquam grex, ei vt virtute præſtanti ſe ſubiecit,vt ab ipſo regatur,& protegatur,ideò ipſe ex poteſtate à communitate in ipſius conſtitutione accepta,ex cauſis legitimis poterit ob prædicta expediẽda,ſubditis tributa, & vectigalia imponere, quibus prædicta onera expediantur, inde tributa dicta à tribuendo , quia contribuere quilibet habet pro eo ꝙ habet in cenſu ad alendum publicũ militem. l.forma. ff de cenſib. l.ager.ff.de verb.ſign.& tributum ſoluitur de naſcentibus ex terræ fructibus, vel loco eius pecu-

nia,

nia,cenſus ex capite,ad profitendã ſubiectionem: Vectigal ex mercibus à vehendo dictum,quæ omnia tributa ſi iuſta de cauſa,& cum debito moderamine imponantur,in foro conſcientiæ debentur; probatur Roman.13. Ideò neceſſitati ſubditi eſtote, non ſolũ propter iram, ſed etiam propter conſcientiam, ideò enim & tributa præſtatis,miniſtri enim Dei ſunt,reddite ergo omnibus debita,cui tributum tributum, cui vectigal vectigal,ſic tamen vt nil expetant in præmium,ſed ſolum ad ſuſtentationẽ ſtatus, & neceſſarios ſumptus. D.Thom.2.2.q.63.art.7.Sot.lib.3.de iuſtit.q.6.art.7. cum proprium præmium Principis ſit honor,quo contentus eſſe debet, aliàs tirannus dicitur ab eodem ibi. ex Ariſt.5.Ethic.cap.6. quod de honore diuino apud Chriſtianos,& cœleſti intelligi debet.

Ad hoc verò vt gabellæ licitæ ſint, requiritur primò,vt is qui imponit ſuperiorẽ non agnoſcat,vt Rex, Reſpublica Veneta,& huiuſmodi à quibus non datur appellatio, vel habeat authoritatem à Papa,vel Principe,eas imponendi,vt dicit Silu.Gabella.3.n.2. Nau. in Man.c.27.nu.61.Secundò,requiritur iuſta cauſa,vt ad ſuſtentandum Principem, & onera neceſſaria ſupportanda, vel ex bello ſuperuenienti, ſic tamen vt vbi ex cauſa noua ſunt impoſitæ, ceſſante cauſa debet ceſſare & earum exactio. Tertiò,vt nouæ gabellæ nõ imponantur ſine neceſſitate,ſine eadẽ licentia,ſi ſit Princeps recognoſcẽs ſuperiorem, nec à clericis,aliter incurritur excommunicatio Bullæ,vt dicit Nau.cap.17. nu.200.& c.27.nu.67. de quo latè in explicatione dictæ Bullæ infra Tomo IIII. tractatur, quò ad excommunicationem incurrendam , vel non , qui Princeps etiam non debet permittere ſubditos ab exactoribus indebitè grauari. Quartò,vt gabellæ potius facultatibus,quàm perſonis imponantur, ideſt pro rata facultatum,& etiam pro victualibus imponi poſſint, ſi alia via non poteſt prouideri neceſſitatibus Reipublicæ,&

aliqui

aliqui etiam ex cauſa poſſunt eximi ab earum ſolutione, de quibus latius habetur ſupra tract.de Acceptatione Perſonarum in tributis. Sot.lib.3.de iuſtit.& iure.q.6.art.7.

Princeps & quanta poſſit in caſibus particularib.

Sextum dictum. Princeps ſolus in particulari multa agere poteſt. Primò enim poteſt tollere poſſeſſioně ciuilem ex cauſa,& quandoque naturalem. Iaſ.in l.1. nu.48.ff.de acquir.poſſeſſ.& ratione publicæ vtilitatis poteſt aliquid remittere.idem Iaſ.in l.venia.num.18. C.de in ius voc.& etiam poteſt tollere exceptiones peremptorias,ex certa ſcientia,& cum clauſula,non obſtante.Iaſ.in l.ſi quis iniquum.§.ſi is pro quo. ff.quod quiſque iuris.& eo magis ſi id concedit per vim priuilegij,ne quis poſſit vti exceptione contra eum intelligitur de valida,& etiam peremptoria. Iaſ.ibi.ex poteſtate tamen ordinaria id non poteſt. Iaſ.in l.quotiens. C.de precib. imper. offer. nec præſumitur in dubio id velle facere.Abb.in c.ex parte.2.de offic.deleg. Secundò,poteſt ferre ſententiam non conformem concluſioni libelli,quò ad ordině iudicij. Iaſ.in l.1.nu.21.ff.de eden.& poteſt procedere,& cauſam terminare ſola veritate inſpecta Iaſ.ibi.n.22.& in l.1.ff.de conſti.Princ. Tertiò,propter pacem faciendã poteſt remittere iniurias ſubditorum,& damna. Iaſ.in l.cõuentionem n.8. ff.de pact. Quartò,qui poteſt diſpenſare ſuper antecedenti,ſcilicet ſuper inhabilitatione,ſuper eo diſpenſando, videtur diſpěſaſſe ſuper vitio illegitimitatis, quod eſt conſequens. Iaſ in l.ſi is qui pro emptore.nu.284. ff de vſucap. Quintò,poteſt ferre ſententiam partibus non citatis. Iaſ.in l.nec quicquam.nu.20. ff de officio proconſ. iure tamen canonico ex æquitate id non poteſt etiam Papa. Abb.in c.1.nu.4. de cauſa poſſeſſ. & propr. ex cauſa tamen iuſta id poteſt, vt ibi habet Apoſt.Corſeti. Sextò,ex cauſa poteſt res alterius priuati auferre,ſed non ſine cauſa.idě in l.Barbarius. n.21. ff.de offic.præt. Septimò, Principem negare eſt quaſi crimen

crimen ſacrilegij. Idem in l.ſacrilegij. C.de diu.reſcr. Octauò, pro habenda pace poteſt remittere iniurias, & damna, vt ſupra, ſubditorum in perpetuum, & etiã caſtrum ſubditi ſui alteri concedere. Iaſ.in l.gallus §. quid ſi tantum.nu.29. ff.de lib. & poſth. quod intelligitur de eorum conſenſu, aliàs non: vt dicit Abb.in c. quanto.nu.1.de iureiur. quod ego intelligerẽ ſine cauſa, ſi enim adſit cauſa publicæ vtilitatis, vt in caſu prędicto, cum id tendat etiam ad vtilitatem ſubditorum, & ipſe habeat procurare bonum communitatis, ſentirem quòd id poſſit facere etiam non habito eorũ conſenſu; quo tamen caſu æquum eſt, vt is in alio compenſetur, ne vnus pœnã oĩum ſubeat. Nonò, poteſt legem condere quattuor modis, de quibus per Iaſ.in l.1.ff de conſtit.Princ. Decimò, liberalitas Principis non debet freno coerceri. Iaſ.in l.beneficium.nu.20.ff de conſtit. Principũ. Vndecimò, expulſus de ſuo dominio poteſt quandocunque id recuperare, & dicitur incontinenti recuperaſſe. Iaſ.in l.clam poſſidere. §.qui ad nundinas.nu.36. ff.de acq.poſſ. Duodecimò, poteſt ex cauſa remittere pœnam concernentem intereſſe priuatum. Iaſ.in d.l.Barbarius.nu.27.ff.de offic.præt.& etiam ex cauſa poteſt auferre ius priuato acquiſitum, etiam ex contractu inito cum Principe, vt ibi dicit nu.29. & poteſt etiam concedere debitori dilationem ſolutionis debiti ex cauſa. Idem in auth.quas actiones.nu.7. C. de ſac.ſan.eccl. Decimotertiò, per reſcriptum poteſt remittere pœnam corpoream, vel pecuniariam applicandam fiſco, non autem priuato ſine cauſa. Idem in l.vnica.nu.8. C.de in ius voc. Decimoquartò, ſi reſtituit damnatum, poteſt auferre ius adeundi alteri delatum. Idem in l.gallus. §.quid ſi tantum. nu.104. ff.de lib.& poſth. Decimoquintò, Principi reſeruata nõ acquiruntur inferiori, niſi per priuilegium cuius initij non ſit memoria in contrarium. Abb.in c.quod tranſlationem.nu.2. ff.de offic.leg.etiam ſi ei ſint reſeruata

in ſignũ ſupremæ poteſtatis, ſic enim in aliquibus acquiruntur. Abb. in cap. ſuper quibuſdam. nu 2. de verbo. ſign. Decimoſextò, promouens ſcienter indignum, videtur eum habilitare, ſecus ſi ignoranter. Abbas in cap. per inquiſitionem. num. 7. de elect. in c. quiſquis. eod. nu. 2. Decimoſeptimò, poteſt ſtatuere contra ius poſitiuum, ſi tamen id facit ſine cauſa peccat. Abb. in c. quæ in eccleſiarum. nu. 17. de conſtit. Decimooctauò, poteſt tollere appellationem, ſiue quòd ab eius ſententia non appelletur, ſiue quòd committat cauſam appellatione remota. Abb. in rubr. de appellat. num. 7. Decimononò, poteſt reſcribere contra ſententiã. Abb. in c. ex literis. nu. 10. de reſtit. in integ. & ſi non recognóſcit ſuperiorem in temporalibus poteſt exercere ea quæ ſunt reſeruata Imperatori. Idem in c. per venerabilem. nu. 10. & 26. qui filij ſint leg. Vigeſimò, poteſt etiam proprios filios legitimare, vt ibi dicit num. 13. Vigeſimoprimò, poteſt facere, quòd debentes eligere Papam in conclaui includantur Idem in c. tua. nu. 10. de decimis. Vigeſimoſecundò, poteſt præcipere ſubdito in his quæ ſpectant ad officium ſuum etiam nõ exprimendo cauſam præcepti. Idem in c. ſi quãdo. nu. 5. de reſcript. etiam quòd mandet, vt aliquem eius ſubditum ſuſpendat, ſic enim ei eſt parendum. Idem in c. cum olim. nu. 23. de re iud Vigeſimoterriò, poteſt ſtatuere, vt vni teſti credatur in certis cauſis. Idem in c. nuper nobis. num. 1. de teſtib. Vigeſimoquartò, poteſt conqueri de electione facta de aliquo in Epiſcopum, ſi erat conſuetudo, vt eius conſenſus requireretur, nec eſt requiſitus, etiam ſi electio per Papam eſſet facta, ex cauſa, vt quia habeat electum ſuſpectum. Idem dicit in c. 1. n. 9. de elect. in c. quod ſicut. §. ſuper eo. nu. 7. eod. Vigeſimoquintò, interpretari fortè poteſt ius diuinum in caſibus quibus id eſt expreſſum, vt ꝙ occidens occidatur, in alijs verò non expreſſis, non poteſt ſine cauſa, & in materia tãtum temporali, in ſpiritualibus

enim

enim non poteſt ius diuinum interpretari, cum id ad Papam pertineat. Abb in c.quæ in eccleſiarum. nu.9. de conſtit. Vigeſimoſextò, ex cauſa publicæ vtilitatis poteſt ſtatuere contra ea quæ ſunt de iure gentiū, vel naturali ſecundario, vt quòd per præſcriptionem aliquid acquiratur ad lites euitandas, ne dominia rerum ſint in incerto, res tamen priuatorum, quæ olim iure naturali, vel gentium fuere conceſſæ occupantibus. §. quod in nullius. Inſtit. de rerum diuiſ. ex cauſa auferre poteſt, ſine cauſa verò graui non. Abb. ibi. num. 11. & 12. modicam tamen læſionem inferre poteſt, vt dare dilationem debitori, & tollere actionem quæ eſt de iure ciuili, non tamen quæ ſunt de iure naturali, vel gentium ſine cauſa, vnde nec ſine cauſæ cognitione poteſt priuare vaſſallum feudo, cum ibi ſit quidam contractus, & Princeps teneatur ei ſtare cum ſit de iure gentium. Idem ibi. nu. 13. 14. & 15. qui & nu. 16. dicit, non eſſe Principi obediendum, vbi timetur magnum ſcandalum, vel turbatio Regni, vel magnum peccatū, dicens etiam nu 18. quòd vaſſallus poteſt ſibi acquirere nouum vaſſallum infeudando ei feudum etiam ſine licentia prioris domini, de quo alibi cadit materia. c. de feudis. modo, vt ibi. Vigeſimoſeptimò, ſi nō recognoſcit ſuperiorē, poteſt eſſe iudex in cauſa propria, ſi ſuperior agit contra ſubiectum, licet æquius ſit vt alteri cauſam deleget, ſi verò ſubiectus agit contra dominum, poteſt eum conuenire coram Papa. Idem in c. ex epiſtolæ. num. 5. de probat. cum limitatione tamen de qua ibi. in c. nouit ille nu. 6. vbi Apoſt. notab. de iudic. & num. 14. & 15. Vigeſimooctauò, poteſt ex cauſa alterius iura tollere, & diminuere, non tamen ſine cauſa, vt nec priuare ſubditum re ſua, nec ius tertij auferre ſine cauſa. Idem in c. fi. de confirm. vtil. nu. 1. 3. & 14. in c. in noſtra. nu. 5. de iniur. Vigeſimononò, ſi ſit Princeps ſupremus poteſt imponere tributa, vectigal, collectas, & exactiones. Idem in c. innouamus. de cen:

ſibus.in c.2.de immun.eccl. Silu.gabella.3. de quibus ibi.& alij. de quo dicẽdum,vt infra Tomo IIII.in expoſit. Bullæ Cœnæ Domini. Trigeſimò,poteſt remittere pœnam delicti, hac diſtinctione, ſcilicet in pœna pecuniaria applicanda fiſco,nõdum tamen applicata, ſi verò eſſet applicanda parti non poſſet illam per reſcriptum tollere,ſi verò ſit pœna corporalis, ſi pro delictis futuris, non poteſt remitti,quia inuitaret ad delinquendum,ſi verò pro pręteritis per reſcriptum eam tollere poteſt.Iaſ.in l.reſcripta.nu.8.C.de precib.imp. offer. Trigeſimoprimò, Principes duo poſſunt eſſe in eodem Principatu,non tamen duo Pontifices. Abb.in c.quoniam.de offi.ord.Trigeſimoſecundò,ſi vt ſupra, ſit ſummus Princeps poteſt imponere taleas, & exactiones,non alius. Idem in c.innouamus.de cenſib.in c.2.de immun.eccl.Trigeſimotertiò,poteſt eximere caſtra à ciuitate,quæ eſt ſibi rebellis. Idem in c.inter cætera.2.col.de maior.& obed. Trigeſimoquartò,poteſt prohibere vſum armorum.l.vnica. C. vt arm.vſus inſcio Principe interdictus ſit.lib.11. Iuſtin.nouella 85. §.ſi auth.de mand Principũ. cum ius armorum in ſolius Principis manu ſit.c.26.Matth.& tota 23.q.5. Augu.lib.22.contra Fau.c.70. c.ille.23 q.4. & quandoq; etiã milites armis non cingebantur, niſi cum in hoſtẽ erat prodeundum:vt licit Plutar in vita Coriolani. & §.1.Inſtit.de teſtam. id etiam ſignificatur, & Pius V. in eius Conſtit.155.incip. Cum vices, vſus armorum ſubditis prohibuit etiam cultellos,cum armorum tractatio reddat homines feros,& promptos ad nouandas res,ademptio quietos, vt patet ex Iuſtino lib.1. exemplo Lydorum;quod tamen ex cauſa fieri debet.

7 *Principis beneficiũ, & reſcriptũ, vt interpretãda* Septimum dictum. Beneficium,conceſſio,vel reſcriptum Principis in particulari, ſic debet interpretari, & de ea præſumi. Et primò,ſi eximit caſtra alicuius à tributis,vel iuriſdictione, intelligitur eximere illa tantum, quæ ad ipſum ſolum pertinent, non autem quæ

habet

habet communia cum alijs. Iaſ.in l.ſerui electione §. Labeo.de leg.1. Secundò,ſi facit ſecundam conceſſionem, nō videtur prima reuocata, imò ſecunda operatur,quòd cenſeatur facta motu proprio Principis. Iaſ. in l.cum procurator.§.ſi dominus.nu.6.ff.de noui op. nunc. Tertiò, reprobando ſtatuta aliqua alicuius loci coram ſe exhibita cenſetur alia approbare. Alex.conſil.524.ad fi.vol.4.incip.Viſo ſtatuto.Iaſ.in l.legata.in fi.de leg.1. nu.20. Quartò, ſi concedit alicui officium ſecundùm ſalarium conſuetum, in dubio intelligitur, prout habuit præceſſor eius,l.mella. §.1.ff.de alim. & cib.leg.Bal.in l.binos. circa fin. C.de adu.diu.iud.Iaſ. in l.diem functo,n.18.ff.de offi.aſſeſſ.& ſi fuit variatū, ſtatur vltimo. Quintò,ſi concedit alicui domum,intelligitur ſuppellectilem, & adiacentia conceſſiſſe. Iaſ.in l.beneficium. nu.1.ff.de conſtit.Princ. Sextò,ſi Princeps concedit alicui priuilegium,ſi per ſtatutum,incipit tantum habere locum à die ſcientiæ,ſi per priuilegium priuatæ perſonæ conceſſum, à die conceſſionis. Iaſ.in d.l.beneficium.nu.46.cum ſeq. Septimò,ſi concedit alicui caſtrum,intelligitur concedere omnem iuriſdictionem,& redditus cauſarum tam ciuiliū, quàm criminalium.Idem in d.l.nu.9. & etiam intelliguntur conceſſa fortalitia,& munitiones: vt ibi dicit n.3.& 4. ſimiliter ſi officium tabellionatus alicui concedit in aliqua ciuitate, intelligitur etiam de territorio: vt ibi dicit num.15. & ſi bannitus reſtituitur à Principe, cenſetur reſtitutus in integrum, bona tamen in alium tranſlata non recuperat, nec fructus perceptos etiam de bonis non alienatis, vt ibi dicit num.15.16.& 17. de quo tamen vltimo ibi Iaſ.n.17. dubitat,& inclinat in contrariū,primum tñ eſt verius. Octauò, Princeps nunquam vult præiudicare tertio etiam ſi reſcribat cū clauſula proprio motu,& ſi quid dat,vel confirmat,intelligitur ſemper ſaluo iure tertij.Idem in l.ſi quiſquā, ff.ſi quis caut. in l.beneficium.nu.19.& 20.de conſtit.

Princ. ſi tamen id exprimit,valet,vt ibi dicit num.23. ſic tamen vt ſi dicat etiam cum præiudicio tertij,id intelligi debet de paruo præiudicio:vt ibi dicit num. 24. ſubdens beneficium Principis eſſe latiſſimè interpretandum,priuilegium verò,& diſpenſationem,& reſcriptum ad lites ſtrictè, vnde ſi diſpenſetur alicui ſuper beneficio,intelligitur de ſimplici, & in ordinibus, intelligitur de minoribus;ſic tamen,vt diſpenſatus ſuper aliquo,veniant & acceſſoria neceſſaria;vnde diſpenſatus ſuper pluralitate beneficiorum, intelligitur,& ſuper reſidentia,vt ibi dicit nu.32. cum ſeq. Nonò,ſi fecit pacem pro ſe, & adhærentibus ſuis, intelligitur de præſentibus, non autem de ijs qui poſtea adhæſerunt. Iaſ.in l.ſi ſtipulatus fuerim. § cum ſtipulamur .nu.8. ff.de verb.oblig. Decimò,ſi promiſit alicui defendere caſtrum, non tenetur id defendere, ſi iuſtè ei bellum infertur,nec quando commiſit delictum,ob quod exercitus eſt contra eum. Idem in l.quidam cum filium. nu.27. ff.de verb.oblig. & ſimiliter ſi aliquem recipit ſub ſua protectione, non tenetur eum defendere, niſi cum iniuſtè grauatur. Idem in l.qui ſeruum.nu.6. ff. de verb.obl. nec confederati tenentur alium adiuuare cum exercet bellum iniuſtum. idem in d. l. quidam. nu.29. Duodecimò, ſi concedit priuilegium, & addit verbum, liberè, intelligitur per iſta verba, vt aliquid vltra ius cõe det. idem in l.1 nu.14. C.de ſac.ſan.eccl. Duodecimò,ſi concedit priuilegium,non obſtante lege,quæ dicit, quòd non valeat conceſſio,niſi in ſpecificatis, id tamen valet.Iaſ.in l.ſed & ſi quis.§.quæſitũ. nu.23. ff.ſi quis caut. Decimotertiò,ſi concedit alicui caſtrum cum territorio, intelligitur etiam concedere iuriſdictionem,& ſi poſtea augmentetur illud territorium, intelligitur, & concedere iuriſdictionem. idem in l.ius dicentis.nu.15.& 16.ff.de iuriſd.omnium iud. Decimoquartò,non præſumitur vnquam placere Principi,niſi quod iuſtum ſit,& verũ. idem in l.quod Prin

cipi.

cipi.nu.3.ff.de conſti.Princ. & ſi conceſſit ius iniquũ, pręſumitur,quòd fecerit ad inſtigationem partis.idem in l.ſi quis iniquum.nu.3.ff quod quiſque iuris. Decimoquintò, ſi is concedit reſcriptum delegatorium ſupplicanti, videtur eum habilem facere ad agendum. idem in l Barbarius.nu.9.ff.de offic præt. non tamen ſi concedit ei tantum iudicem delegatum, idem in l. generaliter. ff de in ius voc. Decimoſextò, nunquam præſumitur aliquid cõcedere motu proprio, ſed ad poſtulationem partis, niſi concedat ob remunerationem meritorum.idem in l.ex hoc iure.nu.56. ff de iuſtit.& iure. Decimoſeptimò, dicitur plenus Philoſophia, & habere omnia iura in ſcrinio pectoris ſui, non tamen cõſuetudines particulares locorum ſcire præſumitur, idem in l.omnium.C.de teſtam.in l.Scillanianũ. C.de his quib.vt indig.in l.præſcriptione. n.7. ſi contra ius, vel vtil.publ. Decimooctauò,ſi aufert res priuatorum ob publicam vtilitatem dicit Iaſ. ꝙ tenetur ad pretiũ earum, nec poteſt facere legẽ per quam auferatur ius priuati,vel obligentur res ſubditorũ, niſi cauſa publicæ vtilitatis. idem in l.ciuitas.n.11. ff.ſi cert pet.idem in d.l.Barbarius,num.36. modo,vt ſupra. Decimononò,ſi imponit onus communitati ſubiectæ,& facit aliquos exemptos, ſi Princeps ipſe facit illos exemptos, debet ſibi detrahi collecta ad illos ſpectans,ſi verò cõmunitas illos facit exemptos, cæteris onus accreſcit. idem in l.auus neptis nu 8.ff.de pact. & Princeps tenetur ſeruare pacta ſiue fuerint cum priuato,communitate,vel alio. idem in l.1.nu.2.ff.de pact. Vigeſimò, ſi per reſcriptum concedit feudum pro ſe, & filijs, veniunt & nepotes.idem in l.ſi extraneus.n 21.ff.de cõdit.cauſa data Vigeſimoprimò,ſi concedit immunitatem incolis alicuius loci, comprehenduntur etiam Iũdæi ibi habitãtes.idem in rubr. ff de iuſt.& iure.n.27. Vigeſimoſecundò, nunquam cenſetur velle vti plenitudine poteſtatis. idem in l.quanquã. C.de milit.teſt.

Vigeſimotertiò, ſi reſtituit damnatum, poteſt auferre ius adeundi alteri delatum, non tamen conceduntur fructus etiam ex bonis non alienatis percepti. Iaſ.in l. gallus.§.& quid ſi tantum.nu.104. ff.de lib.& poſthu. Vigeſimoquartò, ſi cõmittit cauſam appellatione remota,non impeditur tertius, qui comparet appellare, licet principalis non potuiſſet. idem in l.certi condictio.§.quoniam. num.12.ff.de rebus cred. Vigeſimoquintò,ſi confirmet electionem inualidam, non intelligitur eam conualidare, niſi id faciat ex certa ſciẽtia. idem in l.more.n.30. ff.de iuriſd.omn.iud. Vigeſimoſextò, ſi concedit alicui iuriſdictionẽ pro certo annuo cenſu, tranſit ad hæredes eiuſdem generis, & idem de pedagiis,& emphyteuſi,vel feudo,niſi aliud exprimatur,vel æquipollens,vt quia conceditur vſufructus talis rei,quia intelligitur ad vitam, vel ſi dicat per te vtaris,vel ſi eligitur ibi induſtria perſonæ, aliàs tranſit ad hæredes.idem in l.apud Iulianum.§.ſi quis alicui. nu. 8.& 9 ff.de leg.1. Vigeſimoſeptimò,ſi tollit ſtatutum, quod ignorat eſſe iuratum, non cenſetur ob id tollere iuramentum. Abb.in c.1.nu.7.de his quæ fiunt à maiori parte. Vigeſimooctauò,motus proprius Principis excludit omnem ſurreptionem. Abb.in cap.cauſam.2. nu.4.de teſtib.& præſumitur confirmare ex certa ſcientia quando inſerit tenorem rei confirmatæ.in c.venerabilis num.2.de confirm.vtil.& præſumitur in eo certa ſcientia quando reſcribit de omnibus in ſupplicatione contentis.idem in c.paſtoralis.§.præterea.nu.4.de offic.delegat. Vigeſimononò,Princeps præſumitur iuſta cauſa ſemper moueri. Abb.in c.cum inter.nu.9.de except.in c.1.nu.4.de cauſa poſſ. maximè cum reſcribit ex certa ſcientia.idem in c.cum olim.nu 17.de re iud. adeò ꝙ non admittitur probatio in contrarium. idem in c.quæ in eccleſiarum.nu.14.de conſtit. fallit tamen quando eſt obligatus ex ſuo contractu, vnde non poteſt ſine cauſæ cognitione vaſſallum feudo priuare;

ſecundò

ſecundò, fallit, quando agitur de cauſa Principis reſpectu non ſubditorum, ſed aliorum: tertiò, limitatur, ſi ex facto Principis timeretur turbatio Chriſtianitatis, vel peccatum, quia ſic in eo non præſumitur iuſta cauſa, nec illi eſt obediendum: quartò, limitatur, ſi deroget iuri tertij, quia id non intelligitur, niſi ſpecialiter derogatio fiat, vt dicit Corſet in addit. ad Abb. loco cit. Trigeſimò, non intelligitur inducere ius nouum quando reſpondet ad conſultationem. Abb. in c. peruenit n. 8. de empt. & vend. Trigeſimoprimò, in generali conceſſione non præſumitur conceſſiſſe id quod in ſpecie nō eſſet conceſſurus. Abb. in c. 1. nu. 5. de reſcrip. & ſi mandat inquiri contra aliquem, intelligitur mandare, vt prius inquiratur ſuper infamia, quàm ſuper crimine, & veritate, cum illud ſit præambulum. idem in cap. fi. nu. 2. de accuſat. Trigeſimoſecundò, videtur diſpenſare vbicunque reſcribit, toleramus, ſecus ſi ſimpliciter tolerat. Abb. in c. niſi eſſent. nu. 9. de præb. Trigeſimotertiò, præſumitur velle, quod eſt de iure. idem in cap. cum veniſſent, nu. 2. de iudic. Trigeſimoquartò, ſi reſcribit iudici inferiori, vt contra ſubditos procedat, vel aliàs id agat ad quod tenebatur, nō videtur facere eū delegatum, ſed excitare ſuam iuriſdictionem, & officium ordinarium, ſecus ſi ei mandat aliquid ad quod non tenebatur. Abb. in cap. licet. nu. 3. de offic. ordin. Trigeſimoquintò, præſumitur aliquid facere ex certa ſcientia, cū id exprimit in reſcripto, vel ſi ex eò poteſt colligi certa ſcientia Principis. idem in cap. nonnulli. nu. 8. de reſcript. Trigeſimoſexto, in caſibus quibus requiritur plenitudo poteſtatis Principis, ſat eſt quòd dicat, quòd id facit ex certa ſcientia, & dicitur plenitudo poteſtatis, cum quid fit contra diſpoſitionem legis in illo caſu, qui tamen ea plenitudine vti nō debet quando decoloraretur ſtatus vniuerſalis eccleſiæ, vel Principatus, ſine magna cauſa. Abb. in c. ad hæc. nu. 7 de reſcript. qui etiam non poteſt committere cauſam ſuſpe-

ĉto de plenitudine poteſtatis, niſi cum facultate recuſandi, vt ibi dicit nu 8. Trigeſimoſeptimò, ſi Princeps aſſerit ſe eum aliquo diſpenſaſſe, non per hoc creditur parti, niſi aliud oſtendatur, vel de nouo diſpenſet, ſi actus retrotrahi poteſt. Abb. in c. fraternitati. num. 5. de ſchiſmat. Trigeſimooctauò ſi conſtitutio Principis à principio non recipitur communiter ipſo ſciente, & tolerante ſuper actu à iure poſitiuo prohibito, videtur diſpenſare, ſi verò maior pars populi id recepit, alij tranſgredientes non excuſantur à peccato. ſi verò eſt recepta communiter, tunc vel ſcribit, quòd vult certũ actum tolerare, vel diſſimulare, & ſic talis diſſimulatio habet vim diſpenſationis. aut nil ſcribit, & non videtur diſpenſare, niſi in aliquo actu diſpenſarit. Abb. in c. quia circa. ad fi. de conſangu & affi. in quo videndus etiam Couar. in 4. Decret. 2. p. c. 10. in fi. Trigeſimononò, ſi committit cauſam minori, videtur eum habilitare. l. quidam ff. de re iud. modo ſit pubes, quia aliàs eſt impedimentum naturæ ad iudicandum. l. cum prætor. ff. de iudic & Princeps non poteſt ſuper ea quę ſunt de iure naturali. §. ſed naturalia. Inſtit. de iure natur. glo. in c. cum vigeſimum. de offic. deleg. modo quo ſupra; ſi tamen is agit decimumoctauũ annũ, & Princeps ex certa ſcientia ei cauſam committit, valet, aliàs reſcriptum eſt ſurreptitiũ, & ſimiliter ſi Princeps ignorabat minorem ætatem, ſic enim non diſpenſat, cum ignorans non diſpenſet. Abb. in d. c cum vigeſimum. vel ſaltem ſufficit annus vigeſimus ad iuriſdictionem exercendam. d. c. vbi Abb. dicit, quòd ſi Princeps decedit relicto impubere, debet ei dari tutor qui exerceat iuriſdictionem, poſt pubertatem verò is exercebit ea quæ ſunt iuriſdictionis, quæ verò pertinent ad regni adminiſtrationem, debet exercere cum authoritate ſui curatoris. Abb. ibi, qui & dicit, quòd non poteſt quis eſſe de conſilio ciuitatis ante annum vigeſimumquintum inchoatum. Quadrageſimò, Principis motus proprius

prius non inducit diſpenſationem, nec tollit defectum perſonæ, ſed ſolius ſurreptionis. c.ſi motu proprio. de præb.in 6. operatur tamen quòd facit gratiam extendere ad id quod aliàs non comprehenderetur per reſcriptum.c.ſi plures.de præb.in 6. ſimiliter quia Princeps magis præſumitur inſtructus in ijs quæ narrat motu proprio, quàm aliàs in facto per alium narrato. Gemin.in clem.per literas.de prob. licet poſſit opponi vbi agitur de facto alieno, quòd non fuerit ſufficienter inſtructus, licet non poſſit opponi de defectu intentionis.Io.And.in d.c.per literas. Anch.conſ.137 Roma.conſ.327.& conſ.436.Quadrageſimoprimò, Principis beneficium continens gratiam non odioſam debet largè interpretari, ſed ſi cõtinet aliquid contra ius commune, vel veniret in præiudicium tertij, debet ſtrictè interpretari. Doct.in c.olim.de verb.ſign. Abb.in c.nonnulli.§.ſunt & alij.2.col.de reſcrip. Quadrageſimoſecundò, ſi Princeps donat rem alienam, licet donatio ſit firma, poteſt tamen contra eius fiſcum agi ad æſtimationem.l.bene à Zenone. C.de quadrien.præſcript. & idem ſi habet rem communem cum priuato. Abb.in c.2.de rebus eccl.non alien.Quadrageſimotertiò, ſi ex certa ſcientia reuocat ad ſe negotium, non requiritur, vt inferiori notificetur. c.1.de conceſſ.præb. in 6.ſi tamen aliquid attentet in præiudicium ignorantis, probabilis ignorantia illum excuſat.Abb.in c.cum M.de conſtit.col.fi. Quadrageſimoquartò, ſi concedit priuilegium, vel ſententiam fert ex neceſſitate temporis, vel ex ſuppreſſione partium, poteſt & debet ceſſante illa neceſſitate temporis, retractare.not.in c.tum ex literis.de in integ.reſtit. c.non debet.de conſanguinit. Quadrageſimoquintò, ſi cauſam ſpecialiter inferiori committit, videtur iuriſdictionem ſuorum inferiorum reuocare, quando aliquod negotium ex certa ſcientia ad ſe aduocat, ſecus quando ordine iudiciario procedit, quia tunc inferior poterit vti iuriſdictione delega-

ta,& etiam ordinaria ſi voluerit. Abb.in c.cum ex officij.col.5.de præſcript.Quadrageſimoſextò, Principis minæ inducunt iuſtum metum. idem in c 1.de officio deleg.Bart.in l.metum.quod metus cauſa.qui & idem dicit de precibus importunis. in c.cum inter.de elect. col.3.Quadrageſimoſeptimò,delegatus Principis poteſt quandoque vt ſuſpectus recuſari. idem in c.ſuper quæſtionum.de offic.deleg. Quadrageſimooctauò,videtur eligere induſtriam perſonæ, cum dicit, cauſam perſonaliter exequaris,vel huiuſmodi verba. idem in cap.2 de offic.deleg.

8 *Principis priuilegia, q & quanta ſint.* Octauum dictum. Princeps gaudet multis priuilegijs,præter ſupra dicta, quæ late congeſſit Ludouicus Boſius Senator Mediolanēſis, doctor excellētiſſimus, in tractatu, quem inſcripſit, de priuilegijs Principis, ad quæ me remitto,ne rectiſſimè acta repetam,aliqua tñ alibi collecta ad qualemcunq; eius rei cognitionē ſubijciens; Primò enim quædam ei competunt ratione excellentiæ eius dignitatis, quæ regalia dicuntur, de quo in tit. quæ ſint Regalia in vſib.feud. vt ius faciendi arma.auth.de armis.coll.6. & C.de fabricēſib. lib.11 & littora, quæ ſunt publica, & regalia,quò ad protectionem,& defenſionem, prohibēdo ne quid ibi fiat,ſi vſus littoris,& publicus prohibeatur,vel impediatur.§.littora Inſtit.de rerū diuiſ.l.littora.ff.de acq. rerum dom. ſimiliter viæ publicæ ſunt de regalibus d. tit.quæ ſint regalia.& Principes tenentur eas tutas ſeruare, & ideò delicta ibi commiſſa ſpectant ad officiarios regios, & ſimiliter de portu armorum, & maris, ſic etiā flumina nauigabilia, ſcilicet pædagium, quod ibi percipitur:vt dicit Andr.de Iſern.in d.tit.& portus publici,& vectigal, quod inde percipitur.l.inter publica.ff.de verb.ſign.& redditus qui ex ripis percipitur, & vectigalia, ideſt octaua pars eius,quod vehitur, vel ſoluitur,quæ ſolui debet l.à præſtatione.l.à legatis. C. de vectigal, vel minus ſi minus Princeps taxarit,ſimi-

liter

liter ius cudēdi monetam.d.tit. quæ ſint regalia. quod competit cuilibet Principi in ſuo imperio: vt ibi dicit Iſern.c.quanto.vbi glo.de iureiur. Mulctarum,& pœnarum compendia, quæ competunt Principi, ſi alibi non ſint applicata.l.mulctarum. C.de modo mult. Similiter bona vacantia competunt Principi.l.1.& 2. ff. de iure fiſci.& tit.de bonis vac. C.lib.10. & bona eorũ quæ indignis auferuntur, niſi ſpecialiter alicui concedantur. ff.& C.de his quibus vt indig. per tot.& bona contrahentium inceſtas nuptias.l.qui contra.C.de inceſt.nupt. bona etiam condemnatorum,& proſcriptorum.C.de bonis damnat & cond.quod declarat Iſern. d.tit.quæ ſint reg.& qualiter intelligātur præſtationes etiam angariarum,perangariarum, plauſtrorũ, & nauium.d.tit.vbi Iſernia id declarat, & ius indicendi extraordinariam collectã ad fœlicem eius expeditionẽ. l.2. C.de ſuper ind.lib.10. quæ declarat Caſſan. tit.de muneribus. Poteſtas etiam conſtituendi magiſtratus ad iuſtitiam exercendam.l.1.de conſtit.Princ.§.ſed & quod.Inſtit.de iure nat.l.vnica. ff.de offic.præt.l.1.§. cum enim.C.de vet.iur.cum omnes magiſtratus,& dignitates à Principe profluant, qui eſt iudex iudicum. Iſer.d.tract. Argentariæ etiam competunt Principi de quolibet ſcilicet metallo.l.1.& 3. C.de metallarijs, & met lib.11. vbi declaratur, quod ſolui debeat fiſco de metallo. Is etiam ſolus habet palatia in ciuitatibus, quæ dicũtur domus Principis. Iſer. ibi. Redditus etiã piſcationum, & ſalinarum ei ſoli competit, d.tit. quæ ſint reg. vbi Iſernia declarat qualiter id intelligatur, ſcilicet de quibuſdam tantum piſcationibus Principi reſeruatis,cũ aliàs piſcatio in mari,vel fluminibus ſit omnibus communis.Inſtit.de rerum diuiſ.§.flumina. bona etiam committentium crimen læſæ Maieſtatis. l.quiſquis. C.ad legem Iul.maieſt. & habetur in d.tit. quæ ſint reg. Ei etiam competit medietas theſauri inuenti in loco Cæſaris non data opera,ſi enim data opę

ra, totum ad Principem pertinet. Inſtit. de rerum diu. §. theſauros. Is etiam non tenetur ſeruare ordinem iudiciarium. Fel. in c. in cauſis, de re iud. Iaſ. in l. certum. col. pen. C. vnde legitimi. qui & poteſt adire hęreditatem per procuratorē, quod non licet priuato. Bar. in l. pupillus. ver. aliàs per procuratorem. ff. de acq. hæred. Bal. in l. 1. C. qui admitti. Is etiam creat tabelliones, & concedit, vt eorum ſcripturis fides adhibeatur. Innoc. in c. cum P. tabellio. de fide inſtru. l. generali. C. de tabellionib. lib. 10. qui & creat aduocatos, vel dat poteſtatem ſolus creandi. l. quiſquis. § fi. C. de poſtul. l. nemo. C. de adu. diu. iud. & ſolus approbat Medicos, & dat eis poteſtatem medendi. Luc. de Pen. in l. contra publicum ver. 10. C. de re milit. lib. 12. Solus etiam reſtituit ad famam Bart. in l. infamem. ff de publ. iudic. Luc. in d. l. contra. 26. priuil. & etiam dat gratiam ad vitam. Caſſan in conſuet. Burg. tit. Des iuſtices. § 5. in glo. ſolus etiam vniuerſalem legem condere poteſt l. fi. §. pen. & fi. C. de legib. vt & legem dubiam inter ęquitatem, & rigorem interpretatur. l. 1. C. de legibus. Luc. de Pen. in l. 1. C. de præf. qui in vrbe. lib. 11 vt & voluntatem teſtatoris interpretatur. Bald. in l. cum apud. C. de communi ſeruo manum. & ſolus approbat militē; l. 1. vbi Luc. de Pen. C. qui mil. poſſ. lib. 12. l. neminem. C. de re milit. 1. Reg. 14. Gen. 14. & ſolus tribuit immunitatem à tributis. 1. Reg. 17. l. 1. & fi. ff. de cenſib. Luc. de Pen. in l. medicos. C. de prof. & med. lib. 10. & ſolus poteſt concedere, vt alicui detur ſalarium de publico. l vnica. C. de præbit. ſalar. lib. 10.

Secundò, principaliter, priuilegiatur Princeps, ꝙ ſolus poteſt egredi vires libelli. Butr. in c. licet Heli. de ſimon. vnde ſi actor nil probat, & tamen reus fatetur defectum iuris ſui, Princeps poteſt eū condemnare, ꝙ priuatus, vel inferior iudex non poteſt. Bal. in repetit. l. Aemilius. col. 18. ff. de minorib. Innoc. in c. ſuper literis. de reſcript. qui & mutare poteſt inſtantiam, quę

ad inducta per ius ciuile.l.1. C.de rei vx.act.gl.in c.1. de cap.mon.nec inſtantia in eius curia currit.Fel.in c. in cauſis. de re iud. & ſolus ratificat id quod ipſo iure eſt nullum. l.adoptio 2.ff de adopt.l.2. de rebus eorũ. & ſolus de inhabili facit habilem.l.quidã.ff de re iud. & de indigno dignum §.diſcreris. auth.quibus modis nat.effic.ſui. Curt.conſ.49 col.45.& in eo omnis pœna eſt arbitraria. Bald.in l cunctos populos. 8.col. C.de ſumma Trin.qui & ſolus facit gratiam iuriſiurandi.l. fi.in princ.ff.ad munic.quod tamen pertinet ad iudicẽ eccleſiaſticum habilitare ad finem agendi. not.in c.ſi verò.de iureiur.geſta etiam coram eo per falſum procuratorem non poſſunt ratificari per dominum. Bal.in l.falſus. C.de furt. quod apud priuatos licet, vel inferiores.l.licet.ff.de iudic.& etiam poteſt iudicare ſecundùm conſcientiam.Bar.in l.1.C.vt quę deſunt adu.Felin. in c.in cauſis,de re iud. & ſi præcipit ſub pœna indignationis,poteſt inobedientem priuare feudo, vt & Papa beneficiis, cum dicit ſub indignatione Beati Petri,& Pauli.Bal.in c.1.§.porrò tit.quæ ſit prima cauſa benef.amitt.in vſibus feud.in l.cunctos populos.C.de ſumma Trin.& citatus ab eo etiam die feriata tenetur comparere. Bar.in l.2. §.fi. ff ſi quis in ius voc.non ie: cũ feriæ ſint de de iure ciuili, cui Princeps poteſt derogare. l.digna vox. C.de legib.ſi non ſint introductæ in honorem Dei.arg.c.conqueſtus.extra de fer niſi in caſibus exceptis. is etiam cauſas ſuas committit cui vult.Innoc.in c.ex parte.de verb.ſign. ſolus etiam remittit pœnam merenti.l.ad beſtias ff.de pœnis.vt etiã poteſt ſine cauſa augere pœnam à iure ſtatutam.§.planè.vbi glo. Inſtit.de iure nat. Luc.de Pen.d.l.contra. ver.27.C.de re milit.lib.12. ſolus etiam inſtituit noua vectigalia.c.innouamus.de cẽſib.l.3. C.de vectigalib. Doct.in c.ſuper quibuſdam. de verb. ſign. & idem de tributis, oneribus, & collectis. l.3. C.de ann. & tribu. lib.10.ſolus etiam diſpenſat ſuper natalibus. l.qui in pro-

prouincia.ff.de ritu nupt.l.quæris. ff.de natalib.reſtit. & ius aureorum annulorum tribuit.l.1.& 2. C.de iu. aur.ann.& nat.reſtit.vbi Bal. qui & ſolus legitimat illegitimos.§.illud tamen.ver.ſi quis. auth.quibus modis nat.effic.ſui.& etiam filium proprium tanquā ſubditum.cap.per venerabilem §.videbatur. ver.inſuper. qui filij ſint leg.Luc.in l.contra.ver.28. C.de re milit. lib.12. qui & ſolus cum dignitatis donatione omnem maculam abſtergit. l.imperialis.§.ſimiles. C.de nupt. & ſolus transferre poteſt milites de vno numero ad alium.d.l.contra. C.de re milit.lib.12. qui & ſolus poteſt auferre ius alterius. Doct.in l.fin. C.ſi contra ius, vel vt.& tem priuati poteſt dare militibus. l.item ſi.§. 1.ff.de rei vendic. Bal.in l.2.col.6.ver.item nota.C.de ſeru. & aqua. quæ tamen non ſunt agenda ſine culpa, vel cauſa publica; qui ſolus etiam concedit commeatum,& remeatum ab exilio.l.relegati.in fi. ff.de pœn. & reſtituit in integrum per viam gratiæ aduerſus ſententias criminales. l diui.ff.de pœn. & ſi quis ſoluitur à militia ſine licentia Principis, ad eandem non reaſſumitur.l.2.C.de diu.offic.lib.12.l.ſi quis.C.de cohortalibus.d.lib.ſolus etiam de plenitudine poteſtatis po teſt reuocare per ſe factum.Bal in l.2.col.6.C.de ſeru. & aqua. Felin.in c.nouit.col.9.de iudic. qui tamen in dubio tali plenitudine non cenſetur vti.Iaſ.in l.quanquam.col.2.C.de teſtam.milit.ſolus etiam poteſt bellum indicere. l.vnica. C.vt arm. vſus inſcio Principe. lib.11.c.quid culpatur.vbi gl.23.q.1. qui & ſolus magnas dignitates confert.l probatorias. C.de diu.offic. lib.10. & diſputans de eius poteſtate incurrit crimen ſacrilegij.l.2.C.de crim.ſacril.l.reſtituendæ.C.de adu. diu.iud. qui & ſolus liberat à curiali fortuna.l.fi.C.de decur.lib 10. priuilegiatur etiam in hoc quòd nullus aſſumitur in officialem Principis, etiam ſi ſit apparitor ſine literis probatorijs Principis.l.probatorias. C. de diu.offic.lib.12. Alex.conſ.107.7.vol. l.filiusfamilias.

lias.ff.quibus modis ius pat.quæ literæ debẽt eſſe authenticæ, & ſigillatæ ſigillo regio ; & ſunt multi caſus in quibus requiritur ſcriptura authentica,quos notat. glo.in c.1.de cenſib.in 6. Iaſ.in l.non ſolum. §.morte. col.11. de noui ope.nunc.in l.cũ proponas. C.de pact. Selua tract.benef.3.p.q 22. Nullus etiam poteſt dicere Principi, cur ita facis? Eccleſ.43. Iaſ in l.reſcripta. col.1.C.ſi contra ius.in l.1.ff.de conſtitut. Princ.Solus etiam reuocat bene ſtatuta per præceſſores. Archid.in c.ita dominus. §.hæc autem. 19.diſt. & tollit priuilegia conceſſa per quem vis. l.1.§.1. C.de indict.lib.10. quæ ſi non ſint clauſa in corpore iuris,ſat eſt clauſula, non obſtante lege,vel conſuetudine.Caſtr.in l.1.ff.de conſtit.Princ.ſi verò ſunt in iure,oportet vt eis in ſpecie derogetur. Alex.conſ.101.1.vol. Iaſ.in l.1. col.vlt. ff.de conſtit.Princ.Felin.in c.1.col.8.de reſcript. Solus etiã imponit, vel mandat imponi alicui ex principalibus,vel decurionibus alicuius ciuitatis aliquid. l.diui fratres.§.de decurionibus.ff.de pœn. & ſolus patre inuito liberat filiũ à patria poteſtate. l.ſi. C.de conſulib. lib.12. & ſolus cognoſcit de cauſa, præſcriptione temporis non obſtante.l.2.§.ſi.ff.ſi libert.ingen.eſſe dic. & ſolus cognoſcit de innocentia alicuius poſt latam in eum ſententiam, etiam ſine appellatione, vel in integrum reſtitutione. l.1.in fin. ff.de quæſtionib. & ſolus diffinit cauſam, quæ legibusnon eſt diffinita,prout ſibi videtur.l.cum de nouo.C.de legib.& ſolus tutorem ante finitam tutelam ab ea abſoluit.l.idem. §.ſunt. ff. de excuſ.tut. & ſi eum ſumpſit in conſiliarium ſuum. l.iuriſperitos.ff.eod. & ab eo, vt à capite,munera bonorum,& honorum diffunduntur. Luc.de Penn.in l. contra.ver.67. C.de re milit.lib.12.& ſoli Deo de peccato reddit rationem. cap.ſolam. de pœnit.diſt.3.cap. aliorum. 9.q.3. & non cogitur ſtare iudicio alicuius, dicendo,dominus eſt qui me iudicat.Barbat.in c.cum veniſſent. col.4. de iudic. Papa tamen in eum exercet

iuriſdictionem ſi deuiet à fide, de qua re alibi tract. de ſummo Pontifice, cadit ſermo. Solus etiam poteſt ferre ſententiam ſine ſcriptura Alber. in auth. niſi breuiores. C. de ſent. & interl. qui & ſolus reſtituit ad famam, & ad natales, ad ordines proprios, & honores. l. 1. C. de ſent. paſſis. & ſolus concedit abolitionem generalem in criminibus, & etiam ſpecialem alicui, talem non puniendo l ſi interuenit. cum ſeq. ff. ad Turpil. l. 2. & fi. C. de gen. abolit. ſi tamen ſolam indulgentiam facit, non tollit infamiam, niſi ſpecialiter id agat. l. indulgentia. C. de gen. abolit. qui tamen non tollit cicatricē infamiæ, quæ ſemper manet, licet tollat eius pœnam. l. omnes iudices. C. de decur. lib. 10 c. ventum 1. q. 1. qui & ſolus obligationem pignorum nullam roborat per reſcriptum ſuum. l. 2. in fin ff. de rebus eorum, qui ſub tut. qui & ſolus tranſactionem nullam validat. c. 1. de tranſ. & glo. in c. veniens. eod. & id quod aliàs de iure non tenet etiam re non integra, validat, & confirmat. c. quia Ioannes. 12. q. 5. & ſolus tollit poteſtatem domini quam habet in ſeruum. l. pen. & fi. C. qui mil. poſſ. vel non. lib. 12. & ſolus adoptat faciendo adoptatum liberum ante tranſire in alterius poteſtatem, per reſcriptum ſuum. l 2. § fi. ff. de adopt. & ſolus contra libertatem iam conceſſam dat beneficium in integrum reſtitutionis. l. niſi. vbi Doct. ff. de min. & licet in integrum reſtitutio petita aduerſus ſententiā non debeat pendente tali iudicio ſententia executioni mandari. l. ſi cognita. C. de tranſ. fallit tamen quando petitur reſtitutio in integrum aduerſus ſententiam Principis, quia tunc executio non ceſſat. c. ſuſcitata. de in integr. reſtit. Bal. in d. l. ſi cognita. qui & ſolus concedit veniā ætatis. l. 1. & 2. C. de his qui veniā ætatis. & poteſt contrahere compaternitatem per procuratorem. Ang. in §. illud. Inſtit. de nupt. Bal. in l. vnica. §. ne autem. col. 3. C. de caduc. toll. ſed an ibi verè contrahatur compaternitas, dixi in tract. Matrim. iam edito. & ſi quis ſe

ſubmittent

ſubmittit gratiæ,& miſericordiæ Principis,nõ confertur in eum liberum arbitriũ,ſed debet ab illo benignè tractari. Ang.in l.ſi cui. ff.de ſeruit. Is etiã ſolus apponit decretũ in arrogationib.l.2.ff.de adopt. & ſolus facit ſtatuta ſuper lite pendente.Doct.in c ſi.vt lit.pend. auth.vt cum de appell.cogn.in princ. & ſolus delegat merum,& mixtum imperium.l.vnica in fi. C.qui pro ſua iuriſd iud.dare poſſ. & eius præſentia ſupplet omnem defectum ſolemnitatis. Iaſ.in l.omnium.C.de teſtam. & ſolus deſignat inſulam deportatis à præſide. l.illicitas. §.qui vniuerſas. ff de offic.præſ. qui & ſolo verbo poteſt aliquem Doctorem creare, dicens, eſto Doctor.idem in l.1.C.de ſent.paſſis. ſeruatis tñ his de quibus in Bulla Pij IIII. quò ad profeſſionem fidei emittendam.incip In ſacroſancta, anni 1564. & vbi is aduocat ad ſe cauſam, nullus de ea ſe debet intromittere.Bal.in c.vt noſtrum.de appell.vbi Innoc.& Doct. in c.cum M.de conſtit. qui & nõ tenetur ſtare contractui celebrato in magnum damnum ſui Principatus. Alb.in l.1.ff.de offic.procon.cæſ. qui & ſi cogit aliquẽ emere rem Sempronij, talis coactio excuſat emptorẽ à mala fide ſi ſcit eſſe alienam,vt eo nõ obſtante, poſſit illam præſcribere contra. c.ſi.de præſcript.Nicol.de Neapol.in l.nouiſſimè. ff.quod cũ falſo tut. qui & partes quæ diu litigauerunt poteſt cogere ad concordiã. Abb.in c.cum inter R.de elect.& licet ſententia in criminalibus debeat ſtatim mandari executioni. l.cum reis.C.de pœn. ſi tamen Princeps calore iracundiæ eã tulerit,per triginta dies eſt differẽda executio.l.ſi vindicare.C.de pœn.gl in c.cum apud.11.q.3. Solus etiã remouet officialem quẽ ipſe probauit.l.2. C.de agentibus in rebus. lib.12. & numerum officialium poteſt minuere.Solus prorogat tempus ad ſoluendum pecuniam fiſco debitã.l.in fraudem §.ſi.ff.de iure fiſci. qui & ſi quid promittit ſine cauſa,cẽſetur facere cauſa donationis.c.1.de donat.niſi enormiter læderetur. Inno.

in cap.grandi. de ſupplen. neglig. prælat.

Tertiò, in hoc priuilegiatur, quòd infames nõ poſſunt coram eo ſtare.l.2.§.ignominiæ.2.vbi Angel.ff.de his qui not.infam. & ſubditi tenentur ei iurare obedientiam.glo.in l.non videntur. §.qui iuſſu. ff.de regul. iur. & ab ipſo malè informato ad eundem bene informandum appellatur.l.1.in fin. C.de relat.l.1.§.quæſitum.ff.de appel.Bal.in l.fi.C.de relat.& epiſtola miſſa per ipſum habet vim legis.Angel.in l.item veniunt.§. pen.ff.de petit.hæred. & gl.in c.valentinianus.63.diſt. quòd Imperator gerit velut officium ſubdiaconatus Epiſcopo celebranti miniſtrando, licet non habeat ordinem, nec poteſt contraueniri ſine infamia cõtractui roborato per iuramentum nominis Principis.l.ſi quis maior §.ſi C.de tranſ. & præſumitur bonus, & iuſtus, & eius acta iuſta, & cauſa in eo adeſſe iuſta.Bal.in l 1. ff.de conſtit.Princ.in l.ex facto.quarto notab. ff.de vulgar.in c.ad aures.de reſcript.glo.in cap.partus.23.q.1. Oldr.conſ.208. Marſ.ſing.6. nec portæ, & muri ciuitatum habitari poſſunt ſine eius permiſſu.l.1.ff.ne quid in loco ſacro; & prædia eius data in emphyteuſim non ſoluunt extraordinarias collectas, & ſuperinducta. gl. in l.priuatæ.C.de excuſ.mun.lib.10. & ſola eius proteſtatio interrumpit præſcriptionem, cum tamen citatio ſaltem in alijs requiratur. glo. in l.cum notiſſimi. C.de præſcript.triginta, vel quadraginta ann.cap.nihil prodeſt.de reſcript. & teſtimonium Principis plus valet, quàm vnius notarij, modo nõ agatur de facto eius, Ioan.de Iſern.in c.ſancimus.tit.quo tempore miles, in vſib.feud. & ſufficit coram Principe facere narrationẽ facti, ſine concluſione in libello, cum tamen aliàs non ſufficiat. Doct.in l.edita. C.de eden.Ang.in l.omniũ. C.de teſtam. & ſi obtinetur reſcriptum ſupplicatione Principi porrecta, ita eſt ac ſi lis conteſtata.l.1.& 2.C. quando libellus Principi datus &c.& ſi quis à Principe emit rem, ita eſt tutus, vt ab illo, vel alio nõ poſſit

euinci,

euinci, ſed dominus rei venditæ intra quadriennium habet regreſſum contra Principem. l.bene à Zenone. l.omnes. C.de quadr.præſcr. cum limitationibus tamen,de quibus per Felin.in c.cum olim. col.3. de re iud.in c.quæ in eccleſiarum.col.13.de conſtit. & licet pars poſſit renunciare ferijs, ſi tamen ſunt introductæ in honorem Principis, vt ob eius victoriam, vel diem natalem, id non licet. glo.in clem.ſæpè. de verb.ſign. Si etiam Princeps ingreditur aliquam eius ciuitatem, illi obuiam iri debet, & honorari. 1.Reg.10. Caſſan. conſuet.Burg.tit.des iuſtices.art.4.gl.1. & ei eſt magis obediendum,quàm patri.Iaſ.in l.1.§.fi. ff.de iuſtit. & iure. & ſi potens opprimit aliquem, oppreſſus debet recurrere ad Principem.Cyn.in l.abſentem. C.de accuſ. qui dat tali ſaluas guardias, vel per perſonæ publicæ adhibitionem.l.2. & fi. C.de erog.mil.ann.lib.11. vel ſigna regis.Bar.in l.ſanctum.ff.de rerũ diu. tertiò, per promiſſionem,& iuramentũ, quòd nil mali faciet ei qui timet.l.præſenti C.de his qui ad eccl.conf. §.ſi verò.auth.de mon.vel præcipiendo ei ſub pœna mortis,&c.ne eum offendat,& ſubditi tenentur etiam ſuccurrere Principi pro eius exercitu pro quantitate rei feudalis,quam ab eo tenent, & pro redemptione Principis ab hoſtibus capti. Spec.tit.de feudis. §.qm̃.ver. & nota.& alia graui neceſſitate,& licet feudales eorũ, qui debent ſeruire in perſona in bello, non debeãt grauari collectis, tamen vbi id per alios ſubditos ferri nõ poteſt,poſſunt & ijs collectæ imponi. Anan.conſ.7.incip.viſis.Iaſ.in l.ſi ex toto.in princ.col.pen in fin. ff.de leg.1. Eius etiam curia non tenetur ſeruare ferias,ſed omni tempore poteſt ius dicere. Spec.tit. de fer.§.1. circa ſi ver.item nota.ſi id ſcilicet ſit neceſſarium,maximè in repentinis,& caſibus exceptis, vel veniẽtibus à remotis ex cauſa neceſſitatis.l.præſenti.C.de his qui ad eccle. Is etiã præfertur in emptione metallorũ.l.1. C.de metal.lib.11.qui & poteſt mandare ſuo officiali,

vt ſic pronunciet. Bal. in l. 1. col. fi. C. quomodo, & quādo iud. modo iniuſtum nō mandet. c. 1. de re iud. in 6. qui ſolus creat comites palatinos cum poteſtate, quòd poſſint creare tabelliones, & legitimare illegitimos. Bal. in l. reſcripta. C. de precib. imp. offer. Vbi etiam eſt Princeps non pręſumitur ſolus. Bar. in l. 1. C. de præd. dec. lib. 11. Bal. in l. reſcripta. C. de precib. imp. offer. & vbi ipſe eſt, ibi eſt ſecuritas. Bald. in l. 1. C. de his qui per metum iud. non app. & eius palatium gaudet tali immunitate, adeò quòd qui ibi aliquem offendit, crimen capitale incurrit. Alb. in d. l. præſenti. qui dicit etiam confinia palatij debere gaudere tali priuilegio, ſolus etiam facere poteſt remiſſionem pœnæ poſt ſententiam diffinitiuam. Bal. in cap at ſi clerici. de iudic. qui & ſolus dare poteſt licentiam auferendi corpora à furca. Caſſan. in conſuet. Burg. tit. des iuſtices. art. 5. gl. du Prince. Aſſiſtentes etiam Principi conſequuntur dignitatem, immunitatem, & nobilitatem. l. 1. C. de comitib. & Architr. lib. 12. Franc. de Parma, in tract. de priuil. fiſci. priuil. 139. & poteſt Princeps tollere priuilegia, derogando conſuetudini, cum clauſula ex certa ſcientia, & ea moderari. Bal. in c. fi. circa fi. de conſuet. qui poteſt dare filijs ſuis etiam non emancipatis authoritatem regiam. Corſet. de poteſtate regia. q. 6. & quilibet debet reuelare proditorem Principis. l. metrodorum. ff. de pœn. Batt. in l. vtrum. ff. ad legem Corn. de ſicar. Abb. in cap. 1. de reſtit. ſpol. dicit etiam Batr. in c. 1. de rerum permut. in 6. quòd poteſt facere permutationem cum rebus immobilibus eccleſiæ, modo non intendat eius damnū, cum Papæ tamen authoritate. Solus etiam poteſt apponere clauſulam, de plenitudine poteſtatis. Bald. in comm. ſuper tract. de pace Conſtantiæ. §. vaſſalli. verbo, libellariæ, circa fin. vnde comes Palatinus non poteſt legitimare in præiudiciū filiorum legitimorum, quia ſic auferetur eis ius quæſitum, quod ſoli Principi licet. Bald. in l. 2. col. 6. C. de

ſeru.

ſeru. & aqua. qui & non ſubijcitur alicui neceſſitati. c.2.de arbitr.in 6. Alex.conſ.80.col.9. 1.vol. Bal.in l. 2. C.de ſeru. & aqua. col.6.

Quartò, priuilegiatur, quòd poteſt ferre ſẽtẽtiam non conformem libello, quò ad ordinem iudicij ſeruandum Bar.in l.Aemilius.circa fi.ff.de minor.& poteſt tollere leges poſitiuas, quibus non ſubijcitur, ſed illæ ſibi. c.2.de conceſſ.præb. Alex.conſ.2.1.vol.Bal.in ti.de alien.feudi. Idem etiam poteſt eſſe iudex in cauſa propria.c.nunc autem. 21.diſt. Bal.in l.fi. de rerum diuiſ. Alex.conſ.1.eod.vol.conſ 24.2.vol. & poteſt reſcindere ſententiam quæ tranſiuit in rem iudicatam. Abb.in c qualiter & qñ. col.2.de re iud. modo dicat, non obſtante tali ſententia.glo.in l.fi. C.ſent.reſc.non poſſ.Ang.in l.1.C.de ſent.paſſ.& poteſt fortè exigere iuramentum fidelitatis ab Epiſcopis tenentibus feuda ab eo. Abb.in c.veniens. de accuſat. & in damnatione facta ab eo venit ius accreſcendi, licet aliàs in contractibus non veniat. l.ſi mihi, & Titio. ff.de verb.oblig. l.vnica. C.ſi liber. imper.ſoc. ſine hæred. dec. lib.10. Cyn.in l.vnica.C.quando nõ pet.part. qui & transfert dominium ſine traditione.Ang in l.officium. ff.de rei vendic. Alex.conſ.3.5.vol.Iaſ.in l.traditionibus. C.de pact.vnde ſi vẽdit rem,vel donat duobus diuerſo tempore, & ſecundo eam tradidit, primus tamen erit potior.Iaſ.in l.quoties,col.9. C.de rei vendic. niſi apponatur clauſula, non obſtante conceſſione alteri facta. Bart.in l.1.C.de locat.præd.ciu. lib.11. quod procedit in priuilegijs, quia cenſetur in contractibus procedere de iure communi, niſi dicat ſe intendere transferre dominium ſine traditione.l.fin.pen.vbi glo.C.de ſacr. ſan.eccl. cui etiam cauſa ſpiritualis poteſt committi à Papa,etſi is ſit laicus. glo.in cap.valdè.94.diſt.in cap. decernimus. vbi Doct.de iudic. & omnis contractus cum eo celebratus habet naturam contractus bonę fidei. Curt.conſ.49.73.col.2. & vbi ſeruitiũ debet fieri

perſonæ Principis,non per ſubſtitutum,ſed per ſe fieri debet, niſi de eius conſenſu.l.ſi quis ex corpore. C.de murireleg.lib.11. & donatio facta à priuato in eũ non eget inſinuatione.auth.item.C.de donat. qui & poteſt de plenitudine poteſtatis auferre feudũ vaſſallo, qui tamen tenetur ei ad intereſſe, ſi non adſit cauſa. Bald. in c.1.in c.ad hoc.ſub tit.de allod.ſub vlt.q.& poteſt omnem dilationem abbreuiare,etiam ſine cauſa. Anch. Imol.in cap.ex ore ſedentis. de his quæ fiunt à maiori part.cap. & poteſt in ſuo territorio creare nouam dignitatem. Luc.de Pen.in l.contra.C.de re milit.vlt.priuil.& eius palatia non ſunt ædificijs coarctanda.l.quicunque.in princ.C.de operib.publ.qui & poteſt alteri ſtipulari.glo.in proœm.decretal.verbo,ſeruus.& poteſt de ciue facere forenſem ob ſuum delictum. Bal.in l.ſi quis filium.C.de lib.præt.& valet donatio ab eo facta filio exiſtenti in poteſtate. Bal. in c.1.§.item ſacrã. col.pen.tit. de pace iuram.fir. nec in illis habet vſumfructum.l.multa.C.de bonis,quæ lib. & eius authoritas eſt in cauſa,vt præſumatur bona fides. Bald.in l.1. C.de furt.& deportatum priuat,vt non ſuccedat liberis, libertis, & parentibus, quem ſi reſtituit ad omnia reſtituit.l.1.in fi.ff.de bon poſſ.con.tab.l.2 §.ſi deportatus. ff. de bon.lib. & ſolus per ſuum decretum ligat ignorantes. c.1.de conc.præb.in 6. Archid.in c.ſi apoſtolicæ.de præb.in 6. & ſolus poteſt tollere citationem de poteſtatis plenitudine. Doct.in c.in noſtra.de procur.Bal.in l.ſi.C.de fruct.& lit.exp. etiam ſine clauſula, de plenitudine poteſtatis, ex cauſa. Curt.conſ.49. qui & difficilibus finem imponit, faciendo factũ pro non facto haberi,ſcitum pro non ſcito,quò ad effectũ, cum ad præteritum non ſit potentia. §.quia igitur.authen.de inſtr.caut.& fide. cap.is qui. de ſponſ. clem.1. de conceſſ'præben. Curt.d.conſ.col.19. qui & dicitur velut diuinare. Prou.16.Curt.d.conſ.col.21.nec ei poteſt lex imponi in ſuo regno. idem conſ.65.col.6. & vt

mentiri Deo,& Papæ eſt ſacrilegium.glo.in c.ſerpens. de pœnit.diſt.1.ſic & Principi.Luc.in d.l.cõtra.col.5. C.de re milit.lib.12.& tempore neceſſitatis poteſt diſponere de ſubditis,& bonis regni:vt 1.Reg.8.Luc.de Pen.in l.1. C.de quibus mun. vel præſtat.nemi.lic. ſe excuſ.ſi ſit Rex. Bal.in l.3.C.ad Treb. comites tamen aliiq; Principes Regibus inferiores non habent talia iura regalia,nec poteſt Rex eis id concedere,& ea exercẽtes poſſunt illi inhiberi à ſupremo Principe. Luc. in d.l.cõtra.col.7.in l.an Reſpublica. C.de iure Reip. lib.11.Nec ei eſt maledicendum.Exo.22.l.vnica. C.ſi quis Princ.maled. & dicitur ſponſus,ac caput Reipublicæ. Luc.de Pen.in l.quicunque. col.3. C.de omni agro deſer.li.11.qui & poteſt impetrare,vt in eius aulis,vel cubiculis eius filii baptizentur.Zab.in clem.vnica.§.1.de bapt. qui & ſolus poteſt conferre honorẽ, licet ſit præmium virtutis, cui vult. Luc.de Pen in l. nemini,C.de conſulib. lib.12.& eſt dominus omnium rerum ſui regni.l.bene à Zenone. vbi glo.C. de quadr. præſcrip.ſcilicet in neceſſitate,qui & poteſt facere ſeruari quod iure nõ valet,apud ſubditos. Abb.in l.cunctos populos.C.de ſumma Trin.& facere quòd priuilegium ſuum valeat,vt ius cõe, apud omnes. Doct.in l.fin. C.de iure dominii impet. & quòd munera quæ ſunt extraordinaria ſint ordinaria.Cald.conſ.7.in rub. de conſtit.cuius præcepto ſub mortali eſt obediẽdum. c.1.de maior.& obed. qui & præſumitur ſcire conſuetudines vulgatas.Bal.in l.2.in fi. C.quæ ſit longa conſ. & poteſt dare reſcriptum,cum clauſula non obſtante, reparationis,deſertionis,& appellationis. Bal.in l.impetrata.in fin. C.ſent.reſc.non poſſe. vt ſic appareat de eius intentione, cuius authoritas etiam in omni actu intelligitur excepta.Iaſ.in l.fi.ff.qui ſatiſd.cog. Corſe. de poteſt. reg.q.11. & ad eum ſpectat cuſtodia eccleſiarum vacantium maiorum arg.c.generali. de elect. in 6.Io.de Selua tract.benef.2.p.q.23.col.8. quo ſcili-

cet ad defenſionem, non ad adminiſtrationem, & ſtatur ſoli verbo eius ob excellentiam dignitatis. c.nobiliſſimus. 96.diſt. Corſet.d.loco q.88. & eius ſententiæ poteſt per eius ſcripturam ſuo ſigillo ſignatam probari etiam ſi lata ſit ad eius vtilitatem. Bal. in l.exemplo. C.de probat. & eius verbum debet eſſe firmiſſimum. Innoc.in c.ad apoſtolicæ.de ſent.& re iud.& quod dependet à ſola eius voluntate, apud nos dicitur impoſſibile.l.apud Iulianum. §.fi.ff de leg.1. qui & poteſt, vt ſupra, minuere numerum officiariorum. Bart.in l. comperimus.C.de proximis ſacr.lib.12.modo nõ affe rat præiudicium iam electis, & reſtauratio murorum ciuitatis iam deſtructæ non poteſt fieri eo inconſulto. l. ſacra.§.fi.de rerum diu.vbi Bar.& poteſt fortè cognoſcere pro re eccleſiaſtica ad illius fauorem.l.vniuerſæ. C.de fundis rei priu.li.11. & ſi quis accipit rem in emphyteuſim ab officiali Principis nõ tenetur ad tributa præterita. l.hi quos. C.de fundis rei priu. lib.11. cum tamen ſecus ſit ſi accipit à priuato.l.Imperatores.ff.de publ. & emphyteotæ Principis nõ debent extraordinariis muneribus fatigari.l.patrimoniales. C.de coll. fund.patr.li.11.& Abb.& Bal.in c.quod ſicut.de elect. Io.de Selua loco cit.col.6.ver.2.dicit,quòd in electionibus prælatorum debet requiri conſenſus Principis, & ſi eligatur ei ſuſpectus,quòd poteſt appellare,& ante confirmationem poteſt conqueri ſi dubitet de proditione patriæ,vel reuelatione ſecretorum;primum tamen putarem non procedere,niſi habeat ius patronatus;qui & ſolus dat ſaluamguardiam.l.fin. C.de erog. mil.ann.lib.12.l.2.C.vt nemo priu.tit. nec poteſt vlla communitas etiam habens cõmunem burſam,ſe congregare,& diſponere pro vtilitate ſuæ ciuitatis ſine licentia Principis. Ioan.Fab.in §.vniuerſitatis.Inſtit.de rerum diu.Bar.in l.fi. ff.de colleg.illic.in l.actor. ff.rẽ ratam haberi. Nec licet coram eo ſtare,niſi cum habitu honeſto,geſtu decenti,& verbis compoſitis. Alb.de

Ferra,

Ferra.tr.de horis cano. qui & poteſt facere numerare ſuum populum.2 Reg.24.glo.in l.1.C.de apochis pu bli.& ſi concedit ſecuritatem ob debita, id non extenditur ad debitum proprium,niſi exprimatur.§ publicorum. auth.de mand.Princ. & ſi quis ſoluit camerario,vel theſaurario eius, non liberatur, niſi quatenus camerarius eſt ſoluendo.l.ſecuritates.C.de ſuſcept. præp.& arcar.lib.10. & ſi quis ponit ſigna Principis in domo ſua,vel bonis, videtur illa incorporare dominio Principis.Bar.in l.facultas.C.de iure fiſci lib.10. Nec cõſeruator priuilegiorum laicorũ poteſt eſſe de ſubditis,niſi ſit Rex.c.hac conſtitutione.de offic.deleg.in 6. nec priuilegium, ꝙ quis excommunicari, interdicive non cenſeatur, extenditur ad Reges, niſi exprimatur, etiam ſi ſit ſententia ordinarij.c.ne aliqui.de priu.in 6. qui & ſolus poteſt portare veſtes deauratas oloberas. l.auratos.l.velleiani.l.temperent. C.de veſtib.olo.lib. 11.& idem de ornamentis equorum cum gemmis,cuius cor dicitur etiã eſſe in manu Dei. Prou.21. l.inter claras. C.de ſumma Trin. qui & pro vtilitate publica poteſt capere bona alicuius cũ pretij ſolutione. Luc. de Pen.in l.2.C.vt ruſticani ad nullũ obſeuoc.lib.11. cum promiſſione ſoluendi intra quadriennium. l.fin. C.de quadri.præſcr. is tamen tenetur ſtare contractui per eum inito.ci.Bal.in l.digna vox. C.de legib. Iaſ.in l.ſi ciuitas.ff.ſi cert. pet. Alex conſ.101.2.vol. Felin. in c.quæ in eccleſiarum. col.21.de conſtit.

Quintò, priuilegiatur Princeps, maximè Imperator,& Rex in corona, quæ ei datur pro gloria, vel virtute gloriæ, quod & diadema dicitur, ſine quo nemo Regem ſe debet nominare.l.1. C.de athl.lib.10. Luc. de Pen.in l.vnica. C.de reis poſtul.lib.10. quod & in veteri lege eſt ſeruatũ.2.Reg.12.2.Paral.20.Eſther 7. & Imperator accipit tres coronas, vnam ferream ab Archiepiſcopo Aquiſgrani,ad denotandum,quòd vincere debet rebelles, & infideles conculcare, aliam ab

Ar-

Archiepiſcopo Mediolani argenteam in villa Mondinenſi,ad denotandum, quòd mundus eſſe debet: tertiam auream à Papa in Eccleſia ſancti Petri ad altare ſancti Mauritij, ad denotandum eum potentia, & iuſtitia alios debere excellere: vt dicit glo.in clem.1.de iureiur. Alber.in ſuo dictionario, verbo, Corona; qui rationes alias miſticas ad id aſſignat. Sceptrum etiam ei datur, quod ſignificat iuſtitiam, quæ in eo lucere debet.c.Coſtantinus.96.diſt.c.regum.23.q.5. Corſet. de poteſt.regia. q.31.

Sextò,priuilegiatur, quòd eſt honorandus.l.deprecatio.ff.ad legem Rhod.de iactu.l.bene. C.de quadr. præſcr. & ei obediendum. c.quæ contra.8.diſt. ad Titum 4. Rom.12.Eſdræ 3.4.& pro eo orandû.Baruch 1. Luc.de Pen.in l.fi. col.8. C.de loc.præd.ciu. lib.11.de quibus tract. de Subditis, & in ſumma, eius poteſtas nullis terminis coarctatur. Luc.de Pen.in l.quæ contra. C.de re milit.lib.12 & eius fiſcus multis gaudet priuilegijs, de quibus Franciſcus Lucanus tract. de priuil.fiſci. in cæteris videnda, quæ dixi cap.præced. & refert Boſius d.tract. de priuil.fiſci.

Septimò priuilegiatur, quòd viæ publicæ ſunt ſub eius poteſtate.§.1.tit. quæ ſint regal. in lib.feud. quæ dicuntur,& militares,vel regiæ, à priuatis,& vicinalibus diſtinctæ l.2.§.viarum. ff.ne quid in loco publ. & §.viam.ead.l. quæ ideò non poſſunt occupari,nec arctari ſub pœna ſacrilegij.l.via.ff.ne quid in loco publ. vel quinquaginta librarum auri.l qui ſine C.de op. publ.nec poſſunt concedi priuatis ſine Principis mandato ſpeciali. Bald.in rubr. C.de contrah.empt. vnde inuenta in via publica,& habita pro derelicto ad Principem pertinent.l 3.§.nerua ff.de acquir.poſſ. ſaltem quò ad medietatem,cum alia ſit inuentoris. arg.§.theſauros. Inſtit.de rerum diuiſ. vt examen apum errans in dominio,domini territorij eſt. Faber in §.examen. Inſtit.eod.vt & bona quæ domino carent, ad Principẽ perti-

pertinent, & vbi quis decedit ſine hærede. l.1.3. & 4. C.de bon.vac. lib.10. de qua re latè dixi tract.de Dominio, & de vltima Voluntate.

Octauò, flumina nauigabilia, & portus ſunt de iure Principis.c.vnico.tit.quæ ſint regalia.l.4.§.fi.de rerum diuiſ.§.fluminum. Inſtit.eod. & ſic etiam itinera publica per aquam publicam, & vectigalia inde prouenientia, & redditus piſcationum. d.c.vnico.l.inter. §.fin.ff.de verb.ſign.vt & omnia publica per Principē diſpenſantur, modo quo dixi tract.de Dominio rerum.

Nonò, priuilegiatur, quòd ſolus poteſt monetā cudere, vel alijs id concedere, & ei prætium ſtatuere à ſubditis ſub pœna criminis læſæ maieſtatis ſequendū. d.c.vnico. quæ ſint regalia Guid.Pap.deciſ.498.l.1.& fi.C.de vet.numiſm.pot.lib.11. vt & pœna eadem incurritur ſi quis ſuo nomine monetam fabricet iniuſſu Principis, alteret, falſet, radat, & tingat. Io.Fab.in authen. hoc niſi. C.de euict.

Decimò, quòd ſolus poteſt regulariter fiſco bona addicere, quæ eius iuris ſunt. l.prohibitum. C.de iure fiſci.auth.bona. C.de bon.damn.id enim eſt de maximo imperio. Bald.in c.1.de pace tenen.& ſi ſit crimen læſæ maieſtatis Principis, bona damnati etiam ſi ſic ſub feudatarijs, pertinent ad Principem ſupremum, vt læſum, in alijs criminibus ad dominum feudi. Guid. Papæ deciſ.76. & 341.

Vndecimò, ius conſtituendi magiſtratus ad ſolum Principem pertinet, vel eos confirmandi. Exo.18.§ iudices.de pace tenen.lib.2 feud.tit.51.l.1.§.1.de offic. præf.vrb. §.interim. auth.de defenſ. ciuit. vnde Rege mortuo, magiſtratus à ſucceſſore ſunt confirmandi in Gallia, & alibi.

Duodecimò, ſolus poteſt leges condere, explicare, & abrogare.l.1.& fi.C de legib.l.leges.eod.vnde & poteſt cōcedere veniam delictis, & gratiam pœnæ, quod alijs non licet, cum ſolus habeat vitæ, & necis poteſtatem,

tem, qui & ideò poteſt ex cauſa indulgere, proſcriptos reuocare, & bona adimenda relinquere. tit. de abolitionibus, & de generali abolit. quod tamen ſine graui cauſa in delictis atrocioribus, non eſt par, vt fiat.

Decimotertiò, ſolus poteſt legitimare ſi ſuperiorem non habet. c. per venerabilem. qui filij ſint leg. l. qui in prouincia §. 1. de ritu nupt. inferior non poteſt niſi habeat facultatem à Principe; qui tamen non poteſt iure cogere, vt ſubditæ eius arbitrio matrimonio locentur. ex Trid. Conc. ſeſſ. 24 de reform. Matr c. 9. c. nullus. 36. q 2 qui tamen curare poteſt, vt matrimonia, vt oportet fiant, modo accedat conſenſus partium, & parentum, & par ſit conditio, vnde apud Aſſirios voce præconis puellæ nubiles à Triumuiris matrimonio locabantur: vt dicit Cælius Rodig. lib. 18. c. 34 & Samnites etiam id curarunt: vt dicit Strabo. lib. 5. Sabell. lib. 3. & Romani quibus matrimoniorum cura fuit. Gell. lib. 1. c. 6. Valer. lib. 2. c. 4. modo, vt ſupra, matrimonia ſint libera. c. gemma. de ſponſ.

Alia etiam ſunt multa priuilegia, quibus Principes fruuntur, de quibus Ludouicus Boſius tract. proprio de priuil. Principis latè agit; qui tamen cauere debent ne regia poteſtate abutantur, cum obiectum Regis ſit quod eſt honeſtum, Tiranni quod placet, vt dicit Ariſtot. lib. 5. Polit. & Sen. lib. 3. de benef. c. 37. & proinde abſoluta poteſtate vti debent ad iuſtitiam æquo, & bono temperandam; nō autem vt ea abutantur, cū poſſe dicamur, quod iuſte, & honeſtè poſſumus. & ſecus agendo peccent contra Dei ordinationem. Rom. 13. c. ſcelus. 2. q. 1. cum non omne quod licet honeſtum ſit. l. non omne. l. ſemper ff. de reg iur. eſt enim aliquid ꝙ non oportet, etiam ſi liceat, vt dicit Cic. pro Balbo. & digna eſt vox Principe, vt putet. licet legibus ſit ſolutus. ſibi non licere quod non licet priuato: vt dicebat Anthemius Cæſar in Nouella, de bonis vacantibus. Theodoſius, & Valentin. in l. fin. de appellat. in Cod.

Theo-

Theodoſ. l. digna vox. ff. de legib. imò minus id debet putare ſibi licere, exempli gratia, vt ait Simmachus libro 2. epiſt. 13.

SVMMARIVM.

1 Principi ineſſe debet eminens virtus, & quare.

2 Virtutes quæ præſertim in Principe requirantur.

3 Prudentia, & fortitudo Principi ineſſe debent, cur, & quomodo.

4 Princeps debet noſſe mores ſubditorum, & quare, & vires ſuas, vulgi mores, & alia.

5 Hiſtoriæ cognitio vtilis eſt Principi.

6 Literarum ſcientia eſt Principi vtilis, & quæ præſertim, & doctos idem amare, & fauere debet, & eorum opera vti.

7 Eloquentia Principi vtilis eſt.

8 Prudentiæ capita quæ Princeps obſeruare debeat.

9 Conſilia qualiter adhibenda.

10 Nouitates à Principe vitandæ.

11 Fortitudo Principi ineſſe debet, cur, & quomodo.

12 Religio Principi ineſſe debet, cur, & quibus modis eam oſtendere, & amplecti debeat cum præclaris exemplis.

13 Fidei obſeruatio Principi ineſſe debet.

14 Magnanimitas Principi ineſſe debet, & cur cum præclaris exemplis.

15 Temperantiam Princeps amplecti debet, cum præclaris exemplis.

16 Princeps leges cuſtodire debet, cur, & quomodo.

17 Virtutes in Principe, vt augeantur.

18 Liberalitas à Principe exercenda, & qua menſura.

19 Iuſtitia à Principe exequenda, quot modis, & qualiter.

20 Modeſtia Principi ineſſe debet, cur, & quibus in actibus.

Fides

21 *Fides catholica Principi ineſſe debet, & quid de ea cogitare debeat, ac cognoſcere.*
22 *Spes Principi Chriſtiano ineſſe debet.*
23 *Amor, vel charitas Dei, & proximi Principi ineſſe debet.*
24 *Timor Dei Principi ineſſe debet, & cur.*
25 *Conſcientia recta Principi ineſſe debet, & cur.*
26 *Lenitas, & ſeueritas, vt à Principe vtenda.*
27 *Conſtantia in Principe requiritur.*
28 *Potentia Principem adiuuat, & in quibus conſiſtat.*
29 *Maieſtas & authoritas Principi ineſſe debent, vnde oriantur, & vt vtenda.*
30 *Princeps circa affectum amoris, vt ſe habere debeat, quæ amare, vel non.*
31 *Princeps quæ odio habere debeat, vel non.*
32 *Princeps quæ deſiderare debeat, & quæ fugere, & quæ non.*
33 *Princeps in quibus delectari debeat, vel non.*
34 *Princeps de quibus triſtari debeat, vel non.*
35 *Princeps quæ ſperare debeat, & quæ non.*
36 *Princeps deſperare, vel præſumere de ſe non debet, & quomodo.*
37 *Princeps quæ timere debeat, & quæ non.*
38 *Princeps, vt iram vitare debeat.*
39 *Princeps Zelum vt moderari debeat.*
40 *Princeps ſenex, vt ſenum inclinationes moderari, & quas ex eis ſequi debeat.*
41 *Princeps iuuenis iuueniles paſſiones, & affectus, quas ſequi, vel moderari debeat.*
42 *Princeps quos affectus nobilium moderari & quos ſequi debeat, vel diuitum.*
43 *Inclinationes, vel paſſiones, vt intelligantur.*
44 *Princeps debet perſeuerare in bono & non contra, cũ multis exemplis eorum, qui prius boni videbantur, & mali Principes euaſere, & contra.*

De

De virtutibus, & qualitatibus Principem firmantibus, & decorantibus. Cap. VI.

VT Princeps rectè, & Chriſtianè populos regat, & dominium tueri, ac ampliare valeat, cum Principatus debeatur viris virtute præſtantibus, ſiue ſit politia Regalis, ſiue optimatum ſtatus, ſiue Reſpublica, conſtat virtutem eminentem in Principante inueniri debere, cum ſe habeat ad ſubditos, vt cor in animali, & Deus quodã modo in vniuerſo, vt ad illos virtutes diffundat, & vt pater eorum bono prouideat, alia ſi quidem virtus requiritur in nauta, & architecto, alia in inferiori miniſtro, ſic præclarior virtus in Principe, quàm in ſubditis exigitur, vt enim apes æſtiuo tempore grana in cauernas deferunt pro futuræ hiemis neceſſitate, ſic Princeps ſubditorum incolumitati incumbere debet, & vt neceſſaria eis non deſint; & vt nauta propriũ non euitat periculum, vt communi ſaluti in ea extantium proſpiciat, pari ratione dominans, & ciuis, vt communitas ſalua exiſtat, omni arte, ingenio, viribus, induſtria, ac diligentia vti debet, vt eam ad portum tutum deducat, quæ abſque virtute peragere nõ valebit; quo fit vt virtus Principi, & ſui ipſius gratia, & Reipublicæ ſummè ſit neceſſaria, ſui cauſa, decorum eſt enim vt virtute emineat, qui & dignitate micat. Vnde Cirus apud Xenophontem lib. 8. Pædiæ Ciri, non cenſebat cuiquam conuenire imperium, qui non melior eſſet ijs quibus imperaret, & Ariſt. idem cenſet lib. 7. Polit. cap. 10. cum & omnia dicta, & facta Principis, rumor excipiat, vt dicit Seneca lib. 1 de clem. nec magis ei q̃ Soli latere contingat, & vbi non eſt pudor, cura iuris, ſanctitas, pietas, fides, ibi inſtabile ſit regnum, vt ait

1 Virtus eminens Principi ineſſe debet, & quare.

Tacit.

Tacit.lib.1.hiſt. Dominij ſi quidem cuiuſlibet fundamentum præcipuum in obedientia ſubditorum Principi præſtita conſiſtit, quæ in Principis virtute fundatur, vt enim elementa, & corpora inferiora motui cœleſtium ſphærarum ob ipſarum naturæ nobilitatem, abſq; repugnantia obediunt, ſic populi libenter ſe illi ſubijciunt, in quo eminens virtus micat, ſuperiori .n. virtute nemo parere dedignatur, ſed qui par ei ſit, vel inferior, vt ait Liuius. Vinculum fidei eſt melioribus parere, & Dioniſius, æterna naturæ lege receptũ eſt, vt inferiores præſtantioribus pareât; Reipublicæ quoque cauſa virtus Principi eminens ineſſe debet, nam ille Reipublicæ ſtatus optabilis, & firmus eſt, in quo & priuatim ſanctè, & innoxiè viuitur, & publicè iuſtitia, ac clementia vigent; vt ait Polib.lib.6.& Plato. Alcib.1. dicit, ſi Rempublicam rectè laudabiliterq; inſtituas gerere, virtus tibi cum ciuibus communicanda eſt, & facilè homines bonorum imperium ſuſtinẽt, & quales in Republica Principes ſunt, tales ſoleant eſſe ciues, regis enim ad exemplum totus componitur orbis, ait Claudianus, quicquid enim faciunt Principes, præcipere videntur, vt dicit Quint. declam.4. & Velleius lib.11. vnde & vitia non ſolum ipſi Principes concipiunt, ſed etiam in ciuitatem infundunt, pluſq; exemplo, quàm peccato nocent, vt Cicero inquit de Legib. lib.3. & vt ad proſperam nauigationẽ opus eſt bono, & perito gubernatore, ſic & in Principe virtus ad Reipublicæ bonum requiritur, vt dicit Philo lib.de charitate.& Laertius.lib.7.ait, bonũ eſſe debere Principis eruditorem, cum non ipſius tantum, ſed totius populi ſit eruditor, vt qui eum ſemper imitari ſtudeat: vt dicit Tac.lib.3.annal.nu.181.quod verò dictum eſt virtutem eminentẽ in Principe eſſe debere, nõ intelligitur ex parte ipſius virtutis, quæ cum conſiſtat in medio, non recipit maius, vel minus; ſed ex parte ſubiecti, quorum vnus eſt aptior alio ad attin-

gendum

gendum medium, vel ob maiorem aſſuetudinem, meliorem diſpoſitioné naturæ, vel perſpicacius rationis iudicium, vel maius gratiæ donum: vt inquit D. Tho. 1.2.q.66. art. 1. cum & dentur aliquæ etiam virtutes morales exemplares, politicæ, purgatoriæ, & animi purgati, vt idem dicit 1.2.q.61. art. 5. & et dentur virtutes heroicæ, vel in ſummo, quæ apud Theologos dona Spiritus ſancti dicuntur. Hæc verò eminentia virtutis in Principe abſoluta eſſe deberet, ita vt in omnibus virtutibus mediocritatis terminum excedat, qualis fuit in Conſtantino Magno, Conſtante, Gratiano, Theodoſio primo, & ſecundo, Iuſtino Imperatoribus, & aliis, vel ſaltem in aliquibus earum eminens ſit, maximè quæ magis Principem decent.

Et licet omnes virtutes in Principe requirantur, vt bonus ſimpliciter ſit, attamen aliquæ ſunt quæ ſpeciatim in bono Principe præcipuè requiruntur, quibus, & amabilis, & venerandus populis redditur, quæ duo ad Imperij ſoliditatem requirūtur; amorem, & beneuolentiam conciliat, humanitas, clementia, liberalitas, manſuetudo, & iuſtitia; quibus hominibus beneficia præſtantur: venerandum reddunt, temperantia, religio, fortitudo, conſtantia, ingenij præſtantia, literarum eminens poſſeſſio; prudentia, potentia, quibus fides, & honor Principi libenter, & promptè defertur, & in animum inducunt cum omnia populi gratia, & in ipſius bonum peragere, vt docet etiam Cic. lib. 2. Offic. Authoritas enim, & maieſtas in Principe, eſt veluti anima regni, efficiens, vt tot homines vni ſæpè ſeni, & inualido obediant, vt dicit Sen. lib. 1. de clem. cum vires Imperij in conſenſu obedientium ſint, vt dicit Liuius lib. 3.

2 *Virtutes quæ præſertim in Principe requirantur.*

In primis verò dominanti prudentia ineſſe debet, & fortitudo, tum vt proſpiciantur peragenda, & vitanda, cum vt obuiantia vi adhibita repellantur, eſt ſiquidem prudentia Principi velut oculus opem præſtans,

3 *Prudētia, & fortitudo Principis*

Iuſſa debet, quare, & quomodo.

ſtans, fortitudo vt manus, ſine qua oculus velut cæcus redderetur, & ſine hac impotens, prudentia conſilium miniſtrat, fortitudo vires, illa iubet, hæc iuſſa perficit, illa difficultates proſpicit, hæc illas frangit; Et quia prudentia ſine cæteris virtutibus moralibus ſtare non poteſt, cum in ea vt in medio ipſæ connectantur, fortitudo ſi quidem ſine prudentia temeritas extat, prudentia ſine iuſtitia caliditas, atque aſtútia, ac malitia, temperantia abſq; fortitudine vilitas, & abiectio animi, iuſtitia abſque temperantia, crudelitas, iuſtitiæ pariter, quæ humanæ ſocietatis eſt firmamentum, coniuncta eſt innocentia, ſinceritas, amicitia, cõcordia, & humanitas, quæ Principi maximè ineſſe debẽt, vt inquit Plato ep 4. ad Dionyſium; ideò aliæ virtutes ab ea diſiungi non valent, cum & prudentia, quæ eſt recta ratio agibilium, ſine iuſtitia eſſe non poſſit, quia pro loco, & tempore ius ſuum cuiq; tribuit, nec ſine temperantia, quia ad tempus abſtinet ab abſtinendis, nec à fortitudine, quia, cum oportet, aggreditur fortiter, & reſiſtit, & in periculis immota perſiſtit, prudentia itidem cum ſapientia, & rerum ſcientia tum in bello, tũ in ciuitate agendarum, tum in iuſtitia adminiſtrãda, iuncta eſſe debet in dominante, non enim Principis digna vox eſt, dicere, nõ putaram, quia, vt Sap. 6. habetur, melior eſt ſapientia, quàm vires, & vir prudẽs, quàm fortis, vires enim corporis, & potentia temeritate nonnunquam ciuitates, Reſpublicas, & Regna amiſerunt, prudentia verò conſeruantur, vnde Eccl. 10. dicitur, Rex inſipiens perdet populum ſuum, & ciuitates inhabitabuntur per ſenſum prudentium. & D. Bernar. lib 1. de conſid. ad Eugenium, dicit, Simia in bancho eſt Rex fatuus in ſolio, ſine prudentia enim imperium nedum infirmum, ſed ferè nullum exiſtit, nec ſine ea potentia quicquam prodeſt, vis enim, conſilij expers, mole ruit ſua, ait Horat. Odæ 3. nec eſt diuturna poſſeſſio in quam gladio inducimur, vt inquit Curtius

tius lib. 8. & Iſocrates ad Dæmonicum, vnde & Valer. Flacc. 4. Argon. dicit, non ſolis viribus æquum credere, ſæpè acri potior, ſapientia, dextra, homo enim cum animal ſit moroſum, maiori eſt arte tractandum: vt dicit Sen. lib. 1. de clem. & omnibus animãtibus facilius ſit, quàm hominibus imperare: vt dicit Xenoph. lib. 1. Pædiæ Ciri circa principiũ, & mens vna ſapiens multorum vincat manus, teſte Euripide, & multa natura impedita, conſilio expediantur, vt inquit Liuius 11. hiſt. vt enim ſuperiora lumina regũt inferiora omnia, & Dei ordine vires ſuas per omnia tempora immittunt; ſic Principes mundi lumina ſuo ſplendore ſcientiæ, & doctrinæ, cum vigilantia, & charitate, ſubditos illuſtrare, erudire, regere, augere, conſeruare, & defendere debent, ad quæ prudentia magna eſt opus, vt .n. alia animalia domari non poſſunt ſine aliqua arte; ſic rectè gerere Principatum, vt eſt omnium pulcherrimum, ſic omnium difficillimũ, cum nullum animal ſit moroſius, vel maiori arte tractandum homine: vt dicit Sen. lib. 1. de clem. vt ſupra; & ſeruitutis impatiens, ac indomitus in nullos magis inſurgit, quam in eos quos in ſe imperium affectare ſentit: vt dicit Xenoph. d. lib. 1. Pædiæ Ciri, ideò prudentia eſt opus, cum nemo equum ferocem agitet, niſi prius regendi modum didicerit, & vt Saturnus ſummus planetarum tardiſſimè circumagitur, ſic Princeps ſummus hominum omnia maturè, & circumſpectè agere debet.

4 *Prudentia vt exercenda à Principe, In cognoſcendo mores ſubditorũ, & vulgi, et vires ꝓprias ac ultr.*

Hæc verò prudentia cum ſit rerum ſingulariũ, quæ notæ homini per vſum fiunt. 6. Ethic. c. 8. difficilis admodum eſt, vt à quoquam plenè poſſideatur, cum res ſingulæ infinitæ ſint, nec ſingularium, ſed vniuerſaliũ ſit ſcientia, & præcepta finita, ac certa eſſe debeant, vt inquit Sen. ep. 95. idcò à Deo petenda, vt Salomon feciſſe legitur. 3. Reg. 4. ad quam etiam prudẽtiam vſus maximè iuuat, memoria, & doctrina, vſus enim efficaciſſimus eſt rerum omnium magiſter, & experimen

tis optimè creditur, vt Liuius ait lib. 17. & 26. & Cic. lib. 1. de Oratore, qui vſus cum ætate venit ſenis ab annis, & rerum experimento: vt dicit Ouid. li. 6. Metamorph. ob id vtile erit in negotijs aſſiduè verſari, mores hominum conſiderare, vt ita diſcatur qualiter ſint regendi; maxima eſt enim Principis virtus noſſe ſuos, & finitimos, vt Martialis ait, & Tac. lib. 7. Ann. cum varient ingenia, & aliæ gentes iracundæ, aliæ audaces, aliæ timidæ ſint, aliæ in vinum, vel Venerem procliues; quæ enim gentes inter meridiem, & Aquilonem degunt, alijs ingenio præſtant, & virtute, Septentrionales fortes ſunt, ſed conſilio vacui, Meridionales conſilio præſtantes, ſed viribus deſtituti, primi animo candido, & ſimplici decorãtur; hi callidi, & verſuti, Orientales natura facili, & tractabili, & corporis præſtantia præſtant, Occidentales verò ad feritatem declinant, qui incolunt regiones à vẽtis impetuoſis agitatas, moribus inquietis, & turbulentis vigent, qui verò tranquillas, tranquilli & animo ſunt. Montium incolæ feritatem ſapiunt, vallium mollitiem; vbi regiones ſteriles ſunt, induſtria viget, & diligentia, in pinguibus otium, & delitiæ, littorum incolæ ob varietatem mercatorum callidi ſunt, terræ à mari remotæ incolæ ſinceri & puri; quæ ſecundùm ſenſus inclinationem dicta intelligantur, cum aliàs homo voluntatis dominio illas animi inclinationes ad bonum, vel malum deflectere poſſit, quæ tamen Principem prudenter conſiderare conuenit, & expedit, cum quos non nouit, regere is non valeat; hac eadem prudentia conſideret Princeps vulgi naturam, qui incertus eſt, & inſtabilis, affectus ponens, & ſumẽs, vt ait Cic. orat. pro Murena, & Tac. lib. 1. hiſt. Iudicio carens, eodem teſte, non delectu ad agendum motus, ſed impetu, & temeritate, vt inquit Cic. pro Planco, carens conſilio, ratione, diſcrimine, diligentia, vt ibi dicit, ex opinione multa, ex veritate pauca iudicans, vt dicit Cic. pro Roſcio, natus pluriũ

opi-

opinionem ſequi, vt dicit Salluſt. ad Cæſ. & Sen. lib. 1. de beata vita; alienæ inuidens fœlicitati, vacuus curis. Tac. lib. 2. hiſt. prauo ſtudio, deteriori, & infirmiori fauens, teſte Liu. lib. 42. ad ſuſpitiones pronus, vt dicit Tacit. loco cit. & 1. Annal. facilis ad credendum, & ſuſcipiendum omnia noua maximè triſtia, audita pro compertis habens, vt idem dicit 2. hiſt. & 1. Annal. res augens, & pro certis narrãs, eodem teſte 1. hiſt. cõprimi difficilis, vt idem dicit 12. hiſt. nouitatum cupidus, eodem teſte 1 hiſt. & Salluſt. in Iug. ingenio mobilis, ſeditionum, ac diſcordiarum cupidus, & nouarum rerum, quieti & otio aduerſus, & ſi ſine rectore eſt, præceps, ſecors, & pauidus, vt dicit Cic. pro Cluētio. & Tacit. lib. 9. hiſt. ita vt Principibus amotis nil audeat, vt idem dicit 1. Ann. fauens feruidis, & abruptis, neglector Reipublicæ, vt is ait 1. hiſt. verbis ferox, eodē teſte 2. hiſt. ſed nil vltra verba audet, vt idem dicit 12. hiſt. & metu, vel ſpe nimius, teſtimonio Liu. lib. 23. quibus cognitis Princeps prudens eorum infirmitatibus congruas medicinas poterit applicare, & ſciet quorum opera tum in bellicis rebus, tum in conſilijs vti debeat, hac etiam prudentia debet metiri vires ſuas, & nil ſupra vires regni tentare, vt dicit Lucianus lib. 8. & ob id, quod bonum eſt, quò ad fieri poteſt eſt ſequēdum in omnibus, & quod malum fugiendum, & emendandum ab eo, recordando præterita, ordinando bene præſentia, & de futuris bene prouidendo, vt dicit Sen. lib. de quatuor virt. Deut. 32. præſentia .n. regulari debēt ſecundũm præterita, conſiderando quid in illis bene, vel malè ſucceſſerit, laudatum, vel reprehenſum ſit. c. mandata. de præſumpt. l. 1. §. nam &. de iuſt. & iure. l. exigendi. §. ſi de procur. vt & futura proſpici debent, dum nauis eſt in tuto, vt dicit Terent. in adelphis. conſulendo, leges condendo, & neceſſaria parando.

Memoria verò præteritorum, quæ ex hiſtoria acquiritur, prudentiam perficit, cum hiſtoria ſit lux *ſ Hiſtoria cognitio vtilis eſt Principi.*

veritatis, & vitæ magiſtra, vt ait Cic.lib.2. de orat. & Plut.in Timoleonte, & ideò ad conſilia, & ciuilem adminiſtrationem vtiliſſima eſt, vt inquit Polib.lib.1. & Ariſt.lib.1. Rhet.c.5. cũ multa videantur facilia quæ executioni tradantur, & tamen vbi ad experientiam deuenitur, impoſſibilia cognoſcũtur, quæ quidem experientia, vel ex negotijs à ſe peractis dignoſcitur, vel oratorum, exploratorum, militum, & mercatorũ ope, qui ad varios locos diuertentes, Principem in multis inſtruunt, vel ex hiſtorijs percipitur, aut auditione eorum qui eas tenẽt, vel res varias experti ſunt, ibi enim bella, gentium mores, initia, media, & fines imperiorum cum ipſorum cauſis cernuntur, quod ad rectam adminiſtrationem valdè conducit.

6 *Literarum ſcientia eſt Principi vtilis, & q̃ pſertim, & doctos idẽ amare, & fauere debet, et eorũ opera vti.*

Literarum quoque ſcientia ad prudentiam conſequendam valdè conducit, licet enim prudentia à natura quoſdam impetus ſumat, tamen doctrina eſt perficienda, vt inquit Quinct.lib 12. & Sen.epiſt.91. vnde beatas illas eſſe Reſpublicas, Plato ait 5. de Republ. & ep.7. vbi ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel earum rectores ſapientum conſilio parerent, teſte Boet.de conſolat.lib.2. & Seneca ſeculum aureum eſſe ait, quando ſapientes regnant, & Cic.lib.1.de offic. dicit, Regale opus eſſe ſapere, & diiudicare, & ob id Iulius Cæſar valdè commendatur, quòd profeſſores artium liberalium ciuitate donarit, vt promptius ciuitatem incolerent, teſte Suetonio; idem cum Platone in prædictis ſentit. Plut.in Plat. Cic. ad Q. Fratrem. & orat. pro Cluentio. Xenophon.lib.2. & 4.de de dictis, & factis. Socr.Lamprid.in Alex.Seuero. Laertius lib.7. Iuſtinianus de iudicibus conſtit.52. & habetur Eſther 1. & ſermones etiam habendi coram Principe de ijs quæ ad facta excitant egregia. Xenoph.lib.2. Pædiæ Ciri.n.19. quæ ſcientia animum ad virtutem præparat, licet illã non det, vt ait Sen.ep.89. idque agendum eſt, non tantum, vt quis ſciat, ſed quæ ſciuit in vſum inducat, non

enim

enim paranda tantum eſt ſapientia,ſed fruenda,vt inquit Cic.lib.1.de Finibus; parum enim probantur literæ quæ ad virtutem Doctoribus nil profuerunt, vt ait Salluſt.in Iugurt. imò ſine bonitate noceant, cum multi ſua hoc velo cõtegant vitia, vt dicit Tacit.li.15. Annal.quæ ideò etiam à Principe ediſcendæ ſunt, vt firmior aduerſum fortuita Rempublicam capeſcat, vt idem dicit li.4.hiſt.idque etiam cum modó,quia plus velle ſcire, quàm ſatis ſit, intemperantiæ genus eſt, vt inquit Sen ep.89.non enim qui multa,ſed qui fructuoſa ſcit,ſapit:vt dicit Lact.lib.2.diu.inſt. & Sen.ep.107. non ſcholæ,ſed vitæ diſcens:vt ibi dicit. Maximè verò Princeps Morali, & Chriſtianæ Philoſophiæ,atq; politicæ inſtitutioni Chriſtianè conſcriptæ, quibus praui affectus corriguntur, & Reſpublica bene adminiſtratur, operam dare debet; Cumq; boni Principis ſit rerum militarium notitiam perfectam habere, vt boni ducis qualitates intelligat,& militum, & eos proinde eligere norit,acies dirigere,& conſtruere,& huiuſmodi,ideò ijs eget ſcientijs,quæ artis militaris ſunt quaſi miniſtræ, vt eſt Geometria, & Architectura, quarum ope machinarũ habeat notitiam,qualiter pontes conſtruendi, tormenta bellica aptanda, vt & ſi horũ perfectam non obtineat cognitionem,ſciat tamen meliora in his à deterioribus ſeligere, & prudenter eorum opera vti qui has artes profitentur.

Eloquentia quoque non minus Principem decet, cum flexanima ſit, & ea populos ad bonũ impellere, & à noxiis auertere valeat,quæ cum manca ſit abſque cognitione rerum naturalium,ideò operepretium erit vt Princeps Philoſophiæ naturali operam det, maximè vbi de Cœlo agitur, de corruptione, & generatione, & de rebus Meteorologicis,vt & ſphæricæ facultatis. & maximè Coſmographiæ, & Geographiæ notitiã habere debet, harum enim rerum cognitio ingenium excitat, iudicium illuſtrat, & animum ad res magnas 7 *Eloquentia Principi vtilis eſt.*

capeſcendas accendit, vnde in Reipublicæ adminiſtratione ſapientia oritur, & magnanimitas in rebus agendis, & grauitas in dicendo, qualis in Pericle fuit, Alexandro, Cæſare, & alijs, qui in arte dicendi præſtantes fuere, ſtudendo etiam vt varijs linguis eloqui ſciat, vt cum externis Principibus, & eorum oratoribus tuto agere poſſit, vt nõ minus eum decet rerum ſacrarum, & quæſtionum caſuum cõſcientiæ, ac legum ciuilium peritiam habere, vt in ſententijs ferendis, & dominio adminiſtrando à vero non deuiet, vel ſaltem viros optimos, & in his facultatibus præſtantes penes ſe habeat, quorum opera in prædictis agendis, vt ſuo loco dicetur, vtatur. Maximè verò iuris ſcientia, vt dictum eſt, eſt ei neceſſaria, cum ſit ſumma artis regiæ ſuum ius cuique tribuere, & ſcire diſtinguere bonum ab iniquo: vt ait Socr. lib. 4. con. Xenoph. qui tamen pro loco & tempore inter æquitatem, & ius ſcriptũ poteſt temperamentum afferre, vt & leges mutare, & emendare. l. 1. & fi. C. de legib. qui & præſumitur plenus Philoſophia, & oĩa iura in ſcrinio pectoris hr̃e. l. pen. C. de his quibus vt indig. l. oĩum. C. de teſtam. vt dictũ eſt ſup.

8 *Prudentia capita quæ Princeps obſeruare debeat.*

Et licet prudentia ſit de ſingularibus agibilibus recta ratio, quæ infinita propemodum ſunt, eam tamen bonus Princeps ad certas regulas, & capita reſtringere poterit. Vnde prima regula conſtituatur, vt iuſtum ab vtili regnandi cauſa nunquam diſiungat; ſecunda, vt nimis ne fiduciã locet in vinculis fœderum amicitiarum, vel affinitatum, cum in rebus publicis regnandi cupido, & intereſſe proprij amor omnia euertant, vnde malorum initijs validis adiumentis obuius fiat, ne neglecta augeantur; & vbi malorum grauitas ſupra vires exiſtat, cunctando res remoretur, temporis enim tractu res ſæpè variantur, & licet in rebus deliberandis omnia incommoda euitare nõ poſſit, is tamen paruas etiam turbationes non negligat, ne vires ſumẽdo, augeantur; tertia, vt non permittat de ijs in conſilijs

agi; quibus Dominij ſtatus mutari, vel alterari res ſubditorum poſſint, quod initium fuit bellorum Galliæ,& aliarum Prouinciarum; quarta,vt vno tempore res plures magni momenti non agat, ne omnes elabantur; quinta, vt nouas prouincias non tentet,priuſquam in quæſitis firmus nõ ſit,vnde ſapientis eſt Principis initio Principatus nouas res non tentare; ſexta, vt cum potentioribus non contendat, nec ſe vno tempore à pluribus bellis opprimi permittat, ad tempus enim cedere, & grauibus oppreſſionibus prudentis eſt,quod Philippus Rex egit,qui cum à multis hoſtibus opprimeretur, cum potentioribus pacem inijt, & infirmioribus bellũ geſſit;ſeptima,vt ſubitas mutationes non tentet rerum,cum violentæ ſint,& per conſequens non diuturnæ; octaua,vt cum prouinciam ſuſcepit, nõ moretur, nocuit enim ſemper differre paratis; nona, vt vetera nouis, quieta turbidis anteferat, nec abſoluta vtatur potentia, vbi optatis, ordinaria potiri licet, cum tirannidem quandam id ſapiat; decima, vt cum Rebuſpublicis validis bellum nõ moueat iuſtũ, niſi victoria in tuto ei ſit,cum libertatis amor illas ſæpè ineſpugnabiles reddat, & ante exitũ belli Princeps bellum excitans ſæpè moriatur,minuſque cum eccleſiis ineat bellum, cum vix fieri poſſit, vt iuſtum ſit, & omnibus impium id eſſe videtur; vndecima, vt in electione miniſtrorum aduertat, vt negotijs ſuſceptis ſint pares,non ſuperiores, vel inferiores cum ſuperiores negotium negligant, inferiores verò oneri ſuccumbant; duodecima, vt cum vicinis bellum aſſiduò non exerceat,cũ ſic fiant in armis potentes, quod Turcarũ Princeps obſeruat, qui cum Chriſtianis Principibus aſſiduum bellum non exercet,ſed modo hos, modo illos aggreditur,minuſque id cum ſubditis naturalibus agendum eſt, cum ita eorum animi acerbi fiant, & ſi initio eorum motus vindictæ cauſa factus erat,temporis tractu in apertam defectionem declinat; decimatertia,

tertia, vt ita paci non fidat, vt arma deponat, cum pax inermis, & à militibus deſtituta infirma ſit; decimaquarta, vt ſibi perſuadeat rerum fœlicem euentum in celeri executione, quàm in viribus potius conſiſtere, cum illa ex tempore feriat, hæc verò plerunque prægnoſcatur; vt & prouinciæ magni ponderis longanimitate magis, quàm impetu ad optatam metam perducantur, cum longanimitas vires hoſtium debilitet, quos poſt facilius eſt ſuperari; vt & noſſe debet occaſiones res opportunas gerendi, & eas opportunè amplecti, cum opportunè tranſacta res ex animo non eueniant, vnde Philippus ex diſcordia inter græcos extante, repentè occaſionem ſumpſit eos aggrediendi; quintadecima, vt executionem rerũ ei non cõmittat, qui in conſilijs contrarium ſenſerit, cum volũtas efficax eſſe nõ poſſit, vbi intellectus ei aduerſatur; decimaſexta, vt res maturè examinet, executioni tñ certum modũ non præſcribat, cum ex opportunitate dependere debeat; decimaſeptima, vt ne ſibi perſuadeat poſſe pericula fuga vitare, ſed eis ſe opponẽdo, & expellendo; decimaoctaua, vt caueat ne videatur nobilitati magis, quàm populo fauere, vel èconuerſo, ſic enim è Principe factionum caput euadit; decimanona, ne ei confidat, qui ab ipſo læſus eſt, vel ſe læſum exiſtimat, cum vindictæ cupiditas nimis vehemens ſit; vigeſima, vt multitudini ſe directo non opponat, ſic enim non vincet, & cum amoris iactura id eueniet, ſed tempori ſe aptet, & oſtendat ſe æquo animo ferre quod euitare non valet.

Arcanorum quoque tectio ad prudentiam exercendam, & Dominij ſtabilitatem maximè ſpectat, conſilia enim Principum dum occulta ſunt, cuniculorũ more, maximos producũt effectus, quæ detecta vim omnem amittunt, cum hoſtes ea quærant impedire, vel perturbare, quod fiet ſi res magni ponderis nulli communicentur, dummodo Princeps tanta ſit virtute preditus, vt ſolus ex ſe cõſilium capere poſſit, quòd ſi Princeps

tantæ

tantæ virtutis non ſit, vel opus ſit id cum aliquibus communicare, cum paucis eſt fiendum, & qui arcana celare norint, & prodeſſe negotio agendo valeant, vt & prodeſt multa diſſimulare, quaſi non ſciantur, vel agnoſcantur.

Conſiliorum etiã ratio ad rectam adminiſtrationẽ, & prudentiam reducitur, de quo latius inferius dicetur, in qua re aduertendum, conſilia illa tuta non eſſe quæ multum acuta ſint, cũ difficulter executioni mandari poſſint, vt nec illa amplectenda, quæ magnificum & amplum quid, magis, quàm tutum, & facilè continent, nec illa pariter quæ immenſum aliquid, & vaſtũ complectuntur, cui pecunia, vita, nec Principis vires ſatis eſſe poſſint, vt nec ea ſequenda in quibus audacia magna viget, cum multis periculis, & difficultatibus ſubiaceant, ſed illa ſequenda, quæ matura ſint, & accidentibus minus, q̃ fieri poſſit, obnoxia ſint, & maximè vbi de rerum ſuarum conſeruationibus agitur, ſi enim de re aliqua hoſtium acquirenda agatur, aliquid euentui committere quandoq; expedit, conſilia enim lenta eis conueniunt, qui ſua conſeruant, expedita ijs qui noua acquirere cupiunt, & ita, vt cautela adſit in deliberatione, audacia in exequendo; vt non minoris facienda conſilia expertorum, quàm doctorum, facilè non præſtando fidem nouis inuentionibus, quarum vſus habitus non ſit. 9 *Conſilia qualiter adhibenda.*

Ad rectum etiam prudentiæ actum ſpectat à nouitatibus abſtinere, cũ in regimine nil odioſus ſit, quàm ea immutare, quæ antiquitas, vt honorifica introduxit, à quo, præcipuè initio Dominij eſt abſtinendum; vnde Saul poſtquam Rex eſt electus, vt homo priuatus abſque præſidijs, & aula manſit, & Cæſar Auguſtus noluit ſe vocare Imperatorem, ſed tantum tribunum, & ipſius decreta, iuxta veterum vſum fiebant; & vbi nouitates fiendæ ſunt, ſenſim & quaſi inſenſibiliter id eſt peragendum, ne odium in Principẽ concitetur. 10 *Nouitates à Principe vitanda.*

For-

11 *Fortitudo Principi inesse debet, cur, & quo modo.*

Fortitudo quoque, quæ eſt velut manus prudentię, ſummè Principi eſt neceſſaria, qua aggrediatur pericula, vt oportet, & aduerſaria ſuſtineat, quæ cū duplex ſit, animi ſcilicet & corporis, vtraq; Principi ineſſe debet, vt audax ſit, & bene cordatus ad egregia opera gratia boni peragenda, quæ incrementum accipit à corporis viribus, & externis auxilijs, de quibus poſt dicetur; quo verò ad eam quæ in corpore conſtat, optabile eſt, vt Princeps corpore rectè compoſitus ſit, ſanus, robuſtus, agilis, quæ arte ſunt augenda, à nimia ciborū, & vini copia abſtinendo, & venerea euitando, quibus corpus exſiccatur, & languidum remanet; quæ & moderata exercitatione eſt confirmanda, & ludis corporis honeſtis, & dum Princeps aduerſantibus aſſueſcit, nempe frigori, calori, ediæ, ſiti, vigilijs; & vbi corpus quoque infirmitatibus grauaretur, animo nō ſuccumbendo, ſed memoria virtutum, quæ virum Principem decent, illum erigere, & ad opera magna peragenda accendere, exemplo Veſpaſiani Imperatoris, qui in vitæ propriæ exitu dixit, Imperatorem ſtantem mori oportere, vt etiam maiorum ſuorum gloria non obſcuretur, vt dicit Tacit. lib. 1. nu. 175.

12 *Religio Principi ineſſe debet, cur, & quibus modis eam oſtendere, et amplecti debeat cū præclaris exemplis.*

Religio verò in primis eſt illa virtus quę hominem venerabilem, Principem maximè verò reddit, qua erga Deum debitum cultum, & reuerentiam, & diuina exhibet, cum Dei conceſſu, vel permiſſione Princeps regnet. Prou. 8. vnde, qui alijs imperat, illum ignorare non debet à quo ipſe regitur, vnde Deuter. 17. ſtatuitur, vt Rex deſcribat ſibi volumen legis Dei, vt diſcat timere Deum, & cuſtodire verba, & cœremonias eius, glorioſa enim in Deum pietas in regijs honoribus immobile eſt fundamentum, vt inquit Cirill. lib. de recta fide, & etiam apud Ethnicos Melliſſeus Rex Cretenſium commendatur ob religionem, qua Deum proſequebatur, teſte Didimo in libris narrationis Pindaricæ, & Silla quòd belli tempore imaginem Apolli-

nis

nis in ſinu deferret, & Romulus Rex ſalutatus primũ ſacra quædam inſtituit Albano ritu, vt dicit Liu.lib.1. & Numa ferũ populum religionis inſtitutione, & vtilibus legibus domuit, vt dicit Plin.lib.de vir.ill.cap.2. & Rex Perſarũ ex Ciri inſtituto quotidiè multas hoſtias boum, ceruorum, & aſinorum immolabat, vt dicit Xenophon.li.8. Pædiæ Ciri. & Cambiſes Rex Perſarum Cirum admonuit filium eius, vt nil publicum vel priuatum ageret, niſi prius ad Deum confugeret, & niſi prius eius voluntatem agnoſcat, cum mundus erroribus ſit refertus, Deus verò, vt qui ſemper vixit, præterita, præſentia, & futura agnoſcit, & inuocatus eorum preces exaudit, maximè qui religionem, & pietatem colunt, & multis ſignis eis quid agere debeant, oſtẽdit, quod Cirus ſemper ſeruauit, & poſt victorias, licet in falſa eius religione, Deo gratias egit, Xenophonte teſte; & Dauid ante ſacrificium actum nullum opus graue inchoabat. & Ariſt.li.5. Polit. ait, Princeps Deicola eſſe debet, quia homines magis timent eum ſi Deicolam ipſum putant eſſe; & apud Chriſtianos Carolus Magnus Francorum Rex in acie ſignum Crucis Domini noſtri humiliter deferebat, cuius virtute magnas victorias eſt conſecutus, teſte Platina in eius vita: vnde & Eccl.12. habetur, Deum time, & mandata eius obſerua, hoc eſt omnis homo, quod licet homines omnes facere debeant, Princeps tamen præ cæteris agere debet, quia vt homo ad imaginem Dei eſt creatus, ideò vt creatura ipſum colere debet. Deut.6. & vt Princeps quatenus plus participat de nobilitate humanæ naturæ ratione generis vnde trahit originẽ, vnde Auguſtus, cum diuini honores ei tribui vellent id vetuit, ſed iuſſit eos Deo tribui, quem Deum Sibilla Tiburtina quæſiuit inuenit, & hominem factum adorauit. Et vt Rex, quia non eſt poteſtas, niſi à Deo, cuius vices gerit in terris, & ſic ab eo pendet, vbi verò eſt dependentia in Dominio, neceſſaria eſt erga ſuperiorem

riorem

riorem reuerentia, quia per ſe inferior nihil eſt, vt in miniſtris curiarum regalium contingit, vnde in Apocalipſi animalia dicuntur cadere in facies ſuas, ideſt, quia à Deo irradiantur, vnde Nabuchodonoſor, quia Principatũ à Deo non recognouit, in beſtiam eſt conuerſus, quatenus fœnum comedebat, &c. & Alexãder Macedo cum pergeret Hieroſolymam vaſtaturus, & ſummus Sacerdos ei obuiam eſſet factus, equo deſcendens, eum vice Dei reueritus eſt; & etiã vt Rex, quia Reges oleo inunguntur, vt patet in Regibus Iſrael, qui ideò Chriſti dicebantur ob excellẽtiam virtutis, & gratiæ coniunctionem ad Deum, quibus præditos eſſe eos decebat, ſecundùm quam vnctionẽ conſequebantur quandam reuerẽtiam, & delationem honoris, vnde & Romulus ob diuinum honorem Aſylum conſtituit, ad quod confugientes tuti eſſent, & qui fuerũt etiam negligentes in cultu diuino, apud ethnicos quoque infœlicem finem ſortiti ſunt, teſte Valer. Max. in princ. ſui libri, & ècõuerſo, vnde Salomon apud ſacros laudatur, quòd ſumma magnificentia domum Domini, & domum regiam, & muros Ieruſalem, & ciuitates ædificaſſet. 3. Reg. 9. cum ſeq. quod contra de Hieroboam tirãno legitur. 3. Reg. c. 12. vt dicit D. Th. lib. 2. de reg. Princ. c. vlt. Vnde Princeps catholicus non ſolùm debet Deum timere, & reuereri, ſed etiã diligentiam adhibere, vt à ſubditis idem præſtetur, prohibendo blaſphemias diuini nominis, ſub grauibus pœnis, & ne quis à fide catholica recedat, vel magicis artib⁹, aut ſuperſtitionibus ſe dedat, & vt iuramenta inuiolabiliter obſeruentur, dies feſtiui debito cultu ſanctificentur, honos parẽtibus exhibeatur, & omnia demum Dei, & eccleſiæ pręcepta ſeruentur, &, quò ad fieri poteſt, peccata vitentur, eccleſias etiam magnificas ędificando, & competenter dotando, exemplo eorũ quos commemoraui tract. de Miſſa, ſub cap. de Eccleſijs. & Chriſtianam religionem defendendo, cum Principem

deceat

deceat pro integritate fidei catholicę eſſe ſollicitum: vt dicit Leo ep.41.ad Mart. Auguſtum. l.inter claras. C.de ſumma Trin. ex quo clariſſimus redditur, qui & defendere debet inconcuſſum contra hæreticos eccleſię ſtatum, vt eius imperium dextra Chriſti protegatur, vt inquit idem Leo epiſt.25. & idem aſſerit Oſorius ad Reginam Angliæ. Bieſius lib.4.de Republ. & D.Tho.lib.2. de regim.Princ. c.vlt. cum acceperint à Deo poteſtatem principaliter, vt eccleſiam Dei iuuarent, & ei in neceſſitatibus ſuis ſubuenirent, vt inquit Abb.in c.tua.nu.10. de decim. qui & in c.per venerabilem.nu.9.de elect. ait Principem, qui negat auxiliũ eccleſię oppreſſę poſſe deponi, quod videtur intelligendum ſi ſine detrimẽto ſui Dominij id agere valẽt, & Martinus Viu. in ſuo Candel. in expoſ. Bullæ Cœnæ, dicit, Principes, qui ob conſeruationem Dominij in omnibus Papæ non obediunt, non peccare, modo abſit contemptus, & iniuria fidei. Sot.de iuſtit.& iure lib.1.q.6.art.4.in fin. cum probabile ſit eccleſiam non velle eos cum tanto periculo deuincire, Sotus loco citato, quod procedere poſſet vbi dominium aliàs con ſeruari non poſſet, aliter non, cũ omnes Romano Pontifici obedire teneantur. c.vnam ſanctam. de maior.& obed. in extrauag.cõmuni. Hæc verò religio in duobus conſiſtit, ſcilicet in piorum dogmatum certitudine, & in bonis operibus, vt dicit Cirill.Hieroſ.cath.4. vel vt de Deo rectè ſentiatur, & rectus ei cultus exhibeatur, vt dicit Aug.lib.1.de lib.arbit. credendo indubiè Deum eſſe, rectè omnia gubernantem, cui nil ſecretum, vel clauſum eſt, cuius manus nemo effugere valet, vt dicit Tac.lib 5.hiſt. Sen.epiſt.84. Ouid.lib.8. Metamorph.Cic.in ſomn.Scip.& alia de eo, & diuinis credendo, vt alibi eſt dictum, ipſum proinde timendo. Pſal.110.1.Reg.cap.12.& quæ à Chriſtiana catholica Eccleſia, extra quam non eſt religio, credenda proponuntur.

Et

Et tanti apud omnes gentes religionis virtus ſemper extitit, vt Reges ipſi curam ſacrificiorum magnificè celebrandorum gererent, & multis locis Principes etiam Pontificatum geſſere, vt Rex Siriẹ, & Paleſtinẹ, vt dicit Dion.Caſſ.lib.37.hiſt. & Octauius Augultus.Suet.in eod.c.31. & Romani Regem ſacrificulum crearunt, vt dicit Liu.in 2.lib.Dion.lib.5. Sic Mathuſalem fuit Rex, & Sacerdos, & Samuel ſimiliter Dux populi, & Sacerdos. Gen.4.3.Reg.15. quod Sathan in ethnicis induxit, vt ſic falſas religiones firmaret, vt dicit Nicolaus Papa ep.7.ad Michaelem Imperatorem: Sic Reges Perſarum ſacris addicti erant, vt dicit Cic.lib.1.de diuin.& vt olim ungebantur Reges. 1.Reg.9.10.16. & 3.Reg 9.ſic hodie multi non in capite, vt ſacerdotes, ſed in humero, quia poteſtas ſacerdotalis eſt maior temporali. c.1.de ſacra unct. & Romani nil graue gerebãt abſq; ſacrorum conſilio, & qui noua imperia etiam adipiſci uoluere, nouas religionũ ſpecies adinuenere, ut fecit Iſmael Perſarum Rex, & Seriphus Marochi Rex, inter omnes autem religionũ ſpecies, ut nulla uera eſt prẹter Catholicam Romanam, ſic nulla ea magis Principibus fauet, cum eis nõ ſolùm corpora, ſed & animos ſubditorum ſubijciat, iubens diſcolis quoque Principibus parendum. Ex quo fit, ut Chriſtianus Princeps omni animi affectu religionis uirtutem amplecti deceat, non uerò ſimulet ſe ita ſentire, à Deo Principatum humiliter agnoſcẽdo, & ob id eius numini ſe ſubijciẽdo, & illius nomen, externo, & interno cultu adorãdo, ac debitum ei cultum prẹſtando, Chriſti Vicario obedientiã prẹbendo, Religioſos uiros fouendo, & eorum immunitatem conſeruando, & apud populos eorum exiſtimationem amplificando, tum eorũ conſilio, & opera utendo, eosq; eligendo qui doctrina, pietate, & prudentia prẹſtant, tum ad menſam eos frequenter adſciſcendo, & prẹſentiam exhibendo ſacris, & diuinis officijs, diuini uerbi prẹdicationi,

tioni, Miſſæ ſacrificio, & ſacramenta confeſſionis, & communionis,populo ſpectante,frequenter ſuſcipiendo,piè in Eccleſia,& alibi orando,Eccleſias conſtruendo,& collapſas reſtaurando, & huiuſmodi præſtando, quæ religionem Principis demonſtrant,vnde apud populos maiori in reuerẽtia quoq; habetur, hæreſes,blaſphemias,& omnia vitia extirpando, nec ſibi vſurpando quod ad Sacerdotes attinet,bona, honores, & miniſterium,vt Oziæ contigit,qui ob id eſt lepra percuſſus.1.Paral.26.4.Reg.15.&Tullus Hoſtilius fulmine percuſſus:vt dicit Liu.lib.1.Plin.2.c.53.hiſt.nat.Valer.lib.9. c.12. ſic Anglia amiſit religionem,dum quidam eius Rex voluit ſibi vſurpare poteſtatem religionis,& ſe dicere caput Eccleſiæ,& Iulianus apoſtata,occiſus eſt,vt dicit Niceph.lib.10.c.38. quod & Mauritio Imperatori contigit, vt dicit Ammon. lib.4.de geſtis Franc.c.2.& Rotharis Longobardorum Rex,vt dicit Paulus Diac.lib.4.c.15. Vt contra catholici Principes à Deo adiuti ſunt, & magnis victorijs potiti, vt Conſtantinus Magnus,Theodoſius,Iuſtinianus,& Carolus Magnus, ac alij, qui religionem Chriſtianám defendebant, cum optimum ab optimo defendi par ſit,& ideò cum in humanis nil ſit præſtantius religione, oportet eam ſumma vi defendi: vt dicit Lactant. lib.5. inſtit. cap.20.

Fidelitas etiam Principem maximè decorat, cum ſit iuſtitiæ fundamentum,vt dicit Cic.1.& 3.Offic. & ſanctiſſimum humani pectoris bonũ,vt ait Sen.ep.89. vnde & Romani in Capitolio proximam Ioui illã ponebant,teſte Cat.Cenſor. cum genus hæc, & Rempublicam tueatur:vt dicit Cic.d.lib.3. & res pulchra ſit, lingua cui fides inſit,vt dicit Euripides,& pactis violatis tollatur inter homines commerciorum vſus, vt dicit Cic.orat.pro Q. Roſcio;quæ nec regnandi cauſa eſt violanda,vllave alia cauſa,vel neceſſitate,vt dicit Sen. ep.89. & turpius ſit fraude lædere, quàm vi aperta, vt

13 *Fidei obſeruatio Principi ineſſe debet.*

inquit Tucid.lib.4.quæ & infideli data eſt ſeruanda, vt ait Cic.d.lib.3. & etiam perfidis in alio facto, vt dicit Ambr.lib.2.offic. peierantes.n. conſequitur infamia, & diuina vltio, vt inquit etiam Ariſt.Rhet.ad Alexan. cap 18. vnde Attilius Regulus fide data hoſtibus, maluit ſupplicium ſubire in Cartaginenſiũ manu, quàm fidem datam reditu violare, & Alexander Macedo cum ab eo res quædam contra fidem datã poſceretur, reſpondit, eum qui Princeps eſſet, non decere à fide data diſcedere, & Rex Alphonſus Hiſpaniæ, tantum valere dicebat Principum verbum ad fidem ſeruandam, vt priuatorum iuſiurandum, vt dicit Ant. Pan. lib. 1.de eius dictis, & factis apopht.58. quæ fides etiã dicitur ſanctiſſimum humani pectoris bonum, vt dicit Sen.lib.5.de benef.c.10. & eius numen venerabile eſſe, idem dicit ep.88.& nil eã vehementius Rempublicam continet, vt ait Cic.lib.2.offic. vnde veteres templum ei dicarunt, vt diſcerent homines fidem ſeruare, vt dicit Halicar.in 2.cum pacta ſint ſeruanda.l.1. ff.de conſtit.pec.l.illud.§.1.eod.l.ex hoc. de iuſt.& iur.c.1. de pact.vnde apud Aegiptios periuri capite puniũtur, vt dicit Diod.Sic. lib.6. c.6. quod magis Princeps debet, aliàs nemo cum eo ageret, quæ tamen cõtra Deũ, uel iuſtum non eſt danda, uel ſeruanda.

14 *Magnanimitas Principi ineſſe debet, & cur, cum præclaris exemplis.*

Magnanimitas etiã Principem virum maximè cõmendabilem reddit, vnde Gneus Pompilius ſummè laudatur, qui cum ad Antiochũm Regem à Romanis legatus eſſet deſtinatus, & is reſpõſum differret, is magno animo virga circulum duxit, eum adigens priuſquam ex illo circulo exiret, vt reſponſum daret, & Lucius Poſthumius, qui cum in acie vulneratus cecidiſſet, nocte ſequenti è terra ſurrexit, & tropheum clipeorum hoſtium refertum erexit, & Alexander à Plutarco commendatur in apophtegmatibus regijs, quòd cum audiret patri omnia è voto fœliciter euenire, indoluit, quòd ſibi nil reliquum faciendum relinqueretur,

tur,& Seuerus quoq; Imperator,quòd frigoris, & caloris patientiſſimus eſſet,& laborum contemptor, teſte Herodiano hiſtorico.

Temperantiæ prȩterea virtus, Principem maximè commendabilem reddit,vt contra intemperantia contemptibilem facit,& ſine temperantia prudentia cæca reddatur,fortitudo eneruis,& iuſtitia corrupta: Vndè Magnus Alexander ſummopere commendatur, quòd cum virginem pulcherrimam alteri deſponſatam cœpiſſet, eam intactam ad virum cũ magnis muneribus dimiſerit,teſte Vegetio lib.2.de re milit. Gellio lib.6. cap.8.quod de Scipione quoque Aphricano Valerius recéſet,& Trogus de Annibale Cartaginenſi, & Cirus Rex Pantheam captiuam omnium formoſiſſimam ve tuit ante ſe duci ne illius amore corriperetur, vt dicit Xenoph.lib.5.& 6.Pædiæ Ciri & Pericles Sophoclem collegam impenſius puerum tranſeuntem laudãtem, reprehendit, dicens Rempublicã adminiſtrantem nõ ſolũm manus à pecuniȩ lucro,ſed & oculos à libidinoſo aſpectu continentes habere debere: vt dicit Plut.in eius vita. Cic.1.offic.Max.lib.4.c.3. cum aliorum facta grauia conſiderentur, Principum verò etiam minima, & ij verè Reges ſint, qui ſua corpora bene regere ſciunt,qui deſideriorum motus compeſcunt, & ſubiectas cogitationes lege rationis regulant; Reges, quia ſibi ipſis præſident,& ſe Reges ſciunt, vt inquit Greg. ſuper illud Iob c.29.Reges regibus,& conſulibus terræ,cum contra crapula,ebrietas,& luxuria hæbetent, & Principem talia agẽtem coram populo contemptibilem reddant,cum ſic aſſimiletur bruto, & facilè populi contra talem inſurgunt,nõ ferentes,vt vir qui ſenſibus ſubditur,ſibi dominetur,vt inquit Ariſt.lib.5.Polit. & quia id vitium nõ ſine graui iniuria ſubditorum fit,maximè ſi erga nobiles exerceatur,ob quod Claudius Appius,& Heliogabalus, ſimul cum imperio vitam amiſere.Liu.lib.3.Dec.1.Dio.in Heliogab.vt con

15 Temperantiam Princeps amplecti debet, cũ præclaris exẽplis.

tra Nicocles Rex Salaminæ, nullã præter vxorem tetigit, & Iulianus Imperator. Iſocr. in Nicocle. Zonaras in Teoph. curans magis bonus eſſe, quàm videri, vt d. Salluſt. in Catil. nunquam enim rectè fecerit qui feciſſe cupit videri, vt dicit Velleius lib. 2. laus enim à vera, & interna virtute eſt ſumenda, non ſpecie rerum inanium, vt dicit Tacit. 15. Annal: cultu ideò modicus exiſtens, ſermone facilis, ore probo, animo verecundo, opum contemptor, recti peruicax, conſtans aduerſus metũ, vnius animi cultor, qui imperator eſt vitæ mortalium: vt dicit Salluſt. in Iug. & Tacit. 4. hiſt. ideò Princeps alienis fœminis non copuletur, ſed coniugio iungatur, non tamen vt vxor imperium regat, cum id indignum ſit viro, & imperio. 2. Polit. c. 7. recolens quoque Romani imperij pernitiem fuiſſe pompas, & delitias, poſtquam enim delitiæ ex Aſia Romam venerunt ab ijs victi ſunt, qui prius contra ferrum erant inuicti, & alij permulti, qui ex luxuria interiere, de qua re ſupra, vbi de luxuria eſt actum, dictum eſt: vnde Plato. lib. 2. de iuſto, reprehendit Poetas qui turpia de Dijs, & eorum amoribus dicunt, quòd ea indigna ſint Principibus, & ſubditis.

16 *Princeps leges cuſtodire debet, et quo modo.*

Legum ẽt obſeruatio, maximè Principem decet, cũ ſatius ſit Rempublicã legibus, quàm bono viro regi, vt quæ nullæ paſſioni obnoxiæ ſint, vnde apud veteres commendatur Torquatus, qui cum edictum promulgaſſet ne quis caſtra egrederetur, pœnas ſumpſit de filio, qui id eſt tranſgreſſus, teſte Valer. Max. & 1. Reg. 18. Saul irruit in Ionathan filiũ, qui contra patris præceptum iuerat, licet & æquitas ſit ſeruanda, peccat enim Princeps qui conniuet flagitijs, & diſſimulat correctionem. Eccl. 7. & Prou. 10. Rex qui ſedet in ſolio, iudicio diſſipet omne malum, vt tamen clementia ibi vigeat, ne incurrat id. Soph. 3. Principes eius in medio eius quaſi leones rugiẽtes, & Mich. 3. comederunt carnes populi mei, & pellem eorũ deſuper excoriauerũt.

Hæ

Hæ ſunt virtutes præcipuæ, quæ Principem virum valdè honeſtant,& eius exiſtimationem,& apud popu los venerationem tuentur.

Quæ vt conſeruentur,& etiam augmentum acquirant, nonnullas regulas obſeruari par eſt, prima, vt Princeps homines bonos,& doctos, quacũq; ratione apud ſe curet habere, vt eorum conſilio in populo regendo vtatur,& illis populi obediant,vt Principis cõſiliarijs, cũ lex illa quæ non ex ratione,ſed ex proprio ſenſu conſtituitur, nequaquam mereatur, vt illi obediatur: Vnde Imperator Theodoſius interrogatus, q̃d agere deberet,vt bonus eſſet, reſpondit, cum doctis in itinere ſermonem habere, in menſa audire eos diſceptantes,cum quieti ſe dat, cum illis legendo manere, & ab ijs conſiliũ petere, vt enim nimis audax eſt miles,qui abſque armis vult pugnam inire,ſic Princeps, qui abſque Doctorum cõſilio vult Rempublica regere, quod & Marcus Aurelius Imperator ſemper obſeruauit, remotis paraſitis,iocularibus,ſuperbis,inuidis, iracundis,auaris,cupidis,libidini deditis, voracibus, blaſphemis,inertibus,infamibus, ſtultis,contentioſis, & idem ſeruauit Creſus Rex Lidiorum, qui hominũ ſapientum amiciſſimus fuit,remotis, adulatoribus,luſoribus, comicis, ſuperbis; ſuperbi enim, nec ſuaues ſunt in præcipiendo, nec patientes in iuſſis exequendis; inuidis,nam domum,&Rempublicam in aſſiduis diſſenſionibus fouent; iracũdis, quia ſi regant,magnũ ſubditis ob iræ impetum afferunt nocumentũ; auaris, quia in cauſa ſunt ne Principes à ſubditis diligãtur videntibus eorum familiares ad munera ſemper reſpicere; libidini deditis,cum cor Principis angant ne ali quam ei infamiam irrogent; gulæ vacantibus, cum à vino, & cibo oppreſſi apti non ſint ad recta conſilia præbenda; blaſphemis,qui enim in Deum publicè eſt blaſphemus, magis verendum eſt ne Principi occultè detrahat; lentis, cum nullius ſint Principi commodi,

17 Virtutes in Principe vt augeantur.

vt èconuerſo ſolliciti magna illi præ alijs afferant com moda; infamibus, quia Principes liberè alios reprehendere non valent ſi domi tales ferunt;ſtultis & con tentioſis, cum Principi damnum, & notam irrogent; adulatoribus,comicis,& luſoribus,cum Princeps ami cus eſſe debeat veritatis, & in rebus ſerijs tempus con ſumere, non vanis,mendacibus,& noxijs.

Secunda regula eſt, vt Princeps virium ſuarum tenuitatem prudenter celare norit,ac virium ſuarũ, remota oſtentatione, argumentum det, & plus factis, quàm verbis vigeat, à iactatione ſui cauendo, minuſque de ſe,quàm valet, præſumendo, & ab amplificationibus abſtinendo.

Tertia, vt fidem datam, vt ſupra, obſeruet, & in rebus aduerſis ſit conſtans, quod indicat animi, & viriũ magnitudinem. Quarta,vt prouinciam,quæ vires ſuperet non ſuſcipiat,nec quam ad debitum finem perducere tutus non ſit, qui & à prouincijs parui momenti ſuſcipiendis abſtineat, quòd animi deiectionis inditium id ſit, & maximè initio Principatus negotia ſuſcepta magni eſſe debent momenti, cum inde futurorum fiat iudiciũ, quæ imperfecta,ſi honorifica ſint, dimittere non debet, ne initio videatur abſque animi iudicio ea amplexus eſſe.Quinta,ut ſe ab alia ope con ſiliove pendere non demonſtret, ſic enim ſibi ſocium, uel ſuperiorem in administratione conſtituit, & propriam arguit inſipientiam, ſed prudenter bene conſul tis, ut à ſe comprobatis, uel adinuentis acquieſcere. Sexta, ut non profiteatur ſe in alia re peritum, quàm in ea quæ Principatum adminiſtrantem decet, nempè ut bene regere norit ſubiectos, non uerò muſicum, pictorem,uel huiuſmodi agere Septima,ut res ſuas pru denter contegat, nec propriá arcana facilè alijs reuelet, & in uita,& actionibus ſuis ſe uniformiter habeat, quòd diuinum quoddam ſapiat. Octaua, ut non permittat ad ipſum ſolum ſpectantia, ab alijs,quàm à ui-

tis præſtantibus agi. Nona, ut res magni ponderis non tractet miniſterio hominum infimorum, uel uirtutis infimæ. Decima, ut paſſim cum omnibus familiariter ſe non habeat, maximè cũ loquacibus, ne conſilia eius ab ipſo eruant. Vndecima, ut ſui copiã quotidiè, nec in qualibet actione, ſed in grauibus tantum, & cum decoro præbeat, & habitu graui magis, quàm decoro, modeſto, quàm pretioſo, utatur. Duodecima, ut uitet extrema, ut nõ ſit præceps, uel lentus, ſed maturus, & moderatus, & potius lentus ſit, quàm præceps, & ſeuerus, quàm nimis humanus, ut & ciuitati utilior eſt amaritudo, quàm dulcedo cum moderatione tamen coniuncta. Decimatertia, ut curet ut omnia ſua magnificè, & decorè, ac perfectè agantur, tum ubi de conuiuijs, uel alia re agitur, maximè ubi de Dei cultu, Reipublicæ bono, uel externa re agatur, ut & magnanimitate uti debet, magnanimè ſe cum magnis habendo, & humaniter cum paribus, pluris ueritatem, quàm opinionem faciens, enitẽs quicquid ab eo progreditur, magnum, perfectum, excellens, mirum, & heroicum eſſe, multa agere nõ curans, ſed pauca præclara, & excelſa. Decimaquarta, ut quæ propriam maieſtatem, ſuperioritatem, & amplitudinem ſpectãt, cum aliquo non communicet, ut quod attinet ad poteſtatẽ leges condendi, belli, vel pacis gerendi negotium, monetas cudendi, tributa imponẽdi, duces, uel magiſtratus præcipuos inſtituẽdi, quæ tamen cum pijs, & prudentibus conſulet, an liceant ſecuſve, qui & eſſe bonus non uideri curet.

Quod autem ad alterum attinet caput, eas nempè 18
uirtutes comparandas, quę populorum gratiam, amorem, & beneuolentiam conciliant erga Principem, tametſi ex plurimæ ſint, ad eas tamẽ reduci poſſunt quæ hominibus p̃ cæteris magis proficuæ ſint: Inter quas liberalitas primum obtinet locum, cum ea nil hominum naturæ ſit accõmodatius; ut dicit Cic. lib. 1. offi.

Liberalitas à Principe exercenda, & quã miniſtra.

& maximè regum quos munificentia uinci indignius eſt,quàm armis.Salluſt.in Iug.teſte, & Sen.Traged.9. ait, Decet timere Cæſarem, ſed plus diligi, & lib de breuit.uitę,melius,inquit,imperium beneficijs,quàm armis cuſtoditur,omnium enim dulciſſimum eſt accipere, eodem teſte lib.de beneficijs; idque maximè in principio imperij, Princeps agere debet,ſic enim firmatur imperium, ut ait Tacit.1.Annal.ob id ſummo amore dilectus eſt Titus Imperator, qui ob eius humanitatem,delitiæ ſeculi humani eſt appellatus,& Alexander, à quo cum numiſma peteretur, ciuitatem donauit,ſubiungens eum decere,non quid ille accipere,ſed quod ipſe dare deberet,teſte Sen.lib.2.de beneficijs. & Xenophon in Pædia Ciri, Ciri theſauros ait eſſe amicos, quos donis afficiendo ſibi conciliabat, quod fit liberando miſeros à miſeria eleemoſynas illis elargiendo,ut egit Conſtantinus,Carolus Magnus,Theodoſius Imperatores, Ludouicus Gallorũ Rex,& alij, qui immenſas eleemoſynas in pauperes erogabãt, uel uirtute præditos beneficijs afficiendo,quod geritur ſine inuidia dum benemeritis donatur, & ingenia præclara ad uirtutes accenduntur, ut fecit Carolus Magnus,Teodoſius,Iuſtinianus, & alij.

In liberalitate tamen exercẽda modus eſt adhibendus,& cum iudicio id agendum,ſubitæ enim largitionis comes eſt pœnitentia, ut dicit Plin lib.7.ep. ideò cum modo dare debet,nõ immodicè largiendo, ut inquit Sen.lib.4.de benef.c.37.ne ſi ærarium per ambitionem euacuetur per ſcelera ſuppleatur, ut dicit Tacit.2.Ann.nec omnibus dando,ſed meritis,non intuitu luxuriæ,cum ſic peccetur,& meritis iniuria fiat, ut dicit Tacit.1.hiſt.ut nec una uice dare debet, ſed ſenſim quod donare uult, tam quia ſic qui beneficiũ recipit magis uincitur dum ſperat noua ſe conſecuturũ, & liberalitas cum modo peracta magis efficax eſt ad conſeruandam beneficio affecti beneuolentiam.

Iuſtitia

Iuſtitia præterea ſummam uim obtinet ad beneuolentiam populorum erga Principem promouendam, iuſtitia enim Regis eſt pax populorum, immunitas plebis, munimentum gentis, gaudium hominũ; & ius, & æquitas ſunt uincula ciuitatum, ut dicit Cic. orat. pro Rabirio, &, remota iuſtitia, Regna nil ſint niſi magna latrocinia, ut ait Aug. lib. 4. de ciuit. Dei. cap. 4. & barbarum eſt id, in ſumma fortuna illud eſſe æquius quod ualidius: ut dicit Tacit. lib. 15. Ann. & contra regium id, cum omnia poſſis, nihil tamen credere licere, niſi laudandum, ut inquit Caſſ. Valer. lib. 10. & Xenophon de Ciri expedit. lib. 7. cum iuſtitiæ ſeruandæ cauſa bene morati Reges ſint conſtituti, ut inquit Cic. lib. 2. offic. & ut ſubditos ab aliorum inſidijs tueãtur, & cuſtodes recti, ac iuſtitiæ miniſtri, & interpretes ſint: ut ait Euſeb. apud Stobæum ſermone de magiſtratu, uiua enim lex eſt Princeps, & ſine iuſtitia nullus Rex bonus eſſe poteſt, nec iuſtitia ſine lege: ut dicit Diotogenes lib. de Regno. & ſanctus Gregor. lib. 7. ep. 120. nec ſine ea Reſpublica conſeruari ualet. Eccleſ. 10. Prou. 16. 5. Polit. cap. 7. & 8. nec exiguus hominum cætus, nec parua etiam domus ſine iuſtitia ſtare poteſt, ut dicit Macrob. lib. de ſomn. Scip. & Cipr. lib. 12. abuſionum: & iuſtitia in cauſa eſt, ut Princeps ametur, honoretur, & colatur, ut ait Plut. in Ariſtide. eaque Principes Deum imitari aſſerit Auguſtus apud Senecam, quæq; à Principe ſeruanda eſt in ſe, & in alijs, cum is cuſtos debeat eſſe, ut nec opulenti iniuſtum aliquid patiãtur, nec inopes contumelia afficiatur: vt dicit Philoſophus 5. Polit. c. 10. & vt iuſtitia, cuiuſlibet uita, fama, & honor ſeruetur, quam Romani ita coluere, ut ob id moti Faliſci, magis quàm armis uicti, portas eis aperuerint: ut ait Liuius lib. 5. Plut. in Camillo. Valer. lib. 5. cap. 5. & eodem medio Pirrhum ad pacem impulere, eum monentes ut caueret ſibi ab inſidijs ueneni, quas Timochares Medicus ei parabat:

17 *Iuſtitia à Principe exequẽda, quot modis et qualiter*

vt dicit Plut.in Pirrho; & creditur à grauibus authoribus ob id tam amplum imperium eſſe conſecutos; vt & apud alias gentes,dum iuſtitia,boni mores,& leges viguere,regna durarunt,vbi verò ad cædes, turpitudines,& tirannides deflexere,interiere; iuxta id Domini dictum. Matth.21. auferetur à vobis regnum,& dabitur genti facienti fructus eius, Iudęis prænunciatum; in qua adminiſtranda nil exiſtere debet venale, vel ambitioni,aut paſſionibus obnoxium,vt ait Tacit. lib.13.Ann. cauſas & reos audiendo, quia inauditi,& indefenſi, vt innocentes pereunt: vt idem dicit lib.1. hiſt.Leges non violando,cum in ijs ſalus Reipublicæ ſita ſit.Rhetor.1.c.3. interdum quoq; earum rigorem temperãdo, ſummum enim ius ſumma dicitur iniquitas,vt dicit Colum.lib.1. nouas leges parcè ſanciẽdo, corruptiſſima enim Reſpublica eſt plurimæ leges: vt dicit Tacit.lib.4.Ann.cum inde litigandi ſtudium eueniat:vt idem dicit lib.11.Annal.ne legibus fundata ciuitas legibus euertatur,vt ait Plin.Paneg.& ſine cauſidicis fœlices olim fuere, & ſunt vrbes: vt dicit Colum.lib.1.quam iuſtitię virtutem tanti fecit Traianus Imperator, quòd cũ filius cuiuſdam viduæ à proprio filio æquitante incautè fuiſſet occiſus, illi,vt eam ſolaretur, proprium filium cum regni hæreditate conceſſit, & Alexander Seuerus nullam vnquam legem edere voluit,quæ prius à ſapientibus viris probata non eſſet, Lampridio teſte.

Hæc verò iuſtitia duo reſpicit capita, vnum quatenus inter Principem,& ſubditos exiſtit,alterum, prout inter ſubditum, & ſubditum verſatur.

Quò ad primum caput,cum Principi ſubditi ea debeant,quæ neceſſaria ſunt ad eius dignitatem tuendã, & miniſtros alendos,qui eis iuſtitiam miniſtrẽt, & ab externis hoſtibus eos tueantur, ideò bonus Princeps ijs contentus erit,quæ ſatis ſint ad ea conuenienter implenda,& abſtinebit proinde ne ſubditos,tributorum,

&

& onerum grauitate nimis vexet, nec improportionabiliter, nec patietur ea nimis acerbè exigi, populi .n. nimis oppreſſi grauaminibus, vel regiones deſerunt, vel hoſtibus Principis ſe dedunt; vnde Tiberius Imperator cuidam miniſtro ei rationem proponenti pecunias congregandi, boni paſtoris eſſe reſpondit, non oues excoriare, ſed lanam ſibi tantummodo retinere, in expendendo modeſtiam non excedendo, ſi enim nimis Princeps expendat, ad rapinas mox, & iniuſtitias deſcendit.

Nec minus curam adhibere debet Princeps, quòd ad hoc attinet caput, vt bonos eligat magiſtratus, & miniſtros, modo quo de hac re infra ſuo loco dicetur, & electos cõſeruet, vt electi ab eo præditi ſint ſcientia ſingulari, experientia, & incorrupta bonitate, qui vt in officio contineantur, cõpetens eis ſalarium eſt conſtituendum, & à munerum acceptione ſub grauibus pœnis prohibendi. Secundò, plena libertas iudicandi eis non eſt concedenda ex eorum arbitrio, ſed ad legũ præſcriptum reſtringendi, vt ſibi reliquum ſit, quo gratias concedere valeat, & in grauibus arbitrari. Tertiò, prodeſt ad id agendum, ſi iniquè iudicantes, grauibus pœnis plectantur, cenſores conſtituendo, & proprium dominium viſitando, & querelas ſubditorum audiendo, qui graue quid à miniſtris ſint paſſi: cum iuſtitiæ munus ſit ſeruare vnicuique, & tribuere quod ſuũ eſt, ſub qua venit, innocentia, amicitia, pietas, religio, affectus, & humanitas: vt inquit Macrob. in ſomn. Scip. cap.7. cuius præcepta ſunt honeſtè viuere, alterum nõ lædere, & ius ſuum vnicuiq; tribuere; & ideò cum nil egregius in Principe, quàm iuſtitiæ opus ſit, vt inquit Plut. in vita Demetrij, ab ea nunquã deflectet, noſcens ſe actionum ſuarum Deo rationem redditurum, & potentes malè ſe habentes, grauiter à Deo plectendos, Sapient.6.

In iuſtitia præterea exequenda nonnulla ſunt obſeruanda:

uanda: primò, vt vniformis ſit, & erga omnes æqualiter exerceatur, ſic vt Princeps legum conſtitutum non relaxet, ſi in præiudiciũ iuſtitiæ fiat, quia abſit ignorãtia, vel iuſtus dolor, vel ſi Reipublicæ id afferat damnum, quia abſque ratione æquitatis, vel publici boni id fiat, cum expediat nocentes puniri, & qui id omittit, Deo permittente, quandoque morte auferatur, vt legitur de Saul. 1.Reg.15. & de Achas. 3.Reg.20. & Philippo patre Alexandri, quòd Attalum ob ſtuprum illatum Pauſaniæ, eo petente, non puniſſet, vt dicit Q. Curt. in ſupplem. lib. 1. vnde & iuſtitia deſcribitur aſpectu virginali, aſpectu formidabili, vt dicit Gellius lib.14.cap.4. ex Criſippo. ſic tamen, vt cum clemẽtia, & æquitate jungatur, cum Sen. lib. 1. de clem. c.5. dicat, Principis ſæuitiam bellum eſſe, clementiam verò in quamcunque domum ingrediatur, eam fœlicẽ reddere, atque tranquillã, quæ in regia quo rarior eo mirabilior exiſtit, cum eius iræ nil obſiſtat, eius voluntati non ſit qui cõtradicat; & magni animi ſit proprium placidum eſſe, atque tranquillum, & iniurias, atq; offenſiones ſemper deſpicere, vt & elephantes, ac leones pertranſeunt proiectos, muliebre verò ſurere in ira, vnde Rex cum maximus ſit, non debet cum ira, vel ſeuitate iuſtitiam exequi, non enim multum ſupra eũ quis eminet, cui iraſcendo ſe exequat; qui & conſiderare debet nos omnes peccare, & ob id omnibus commiſerendum, vt nobis Deum ignoſcere cupimus, talem ſe ciuibus proinde præbens, qualem ſibi Deum velit, qui non fulmine ſtatim peccantem percutit, vt doceat hominem hominibus præpoſitum miti animo imperium exercere debere, vt ibi dicit Sen. c.6. & 7. cum clementia ſit virtus animi à pœna, vel vindicta ad lenitatem cum iudicio animi inclinans, quæ Principem maximè decet, quòd plurimos ſeruet, & in maiori materia ſplendeat: vt dicit Sen. loco cit. & qua Princeps omnia ſibi conciliat, quæ ſceptro ſunt digna, amo-

rem

rem imprimis, vnde Tragic.ait, qui vult regnare,languida regnet manu, & inde ſecuritas ſurgit, vt inquit Claud.ad Hon.non enim ſic excubiæ,& circunſtantia tela,quàm tutatur amor, hoc enim inexpugnabile eſt munimentum, munimento non egere, vt inquit Plin. in Paneg.& Liu.lib.8. firmiſſimum id eſſe imperium, quo obedientes gaudent,vt inuiſa imperia nemo retinet diu, vt dicit Salluſt. & inde etiam æterna Principi conſurgat gloria,cum ea ſic propius Deum accedat in ſalute hominibus danda, vt dicit Cic.orat. pro Licurgo.& Tacit.lib.11.Annal. vnde & Homerus lib.6.Odiſſ.inquit, mitis erat patris inſtar, ex quo fit quoque, vt ſubditi non timeant illum,ſed pro illo,vt Bians aiebat, cum qua, & manſuetudo iungi debet, quæ mitigat impetum iræ,vt clementia manum,& pœnam, ſic tamen, vt clementia nimia non ſit, ne mali inde animum concipiant mala patrare, cernentes ſe ſine pœna peccare,licet pœna ſit minuenda quandoque, non tamen omittenda, maximè in prauos, & incorrigibiles : vt dicit Plut.in Licurgo. cap.14.

Alterum,quòd ad iuſtitiam exigitur,eſt vt ſit celer, & cauſæ dilationibus amputatis celeriter expediatur, cum proprium Principis,vt ſupra, ſit iuſtitiæ munus; vnde Reges Aegyptiorum iudices iureiurando adigebant,vt ſi quid ipſi mandarent, quod iniuſtum eſſet, non exequerentur,vt dicit Plut.in apopht. quod & Alexander III.in c.ſi quando.de reſcript. mandat iudicibus delegatis, ſi ad id rationabilē cauſám adducant: & Cæſares in l.1 C.de pet.bo.ſubl.lib.10.quod & Antigonus Rex ſeruauit, qui Princeps etiam curare debet, vt benemeritos, quòd ad iuſtitiam diſtributiuam ſpectat, honoribus, & opibus augeat, & officia bene meritis,& dignis diſtribuat, iuxta meriti cuiuſq; proportionem,vt & commutatiuã,qua cum ſubditis quãdoque contrahit,nedum vindicatiuam, de qua ſupra, illæſam ſeruare debet.

Quo

Quo verò ad iuſtitiam, quæ inter ſubditos verſatur, Princeps curare debet, vt res omnes inter eos iuſtè verſentur, quod fiet ſi vis auferatur, eos tuendo à latronibus, exulibus, homicidis, furibus, & huiuſmodi, ijs ſe grauibus, & validis manibus opponendo, & pœnas de malè meritis debitas ſumendo, tum ſi fraudes quæ in contractibus, ponderibus, menſuris, ſcripturis, monopolijs, victus ſubtractione, vel vſuris verſantur, auferantur.

20 *Modeſtia Principi eſſe debet, cur, et quibus in actibus.*

Modeſtia quoq;, maximè Principem virum decet, & eum amabilem reddit, qua lenis & in proſpera fortuna de ſe non præſumens homo redditur, quod licet difficile ſit, in alto poſitum non alta ſapere, attamen id præſtantem præclariorem reddit, & hominibus magis amabilem: vt ait Tacit. lib. 15. Annal. ſe cogitando non minus hominem eſſe, quàm hominibus præeſſe, vt dicit Plin. in Paneg. ſceptrum enim, & opes animum nõ faciunt: vt dicit Tac. lib. 1. Ann. caduca enim hæc ſunt & puerilibus conſentanea crepundijs, vt dicit Valer. lib. 6. c. vlt. & magnæ arbores diu creſcũt, vna verò hora extirpantur, vt dicit Curt. lib. 7. & nil tam firmum, cui periculum non ſit etiam ab inualido, vt ibi dicit, vt in ferro videre licet quod à rubigine cõſumitur, qui & affabilis eſſe debet, & omnes humanitus audire. Hæc etiam modeſtia in exteriori apparatu, menſa, & conuiuijs parcè factis commendatur, vnde laudatur Curius Dentatus, qui inuentus à Legatis Samnitum rapas veſcens, aurum ab eis allatum reſpuit: vt refert Cic. in Catone. & Plut. in apopht. quod fecit & Tubero, vt dicit Valer. lib. 4. c. 3 & 7. & laudatur pariter frugalitas Tiberij Cæſaris, qui ſæpè dimidiatũ aprum ex cœna præterita reliquum menſæ apponebat: vt dicit Suet. in eo c. 34. & parſimonia Iulij Cæſaris in cibo, & potu, Aelij Pertinacis, Didij Iuliani, & Taciti Imperatoris: vt idem dicit in Iulian. cap. 53. Iul. Capitol. in Aelio. Aelius Spart. in Didio Iulian. & Flauius Vopiſcus

ſcus in Tacito: Vt contra reprehenduntur, qui excedunt in epulis, vt dicit Plut. in Lacon. & magis ſi inebrientur, vt dixi vbi de hoc eſt actum tract. de Ciue. Sic Alexāder ebrius multa homicidia patrauit, & Hippatinus filius Dioniſij temulentus iugulatus eſt, vt d. Athen. lib. 10. c. 13. vt & veſtitus modeſtia Principem magis omnibus gratum reddit, vnde Aurelianus Cæſar veſtem holoſericam nullam habuit, & Tacitus Imperator veſtem communem cum cæteris detulit: vt dicit Vopiſcus in Tacito; niſi occaſio aliud ſuadeat, ad eius dignitatem oſtendendam; vt & ſubditis luxus veſtium vetandus; vnde Iſabella cum Ferdinando Rege Hiſpaniæ vetuere dantibus operam ſtudijs vſum longarum, & ſericarum veſtium, & capillorum promiſſorum. Marineus lib. 19. rerum Hiſp. & ex alijs, quæ dicit Toloſ. de Repub. lib. 4. c. 11. & dixi tract. de educ. lib. vbi de veſtitu agitur, qui tamen dum domum exit, in graui ornatu, non vano, incedat, & ſenſum moderetur quoque Princeps, & actionem, ſermone preſſo vtendo, & pauco, cui enim loquentiæ multum, ſapientiæ paucum, vt dicit Salluſt. in Catil. & canis timidus latret vehementius, quàm mordeat, & altiſſima flumina minimo ſono labantur, vt dicit Curt. lib. 7. in cultu etiam corporis, vt ſupra, non excedendo, cū pulchrius, ac magis regium ſit animum præferre cultum, & compoſitum, quàm corporis veſtem, vt dicit Ariſt. præfat. ad Alex. & munditiæ mulieribus, labores viris conueniant, vt dicit Salluſt.

Hæ virtutes, & qualitates in Principe requiruntur, vt politicus eſt, & proinde adepta poteſtate rectè vtatur: Vt vero eſt Princeps in Chriſtiana religione exiſtens, rectā, & catholicam fidem tenere, & credere debet, cum Chriſtiani populi dn̄s eſſe nō poſſit, vel debeat, qui à catholica fide alienus exiſtat, vt rectè viuendo, & iuſtè adminiſtrando, æternam à ſummo bonorū omnium largitore Deo beatitudinem expectet in mi-

niſterij

niſterij ab eo piè . & fideliter exhibiti retributionem.

11 *Fides catholica Principi ineſſe debet, & quid de ea cogitare debeat, ac cognoſcere.*

Fides enim cuilibet homini eſt neceſſaria, cum ſine ea peccata non remittantur, nec Deo quis placeat. Eccleſ.1. Heb 11. & initium eſt gratiæ, & cauſa vitæ æternæ, ac ordinatrix, diſpoſitiuè, & fundamẽtaliter. Heb. 10. Gal.2. 1. Ioan.5. Maximè verò Principi eſt neceſſaria, vt cognoſcat eum ſub quo eſt, cui ſeruiturus eſt, lumine fidei cognoſcendo Deum eſſe, & hunc vnum in eſſentia, ac trinum in perſonis, æternum, immutabilẽ, infinitum, ſimpliciſſimum, in rebus omnibus exiſtentem, potentiſſimum, iuſtum, miſericordem, omni ſciẽtem, omnibus prouidentem, & huiuſmodi, de quibus dixi Tomo I. ſub tract. de Deo, & conſentiunt etiam ethnici, quòd ſit vnus. Tacit. lib.5. hiſt. immutabilis, æternus. & immortalis: vt ibi dicit, omnia ſentiens; vt dicit Cic. lib.1. Tuſc. omnipotens, immenſus, vt dicit Ouid. lib.8. Metamorph. iuſtiſſimus. Plato in Theeteto. omnia videns, Ouid. lib.13. Metamorph. & Sen. ep.84. iudex, & vindex omnium. Salluſt. ad Cæſar. omniũ gubernator. Horat.3. Oda. & Cic. in ſomn. Scip. Cui tanquam ſupremo omniũ domino cultus interior, & exterior debetur, vt dixi tr. de Chriſto Domino, ſub cap. de Adoratione. quæ Religionis etiam nomine appellatur, quà vita conſtat, vt dicit Plin. lib.14. hiſt. nat. & ad eam omnes mouentur, vt dicit Cic. lib.5. in Verrem. & Philo. ad Gaium, quem omnes colere debent: vt dicit Liu. lib.5. in omni fortuna: vt ait Tacit. lib.11. Ann. & Cic. de nat. Deor. lib.11. optimus enim animus, pulcherrimus Dei cultus eſt, d. Seneca, poſt ſacros, quos citaui d. tr. de Deo: ſic tamen, vt Religio non vergat in ſuperſtitionem, de qua dixi in lib. de Caſib. reſeru. caſ. de ſuperſtit. quæ religioni eſt aduerſa, vt dicit etiã Tacit. lib.5. hiſt. & Liu. lib.4. qua imbutus, nunquam quietus eſt: vt dicit Cic. lib.1. de Finibus. poſt ſacros, quos d. caſu citaui. Hanc ergo fidem Princeps amplecti debet, ſic enim cognoſcit eum ſub quo eſt, cui ſer-

uiturus eſt, & cui bene non ſeruitur, niſi ſciatur eius voluntas,quàm, non noſtram ſequi debemus; Fide verò cognoſcitur nos nõ habere dominium rerum, quas poſſidemus,ſed miniſterium,vt inde diſcat ne à miniſterio tranſire uelit ad dominium, & ne in his ſequatur propriam uoluntatem,ſed Dei gloriam,ſic operando, ut domino omnium rationem redditurus, & ſi dominus illa ſibi abſtulerit,dicat cum Iob:Dominus dedit,Dominus abſtulit,& pauperibus liberalitatem exhibeat; Fides etiam oſtendit iuſtitiam in ſubditos exercendam cum miſericordia,& alia multa, & in Principe magna eſſe debet, & viua.Iacob. 2. Tob.2. vt pluribus probat D.Tho.lib.2.de erud.Princ.c.2.& 3. qui & omni conatu curare debet, vt à ſubditis catholica fides cuſtodiatur, vt infra habetur.

Spes quoque ineſſe Principi debet,cum ſit cuilibet homini neceſſaria. Pſ.33. Beatus uir,qui ſperat in eo. 22
Prou.10.Thren.3.Rom.12. & maximè Principi, cum ſe ac ſubditos regere habeat, ſe uerò regere non ſufficiat,ac nec rectè cogitare ſine Deo.2.Cor.3.& Dei ſit etiam cuſtodire linguam. Prou. 6. ac corpus, unde oportet infirmitati humanæ diuinam omnipotentiam aſſociare,ſpe firma ei innitendo.Pſ.25. inſufficiens eſt etiam ad regnum tuendum abſq; Dei auxilio.Pſ.116. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem: fruſtra uigilat qui cuſtodit eam, fugiendo deſperationem Gen.4. & nimiam confidentiam ſui,& aliorum.Iſ.5.20.29.&36. nec in diuitijs confidendo.Eccl.31. 1.Tim.6. cum uix cuſtodiri poſſint in arcis munitis, & ideò ſecuritatem dare non ualeant quam non habent; ad Deum in tribulationibus confugiendo,qui auxilium præſtat ſe inuocantibus.Eſther 14.Iob 13.Pſal.26.

Spes Principi Christiano ineſſe debet.

Amor quoque,& charitas Dei,ac proximi Principi 23
ineſſe debet,ad quem conſequendum, ſapientia conducit.Sap.7.Prou.14.& munditia cordis,Sap.6. Iac.3, manſuetudo,quæ multum aſſimilat Deo. Liberalitas,

Amor, vel charitas Dei, et pro

ximi Principi ineſſe debet. qua Deum imitatur, qui omnibus tribuit, & maximè ſi pauperibus largiatur, humilitas, vt Dauid fuit. Roman.15. Dilectio Dei, diligens enim Deum ab eo diligitur, & temporalium contemptus; cognoſcetur verò quòd Princeps diligat Deum, ſi de eo libenter cogitat, ſi diligit quem credit à Deo diligi, & èconuerſo, & pro Deo libenter patitur. Eccl.2. & erga loca ſacra amore afficitur, & Dei miniſtros. Lucæ 2. Eccl.7. Matth.10. ſi libenter de Deo loquitur, & de Deo audita memoriæ retinet, & libenter pro Deo donat, & ſeruat eius mandata; Cumq; charitas bipartita ſit, debet bonus Princeps proximos, & homines amare. Luc.10. Matt.22. Ioan.13. & 15. cum id ex præmiſſis, ſit Dei præceptũ, & naturale, cum homines eiuſdem ſint ſpeciei, & omne animal diligat ſibi ſimile, & quòd omnes ſimus fratres in Chriſto, participes donorum Dei corporalium & ſpiritualium, & eandem expectantes fœlicitatem, & etiam exemplum Chriſti, ac Sanctorum ad id incitare debet, & ex alijs, quæ docet D. Thom. lib. 5. de erud. Princ. cap.10.11. & 12

24 *Timor Dei Principi in eſſe debet, & cur.* Timor quoq; Dei ineſſe Principi debet, cum ſit initium omnis ſapientiæ. Prou.2. Eccl.1. & durum iudicium fiat ijs qui præſunt. Sap.6. cum iudicentur pro ſe, & alijs, quorum curam gerere debent, & cum illis bonum præbere exemplum debeant, vt pluribus docet D. Tho. loco cit. c.8. & 9.

25 *Cõſcientia recta Principi ineſſe debet, & cur.* Conſcientia quoq; recta Principi adeſſe debet, quæ eſt actus ſindereſis, & dicitur à Baſilio in principio Prouerb. naturale iudicatorium, & à Damaſc. lib. 2. de fide. c.12. lux intellectus noſtri. & ab Origene, pædagogus animæ ſociatus, quo ſeparatur à malis, & adhæret bonis lib. 2. in ep. ad Rom. & nobis inſita à Deo eſt, vt agnouit etiam Cic. orat. pro Cluentio. vt flagrum poſt peccatum, qua ſceleris magnitudo dignoſcitur; vt dicit Tacit. lib.14. Ann. & frænum ante peccatum, vt Seneca teſtatur ep.98. quæ conſcientia ſi bona eſt facit homi-

hominem quietè viuere etiã in aduerſis: vt dicit Iſid. ſoliloq. 11. vt contra, mala, etiam in ſolitudine angit: vt dicit Sen. ep. 43. & 98. & neminem fallit, vt dicit Sallu. ad Cæſ. & vermis eſt animæ non contemnendus, vt ait Sen. d. ep. 43. & rodit animam errantem, ac tortori ſubijcit: vt dicit Salluſt. in Catil. Qua edoctus Princeps diſcet ne ſic circa alios occupetur, vt ſe deſerat, ſed ſeipſum ſcrutetur, & videat an ſit ſine macula, cũ teneat locum eius qui omni caret macula, vel an in eo ſit ſuperbia, auaritia, luxuria, gula, loquacitas, & huiuſmodi, vt dicit D. Tho. erud. Princ. lib. 3. c. 1. & 2. cogitãdo frequenter quis ſit, ſcilicet homo, & proinde mortalis, ne tumeat; quis & qualis, ideſt Princeps, & proinde humilitatem ſequatur, quæ eum commẽdabilem reddit, teſte Bern. lib. 4. de conſid. & benignitatem, manſuetudinem, pietatem, ſapientiam, bonitatem, & alias virtutes, vt ibi dicit cap. 6. non ignorans Principatum eſſe magis timendum, quàm appetendum ob curas quæ illum conſequuntur, & onera grauia ipſum poſſidenti incumbentia, vt idem pluribus probat d. tr. lib. 1. c. 1.

26 *Lenitas, et ſeueritas, vt à Principe vtenda.*

Lenitas etiam cum ſeueritate Principi eſt iungenda, quæ eſt reuerenda quędam amplitudo ob meritum virtutum, vel præclaræ alicuius qualitatis, quæ ad fidẽ faciendam requiritur, vt dicit Cic. in Top. & maximè in re militari, vt idem dicit, pro lege Manil. & hanc gignit morum grauitas, ſi tamen inde abſit triſtitia, & arrogantia, vt dicit Tacit. lib. 2. Ann. vel ſi corpore quis ſit procerus, & verbis magnificus: vt idem dicit lib. 15. vel ex receſſu, cum continuus aſpectus minus verẽdos homines ipſa ſatietate faciat, vt dicit Liu. lib 31. & Tacit. lib. 1. Annal. & etiam ex imperij ſeueritate, cum aſſidua lenitas contemptum inducat: vt dicit Salluſt. orat. Lepid. impunitatiſque ſpes inducat maximam peccandi illecebram, vt dicit Sen. lib. 1. de clem. & Cic. pro Mil. cum is non timeatur cui conſtrictum eſt ferrum, vt ibi dicit, quæ tamen ſeueritas in tempore eſt

adhibenda,& ex cauſa honeſta, ſcilicet gratia Reipublicæ ſeruandæ, vt alij metu ſuppliciorum à malo auocentur; ſic tamen, vt nocens vltra meritas pœnas non ſubeat,vt inquit Ariſt.lib.10.Eth.c vlt.& Cic.lib.2.offic.& etiam temperatè, & cum intermiſſione ſeueritas eſt exercenda, cum parcitate pœnarum magis ciuitatis mores corrigantur, ita vt quoties fieri licet, pœna ad paucos,metus ad omnes perueniat:vt dicit Sen.lib. 1.de clem.Cic. pro Cluent. & in Verrem.

27 *Cōſtantia in Principe requiritur*

Conſtantia præterea in regimine requiritur, ſtatutas leges nō immutando:vt inquit Alcibiad.apud Tucid.lib.6. niſi vis eis deſit, tunc etenim protinus ſunt mutándæ,vt dicit Tacit.lib.3.hiſt. rectas tamen nō immutando. Quinctil.lib.3.inſtit.Tacit.lib.15.Ann. nec alias niſi neceſſitas,vel vtilitas id poſcat.idē lib. 1.hiſt. idque lenitè, ac per gradus, nec omnia ſimul, vt dicit Cic.ad Attic lib 2.c.9. & Tacit.lib.1.Annal. Princeps quoq; adſtricta debet vti forma imperij, cuncta ad ſenatum non reuocando, ne Principatū reſoluat, grauia tamen conſulendo, vt ſupra, vt cuncti ſciant eum eſſe à quo pendeant omnes,licet conſilia non ſint ſpernenda,vt ait Tacit.lib 1.& 2.Annal.totam tamen poteſtatem aliquibus traditam ſimul non tollendo, ſed per ambages, vt dicit Ariſt.lib.5.Polit.c.11. vbi damnum inde futurum veretur.

28 *Potentia Principem adiuuat,et in quibus conſiſtat.*

Potentia etiam Principi eſt neceſſaria ad ſua conſeruanda,& aliena iuſtè acquirenda,quam opibus acquiret,cum ſine iis nil fiat,quod opus ſit. Demoſth.Olynth.1.& neruus ſunt Imperij,vt dicit Ariſt.lib.2.Rhet. c.16. his enim milites acquirū.ur, & vrbes,& oppida, iuſtè tamen id eſt fiendum,vt dicit Cic.lib.2.in Verrē. & lib.1.ad Attic.ep.12. & armis,vt dicit Tacit.lib.15. Ann.& Liu.lib.30.& conſilijs,ſine quibus arma inualida ſunt. Tac.lib.1.Ann.arma enim niſi prouidè non ſunt inferenda.Sen.lib.1.de Ira. & cum modo,ne dum ad culmen venire contendit, vnà cum ramis,quos cō-

pre-

prehendit, deſcendat: vt dicit Curt. lib. 7. modum viribus ſuis imponendo, vt dicit Valer. lib. 4. c. 1. Parta tamen potius ſeruando, quàm noua acquirendo, cũ primum difficilius ſit, vt dicit Curt. lib. 4. Flor. lib 4. c. vlt. ſic enim teſtudo intra ſuam domum tuta eſt, cum exit, omnia patitur aduerſa, vt dicit Liu. lib. 34. Socij etiam potentiam iuuant, cum vicinis, & longinquis iuſta fœdera ſanciendo, vt dicit Ariſt. Rhet. ad Alex. c. vlt. qui viribus, & loci opportunitate polleant: vt ait Lucanus lib 8. & vbi pares potentia inter ſe contendunt, melior eſt ſociadus, ſi diſpares potior, niſi ratio aliud ſuadeat, vt dicit Tac. lib. 4. hiſt. Iuuat imperium proſperus ẽt rerum euentus, ſi tamen à Deo id detur, alioqui timẽdum, cũ inſtabilia huiuſmodi ſint, vt dicit Curt. lib. 4. Pietas quoque, vt ſupra, & religio Principatum iuuãt, id enim mouet opinionem nil Principem, niſi diuina ope agere, vt agnouit etiam Curt. lib. 3. Ariſt. lib. 5. Polit. c. 11. de quo ſupra. Prouidentia etiam Imperij potentiam adiuuat, cum nil agitur, vel ſuſcipitur, niſi lentè, & circumſpectè, vt dicit Valer. lib. 2. c. 10. Tac. li. 2. hiſt. acta enim cum ratione plerunque bene eueniunt, vt dicit Liu. lib. 5. Debet quoque Princeps ore compoſitus eſſe, vt dicit Tacit. lib. 2. Ann. graui ſcilicet, & ad ſeueritatem flexo, & non ad minas, vt dicit Ariſt. lib. 5. Polit. ſed ad clementiam, & inhabitare vrbem Regni præcipuam, vt dicit Tacit. lib. 5. Ann. cum conferat ad authoritatem, modo vt alibi latè lib. ſeq. c. 1. interdum tamen ſecedendo, vt authoritas abſentia defendatur, vt dicit Suet. Tib. c. 10. & latè Iuſtus Lipſius in Polit. qui etiam iram fugere debet, & odium omnino, vt dicit Tac. Agric. & ſpernere conuitia; magnam enim fortunam magnus animus decet, iniurias ſuperare deſpiciendo, & ſpernendo, vt dicit Sen. li. 1. de clem. famam tamen non contemnendo, vt dicit Tacit. lib. 4. Annal. & alijs præditus eſſe decet vt ſit, de quibus ſupra latè eſt dictum.

29 *Maieſtas et authoritas Principi ineſſe debent, vnde oriantur, & vt vtenda.*

Maieſtas etiam in Principe requiritur, quæ eſt excellentia dignitatis, & honoris, primum Deo tributa abſolutè, tum & Principibus, quos in terris eſſe Dei ſimulachra, dicit Plutarchus, cuius maieſtatis impreſſio etiā Principum perſonis inſidet, vnde Satelles delegatus ad occidendum Marium inermem, & in carcere poſitum, Conſulem, maieſtate eius territus, ipſum ferire non eſt auſus: vt dicit Valer.Max.lib.2.c.10. quæ adfuit & in Veſpaſiano audito nuntio victoriȩ, vt dicit Suet.in eo.c.7. & eſt quiddam occultum maieſtas illa ex honoris, & reuerentiæ coniunctione conſurgens, vt dicit Ouid.lib.5.Faſt.quæ & Moyſi apparuit poſt colloquium cum Deo habitum, ita vt populus ipſum intueri non poſſet. Exo.34. & eadem apparuit in ſeptuaginta ſenibus datis in adiutorium Moyſi. Num.11.& in Saul. 1.Reg.10. & in Salomone, vt vnctus eſt Rex. 3.Reg.1.& in Moyſe, vt ſupra, cui Pharao nocere ideò non eſt auſus. Exo.4.5.& 6. ob quam ſeruādam Reges Perſarum perraro ſui copiam populo faciebant, vt dicit Xenoph.in laudibus Ageſilai, & augetur ſi corporis maieſtas veneranda accedat, & hæc authoritas, ac maieſtas eſt ſalus Principatus: vt dicit Curt.lib.8. & ſegnities eſt ſi Princeps patitur hebeſcere aciem ſuæ authoritatis: vt dicit Salluſt.in Lepid.& Cic.li.1.in Cat. Quæ authoritas ſeruatur, ſi Princeps id agat, vt ſumma rerum pacis, & belli à ſe pendeat. 5.Polit.c.11.nullum nimis magnum faciendo, nec proximos regio honores cuiquam cōcedendo, nec valdè magnos, vel eos diuturnos, cū diuturni honores animos tollant ad res nouandas. Liu.lib.4. Sen.lib.7.controu.vlt. Dio.Caſſ. li.52.hiſt. & vbi magna dignitas ſit data alicui, illam, iuſtè tñ, minuat, ſed non oēm vnico actu, ſed dignitatem diuidendo, vel collegas in ea dando; ſic tamen, vt aliquos honores alijs communicet, & ſic in ſuperbiam ne recidat, aditum ſui ſubditis ſubtrahendo, quod egri ſubditi ferūt, ideò facilis eſſe debet: vt dicit Plin.in Pa

neg.&

neg.& Athen lib.12.c.23. ſolitaria enim vita Principis arguit incapacitatem eius regnãdi, vel ſuperbiam,qui tum ab omnibus tributa exigat, omnes æquè audire debet,& diuites,& pauperes,etiam mulierculas,vt faciebant Teodoſius,Mamertinus, Nazarius, Conſtantinus,& Ferdinandus Imperatores, qui quotidiè ad ſe accedentes pro gratia, vel iuſtitia conſequenda, benignè audiebant. Nimiam tamen humilitatem,& ſuæ dignitatis neglectum vitare debet, cum id ſibi, & ſubditis noceat, cum nimia humilitate authoritas frãgatur. c.quando.84. diſt. l.nec quicquam. ff.de offic.proconſ. 1.ad Tit.4. ſic Xerſes cum contemptui haberetur Regnum cum vita amiſit, vt dicit Iuſti.lib.3.in princ. ſic Viſbus Gothorum Rex contemptus occiſus eſt, vt dicit Ioan.Magnus.li.7. ſic Arſaces inuaſit Regnum Sardanapali,quòd eum contemneret, vt dicit Iuſtin.in 1. cum contemptus ſit vilis, & abiecta opinio de Principe,& ſtatu eius,& oritur maximè,cum nimis remiſsè, & indulgenter imperat, ſic enim datur cuique occaſio faciendi quod vult,vt & noxiũ eſt, vbi ſubditi nil agere poſſunt,peius tamen vbi omnia, vt dicit Dio.Caſſ. in Nerua. Magnificentia etiam in Principe valdè probatur,eam exercendo, in donando,in magnificis ædificijs,maximè templorum,& publicorum, non autem in conuiuia lauta eam exercendo,vel in vanum ornatum,cum ſic intemperantiæ inditia ſint.

Et quia vt benè agatur ſecundùm virtutem,oportet prius declinare à malo, ideò, vt Princeps bene regat, debet ſecundùm virtutem ſe habere, circa animi proprij paſſiones,eas moderando, & rationi ſubijciendo. 30

Princeps circa affectum amoris, vt ſe habere debeat, quæ amare, vel non.

Vnde circa amorem,qui primus motus concupiſcibilis eſt; primo loco ſuper omnia diligere debet bonũ diuinum,nam cum obiectum amoris ſit bonum.

Primò,diligere debet Princeps catholicus ſummũ bonum,ſcilicet diuinum,quod eſt bonum per ſe.& cauſa omnis boni,& Principatus.Rom.13. Prouerb.8.modo

quo ſupra eſt dictum, cum de cultu diuino à Principe promouendo eſt dictum. & probat Aug. lib. 5. de ciuit. Dei. c. 24. non ideò fœlices dicens Principes, quòd magnum poſſideant imperium, &c. ſed ſi iuſta imperent, ſi ſe homines norint, ſi poteſtatem ſuam ad Dei cultũ dilatandum, & ei famulandum exerceant, ſi Deum timent, diligunt, & colunt, & amant illud regnum cœleſte, vbi non timent habere conſortes.

Secundò, debet amare bonum commune, vel Reipublicæ, cum ex hoc, vt ſupra monſtratũ eſt, ſe habeat ad populum, vt pater ad filios, & paſtor ad oues, curãs principaliter bonum multitudinis. Vnde in eo ob id requiritur ſcientia literarum, cum reprehenſibile ſit, quòd cum Princeps debeat promouere ſubditos ad bonum, eum ignorare quomodo id agere debeat, & à ſubditis in rerum ſcientia ſuperari, ob quod etiam ſumma in eo prudentia requiritur, vt Reipublicæ procellis ſemper agitatæ prouidere ſciat, & ad rectum iter dirigere: Iuſtitia etiam in eo requiritur, cum ex illa Reſpublica ſeruetur, & contra intereat; & magnanimitas cum bonum Reipublicæ arduum ſit ad conſeruãdum, & maximo dignum honore, ad quod magnanimus tendit, & magnificentia, ob res ſummè magnas quas curare debet ſcilicet bonum publicum, & res diuinas, conſtruendo templa honorifica, magna dona largiendo, conuiuia ſplendida celebrando ob bonum publicum, vt fuit Dauid in ſumptibus præparandis pro ædificanda domo Domini. 1. Paral. 19. Salomon. 3. Regum 10. Aſſuerus fuit magnificus in conuiuijs. Eſther cap. 1. qui & debet eſſe fortis, quia bonum commune, & publicũ eſt melius priuato, vnde ſi pro eo magnos ſuſtinet labores, magis pro publico ſuſtinere debet, vnde pro eo nec mortem timere debet, vt fecit Saul, qui pro bono publico cum Ionatha filio glorioſam mortẽ occubuit. 1. Reg. 8. & refert Ioſeph. lib. 6. de antiquit. cap. 14. ob quod poſtea Dauid in laudem eorum cecinit

nit hymnum.2.Reg.1.& Mathathias cum filijs, vt patet in libris Machabæorum; vt & in eo requiritur temperantia, cum voluptates inordinatæ diſtrahant animum à debito regimine,& excæcēt mentem, vt patet in Salomone. 1.Reg.11. requiritur etiā quòd bonum publicum diligat,quia id inuitat ad omnem virtutem ſequendam,& contra nimius amor ſui facit de paſtore lupum,& mercenarium,vt habetur Ezech.34.

Tertiò,amare debet bonum proprium, non expendendo ſuperfluè, & procurando vt facultates augeantur,quo bono publico prouidere valeat,vt ſupra eſt dictum,& infra dicetur.

Circa odium, ſicut amare debet bonum diuinū pu- 31
blicum, & proprium, ſic odiſſe quæ illis aduerſantur, & primò,quæ aduerſantur bono diuino,vt hæreſis,ſuperſtitiones, blaſphemiæ, & præuaricatio diuinæ legis,& alia de quibus ſupra, vt fecit Aſa.3.Regum 15. Secundò, odiſſe debet deſtructiuum boni communis, vt ſunt opera iniuſta,cædes innocentiū, viri iniuriatores,malefici,ſeditioſi, tumultuantes in populo, & huiuſmodi, exemplo Dauid.2.Reg.20. & Iudas Machabæus. 1.Machab.3. Odiendi etiam qui bono priuato contrariantur, vt fures, & qui inſidiantur vitæ, & famæ, ratione vitij quod in eis eſt,non naturæ, quæ bona eſt, vt Abraham, qui odio habuit Reges,qui Loth captiuum fecerunt,& filias rapuerant, & omnem ſubſtantiam eius.Gen.14. & Dauid.1.Reg.30. quo tamē caſu, vt priuata perſona non poteſt de eis pœnam ſumere,vt publica tamē poteſt,per alios tamen id exercendo, non per ſeipſum illos iudicando, ne arguatur, quòd odio id agat. 32

Princeps q̄ odio habere debeat, vel non.

Circa deſiderium,quod eſt circa bonum,cum bona ſint in duplici differentia,quædam deſiderabilia,vt finis,quædam vt media ad finem, ideò Princeps deſiderare ſummè debeat bonum diuinum, vt Dauid dicit: Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarū:

Princeps q̄ deſiderare debeat, & q̄ fugere, et qua non.

ita deſiderat anima mea ad te Deus; & bonum publicum, quod debet deſiderare ſicut finem, vt Medicus ſanitatem perfectam infirmi, & paſtor optimè gregem paſcere, & nauta in tutiſſimum portum nauem appellere, vt & Dauid faciebat, dicens, Si oblitus fuero tui Ieruſalem obliuioni detur dextera mea, & Iudas Machabæus. 1. Machab. 3. quòd omnibus virtutibus operam dent, & pacificè viuant: Bona verò media, & priuata, vt diuitiæ, potentia, & huiuſmodi ſunt deſideranda, vt neceſſaria ad bonum diuinum, publicũ, & propriam ſuſtentationem, vt fecit Salomon, qui deſiderabat tantum ſapientiam ad regendum. 3. Reg 3. Abhominari verò vel fugere debet obuiantia bono diuino, vt hæreſim, vt ſupra, Idololátriam; & publico, vt fecit Ioſias Rex. 2 Paral. c. 34. Similiter homines iniuſtos, homicidas, adulatores, proditores, & alijs vitijs deditos, quò ad vitia, non quò ad naturam, cum ſint deſtructores boni publici, vt Aſſuerus abhominatus eſt Aman. Eſther 16. Fugere etiam debet malum oppoſitum bono proprio, vt infamiam, iniuſtitias, iniurias iniuſtè alijs illatas, ægritudines culpa ſua incurſas, & alia, de quibus 3 Regum 8.

Princeps ĩ quibus delectari debeat, vel non.

33 Circa delectationes, primò delectari debet, & exultare circa bonum diuinum, cum videt ſubditos rectè Deum colere, & eius præcepta, ac Eccleſiæ verè ſeruari, ſic enim exultare debet ſine fine, vt Dauid dicens: Ego autem delectabor in Domino. Secundò, cum videt ſe, & iudices, ac alios miniſtros procurare bonum publicum, & populum in bono proficere, & virtutes amplecti; ac vitia vitare, & pacem ſeruare, vt legitur de populo Iſrael. Iudith 16. Debet etiã delectari proprio bono, vt honeſta vxore, prole fœcunda, ſanitate, pulchritudine, bonis fortunæ, ſed cũ modo, prout ſunt boni publici adiumenta, & inſtrumenta ad virtutem exercendam, & vitæ præſentis honeſtæ ſuſtentationes, in virtutibus verò Theologicis, & moralibus ſimplici-

ter

ter delectari debet, de intellectualibus verò prout ſunt inſtrumenta ad melius Deum cognoſcendum, & diligendum, & ſubditos, ac ſeipſum in bono tuendum, & regendum.

Circa triſtitias verò, debet triſtari de malo oppoſito bono diuino, vt fecit Moyſes, qui videns populum idolos colere, fregit tabulas legis. Exo. 31. & Ezechias, qui audiens blaſphemias contra Deum verum ſcidit veſtimenta ſua, & opertus eſt ſacco. 4. Reg. 19. & Ioſias 4. Reg. 12. & Heli. 1. Reg. 4. 34 *Princeps de quibus triſtari debeat, vel nõ.*

Secundò, debet triſtari de malo oppoſito bono communi, vt de deſtructione exercitus, quo Reſpublica defenditur, de debellatione hoſtili, de bello ciuili, & huiuſmodi, cum ſit paſtor multitudinis, & etiam cum ex bono communi bonum proprium reſultet, vt conſeruatio, & proſperitas propria, & ſuorum, & ècontra, vt patet de Achab, & ex eius filijs. 4. Reg. 10. Deo permittente, qui interierſit, & de Sedechia, qui captus eſt à Rege Babylonis, & oculis orbatus, ſic Dauid. 2. Regum 1. doluit de calamitate Saul, Ionathæ, & populi Iſrael. & 2. Reg. 11. & 15.

Tertiò, debet dolere de malo oppoſito bono eius priuato tam in perſona, quàm in re, cum id ſit naturale. 7. Ethic. vndè meritò triſtatur de propria infirmitate, vt Ezechias 4. Reg. 10. vel filij, vt Dauid. 2. Reg. 12. vel eius morte, vt idem fecit. 1. Reg. 18. & de amiſſione terrenæ ſubſtantiæ, vt Iob. Iob c. 1. Et ſi prædicta proueniunt ex proprio peccato, debet ſummè triſtari, ſin aliter moderatè, cum non ſint maxima bona, vt & de eorum poſſeſſione non eſt niſi cum menſura delectandum, ne ét imminuat debitam curam regiminis, & videatur mollis, & animi muliebris non vtendo virtute aduerſus calamitates, & ideò dicens cum Dauid, Quare triſtis es anima mea: Spera in Deo; & adhibendo ſibi amicos eum ſolantes, qui quodammodo cũ eo onus ferre videntur, & conſiderando veram cauſam triſti-

ſtitiarum, ſcilicet vitam præſentem ærumnis plenam, & agitationibus expoſitam, & nil ſtabile continẽtem, ex quo conſtantia inducitur, & æquo animo mala tolerantur, & etiam adhibendo remedia lætificatiua, & cordis confortatiua, vt ſomnus, moderatus cibus, vini potus temperatus, ludi honeſti, grata conuerſatio, locus lucidus, & amenus, & honeſta, ac ſuauis muſica, & remedia medicinalia cor confortantia.

35 *Princeps q̃ ſperare debeat, & qua non.*

Circa ſpem, quæ eſt vigoroſa animi tendentia ad acquirendum bonum arduum prius amatum, & optatum, vt bene circa id reguletur, vti debet humilitate, quæ docet hominem non debere tendere in huiuſmodi bonum, niſi ex iuſtitia, & iuxta eius facultatem, & ſtatum; & magnanimitate, quæ docet hominẽ non debere deficere ab huiuſmodi tendentia, quando iuſtitia id requirit, & cum medijs conuenientibus, & iuxta eius ſtatum, & ſic vt recta ratio dictat, aliter viles, & puſillanimes ſunt, vt è conuerſo nimis ſperantes ſupra ſtatum ſunt temerarij. Et defectus circa huiuſmodi debitam tendentiam in oppoſito dicitur deſperatio, vnde vt Princeps non deſperet, nec euaneſcat in huiuſmodi bono, conſiderare debet, primò, vt eius ſpes ſit circa verè bonum, & nõ apparens bonum, vt eſt amor, & poſſeſſio voluptatum, diuitiarum, & huiuſmodi, & huiuſmodi eſt etiam arduum, ideſt difficile acquiſitu, & futurum, & poſſibile acquiſitu, & ſibi conueniens; redditur verò ſpe plenus ob nobilitatem, potentiam, & diuitias; & erit bonæ ſpei, ſi animo vigoroſo, Dei auxilio confiſus, quæret media opportuna, quãtum in ſe eſt, ad defendendum, conſeruandum, & promouendũ verum Dei cultum, & diuina inſtituta, nec diffidere in hoc debet etiã ſi magna non adſint ei auxilia, vt numeroſus exercitus, Deus enim dat opem, vbi de eius honore agitur, vt patet de Gedeone Iudicum cap. 7. & Dauid in aggrediẽdo Goliath. 1 Reg. 17. & Ionathas. 1. Reg. 14 & Iudas Machabæus. 1. Mach. 3. dummodo

faciat

faciat quod in ſe eſt, vt prouideat quatenus poſſibile eſt de medijs neceſſarijs, aliter id eſſet Deum tentare, ſi eius ſpecialis non adſit reuelatio. Secundò, erit bonæ ſpei, ſi contenderit defendere bonum publicum ſecundùm facultatem ſuam, de neceſſarijs prouidendo, videlicet exercitu valido, & ſano conſilio, quibus habitis intrepidè ſe opponere debet bonum Reipublicæ opprimentibus, vt fecit Saul. 1. Reg. 11. in principio regni ſui. Tertiò, debet eſſe bonæ ſpei in defendendis priuatis bonis, ſe, vxore, liberis, facultatibus, &c. contra inuidos, de opportunis prouidens ad reſiſtendum eis.

Circa deſperationem, cauere debet Princeps, ne ex animi vilitate, & inertia, ac nimio ſui amore, quo efficitur mollis, omittat defendere bonum diuinũ publicum, & priuatum, is enim deſtructor eſt Reipublicæ, & ſui ipſius, nec meretur, vt fœmina vilis dominari, vt fecere exploratores miſſi per Moyſem, exceptis Ioſue, & Caleph. Num. 13. Secundò, vitare debet ne de ſe nimis præſumat, aggrediendo quæ non oportet, ſine conſilio, ſed iuuenili furore, is enim demum ſe, & regnum perdit, vt Roboam. 3. Reg. 12. modo, vt ibi habetur, vtrunque enim eſt vitioſum, ſi ſperetur minus quàm oportet; cum id proueniat ex timore, vel ſi plus, cum id procedat ex ignorantia, quorum vtrunque Principem dedecet, & Reipublicæ perniciem affert.

36 Princeps deſperare, vel præſumere de ſe non debet, & quo.

Circa timorem, qui eſt de malo arduo futuro, duo extrema vitare debet, primò, ne careat omni timore, aggrediendo quodcunque periculum abſque conſideratione, & conſilio, vbi non eſt aggrediendum, vel ſine debitis medijs, vnde Principi interitus aduenit, & etiã ſubditis: vt Pharaoni Exo. 14. & Naas Regi Ammonitarum. 1. Reg. 11. Benadad Regi Siriæ. 3. Regum 10. Achab Regi Iſrael. 3. Reg. 22. Sennacherib Regi Aſſiriorum. 4. Reg. 19. & Antiocho græcorum Regi. 2. Machab. 9. ſed debet timere timore debito, ſcilicet quando ratio dictat timendum, & audere audacia moderata,

37 Princeps quã timere debeat, & qua non.

quando

quando ratio dictat audendum, quæ paſſiones moderationem accipiunt à fortitudine, quæ moderatur timorem, & fortitudinem: Vnde laudatur Dauid. 1. Regum 27. qui timens inſidias Saul fugit ad Achis. Vnde ſi moderatè timet erit bene conſiliatiuus. 1. Reth. cogitando vires ſuas, & prouidendo de medijs neceſſarijs, & conſulendo eos in quibus confidit, non tamen debet immoderatè timere, aliàs fie: ſtupidus, inconſiliatiuus, & inoperatiuus: ſtupidus, quia ob timorem calor reducitur ad cor principium vitæ, & relinquit membra debilitata, & ſtupida, & rationis diſcurſus interciditur, & inoperatiuus, quia ipſum facit diffidentem.

38 *Princeps, vt iram vitare debeat.*

Circa iram, quæ prouenit ex triſtitia ob malum ſuperueniens, quod homo conatur à ſe repellere naturaliter, & differt ab odio, nam odium eſt appetitus mali alterius ſimpliciter, ideſt ſine mẽſura, odio enim proſequens cupit deſtruere eum quem odit abſolutè tam in re, quàm in perſona, vnde ſemper eſt peccatũ, ira verò cupit malum alterius non abſolutè, ſed quatenus penè ſat eſt ad condignam vindictam, vnde & poteſt eſſe ſine peccato; & quòd ira eſt de malo illato iraſcenti, odium etiam extraneis, & ira ſæpè contenta eſt cauſare triſtitiam in eo contra quem iraſcitut, ideò ſatis eſt ei quandoque verbis eam euomiſſe, odium verò non eſt contentum verbis, ſed intendit ad facta, etiam fingendo amicitiam, & iratus intendit ſemper vt ſciat is cui nouit id, odioſus verò id nõ curat, dummodo ferat nocumentum, & ex alijs, de quibus aliàs, debet Princeps præcipuè odiũ deponere, id enim dedecet Principem ob magnam authoritatem, quam habet in ſubditos, ex quo magnum eis afferre poſſet nocumentum, & eſt ſemper peccatum, ſi habeat reſpectum ad naturam, ſecus ſi ad vitium, ſic enim poteſt & debet odiſſe malos eos, ſine liuore tamen, iuris ordine ſeruato, puniendo. Quo verò ad iram, ſi præcedit

actum,

actum, & iudicium rationis, quod ſit quando appetitui propoſito aliquo contriſtatiuo, ſtatim ſurgit ira vehemens, ſic eſt comprimenda, ſic enim impetuosè inſurgit per ſanguinis ebullitionem, maximè apud eum apud quem eſt ſumma poteſtas executiua, quod perturbat rationis vſum, & aſſimilatur ſeruo nimis feſtinè exequenti mandatum Domini, non audienti perfectè eius voluntatem, vnde & ſæpè facit cõtra eius præceptum, ſic fit de ira, quæ dum impetuosè conſurgit, mouet iratum ad vindictam, non conſiderando rationem dictantem, an ſit, quo tempore, & quo pacto vindicta facienda, vt fecit Holofernes, qui in iræ impetu fecit duci Achior in Bethuliam occidendum cum Hebræis, Iudith 3. qui & erroris ſui pęnas dedit. ibi. c. 11. imò, & ira ſi ſit vehemens excæcat vſum rationis, quia per iram ſic exurgentem, accẽditur ſanguis circa cor, vnde eleuantur ſpiritus calidi ad caput, vt fumus ex igne, qui ſpiritus ſic perturbant ſenſus interiores maximè phantaſiam, & cogitatiuam, ſine quibus anima hic nil intelligit, quòd iratus amittit vſum rationis, quia licet intellectus non ſit affixus organo corporeo, nil tamen intelligit, niſi illi deſeruiãt ordinata, & quieta phantaſmata, & is aſſimilatur inſano: vt dicit Philoſophus 2. Rhetor. & Seneca. lib. de ira, ergo fugienda. Secundò, ira quandoq; inſequitur iudicium rationis, & ſi tale agendum ſit, quod ſit peruerſum, & ratio decipitur, eſt peſſima, quia eſt inſtrumentum ſæuiendi in tiranno, & iudice corrupto, vt fuit Saul contra Dauid. 1. Reg. 18. ſi verò iudiciũ rationis ſit rectum, quo concluditur aliquod delictum eſſe puniendum ſecundùm legem, & ad aliorum exemplum, tunc in Principe eſt bona, quia excitatur in eo vt organum rationis, vt viriliter exequatur quod dictat ratio, exequendo quod iuſtitia dictat, cum clementia tamen iuncta, niſi vbi de re graui ageretur, vt de contemptu diuini cultus, quia ſic iuſtitiæ rigor eſt ſeruandus in re magni

mo-

momenti, vt fecit Mathathias. 1. Machab. 1. in re tamē non graui, vel cuius executio non profit ad bonū publicum promouendum, laudabilius eſt in Principe vti æquitate, ſed non ſine iuſtitia.

39 Princeps Zelum vt moderari debeat.

Idem etiam Princeps moderari debet alios animi affectus, licet minus principales, videlicet zelum, qui eſt amor intenſus, ne ſit in eo immodicus circa bona corporea, quatenus non vult conſortium in re amata, niſi ſit talis, vt ei ſoli conueniat, vt vxor, quam cuſtodire decet, ſed non de facili malè ſuſpicari, zelus tamē circa res ſpirituales, vt virtutes acquirendas, & cuſtodiendas, & diuinum honorem, eſt bonus, ſi tamen omnia debito loco, & tēpore, & prudentia adhibità fiant. Circa nemeſim, quæ eſt indignatio de proſperitatibus malorum, qui id non merentur, non eſt culpanda, ſed non decet Principem, qui conſiderare habet ea in quibus mali proſperantur eſſe bona caduca, & quæ ideò boni nomen nō merentur, cauere tamen debet ne eius culpa proſperentur, vt quia ijs beneficia largiatur, vel eorum crimina diſſimulet. Circa verecundiā, quæ eſt bona cum conſurgat confuſio ex malo acto, non decet Principem, cum nō deceat eum aliquid operari, cuius verecūdiam ſuſcipere debeat. Circa inuidiam, quæ eſt triſtitia de bono alicui ſuperueniente, quo ipſe caret, & vellet habere, abeſſe debet à Principe, quippe qui omnibus bona communicare habeat, nullius bonum ſibi diſplicere debeat, niſi vt ſupra. Gratia tamen abſolutè Principem decet, ideſt, vt beneficia liberaliter, & gratis dignis, & benemeritis ſubditis largiatur, vt animentur ad virtutes, & ſpontè, ac pacificè obediant, & eius probitas, & gratitudo declaretur, vt fuit Dauid. 2. Reg. 2. 9. & 19. Miſericordia quoque, & clementia propriè Principi conueniunt, cum vices teneat Dei. Prou. 8. cuius eſt proprium miſereri. Lucæ 6. & clementia Princeps honoratur. Prou. 20. vt ſupra.

Et maximè Princeps paſſiones animi, & actiones

per

per actus virtutum, fidei, ſpei, charitatis, iuſtitiæ, temperantiæ, fortitudinis, prudentiæ, moderari debet, modo quo in tractatibus dictarum virtutũ ſupra latè eſt actum, lib. de Ciuili Inſtitutione, ſub tract. de Virtutibus ciuis, per quas virtutes etiam domare debet paſſiones, quæ in ſenibus frequenter euenire ſolent, ſi & ipſe ſit ſenex, imitandoq; quod in eorũ ætate ſolet laudabile eſſe, & primò, vitando, quod in ipſis ſolet ſæpè contingere, ex Ariſt. 2. Rhet. ꝙ ſint nimis increduli, in nullo ferè fidendo, cum in multis decepti ſint ob longas, & multas actiones expertas, non tamen Princeps debet eſſe nimis credulus, vt habetur Eccl. 19. cum nimia credulitas ſit quid puerile, & ſi eſſet in Principe, multa concederet quæ non eſſent concedenda, vt contigit Dauid 2. Reg. 16. & minus debet eſſe nimis incredulus, quia ſi ſit duræ ceruicis, ad impietates ſe conuertet, & ſe, ac populum periculo committet, vt contigit Saul, qui quoniam noluit credere Ionathę bona de Dauid nuntianti, ad perſecutiones immanes deuenit, & Achab. 1. Reg. vlt. ſed medius inter vtrunque incedere debet, declinando modo ad hanc, modo ad illam partem conſideratis qualitatibus perſonarum, & alijs circunſtantijs iuxta dictamen rationis. Secundò, vitare debet, quod ſolet in ſenibus ſæpè contingere, quòd ſint ſuſpitioſi; cuncta in malam partem interpretãtes, quia cum diu vixerint, & in aliquo fortè peccarunt, menſurant aliorum dicta, & facta iuxta id quod ipſi fecerunt. 2. Rhet. & ſi Princeps ſic aſſueſcet, paulatim fiet ſeuerus, immitis, & iniuſtus, ac populo odioſus: vt patet de Anon Rege Ammonitarum. 2. Regum 10. ſed debet, quæ apertè mala non ſunt in meliorem partem interpretari, & ſæpè diſſimulare ſe non aduertere, niſi concurrant ſigna ſufficientia, & aliæ circunſtantiæ aliter ſuſpicandi, maximè vbi de re graui contra honorẽ Dei, bonum publicum, vel proprium ageretur. Tertiò, vitare debet, quod in eis contingere ſæpè ſolet, ꝙ ſint

40 *Princeps ſenex, vt ſenum inclinationes moderari, & quas ex eis ſequi debeat.*

formidoloſi ob frigiditatem, quæ viam parat formidini:vt dicit Philoſophus loco cit.ob mala, de quibus ſupra,vbi de hoc eſt actum, iuxta diſtinctiones ibi aſſignatas.Quartò,vitare debet,quod in ipſis ſolet contingere ſæpè,quòd ſcilicet ſint illiberales, tum quia ſe vident amplius ob virium defectum lucrari non poſſe, & ſine facultatibus ſuſtentari non valere,ideò ſtudent earum conſeruationi, & fortè multas indigentias ſunt paſſi,vt dicit ibi Philoſophus,quod vitare debet Princeps,cũ illiberalitas faciat miniſtros fures,& nil præclarè gerat auaritia reuocatus, quæ maximè Principem dedecent. Quintò, vitare debet, quod in ipſis euenire ſæpè ſolet, quòd ſint modicæ ſpei,verentes ne in omni arduo deficiant, cum ſpes ſit de futuris, nec ſperent ſe multum victuros,ideò nõ ſperant multum, & delectantur tantum in memorando præterita, vt ait Philoſophus, loco cit. Princeps verò debet eſſe bonæ ſpei,vt ſupra eſt dictum,aliter in omni agendo defectu ſpei deficeret,& nil dignum aggrederetur,& ſe ac ſubditos perderet. Sextò, vitare debet, quod in ipſis ſolet frequenter vitioſum eſſe,& euenire,quòd non de facili verecundentur, verecũdia enim ſurgit eò quia quis appetit honorari, & æſtimari, & conſequenter timet contrarium,at ſenes,vt deficiunt calore, & vita, ſic & animi vigore,ideò non curant multũ æſtimari, & quæ ante magni faciebant,ridicula eis videntur, vnde magis ſtudent vtili,quàm honori. 2.Rhet. at in Principe debet eſſe oppoſitum, quia eius primum ſtudium debet verſari circa ea quę ſunt ad bonum ſubditorum,& honorem verũ,non aũt ad proprium commodũ,& ſic verecundari bonũ eſt; in hoc ſenſu,vt ſupra,timere, & cauere ne quid agat de quo verecundari habeat, cum aliàs verecundia,vt ſupra, Principem dedeceat,ratione dicta. Idem tñ imitari debet quæ in ſenibus commendantur,quòd ſcilicet ſint in cõcupiſcentijs remiſſi ob frigiditatem; patiẽtes,& miſericordes,& in ijs quæ

natura

natura variabilia ſunt, nil pertinaciter affirmant, vel negant, ſed in omni re dubitatiuam dictionem apponunt, ob frigiditatem, & ob id quoque, quòd tardè, & maturè, & conſultè ſe habent in operibus ſuis, ac grauiter, quæ in Principe commendantur, dummodo debitas metas non excedat.

Quòd ſi Princeps iuuenis ſit, vitare debet, quæ in ipſis ſæpè inueniri ſolent cum vitio, vt ſcilicet ſint ſequaces concupiſcentiæ, & paſſionum, maximè venereorum, & cibariorum, ac potus, ob calorem in eis dominātem in quo vigoratur vita, corde verò, & corpore calefacto, ſurgunt concupiſcentiæ, maximè quò ad operationem generatiuam, & vegetatiuam, Princeps verò paſſiones frænare debet, maximè iræ, & venereorū, aliter p̄ſideret, vt canis rabidus, & equus emiſſarius: vt habetur Ierem. c. 5. & ſuo exemplo alios ad interitum à bono virtutis aberrantes adduceret. Secundò, vitare debet, quod in iuuenibus euenire ſæpè ſolet, ꝙ ſint vertibiles, & in paucis ſibi conſtent, cum in ijs humores, ac ſpiritus ſint in continuo motu, vnde citò cōciliant amicitias, citò eas diſſoluunt, vt dicit Philoſophus 2. Rhet. at Princeps debet eſſe conſtans in bono poſt debitum adhibitum conſilium, aliàs ſubditis contemptibilis fit. Tertiò, vitare debet, quod in eis vitio ſæpè aſcribitur, quòd ſint nimis creduli, cum adhuc in multis non ſint decepti, & alios ex ſeipſis menſurent: vt dicit Ariſt. loco cit. at Princeps non debet, vt ſupra, nimis facilis eſſe ad credendum, aliàs, cum in aula adſint adulatores, ſeditioſi, ſuſurrones, & huiuſmodi, niſi rectè cōſideret qualitates loquentium, & alias circunſtantias, facilè à vero aberrabit. Quartò, vitare debet, quod in iuuenibus ſolet quandoq; euenire, vt ſint contumelioſi, & iniuriatiui, cum ſint ex ſpirituum ſeruore, animoſi, & magnæ ſpei, vnde prouenit, quòd cupiant alios præcellere, vel non minores videri, & ſi vident aliquod opponi impedimentum, fiunt impatientes,

41 Princeps iuuenis iuueniles paſſiones, & affectus, quas ſeq. vel moderari dēat.

tes,& ſi aliter id tollere non poſſunt,deueniunt ad cõtumelias,& iniurias,non ex malignitate, ſed ex ebullitione iræ,vnde & facilè eos pœnitet: vt dicit Ariſt.d.lib.2. at alicui iniuriam inferre Princeps non debet, aliter id eſt cauſa ſeditioſis, & corruptionis monarchiæ: vt legitur 3.Reg.16. Quintò,vitare debet,quod in eis contingere plerunque ſolet, vt ſint mendaces, quia cum ſint inexperti, & putent ſe plus ſcire, quàm ſciant, omnia aſſertiuè de ſe dicũt, vt quòd faciant de ſeipſis opinionem,quòd omnia ſciãt,cum tamen pauca firmiter cognoſcant,vnde cum affirment,vel negẽt quæ ignorant,vel non probabiliter ſciũt,de facili mentiuntur,& cum norint ſe erraſſe,nolunt tamen dictum reuocare,ne æſtimentur deceptores: vt dicit Ariſt.d.lib.2.at Princeps mendacium vitare debet, cùm homi nem contemptibilem reddat,& Deo odioſum. Sextò, vitare debet, quod in iuuenibus euenire frequenter ſolet,quòd ſcilicet nimis agant in omnibus: vt idem dicit loco cit.vnde nimis amant,nimis oderunt,cum ſint acutæ iræ,& excedendi cupidi alios,vt idem dicit, cũ & concupiſcentias,& iras habeant immoderatas, & acutas, vnde per exceſſum operantur, at Princeps moderatè,& cum conſilio deliberato omnia agere debet, expectando tempus, & alias circunſtantias in agendo opportunas, aliter ſi ſiniſtrè eius res agantur, confunduntur, vt contigit Adoniæ 3.Reg.1. Econuerſo verò Princeps retinere debet, quod in iuuenibus laudabile eſſe ſolet, vt ſcilicet ſint liberales,ꝙ maximè Principẽ decet,impẽdendo in magnificis ſumptibus tam publicè,quàm priuatè; animoſi, & bonæ ſpei,ac magnanimi, cum Principis ſit magna operari, & in ardua tendere pro conſeruando Principatu, & Republica defendenda, nec eſſe ſuſpicioſus, vt ſupra eſt dictum, prudens tamen ſic nec facilè oĩbus credens, miſeratiuus, maximè in puniendis malis, attendens,quia cum homines pro maiori parte operentur mala.2.Rhetor. &

rari ſint boni. Gen.6. ꝙ humana fragilitas requirit veniam, vnde Princeps, conſiderata propria, & aliorum fragilitate, debet eſſe miſericors, & clemens; vt ſuprà eſt dictum, miſeris compatiendo, & errantibus, ac eorum ſubleuando miſeriam; & cauere demum ne quid faciat, de quo verecundari habeat, vt ſupra.

Quòd ſi Princeps in virili ætate ſit conſtitutus, cum hæc ætas media ſit inter iuuentutem, & ſenectutem, ideò in ea cõſtituti ſecundũm inclinationem, retinent medios mores inter vtrunque ſtatum, & ſic ſunt laudabiles, & à Principe ſequendi, modo quo ſupra eſt dictum.

Et cum Princeps ſit omnium nobiliſſimus, & nobiles, qui ſic dicuntur, qui orti ſunt ex antiquis, & claris genere, vel Principatu parentibus. 2. Rhet. vel apud quos fuere ab antiquo diuitiæ magnæ, vitare debet, quod ſolet in eis eſſe ſæ, è vituperabile, videlicet ꝙ ſint nimis honorum cupidi, cupientes ſemper honorẽ honori addere. 2. Rhet. quia ſic fieret ambitioſus, & ſuperbus, Princeps verò debet eſſe modeſtus, & proprio ſtatu contentus. Secundò, quòd ſint deſpectores ſuorũ maiorum glorian tes ſe præclariora geſſiſſe; quia ſic fiunt odibiles, & ingrati. E conuerſo verò imitari debet, quod in ipſis ſolet eſſe laudabile, quòd ſcilicet ſint magnanimi ex eleuatione cordis ad imitandum res præclarè geſtas à maioribus, & magnifici. 2. Rhet. & apti ad diſciplinas ob deiicatam educationem, ob quã apti ſunt ad eas, vt & molles carne. 2. de Anima. & ne eas omittendo à plebe deſpiciantur, & affabiles, ex ciuili, & honeſta connobilium, & conciuium cõuerſatione, vt cõtra ruſtici, quia ſolitarij viuunt, rudes, & agreſtes fiunt. Idem quoque Princeps, cum omnium ſit ditiſſimus, vitare debet mores, qui in diuitibus vituperabiles eſſe ſolent, vt ſcilicet ſint ſuperbi, & elati, cum apud vulgus pecunia omnia bona æſtimetur, ideò eas habentes animo efferuntur. 2. Rhet. & contumelioſi fiũt,

42 Princeps quos affectus nobilium moderari. & quos ſequi debeat, vel diuitum.

quia cum ſint elati, ſi vident alios velle eis æquari, vel ſuperferri, ſuperbia agitati, prorũpunt in cõtumelias, & iniurias. 2. Rhet. & molles, ac intemperati, quia cũ delitiosè ſint nutriti, nil aſſueti ſunt pati, & otio dediti, in eis inſurgit intemperantia, gulæ, & venereorum. 2. Rhet. & iactatores, ac deſpectores aliorum, cum videant ſapientes magis egere diuitibus, quàm è conuerſò, ſecundùm vulgus, cũ ſapientes frequentent ianuas diuitum, non contra: vt dixit Simonides Philoſophus, & Ariſt. 2. Rhet. & æſtimantes ſe dignos principari, cũ apud vulgus ij ſoli, qui diuites ſunt, digni principari tm̃ exiſtimentur. 2. Rhet. quæ omnia à Principe abeſſe debent, non enim debet eſſe ſuperbus, nec contumelioſus, nec deſpector alicuius, cum ſic fiat odioſus, nec intemperatus, vt ſupra, cum fiat contemptibilis, nec putare ſe mereri principari ob diuitias, ſed virtutem; qui tamen imitari debet quod in eis laudabile eſſe ſolet, quòd ſcilicet vota Deo offerant, & eleemoſynas pauperibus erogent, cum ſciant diuitias prouenire nõ tam induſtria, quàm diuino beneficio, ideò ſe conuertunt ad diuinum cultum. 2. Rhet. vt & à Deo adiuuentur in nauigationibus, & itineribus, quæ peragunt pro diuitijs cumulandis, quod & Princeps imitari debet, quò ad affectum, non quò ad effectum, vt ſcilicet prædicta non agat, vt proinde à Deo ditetur, id enim eſſet petitio indebita, ſed id agere debet, ratione recognitionis diuini beneficij, & auxilij impetrandi, & gratia boni exempli præbendi. Qui & imitari debet mores principantum, qui communiter ſunt magis ſtudioſi, ac probi, & virtuoſi, quàm diuites non principantes, quia conſiderant ſe conſtitutos in oculis ſubditorum, vt ſigna in quos omnium oculi ſe conuertunt, ideò magis timent declinare à medio, quod non curant diuites non principantes. Secundò, ſunt magis tẽperati, quàm opulenti priuati, quia exercentur in negotijs boni publici, & Reipublicę defenſione, in iudicando, & huiuſmodi,

modi, vnde in bono occupati non dant locum vitijs ſe ingerendi, quòd contra fit de alijs diuitibus non principantibus, qui mox collectis redditibus otio ſe dant, vnde ſurgit intemperantia , vt inquit Ariſt. 2.Rhetor. Tertiò, quòd ſunt minus iniurioſi, quàm priuati, quia cum ſint in gradu honorifico, non curant, niſi quæ honore ſunt digna, & dedignantur vindictam ſumere de vilibus perſonis à quibus offenduntur ; & ſi à magnis iniuriam patiuntur, diſſimulant, vel non niſi iuſtè vindictam ſumunt, ne notam ignominiæ incurrant, quod principantes facere debent, nulli iniuriam inferendo, niſi ſeruato debito iuris ordine, & iuſtitiæ neceſſitate id exigente.

Quod verò ſuperius eſt dictũ, iuuenes, & alios aliquibus vitijs præ cæteris deditos eſſe, intelligitur quò ad inclinationem ſenſibilem, cum aliàs in eorum poteſtate ſit non conſentire ijs inclinationibus, ſed ratione ijs reſiſtere, & reluctari: vt dicit Iau. in Politica Chriſtiana, & dixi tract. de Paſſ. Animæ . optabile quoque eſſet, vt Princeps ante paruiſſet, qui enim paruit, ſcit, quod ſub alio Principe voluerit, vel non, & ita qualiter cum ſubditis ſit agendum : vt dicit Ariſt. 3. Politic. Sen. lib. 2. de ira. Tacit. lib. 1. hiſt. & Dion. Halic. lib. 3. Bona quoq; externa, præter animi virtutes, valdè cõducunt ad rectam Principatus adminiſtrationem, videlicet Principis ſanitas, corporis decorus aſpectus, diuitiæ, potentia, munitiones, militum copia, arma, & alia, de quibus infra, ſuo loco dicetur. 43 *Inclinationes, vel paſſiones, vt intelligantur.*

Quòd ſi Princeps nõ ex electione, ſed ſanguinis ſucceſſione Principatũ adipiſcitur, curandũ eſt, vt prædictas virtutes adipiſcatur, & maximè Princeps eius pater oẽm curã in eo adhibere debet, vt ſignificet eũ non ob proprium bonum, ſed Reipublicæ genuiſſe, bonos ei inſtitutores applicando, qui bonitate, ſcientia, experientia, & humanitate præſtent, ex quorum exemplo, & monitis animus noui Principis rectè informetur, in

quo inſtitutor omnem operam adhibere debet, cum Principem inſtruens omnibus beneficiat, vt & cura habenda eſt, vt qui ei inſeruiunt à vitijs alieni, & virtutibus præditi ſint, qui & ſic filium educet, vt patri Principi obedire norit, ſic enim diſcretè præcipiet, & alios ſibi, vt obediant, impellet, vt dicit Xenophon lib. 1. num. 60.

44 *Princeps debet perſeuerare in bono, & nō contra, cū multis exemplis eorum, qui prius boni videbantur, & mali Principes euaſere, & contra.*

Sed quia non ſat eſt Principem benè inſtitutū eſſe, niſi & perſeueret, cum multi initio, vel ante adeptum Principatum, boni viderentur, & poſtea mali, & pernitioſi extiterint, vt Caligula, teſte Suet. in eius vita. cap. 10. 13. & 14. Domitius Nero, vt idem dicit in Nerone. cap. 26. & ſeq. Maxentius, vt idem dicit in Domitiano. Dionifius filius Dionifij, vt Iuſtin. ait lib. 21. quod euenit ex nimia licentia, rerum copia, & malis miniſtris, vel quia initio ſe tales fingebant, vt regnarent, ſcientes clementiam omnibus gratam eſſe, vt dicit Tac. lib. 4. hiſt. Salluſt. in Catil. & contra aliqui ab initio malè ſe geſſere, & mutati ſunt, vel ob bella, quæ reuocant homines à voluptatibus, vt fecit Alcibiades, Herodes Aſcalonita, vt dicit Philo. lib. de temporib. & Manaſſes Rex, vt dicit Hier. in c. 1. Sophon. Cecropſ. vt dicit Plutarc. de ſera numinis vind. & alij quos refert quidam lib. 4. qui ex malis ab initio ad bonam frugem redacti ſunt. Et ideò vtile eſt Principem à iuuētute bene educatum eſſe, vt partas virtutes ſeruet, & eas poſtea diligenter excolere, vt ad perfectum perueniant, earum actus frequentando, modis ſupra relatis, & vt infra dicetur, vt bonum contrahat habitum, quo promptè, & faciliter actus virtutum exerceat, & eas etiam à Deo precibus, & ſacramentorum frequentia conſequi curans, vt ita virtutes tam infuſas, quàm acquiſitas obtineat.

Finis Primi Libri.

DE PRINCIPE

LIBER SECVNDVS.

IN QVO, DE IIS QVAE AD rectas Principis operationes in regimine exercendas, peragitur.

SVMMARIVM.

1 *Princeps finem bonum in regendo ſibi præfigere debet, & quis is ſit*

2 *Princeps propriam politiam rectè formare debet, auferens ab ea quod eſt imperfectum, & quomodo.*

3 *Princeps grauia negotia, ut animi recreationes ſumere debet, & quomodo.*

4 *Princeps bonum ſui exemplum præbere debet, cum varijs argumentis.*

5 *Princeps an teneatur leges ſeruare, & quomodo, & quando ſic, maximè quando tranſeunt in contractū.*

6 *Princeps quas animi relaxationes ſumere debeat.*

7 *Princeps qualiter erga familiam, & cuſtodiam corporis ſui, & conſanguineos, maximè ſucceſſorem ſe habere debeat.*

Piba-

8 *Princeps multos, & bonos adiutores, ac miniſtros ſuſcipere debet, & quos, & quales ij eſſe debeant, maximè conſiliarij, & quid circa eos agendum, & conſilia.*

9 *Oratores ad Principes qui eligendi, & circa eos quid obſeruandum.*

10 *Principis regia vbi eſſe debeat, & quid in alijs locis Imperij praſtare habeat.*

11 *Princeps bonas leges ferre debet, & quæ illa ſint, ac quæ ſeruanda, & quomodo.*

12 *Princeps vt erga Principes ſe habere debeat, & an cũ ijs ſocietates inire expediat.*

13 *Princeps vt erga ſubditos ſe gerere debeat, & quam eorum curam habere.*

14 *Princeps quæ vitare debeat.*

15 *Princeps quam curam redditunm ſuorum habere debeat, & circa eorum exactiones, vt ſe habere conueniat.*

16 *Princeps in regendo vti debet clementia, & manſuetudine, cum argumentis varijs, & præclaris exemplis.*

17 *Princeps honore omnes afficere debet, & medius eſſe inter mitem, & ſeuerum, hilarem, & mœſtum, & quomodo.*

18 *Princeps habere debet proprium numiſma, fortes munitiones, pondera certa, & quæ alia.*

19 *Princeps noſſe debet quid in eius dominio, & alibi fiat, & quomodo, & vt circa cognita ſe habere debeat.*

20 *Princeps non debet curare dilatare Imperium, & cur, ſed bene regere.*

21 *Princeps medijs vti debet, quibus populo gratus fiat, & quæ ſint illa.*

De

De officio Principum. Cap. I.

POSTQVAM Princeps catholicus nactus eſt Principatum, vt in eius adminiſtratione, Deo dante, bene & laudabiliter ſe gerat, finem bonum præfigere ſibi in primis debet, ad quem, velut ad ſcopum, actiones dirigat ſuas, vt enim ſagittarius, niſi certum in ſagitta emittenda ſcopum ſibi præfigat, incaſſum laborat, & ſæpenumero malum inde conſurgit, ſic multitudinis gubernator, & politicus adminiſtrator, niſi certum ſibi in operando finem præfigat, à bono aberret, oportet, vt ergo in eo eligendo nequaquam erret, conſideret ſe ad Principatum euocatum eſſe, non vt proprijs inſeruiat commodis, & vtilitati, ſed multitudinis bono proſpiciat, & ob id ad illud omnes actiones ſuas dirigere debet, vt communitas, & multitudo fœlicitatem adipiſcatur, qui eſt proprius rationalis creaturę terminus, ſicut & gubernator nauis, ad nauis, & in ea extantium ſalutem reſpicit: vt dicit Plato. lib. ciuil. vel de regno. Ariſt. lib. 1. Eth. c. 13. Xenophon. lib. 8. de Pædia Ciri. D. Tho. lib. 1. de regim. Princ. c. 13. 14. & 15. Iſocr. in Areopag. idem Plato in Eutidemo. & li. 8. de Repub. fœlicitatem appello, quæ non in bonis tantum huius ſeculi, vt Ariſtoteles cenſuit, conſiſtit, ſed ad ſupernā refertur, vnde curare debet politicus adminiſtrator, & ſibi proponere operandum, vt ſubditi ea bona adipiſcantur, quæ vera, & propria bona exiſtunt, & non per accidens, & illa exerceant, ſi enim quandoque corporis fortitudo, ſanitas, ſpecies concurrunt ad hominis beatitudinem conſequendam, id ex eorum natura non euenit cum ſint caduca bona, & externa, ſed quatenus ab animi virtute bene reguntur, videlicet à ſapientia, & prudentia, cum fœ-

1 Princeps finē bonū in regendo ſibi præfigere debet, et quis is ſit.

licitas

licitas in iis conſiſtat, quæ eſſentialiter bona ſunt, & non ex aliquo accidenti. Duæ ſi quidem in nobis rationales potentiæ exiſtunt, vna eſſentialiter talis, alia per participationem, quatenus participat de ratione, & rationi apta eſt obedire, ut dixi ſupra tract. de Anima, & de Paſſ. Animæ; ratione primæ ea quæ ſupra nos ſunt conſpicimus, quæ uerò ſunt infra, illius regula cognoſcimus, & gubernamus, quæ ratio ſuperior dicitur; illa uerò, quæ participatiuè rationalis exiſtit, appetitiui motus reguntur, vbi enim ſapientia, prudentia, & ſcientia à ratione ſuperiori, uel eſſentiali reguntur, facilè in parte appetitiua rationali, uel uoluntate, regnabit iuſtitia, temperantia, liberalitas, magnificentia, & magnanimitas, & in vi poſtea concupiſcibili, & iraſcibili, fortitudo, temperantia, & manſuetudo proprias ſedes obtinebunt. Huc ergo animum intendere debet Princeps politicus, ut animos ciuium ad uirtutes intellectuales, & morales adipiſcendas, in quibus fœlicitas præſentis uitæ extat, quæ in operatione hominis ſecundùm optimam uirtutem conſiſtit, dirigat, modo quo infra, & ideò vt bene educentur, modo quo dixi lib. de Ciu. Inſtit. Vt verò eſt Princeps Chriſtianus, ut ad ſupernam fœlicitatem aſpirent, quod fit per adeptionem fidei, ſpei, & charitatis, quæ nos immediatè Deo coniungunt, & Dei præceptorum obſeruationem, ac ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, eos etiam bonis legibus, & exemplo communiendo, & ad bonum dirigendo, prudentia, prouidētia, & iuſtitia eos gubernando, ac cura, uigilantia, & animi magnitudine, eos tuendo, & ipſos, ut filios amando, cum imperium nil præter magnam familiā exiſtat, modo quo infra; ſibi ideò præfigendo, ut ciues rectam, & catholicam fidem amplectantur, ſpe ſupernam fœlicitatem expectent, & charitate, quæ omnia ſpernit, quæ Deo aduerſantur, & eius inſtitutis, ac legibus, eius maieſtati indiſſolubili nodo iungantur; tum iuſtitiam erga proximos exer-

ceant,temperantia motus cõcupiſcibiles effrenos,fortitudine iraſcibilis moderentur, prudentia quæ eſt recta ratio agibilium ; omnes actiones rationis regula à lege,& præceptis Dei,& Eccleſiæ directa moderetur; moderatori etenim urbium beata uita ciuium propoſita eſſe debet: vt ait Cic.lib.5.de Repub.vt opibus firma,copijs locuples,virtute honeſta ſit,vt ibi dicit,non vt is ſe molliter curet, ſed vt per ipſum ſubditi bene, beateq; viuant, vt dicit Xenoph.in memoral.Socratis lib.3. cum ciuium tutela non ſeruitus illi tradita ſit : vt dicit Sen.lib.1.de clem.nec Reſpublica eius ſit,ſed ipſe Reipublicæ,vt inquit Claud.ad Hon, & ideò ſemper inuigilet,cum maximo imperio maxima cura inſit;ad quę Princeps eos dirigere habet manſuetudine, ſuaſione,præmijs, & pœnis, ijs medijs vtendo quæ ad ea adipiſcenda cõducunt,vt eſt pax politica, & huius ſeculi bona nonnunquam,& alia de quibus infra;quæ cum non ſine magno labore comparari poſſint, ob id, bonus Princeps in laboris ſuſcepti præmium, non gloriam humanam,vel huius ſeculi bona,ſed tãtum ſempiternam fœlicitatem expetere debet, & Dei Optimi Maximi gloriam,cum præmium bonorum Principum omnia alia præmia, quæ in cœleſti beatitudine donantur,excedat, vt probat D.Tho.d.lib.1.cap.9. ſuadens Principem ſibi tria,vt finē proponere debere, primò, vt multitudo ad cœleſtem beatitudinem dirigatur, p̄cipiendo ea quæ ad ipſam ducunt, & contraria, prout poſſibile fuerit,prohibendo:ſecundò,curando, vt medium ad id, vt communitas in pace terrena connectatur:tertiò,vt bonis terrenis abundet,quatenus eorum vſus eſt neceſſarius ad actum virtutis exercendum.

Secundo loco,vt Princeps rectè officio, Deo dante, ſibi tradito fungi poſſit, initio regiminis à Deo poſtulet ſapientiam,qua creditam ſibi multitudinem rectè, & ad debitum finem, qui eſt fœlicitas ſupernaturalis, vt ſupra eſt dictum, perducere poſſit, cum omnium *2 Princeps propriam politiam rectè for-*

diffi-

mare debet, auferens ab ea quod eſt imperfecti, & quomodo.

difficillimum ſit animis damnari, & Rempublicam adminiſtrare, vt decet, vt inquit Plato epiſt. 7. Dionis propinquis. quanto magis conſiderarem, quantoque magis ætate progrederer, tanto difficilius arbitrabar rectè Rempublicam adminiſtrare, & Xenophon li. 1. de Pædia Ciri. mihi videbatur opus maximum, pulchrè imperare. & Naz. in apologet. verè mihi videtur eſſe ars artium, & diſciplina diſciplinarum hominem regere, qui certè eſt inter omnes animantes, maximè, & moribus varius, & voluntate diuerſus. D. Tho. lib. 2. de regim. Princ. c. 15. vbi dicit, id tranſcendere naturã hominum; & ideò niſi diuinum præcedat auxilium, incaſſum ſæpè Princeps laborat; vnde à peccatis cauendo, ex animo, opus, quod pro ipſius honore gerit maieſtati ſuæ commendet, & pijs bonorum, maximè religioſorum precibus, & ſacrificijs ſe etiam concredat, vt à Deo virtus ſibi præſtetur ad id munus piè, & cum fructu exercendo. Quartò, cum prudentia maximè in Principe elucere debeat, & prudentis ſit, rectè, & cum ratione agere, & omnia impedimẽta bonæ adminiſtrationis auferre, ideò principans cõſideret quẽ ſtatum politiæ retineat, qui ſi rectus ſit, prouideat, & conetur ne corrumpatur, vel commutetur, ſin minus rectus, omni conatu elaboret, vt ad meliorem ſtatum reducatur, vel ſi id abſque tumultu, & ſeditione fieri nequit, auferat ab eo quod mali eſt, & ad interitũ ducit, curando in particulari, ſi ſit politia ſtatus popularis, vt legibus multitudo regatur, quæ iuſtæ, & bene ſint conſtitutæ, & curando, vt multitudo bene educetur, & in virtutibus exerceatur, vt ita cum multitudo optima ſit, ad Rempublicam politia illa ſenſim reducatur, in qua boni, & docti gubernent, & regant, & ſeditiones quæ in multitudine contingere poſſunt, cohibendo; ſi verò ſit ſtatus potẽtiæ paucorũ, illum ſenſim ad ſtatum optimatum reducendo, quod fiet ſi optimis magiſtratus deferantur, & non diuitijs, ſed virtuti ho-

nor præſtetur, ſi ſit Reſpublica, cauendo, ne ad politiã popularem reducatur, quod fiet ſi filij in virtutibus bene erudiantur, & bonis regimina tantum committantur. Quòd ſi ſit ſtatus optimatum, cauendo ne ad potentiam paucorum declinet, quod fiet ſi bonis tantummodo magiſtratus commendentur; ſi ſit tirannis eam reducendo ad ſtatum regalem, quod fit ſi caueantur illa quæ ſupra lib. 1. cap. 4. dicta ſunt, ſigna eſſe tirannicæ adminiſtrationis. Quòd ſi ſit regnum, cauendo pariter ne ad tirannidem declinet, quod fiet ſi ibi commemorata vitentur.

3 *Princeps grauia negotia, vt animi recreationes ſumere debet, et quare.*

Qui vt facilius, & aptius regat, grauia negotia, vt animi recreationes, æſtimare, & ſuſcipere debet, nec ea omittat: vt dicit Tac. lib. 4. Ann. nu. 51. & licet infirmus ſit, negotia non debet dimittere, ne beneuolentiam, & authoritatem amittat, niſi infirmitas grauis ſit, quia tunc populi conſpectui ſe exhibere nõ debet, vt idem dicit lib. 4. Annal. nu. 202.

4 *Princeps bonum ſui exemplum præbere debet, cũ varijs argumentis.*

Maximè verò ſui bono exemplo ſubditos ad bonum promouere debet, cum non animis ſolum, ſed & oculis debeat ſeruire ciuium, vt ait Cic. Philip. 8. & proinde libidines, & voluptates contemnere debet, & deſiderium auri, & argenti abijcere; religionis virtutem, & aliàs ſequi, & populi vtilitati, magis quàm voluntati conſulere, vt docet & Claudianus. ſerm. de honorij conſulatu. & Ouid. ep. cõſolatoria ad Liuiam, cum in alta ſpecula poſitus ſit, in quam cuncti conſpiciunt, vnde viuendi formam deſumũt, vt ijdem dicũt, & proinde de alto cadere graue eſt, vt dicit Sen. in Thebaide; & contra beatus ſit diues, qui inuentus eſt ſine macula. Eccl. 31. cum non deſint, qui, eò quòd ſeipſos cuſtodire neſciere, à magno gradu Principatus decidere: vt Craſſus à Ciro deuictus, licet ab eo poſt liberatus, qui Solonem inclamauit, quòd humanam ei inſtabilitatem ante aperuerat: vt ait Plut. in vita Solonis. & Herod. in 1. quod & Antiochus cognouit poſtquam captiuus

ptiuus eſt detentus, Achæus Andromachi filius, & ad eum adductus: vt dicit Polib lib. 8. hiſt. & Dionilius Minor; Seſoſtriſq; Rex Aegyptiorum, qui captis quatuor Regibus in currum impoſitis, cum vnus eorum rotam inſpiceret, Seſoſtri interrogante quid ita aſpiceret; reſpondit ſe rotam inſpicere, quæ inſtabiliter mouebatur, modo ſublimia demittentē, & rurſus demiſſa ſublimātem; quo audito Seſoſtris ſtatuit, ne in currum traherēt, intelligens quàm obnoxius ſit mutationi ſtatus fœlicitatis: vt dicit Niceph. lib. 18. hiſt. eccl. c. 29.

Quæ Dei permiſſu contingunt, vt aduerſis, & proſperis intermixtis agnoſcant homines quantum ſit fragilitatis in his mundi glorioſis, nec hic eſſe veram fœlicitatem, ſed in alio ſeculo expectandam: vt dicit Baſil. in Pſal. 32. quod & Nabuchodonoſor agnouit poſtquā afflictiones eſt paſſus. Dan. 4. & Darius apud Quinct. Curt. lib. 4.

Princeps an teneatur leges ſeruare, & quomodo, & quando ſit, maximè quādo tranſiunt in contractum.

5 Quòd ſi quæratur an Princeps legibus teneatur. Reſp. quòd ſuis legibus non tenetur, nec præceſſoris ſui æqualis. l. Princeps. ff. de legib. c. 2. § ſubiaceat igitur. nouella 105. & conſentit Dio. Caſſ. lib. 53. Ariſt. li. 3. Polit. c. 12. vnde initio omnia manu Principum, & arbitrio in populo agebantur, vt dicit Iuſti. in 1. & habetur in l. 2. ff. de orig. iur. qui proinde etiam eas poteſt mutare, quod ſæpè expedit, moribus, vel temporibus ita poſcentibus. c. erit autem. diſt. 4. cum & debeat eſſe differentia inter iubentem, & eum qui obtemperat.

Solent tamen boni Principes leges latas à preceſſoribus bonas, & vtiles Reipublicæ confirmare, & retinere, & collapſas reſtituere, & ſic efficere eas, vt ſuas. l. 2. §. omnia. C. de vet. iur. enucl. cap. ſi apoſtolicæ. de præben. in 6.

Idem etiam debet, & tenetur ſeruare legem, quò ad rationem in ea contentam, vel ius diuinum: vt dicit Plut. lib. de Regno. & Cic. orat. pro Milone. quæ cū ſit naturalis, ab ea deuiare non licet: vt refert Philoſtr. lib. 8.

lib.8.l.digna.C.de legib.l.3.C.de teſtam.l.ex imperfecto.ff.de leg.3.c.fin.de reſcript.in 6. & probat Ariſt. lib.3.Polit. cap.11.

Præterea ligant leges ſuperioris Principem in eo in quo is eſt illi ſuperior. Rom.13.c.quanquam.23.diſt. vnde legibus canonicis obedire debet.1.Petr.2.c.omnis.c.ſolitæ.de maior.& obed.c.1.de conſtit.in ijs maximè,quæ animam concernunt.c.nouit.de iudic.cap. omnis. vbi Abb.de pœnit.& remiſſ.& in omnibus ſpiritualibus, & illis admixtis.c.tuam. de ord.cogn.cap. pen.& fi.de ſecun.nupt. in negotijs eccleſiaſticis,vt electionibus,&c. clem.diſpendioſam.de iudic. in hæreſi, & alijs criminibus eccleſiaſticis. In temporalibus verò quælibet lex ſeruatur in foro ſuo. cap.1.& 2.de noui oper.nunciat.

Legibus verò alterius Principis paris Princeps non ligatur. c.per venerabilem. qui filij ſint leg.

Vlterius,vbi lex Principis tranſit in contractū,non poteſt reuocari in præiudicium eorum quibus ex ea quæſitum eſt ius. Innoc.in c.nouit.de iudic. vt & priuilegia quæ conceduntur à Principe in vim pacti, nō poſſunt reuocari. Anch.in c.1.de conſtit.in 6. vt & ligatur lege contractus inici.Bal.in l.2.C. de ſeruit.Abb. & alij in cap.1.de probat. Dec.conſ.151.

Et nedum Princeps ligatur proprio contractu, ſed & tenetur ſtare contractui inito per præceſſorē, quando eſt factus nomine dignitatis, niſi fiat præiudicium his quæ adhærent dignitati principali, quæ dicuntur iura Regni, diadematis, & coronæ, niſi ſit modicum quid, & ſubſit cauſa, vel niſi Principatus liberi ſint poſſidentis, vt pluribus probat Greg.Toloſ.de Republic.lib.7. cap.vlt.

Cumque homini neceſſariæ ſint quandoque animi relaxationes,vt & quies corpori,vt ad negotia peragēda alacrius,& vegetius reddatur. Iccircò Princeps nō aſpernetur eas animi relaxationes, quæ eius dignitati *6 Princeps quas animi relaxa*

L con-

tiones ſumere debeat.

congruant, nec à virtute recedāt, vt haſtiludia, curſus, ſaltus, armorum exercitia, ſpectaculorum honeſtorũ celebratio, venatio, &c. vt dicit Xenoph. lib. 1. Pædiæ Ciri. nu. 7. & lib. 8. nu. 12. Muſica quoque, licet è Principis dignitate non ſit, vt eam frequenter exerceat, publicè præſertim, eam tamen poſſidere, & quandoque exercere laudabiliter debet; Vnde Temiſtocles, quia lirã in epulis recuſauit, habitus eſt indoctior; cauens etiam ne ſcurras, mimos, & id genus in menſis adhibeat, ſed viros doctos, qui facetijs vtentes doceāt quoque, & ad præclara opera animos excitent, & cũ à negotijs vacat, legendo libros, vbi de rebus moralibus Mathematicis, regimine Principum, & à maioribus, laudabiliter geſtis agatur, vt Alexander ſeruabat: vt dicit Plut. in Alex. per loca amena, & viridaria inambulando, ſummèq; cauens à meretricum commertio, vel alijs turpibus actibus, ludiſve vetitis.

7 *Princeps qualiter erga familiã, et cuſtodiã corporis ſui, ac conſãguineos, maximè ſucceſſorẽ ſe habere debeat.*

Is quoque cogitans ſe, vt ſignũ poſitum eſſe ex quo omnes viuendi exemplum deſumunt, in primis familiæ ſuæ, poſt ſeipſum, curam habere debet, vt & ſibi fidelis exiſtat, & bonum alijs viuendi exemplum præbeat. Iccirco operam det, vt eius conſanguinei modeſtam ducant vitam, nemini iniuriam irrogando, vt docet Ariſt. lib. 5. Polit. nu. 93. ſtudens, vt ſibi amici exiſtant, magis cæteris honore eos afficiendo, & in regiminis partes eos aſſumens, vt dicit Xenoph. lib. 8. Pædiæ Ciri. nu. 36. qui ſi malè ſe habeant eos exilio, carcere, vel alia ratione corrigat, ſummam maximè curã adhibendo in eorum educatione, qui ſibi ſunt ſucceſſuri, iuxta ea quæ ſuperius ſunt dicta Principem decere, & præſertim, vt à propria matre, vel nutrice corpore ſana, & incorruptis moribus prædita, ablactentur; doctis, ac optimis cuſtodibus erudiendi conſignentur, qui caueāt ne vitijs inquinentur, & curent vt erudiantur in Dei cultu, & religione, & animi eminētibus virtutibus comparandis, & diſciplinis Principi congruis

adipi-

adipiſcendis, nempè arte dicendi, Mathematicis, morali, & politica Philoſophia, necnon naturali, & diuina, & legum ſcientia, vt dicit Plato lib. 5. de Republ. nu. 13. & ep. 7. nu. 2. ac regia diſciplina, & gymnaſtica, & variarum linguarum intelligentia, ac ludis, pilæ, & venatione, curſu, ſaltu, & maximè, vt diſcant legibus obedire, cum is rectè imperare non valeat, qui ante obedire non nouit, vt dicit Ariſt. lib. 7. Polit. nu. 22. Plato lib. 6. de legib. nu. 8. vt & vtile eſt Principi, & principatui, ſi ſucceſſor non ſit in incerto, cum ita populi ad noua non aſpirent, theſauri non diripiantur, nec aliud turbulentũ oriatur, dummodo id iuſtè, & legitimè fieri poſſit. Nec minor cura Principi eſſe debet circa familiarium ſuorum cuſtodiam, cum ex natura, & moribus ſeruorum coniectura capiatur qualitatum Principis, vt dicit Demoſt. Phil. 2. domo iccirco alienans turpes homines, & infames, ſcurras, ioculatores, & id genus, & curans, vt quiſq; negotio propoſito aptus ſit, facilè tamen eos nõ dimittens, qui ſibi, vel maioribus ſtrenuè ſeruierunt, ne indignatione moti, noua attentent, & vbi alicui diffidit, eum cum honore dimittens, & ob id curando, vt beneficijs animos familiarium ſibi deuinciat, eos quoque in præſentia aliorum Principum cõmendando, & nominibus honorificis illos appellando, vt dicit Iſocr. ep. 4 Xenoph. Pædiæ Ciri. li. 5. cauens tamen ne nimis familiariter cum eis verſetur, ne eum ſpernant, nec nimis rigidè, ne odio illum proſequantur, vt dicit Ariſt. lib. 2. Polit. nu. 16. eam alendo familiam, quæ ſtatui ipſius congruat, & ſuperfluos dimittens, ne id cum populorum diſpendio agat; qui & cauere debet ne aliquem familiarem ita extollat, vt cũ eo mox authoritate, & potentia contendat: vt dicit Dion. lib. 52. nu. 62. nec honores per ſaltus temere, ſed per gradus dando, vt ante in minoribus quis probari poſſit, & ne alicui negotiorum ſummã concedat, abſq; eo quòd mox inquirat quid agat, cum is poteſtate ſibi

tradita, cum Principis dedecore, & odio aliorum, abuti poſſit: vt dicit Tacit. lib. 4. Annal. nu. 138.

Qui & circa corporis ſui cuſtodiam; ſi erga ſubditos ſe habeat, vt decet, potior non eſt ipſis ſubditis, beneficijs, & virtute deuictis, cũ & tutior ſit, & fidelior, ac diuturnior, quàm mercenariorum, & externorum: vt dicit Iſocr. de regni admin. nu. 18. & Xenoph. lib 8. Pædiæ Ciri. nu. 13. cum Princeps politicus voluntarijs imperet ad eorum bonum, & iuxta leges, tirannus inuitis, & ad proprium commodum. Vbi tamen dominium nouiter eſt obtẽtum, vel populi turbulenti ſint, nec iuxta leges, & iuſtitiam viuere velint, armatorum cuſtodiam aſſiduò adhibere coram ſe debet, qui præcipuè fideles exiſtant, nec exteri ſint à patrijs ſuis ob delicta proſcripti, vel aliàs homines turpium morum, ſed ſubditos ſeligat ſi ex veteribus ſint, & ijs deficientibus, exteros, fortes, veteranos, & fideles, quos beneficijs, & liberalitate ſibi deuinciat, & hodie omnes ferè Principes vtuntur cuſtodia Germanorum, vt qui alijs nationibus ſint ſimpliciores, ac magis laborioſi, olim verò Auguſtus duas turmas militum ſibi inuicem contrarias, pro cuſtodia ſui corporis, ſibi aſciſcebat, vt ſi vna quid noui attentare vellet, alia illi ſe opponeret, qui nec tanti numeri extent, vt iuſtum exercitum formare poſſint; qui & nunquam, etiam in thalamis, arma à ſe diſcingat, ne inermis inuentus, à prauis tuto opprimatur.

8 *Princeps multos, & bonos adiutores, ac miniſtros ſuſcipere debet, & quos, &*

Idem etiam Princeps, vt bene regat, vt bonum finẽ ſibi proponere debet, ſic de medijs neceſſarijs ad debitum finem perueniendi ſibi conſulere habet, qui cum vnus ſit homo, & ad prædicta peragenda multa opus ſint adiumenta, ideò multis egebit Princeps adiutoribus, qui multitudinem ad debitum finem perducant, quos tales ideò ſeligat, qui id aptè p̃ſtare poſſint, qui in primis, adulatores procul à ſe pellere debet, cũ adulator ſit beſtia omni humano generi peſtilens: vt dicit

Plato

Plato in Phædro. & maximè Principibus, cum infidũ genus ſint: vt dicit Athen.lib. 2.hiſt. patriæ; & virtutis inimici: vt dicit Plut.lib.de diſcrimine adulatoris, & amici. & ex alijs quæ refert Toloſ. lib.8. de Republ. c.10. adminiſtri enim Principi ſunt neceſſarij, ſapientiſſimus enim is eſt, cui, quod opus eſt venit in mentem, proximus huic qui alterius bene inuentis obtemperat: vt dicit Cic.pro Cluentio. & Liu.lib.22. & licet prior ſit optabilior, tamen ſecundus non contemptibilis eſt, vel vix alicui primum contingit, vt ibi dicit Liu.& in gubernatione maximè opus eſt adiutoribus, cum Princeps ſua ſcientia non poſſit cuncta complecti, nec vnius mens ſit tantæ molis capax: vt dicit Tacit.lib.1.& 3.Ann. Ideò alios in curarum partem adſumere debet, vt idẽ dicit, certus, magna negotia, magnis adiutoribus egere, vt dicit Vell.lib.2. quod maximè in Principibus contingit, vt ait Tacit.lib.12.Ann. & in omni æuo videre licet viros eminentes, magnis adiutoribus ad res ſuas gubernandas vſos eſſe, vt dicit Vell. lib.2. qui ſunt velut multi Regis oculi, & multæ aures, Xenoph lib.8.Pædiæ Ciri, & ſi quis vult ſolus omnia regere, ſuperbus magis, quàm ſapiens dici videtur: vt dicit Liu.lib.44. amicos enim Principi opus eſt habere, vt dicit Plin.Paneg. cum illis non ſit maius imperij inſtrumentum, vt dicit Salluſt. in Iug. & Xenophon, ex Ciro.lib.8. Ij verò ſunt qui publicè Regi inſeruiũt, vt Præfecti, Præſides, Iudices, Duces, & huiuſmodi; & priuati, qui in aula viuunt, quos decet ex bonis, & nobilibus, niſi ignobiles ſint virtutis præſtantis, parentibus ortos eſſe, vt dicit Ariſt.lib.1. Polit. ſi tamẽ & ipſi boni ſint, quod maximè in ijs deſideratur, vt dicit Capitol.in Alex. aliàs nil eis committendum, vt dicit Cic.ad Q.Frat.ep.1. vt nec ambiguis, de quorum ſcilicet bonitate dubitetur, vt ait Tacit.in Agric. cum culpa ipſorum in Regem redundet, vt dicit Iſocr.de regni admin. num.33. qui & ingenio

quales ij eſſe debeãt, maximè cõſiliarij, & quid circa eos agẽdũ et conſilia.

præſtare debent pro eorum munere,vel ad ciuilia negotia,vel bellica deſtinentur: vt dicit Plut.in Polit. & Tac.lib.6.Annal. Tiberius tamen non eminentes virtute quærebat, ne quod inde ſibi periculum imminéret,ſed medios eligebat: vt dicit Tacit.lib.1.& 3. Ann. contra tamen eſt fiendum, ſi præſtantes virtute, ſint boni: In quorum miniſtrorum electione attendi non debent potentum commendationes, ſic enim mali, vt plurimum præualerent, & malè adminiſtrarent, cum Principis dedecore, & odio populi erga eum,vt dicit Ariſt. lib.2.Politic. nec etiam in ijs diuitias reſpicere debet, vt idem dicit loco cit. & Plato lib.3.de Legib. nu.11. qui tamen in paritate virtutum alijs præponi debent,cum officia maiori cũ dignitate adminiſtrent, & populorum timore,ac reuerentia,magiſtratus præſertim; vt & non vacat periculo officia magni ponderis inopibus,niſi ſint ſpectatæ virtutis, & probatæ conſerie, ne venales ſint cum boni publici diſpendio, vt dicit Plato lib.7.de Republ.nu.5. ſed eos eligat qui alijs, virtutibus moralibus præſtent,& negotio aptiores ſint, ab auaritia alieni, & munerum acceptione, nec officia ambiant, & ſint temperati. Plato lib.3.de legib.nu.11.lib.6.nu.2.& 7.de Republ.nu.6.& 12.de legib. Ariſt.lib.5.Polit.nu 51.lib.6.c.5.vni plura negotia non committens,& malè ſe habentes corrigens, & ſub ſindicatu,depoſito officio,eos rediges. Ariſt.lib.2. Polit.num.26.& lib.6. nu.4.

Hi verò qui minoribus adſtricti ſunt negotijs in aula, obſequioſi eſſe debent,& vtiles,ne ſint mures palatij.Tac.lib.1.Ann audaculi.pudor enim,malus eſt miniſter regij imperij.Senec.Trag.Hippol.Maiores verò attendere debent, vt quòd iuſtè agunt non ex proprio commodo,ſed Principis agant,& ſine iactãtia, ij enim commendantur,qui in agendo otioſis ſimiles ſunt: vt dicit Plin. Paneg. & Vell.lib.2. ſic enim inuidia vitatur: vt dicit Tacit.lib.16.Annal. qui & nil ſibi aſcribe-

re

re debent,ſed ad authorem,& ducem omnem laudem referendo;vt dicit Tacit.in Agric.& Dio.lib.49. Tum patientes eſſe debent,iniurias ferendo,& gratias agendo,vt dicit Sen.lib. 2.de ira. qui & cauti ſint,quia multi illis laquei parantur, vt dicit Salluſt.ad Cæſ. multi reprehenſores,& inſidiatores.Tac.lib.1.hiſt. & nil ita ſit fluxum,quàm potentia non ſua vi,ſed aliena nixa : vt idem dicit lib.13.Annal.

Et primò aſſiſcat ſibi conſiliarios,vel ſenatores,tum pro dominio adminiſtrando,tum pro iuſtitia,cum cõſilium res ſacra exiſtat, & res præclarè geſtæ nil aliud ſint,Platone teſte,quàm prudentium conſiliorum executores,qui ætate,virtute,integritate, & rerum experientia inſignes,& præſtantes ſint,boni publici, & iuſtitiæ amatores,ac paſſionibus vacui,& virtutibus referti,inter quos iuriſperiti inſignes ſint;ſacrorum canonum Doctores,Theologi eminẽtes, Duces ſtrenui, & Reipublicæ adminiſtrationis periti,qui vt ſupra,integri ſint,& probatæ vitæ, nõ adulatores, ſed veraces,& in bono ſagaces, peregrinarum legum, & actionum cognitionem habẽtes, in hiſtorijs tam domeſticis, quàm externis verſati, graues, & non feſtini in conſulendo, taciturni, & ſecreti; & optimum eſſet etiã proinde, vt Principes ingenio iuuenes præſtãtes in ſtudijs alerẽt, quorum opera, vt eorum factura in Republica adminiſtrãda,tutè vti poſſent, & id eſſet velut ſeminarium virorum præſtantium,& Principi fidelium,qui ex ipſius liberalitate ſe virtutes adeptos cernentes,omnem adhiberent fidem,& induſtriam,vt ipſi fideliter inſeruirent; Conſiliari verò ea quæ inter homines fiunt cũ ſit diuiniſſimum, vt inquit Ariſt.in Rhet.ad Alex. & quiddam ſacrum, & conſilio ſtent regna, vrbes,& domus,vt ait Sall.ad Cæſ. & ideò ſint conſiliarij Principi neceſſarij, iccirco,vt ſupra, eos eligat fidos, & probos,maximè etiã rerum,ac hominum peritos: vt dicit Plin.Paneg.& Ariſt.lib.6. Ethic.Nicom.cap.7. qui no

rint mores,& animos hominũ prouinciæ,vt dicit Tac. in Agric. & Cic.lib.2.de orat. & ſic non facilè ad hoc aduenæ adſumẽdi,qui & ſenes ſint,vt corpore infirmo ſapientia ſint validi, vt dicit Sallu.in Cat. cum cõſilia ſenum haſtæ ſint iuuenum; vt qui varia fortunâ ſint exerciti, vt idem dicit in Frag. qui & acuti mediocriter ingenio ſint,non tamen igneo, cũ ij ſint magis nouandis rebus,quàm gerendis apti, vt dicit Tuci.lib.3. Curt.lib.4. & eos tales Princeps eſſe norit, vel ſic eos fama reddat:vt dicit Plin.Paneg. qui & ſalutaria conſulant;Pietatem in primis,& verã fidem,vt dicit Cipr. & iidem liberè bona conſulant,& non hæſitanter,vt dicit Plin.lib.3.epiſt.9. Tacit.lib.4.hiſt.& lib.11.Annal. qui & conſtantes ſint non ex libidine huc illucve agitati, vel modo hæc modo alia decernentes, vt dicit Salluſt.ad Cæſ.niſi ratio recta id ſuadeat, vt dicit Cic. pro Balbo. qui & modeſti eſſe debent, ad omnia quæ agenda ſunt, quieta cum induſtria adſtantes: vt dicit Tacit.lib.3.hiſt. & norint ſilentium ſeruare, quod eſt optimum,& tutiſſimum rerum adminiſtrandarũ vinculum,vt dicit Valer.lib.2.c.2. Curt.lib.4. ſic tamen, vt arcana Principis non ſcrutentur, cum id exquirere ſit illicitum, vt dicit Tac.lib.3.Ann qui nec ſint contumaces, prout aliqui ſunt, qui conſilijs licet egregijs, quæ ipſi non attulere, ſunt inimici,quòd alijs plus ſapere videri volunt, vt dicit Tac.lib.1.hiſt. nec inter ſe diſcordes,vt ibi dicit;qui & affectus proprios deponere debent,vt bene conſulant,vt dicit Sall.in Cat.in primis iram,vt dicit Cic.lib.1.offic. & auaritiam, vel rei ſuæ ſtudium, cum priuatæ res publicis ſemper obſint, vt inquit Liu.lib.22.& Tacit.lib.1.hiſt. auaritia enim omnia venalia habere docet, vt dicit Salluſt.in Catil. Fiducia etiam nimia in conſilijs eſt vitanda; conſilia enim audacia prima ſpecie læta ſunt,tractatu dura, euentu triſtia,vt inquit Liu.lib.35.& contra,qui vereri ſcit, ſcit tuto aggredi. Cupiditas quoque ab ijs abeſſe

debet,

debet, cupiditate enim pauca rectè fiunt, circumſpectione plurima, vt dicit Tucid. lib. 6. cui adiungitur celeritas, quæ mala eſt, qui enim cupit, feſtinat, & qui feſtinat, euertit, vt dicit Liu. lib. 22 & Tuc. lib. 3. ſi verò lenta, bona ſunt: Princeps verò ipſe, conſilijs auditis, maturè deliberare debet, ne in ipſo negotio conſilium capiatur, vt dicit Cæſ. lib. 5. comment. cum gladiatorum ſit, non Principum, in arena conſilium, vt dicit Cic. in Phil. ſic tamen, vt non differatur tempus rei benè gerendæ cunctatione, & deliberatione, vt dicit Tac. lib. 3. hiſt. quos & audire debet cum iudicio, ſed ſine tamen pertinacia, cum æquius ſit plurium amicorum ſententiam ſequi, quàm propriam tantum, ſuã tamen ſententiam celando, quid enim fieri debeat cũ multis eſt tractandum, quid facturus verò ſit cũ pauciſſimis, vel mauis ipſe ſecum, vt dicit Veget. lib. 3. de re milit. ne aduerſarius ſciat quid ſit fiendum, cum ſecretum anima ſit conſilij; permittat quoq; eos liberè loqui, cum regno opes ſæpius aſſentatio, quàm hoſtis euertat, vt dicit Curt. lib. 8. & illius deſperata ſit ſalus, qui aſpera, ſed vtilia nolit admittere, ſed iucunda, & læſura, vt dicit Tac. lib. 3. hiſt. & ſit miſer Imperator apud quem vera reticentur; quos etiam ſine diſcrimine audire debet, non puniendo tamen eos qui deteriora conſuluerint, ſi nõ dolo id egere, cum rerum euentus ex varijs eueniant, vt dicit Curt. lib. 3. qui & fugere debet domeſtica conſilia aſſentatorum, qui omnia Principum facta, honeſta, vel minus, laudant, vt dicit Tac. lib. 3. Ann. vt & eos, qui queſtus cauſa in aures Principis ſimulatè inſuſurrãt, vt dicit Cic. ad Q. Fratr. lib 1. ep. 1. ſed qui, qualitatibus, de quibus ſupra, ſint prædici, & à natura, arte, & experientia, norint regulas regiminis, prudenteſque ſint, rectè conſcij corporis, & cuiuſlibet membri dominij, cauti, ſed non verſuti, ingenio præſtantes, ſed non nimis ſpiritu acuti, conſtantes, non tamen contumaces; alieni àb auaritia, & ambitione,

tione,boni publici amatores, & iuſtitiæ,ac honeſti, & ſe inuicem amantes,non verò diſcordes,priuatas paſſiones deponentes, & publicum tantum bonum ſpectantes; non improbando iccirco inter eos æmulationem, qua quis alio præſtantius bono publico conſulere cupit, cum id dominij conſeruationi ſummè proſit,dummodo in contentiones nō degenerent, in ſtatu populari præſertim, cum in ſtatu Regali Princeps malè ſe habentes punire poſſit; cum quibus Princeps de Republica adminiſtranda,& rebus agendis conſulat, prout bonum Reipublicæ expoſcerit, cum conſilium ſit humani intellectus practici, de dubijs, aut incertis peragendis,vel vitandis inquiſitio inter plures conſultores habita, & ſi agatur de rebus militaribus ſit inquiſitio de dubijs,& incertis contingentibus, in adminiſtratione belli, & ſi ſit de rebus domeſticis, inquiſitio de dubijs, & incertis agendis, vel vitandis contingentibus, in regimine domus,& familiæ, ciuile verò, inquiſitio de dubijs, & incertis agendis, vel vitandis pro ſaluanda, & rectè diſponenda Republica, inter quos conſuli debet de his quæ cadunt ſub cōſilio,quæ non ſunt,finis,vt victoria,quia ex ſe patet,quòd optatur,& ob quem obtinendum media ſunt quærēda,nec determinata in aliqua arte,vel diſciplina,nec multum diſtantia, nec quæ ſunt à caſu, nec quæ fiunt ſecundùm determinatum curſum naturæ,licet cōſulendum ſit quomodo in ijs homo ſe habere debeat;Conſulenda verò ſunt quæ ſæpè contingunt, & incertum eſt nobis quomodo contingere debeant an citò,vel ſerò,bene,vel male,commodè,vel incommodè, cum periculo,vel non. Secundò,conſultanda ſunt,quæ indeterminata ſunt quò ad leges, vel conſuetudines, quæ enim lege iam ſunt determinata,& in vſum inducta, ſuppoſita legis rectitudine non ſunt diſceptanda cōſilio, ſed iuxta illa iudicandum,& ſententiæ proferendæ,ſed de his eſt conſulendum, quæ lege determinata non ſunt,

&

& poſſunt bene, maleve fieri. Tertiò, conſultanda ſunt quæ iudicantur magni & euidentis emolumenti ſi bene eueniant, vel magni detrimenti ſi male, nam quæ modici ponderis ſunt, non ſunt curanda.

In particulari uerò in Reipublicæ adminiſtratione ea primò conſulenda ſunt, quæ ad diuinum pertinent cultum, quo nam pacto diuinus cultus amplietur, & contraria amoueantur, hæreſes, ſuperſtitiones, blaſphemiæ, periuria, dierum feſtorum tranſgreſſiones, furta, homicidia, carnis peccata, & huiuſmodi.

Secundò, in conſultationem uenire debent, quæ ad redditus regios communes, cum & priuatos habere debeat quibus ipſe ſuſtentetur honorificè, & ſplendide, iuxta eius dignitatem, quibus Reſpublica defenditur, pertinent, qua nam ratione exigi debeant, ut iuſtitia non uioletur, ne plus debito à ſubditis exigatur, & ne exactores in ijs exigendis aliquos plus iuſto grauent, uel eos ſibi uſurpent, reuidendo frequenter quomodo regij redditus exigãtur, & expendantur, modo, de quo infra agetur, tum curam adhibendo ne iura dominij, & Principis defraudentur, & calculando diligenter, ut ex ærario publico ſatisfiat militum expenſis, magiſtratibus, & alijs qui bonum cõe tuentur.

Tertiò, in conſultationem uenire debent quæ pertinent ad leges, ut iuſtæ decernantur, ijs præditæ, quæ dicentur, cum de legibus agetur, quæ fundari debent ſuper legem naturalem, moralem, diuinam, & euangelicam, quibus præcipiatur in primis, ut diuina lex obſeruetur; & illis ſuperaddantur pœnæ, diuinæ legis tranſgreſſoribus, ut hæreticis, maleficis, apoſtatis, ſchiſmaticis, dierum feſtorum uiolatoribus, blaſphemis, periuris, homicidis, furibus, raptoribus, adulteris, & huiuſmodi; tum regulentur quæ ad contractus humanos, & ciuilem conuictum attinent, delicta, vltimas voluntates, vt communitas, legibus uincta, diuinam legem obſeruet, in pace mutua viuat, & ad bo-

bonum virtutis promoueatur.

Quartò, in cõſultationem venire debent neceſſaria circa ſufficientiam alimentorum pro ciuitate, & toto Principis dominio, ut ſciatur ſi regio ipſa ſufficiẽs eſt ad fructificandum pro populi ſuſtentatione, quòd ſi id nõ ferat, quomodo & unde ei prouidendum ſit per cõmutationes, & aduectiones ex peregrinis partibus, & procurando, vt agri debitè colantur, artes, & mercimonia exerceantur, vt ita regio quantum fieri poteſt abundet, & vili pretio illa habeat, quæ ad victum, & veſtitum ſunt neceſſaria.

Quintò, in conſultationem venire debent, quæ pertinent ad ciuitatis, & totius Principatus cuſtodiam, ne mali impunè viuant, & bonos damnificent, ſuperintendendo quibus in locis habitent, quomodo congregentur, quos fautores, & receptatores habeant, eos inſequendo; & iuxta leges puniendo, maximè homicidas, falſarios, & proditores, huiuſmodi curam ciuibus fidelioribus committendo, & eos exterminando ſi non ceſſant à malis, ne & cum hoſtibus iuncti Rempublicam adoriantur.

Sextò, conſilium habendum eſt de bello, & pace, videlicet quomodo pax inter ciues ſeruanda, an cũ exteris pax, bellumve ineundum, ſic tamẽ, quòd iuſtum ſit, quod licet ſit tale, ſi tamen aduerſarij ſint potentiores, prudentis eſt non inſurgere, ſed pacem quærere, ſi verò aduerſarij pares, vel impotentiores ſint, nec adſit iuſta cauſa belli, non eſt inſurgendum in eos, ꝙ ſi adſit cauſa iuſta, maturo conſilio eſt inſurgendum, & quandoque differendum, quod in dubio eſt ſemper faciendum, & vbique, niſi neceſſitas, vel grauis cauſa inſtet, ob maius malum vitandum, & facinora, quæ in bellis committuntur, & ſic videtur ſentire Ariſt. lib. 1. Rhetoric.

Septimò, in conſultationem venire debent, quæ ſpectant ad promouendum multitudinem in bonum virtutis,

tutis, vt de conducendis Grammaticis, Rhetoribus, Mathematicis, Philoſophis, Theologis, Iuriſperitis, in Gimnaſticis eruditis, qui multitudinem in diſciplinis, & laudabili corporis exercitatione erudiant, & de præmijs tribuendis virtutum ſectatoribus.

Præterea in particulari Princeps, ſibi aſſiſcere debet arcium cuſtodes, qui ſint fideliſſimi, & vigilantiſſimi, & ſi fieri poteſt Principi ſanguine coniuncti, ad quos tamen ab inteſtato Principatus non deueniat: ſecundò, Duces, & bellatores ſtrenuos, & fideles: tertiò, Iudices integros, & peritos: quartò, annonæ præſides, qui ſint boni publici amatores, & diligẽtes: quintò, milites, & duces, qui propriam perſonam cuſtodiant, & ciuitatem, ac Principatum à malis hominibus, & hoſtibus purgatam ſeruent; & alios de quibus ſingulis infra ſuo loco, Deo dante, dicetur, & de conſiliarijs latè agit Toloſ. lib. 24. de Repub.

Aduertere verò Princeps debet circa conſiliarios, vt multa habeat conſilia, cum vix fieri poſſit, vt vnus plurium negotiorum perfectam experientiam habere poſſit; Inter quos vnum præcipuum ſit conſilium quattuor tantum, vel ad ſummum ſex cõſiliarijs cõſtans, quibuſcũ Princeps grauiora negotia conſulat, qui oẽs probi viri ſint, & prudẽtes, vt dicit Iſocr. orat. de admi. regni. nu. 56. & ſummè experti in negotio, de quo agitur, etiam ſi pauperes ſint, quibus congruum aſſignet ſtipendium, vt dicit Dio. lib. 52. nu. 26. quos ſingulariter audiat, ſibi deliberandi poteſtatem reſeruans, nec eis indicans in quam partem inclinet, in eam deueniens ſententiam, quæ à pluribus, & potioribus rationibus comprobatur, ac vtilior, & bona magis ſit, & honeſta, eis quoque non indicans quid ſtatuerit, priuſquam executioni id dederit, vt cautius agat, vel eos ſimul audiat, & ſi omnes concorditer ei reſpondent, niſi res requirat celeritatem, ſtatim non deliberet quid agendum ſit, ſed maturius rem diſcutiat, cauens maximẽ

mè ne vnius tantum conſilio temerè nimis adhæreat, qui & conſiliarios ſuos amet, & plus cæteris honore afficiat, & commodis, niſi alij plus mereantur.

Qui verò à ſecretis Principis ſunt, docti & prudentes ſint, fideles, & ſummè in negotijs experti, & arcanorum Principis fidi cuſtodes.

Is verò miniſtris omnibus terminos eorum authoritatis præfigat, ſibi reſeruans ius leges condendi, & abrogandi, belli, & pacis deliberationem, ac poteſtatem vitæ & mortis, & pœnas graues condonandi, nec alicui iccirco ſupremam authoritatem concedens, qui tamen ſenatui aliqua præcipua participet, ſed non omnia, maximè prædicta, nec quæ alia ſpectāt ad regiam coronam, de quibus dixi lib. 1. c. 5. ad fi. qui ſi errent, ſenſim eis minuat authoritatem, vel tollat, niſi graue aliquod ſcelus committant, temerè tamen referentibus de ijs mala non credens, cum inuidia moueri ad id poſſint.

9 Inter cæteros verò homines, & miniſtros, qui Principi ſunt neceſſarij, legati, vel Oratores, quos ad exter nos Principes mittit, inter primos habendi ſunt; qui in primis mittenti, fide, & amore ſummè cōiuncti eſſe debent, prudentia, ac experientia præſtantes, vt demandatum negotium ad exoptatum exitum perducere valeant, aduertentes ſi Princeps cum quo agunt verbis ambiguis vtatur, nil concludant niſi re ſuo Principi communicata, niſi res in eius cedat magnum commodum; facundi, & eloquentes, vt eos cum quibus agunt, in ſuam valeant perducere ſententiam, & fideles, vt quicquid à Principe eis mandatur exponant, ac nobiles origine, vel ex præclaris geſtis peractis: vt dicit Plato lib. 12. de legib. nu. 1. & eo nobiliores, quo is ad quem mittuntur maior ſit, & Principi ad quem mittuntur grati, ab auaritia alieni, & muneribus, vt docet Plato lib. 6. de legib. ad f. & D. Bern. lib. 4. de conſid ad Eugen. & in exiſtimatione virtutis apud eos eſſe debēt,

Oratores ad Principes qui eli gēdi, et circa eos quid obſeruandum.

ad quos mittuntur, cum quibus non ſuperbè, ſed cum decoro agant debito, & ſi ad inimicos, vel ſuſpectæ amicitiæ mittuntur, ſagaces eſſe debent, vt illorum conſilia penetrare poſſint: vt dicit Polib.lib.5.nu.7.& grati, vt ſupra, illi ad quem mittuntur, & ab eo magni facti, & ſi negotium agendum eſt ſuaue, homines mites, & non feroces mittendi, ſin aſperum, prudentes, rigidi tamen, qui ſi mittuntur, vt reſideant, vnus tantum eſt mittendus, ſin alicuius negotij agendi, vel congratulationis peragēdæ, plures ſimul mitti debent; Oratores tamen reſidentes apud Principes ſe multo inferiores detineri non debent, gratia tamen alicuius negotij agendi, illuc ſunt deſtinandi, qui nec detinendi ſunt apud hæreticos, vel infideles, niſi agendum ſit de religione, vel magnum temporale cōmodum inde conſurgat, & Papa annuente, qui omnes mandata ſtrenuè exequi debent, & quæ viderint Principi mittenti prodeſſe, fideliter, & celerrimè referendo; ipſe verò Princeps ad ſe miſſos benignè ſuſcipiat, ſin ab hoſtibus mittantur, diu non detinendi, nec permittendi, vt cum ijs loquātur, qui animo turbidi ſint, & rerum nouarum cupidi; Ij verò inſtructiones manu Principis ſubſcriptas habere curent, & etiā literas non ſcriptas à Principe ſubſcriptas, vt negotijs emergentibus inſeruiant, & ſcripturis furtiuis multiplicibus vti norint; & curā adhibeant, vt noſcant conſilia Principis apud quem reſident, eius naturam, vxoris, filiorum, ac educationem, & ſubditorum, & præſertim illorum quibus Princeps magis fauet, quæq; ſint illius vires, & huiuſmodi, vt omnia ſuo Principi fideliter referre poſſint, quod ærarium poſſideat, quas arces, milites, & Principum ſocietates, & id genus alia, & celerrimè omnia expediant ſi è re eſt, vel referant.

Quò verò ad Principis regiam, vel reſidentiam, ſi is plures poſſidet Principatus, in eo eum reſidere conuenit, vbi ſubditi illi magis fideles exiſtant, & regio 10 *Principis regia vbi*

opu-

eſſe debeat, & quid in alijs locis Imperij p̃ſtare habeat.

opulentior, vt alijs regionibus opem ferre poſſit; ſi verò vnicum, eam eligat ciuitatem, quæ in medio eius exiſtat, vel in loco vbi facilius alijs opem præſtare valeat, ſic tamen, vt alias vrbes, & regiones perſonaliter inuiſat, impenſis proprijs, & non ſubditorum, ſic enim multa ſedabit, & intelliget quibus proſpiciet; & in alijs regionibus, ac vrbibus Rectores, qui eius vice regant, & iuſtitiam adminiſtrent, deputet, qui ſeueri ſint vbi populi inquieti extant, non tamen crudeles ne iniuſtitiam committant, & cauſa ſint vt populus erga Principem odio moueatur; ſi verò populi quieti, & pacati extent, Rector manſuetus, & benignus ſit, nulli tamen abſolutam concedens authoritatem, ſed eam ſibi reſeruans, vt velut caput in totum corpus dominij virtutem ſuam effundere valeat; animaduertens etiã ne præſides locorum inter ſe diſſentiant, aliter eos amoueat, ne dominium pereat. Quòd ſi vicini Principes inimici ſint, vel ſuſpectæ fidei, præſides fortes ſint, & animo intrepidi, ſi verò amici, magnifici, & liberales, & alieni vbique ab auaritia, ne iniuſtitias committentes, in cauſa ſint, vt populus à Principe deficiat, vt dicit Dio. lib. 55. nu. 22. quos & perpetuos non conſtituat, nec vt quinquenniũ excedant, & bonos inuentos non in eodem loco, ſed alibi deputet, cum honoris, & vtilitatis augmento, & ſic vt qui in prouincia ſunt, & ad minora officia deputantur, ab ipſo Principe, non verò à gubernatore prouinciæ eligantur; Cauens etiam ne alicui prouinciam regendam committat, qui ibi multos propinquos, & fautores habeat, quibus omnibus, & præſidibus, propria, & conuenientia aſſignet ſtipendia, ne populos grauent, vt idem dicit lib. 52. Ij verò mandatis Principis obtemperantes ſint, qui ſi ad alicuius inſtantiam, aliquid imperet, vnde malum ſurgere poſſit, prudenter differant mandati executionem, cum multa contingere poſſint, quæ mandatum primum auferant.

Bonis

11 *Princeps bonas leges ferre dēt, et quæ illæ ſint, ac q̄ ſeruandæ, & q̄ō.*

Bonis præterea Princeps Imperium,& Rempublicam cōmunire debet legibus in quibus præcipua vis Imperij conſiſtit, vt enim multa corporis membra ab vna anima vniūtur, & omnes cauſæ ab vna prima dependent, ſic Reſpublica diuerſis partibus conſtans vniri à lege debet,quæ eas ſimul in earum officio peragendo ritè coniungat, & ob id vt anima in corpore dicitur, quæ ei vim tribuit operandi, nempè bona agendi,& contraria vitandi, ſic & lex in Republica, id vi,adiecta pœna, & præmio præſtans, vnde & dicitur magiſtratus mutus,qui non iraſcitur, amore, vel ambitione non ducitur, nec vlla paſſione mouetur, quæ in hominibus contingere poſſunt: vt dicit Ariſt.lib.4. Polit.cap.4. vnde à Leone conſtit.nou.19.lex dicitur oculus Reipublicæ,& vt gubernator in naui, qua omnes in officio continentur ſuo.In legibus verò condendis ſumma prudētia opus eſt, vt lex ſit honeſta,iuſta, poſſibilis, manifeſta, neceſſaria, ad bonum commune directa,patriæ,loco,ac tempori, & perſonis accommodata.c.erit autem.diſt.4.Plato in Dial.de regno. Ariſt. lib.2.Polit.c.3. & lib.7.c.3. & conformis politiæ quæ adeſt, vetando in populari ſtatu ne plebs rebus diuitum inſidietur, ac diuites ad magiſtratus inuitādo, in dominatu paucorum, vt magiſtratus ſint communes omnibus bonis,minores ſorte, maiores ſuffragio deferendo,& contumelias puniendo; in Monarchia,leges ad vtilitatem populi potius, quàm Principum dirigendo,qui & in obedientia Principis eſt detinendus, pœnas addendo tranſgreſſoribus.l.aut facta.§.pen. & fin. ff.de pœnis. & rationes aſſignando ob quas leges feruntur,oſtendendo ob bonum Reipublicæ,& non niſi coactè ad pœnas deueniri ne boni opprimantur, & vt tuta ſit inter improbos innocentia, & ne Reſpublica pereat,vt & Medici putridum membrum abſcindunt, ne totum corpus corrumpat, vt dicit Plato lib.9.de legibus. & ita vt belli tempore leges ſint ſeueriores,

quàm tempore pacis, cum tunc facilius delicta, cum dominij periculo, committantur; vt & populis inquietis leges ſeueriores, quàm quietis ſunt imponendæ; & vbi regiones inopes ſunt, leges aptandæ quibus ſubditi ad artificia exercenda inuitentur, præmijs, & exemptionibus ijs tributis; & leges latæ diligenter ſunt cuſtodiendæ, vt dicit Dem. orat. contra Mit. maximè à ſubditis, & iudicibus, quæ & multiplices eſſe non debent, nec facilè mutari, niſi in damnum vergant, ne populi eas tranſgredi diſcant, vt ſupra. Ariſt. lib. 2. Polit. c. 13. cum leges ex vſu maximam vim obtineant, qui eis adimitur dum mutantur; ſic tamen vt illæ leges, ſuper quibus imperij regimen conſtat, nunquam mutentur, quas & ſolus Princeps mutare debet; vt & legibus homines Princeps dirigere habet, vt virtutes colant, iuſtitiam ſeruent, & nulli noceant, earum pœnas tam erga nobiles, & diuites, ac pauperes exercendo, licet in pœnæ qualitate, non grauitate, diſtinctio inter eos eſſe debeat, vt dicit Dio. lib. 52. nu. 56. qui & quandoque ex cauſa rationabili in earum pœna diſpenſare debet, ſed rarò. Quo demum ad qualitatem legum ſeruandarum, ſi Princeps Imperio ſubditus ſit, legibus communibus, & Cæſareis vti debet, quas & ſequi conuenit ijs non ſubditum, cum à viris ſapientiſſimis conſtitutæ ſint, & vſu omnium nationum per tot ſecula receptæ, niſi patriæ, & loci qualitas poſcat aliqua ex ijs mutanda, vel ſupplenda eſſe: vel eas conflare poterit ex legibus Cæſaræis, ac Diuinis, & legibus Platonis, quas in lib. 6. 9. 10. 11. & 12. de legibus edidit; & vbi aliqua noua lege egeant, adhibitis integris, ac doctis Iureconſultis, preclaris Philoſophis, & Theologis, eas, ex illorum conſilio, & prudentia ſancire poterit.

12 *Princeps vt erga Princip. ſe ha-* Is etiam amicitias cum vicinis Principibus, præſertim ſe potentioribus inire debet, quod in cauſa eſt ne ſubditi ab eo deſciſcere audeant, maximè vbi ſocietas

vel

vel fœdus accedit, quo inuicem ſibi opem pręſtare ſe mutuo deuinciunt, quibuſdam cōditionibus adiectis, pro modo auxilij hinc inde præſtiti; Cauens tamē ne cum infidelibus, vel hæreticis huiuſmodi ſocietates ineat, quod id Chriſtianis indignum ſit, & ſæpè fidem frangant, quod & Deut.7. vetitum eſt, nec cum apertis tirannis, ne ita eorum foueat iniquitatem: vt dicit Liuius Dec.4. lib.4. nu.14. vel cum ijs qui cauſam iniuſtam agunt, ne iniuſtitiæ faueat, vt dicit Polib. lib 3. nu.14. ſed cum catholicis, & iuſtitiæ amatoribus, vt dicit Iſocr. orat. de pace. nu.25. & fidei ſeruatoribus.

bere deāt, & an cum ijs ſocietates inire expediat.

Curare quoq; debet Princeps, vt ſubditi in artibus liberalibus, medicina, legum peritia, ſacrorum canonum, & diuinæ ſcripturæ erudiantur; dotando collegia, vbi iuuenes gratis erudiantur, & doctores præſtātes in publicis gymnaſijs, quæ habere curet, eius impenſis conducendo, & cōcionatores inſignes, & curās auxilio Papæ, & Prælatorum, vt religiones præſtantes introducantur, quæ populo ſacramenta, & ſacra præbeant, prædicent, legant, & alijs vijs populum ad cœli iter dirigant, eas fouens, & donis, ac redditibus congruis illas detinens, & omni humanitate, & honore eas proſequens, excluſis docentibus artes laſciuas, vel pernicioſas, vt alchimiam, magiam, necromantiam, & huiuſmodi, qui ex ciuitatibus ſunt explodendi. Plato. teſte lib.9. de legib. & habetur Leuit.19.& 20. Vnde commendatur Saul, qui abſtulit magos, & ariolos. 1. Reg.28.& Ioſias Rex, qui deleuit aruſpices, & Phitones.4.Reg.13. tum curare debet, vt ſubditi acquirant bonos habitus morales, cum non ſat ſit illuminari, & perfici intellectum ad conſequendum finem ciuilem, ſed oporteat purgare, & regulare appetitū per acquiſitionem, & exercitium virtutum moralium, poſt Theologicas, quæ habent Deum pro immediato obiecto, vt ſic ciues ſint bene morati, & virtuoſi; nam virtus, vt inquit Sen. ep.75. regna, vrbes, prouincias tēperat,

13 Princeps vt erga ſubditos ſe gerere deāt, & quā eorum curā habere.

fert leges, colit amicitias,inter propinquos,cæteroſq;
diſpenſat officia,vitam beatam facit, namque ſapientes
negãt ſine virtute effici poſſe quemquam beatum;
vt & curare debet Princeps ne neceſſaria eis deſint,
ea quoq; procurando quæ tendunt ad ciuium conſeruationẽ,& pacem;
vt quòd hæreditates proximis ſanguine deferantur,
quòd boni defendantur, & præmijs afficiantur,
& contra ſceleſti abijciantur; vnde Plato
lib.5.de Republ.dicit, munera, & præmia danda eſſe
præſtantioribus,quod comprobat & Ariſt.lib.5.Polit.
cap.8.& 11.Cic.lib.1.de nat.Deor.Plin.in Paneg. Stobæus
ſerm.de Repub. Xenoph.lib.de expedit.Ciri minoris.
Proclus lib.de Anima. & habetur ff.de mun. &
hon. per tot. & tũc Reſpublica bene gubernetur cũ &
ſceleſti dant pœnas: vt dicit Plato lib.de Philoſophia.
Ariſt.lib.10.Eth. c.vlt. Plut.in Politicis. Cic.in Vatinium.
& habetur ff.de offic.præſ. & de offic.præſ.vrb.
& ex l.Conſtantini. lib.1. C.Theodoſiani. tit.1. adhibita
tamen,æquitate, & eos remunerando,qui pro bono
publico laborant,excluſis adulatoribus, mimis,&
alijs,de quibus ſupra;leges obſeruando,nec permittẽdo
nouas leges introduci,vel cõſuetudines,niſi ex neceſſitate,
cum optima ſit gubernatio, quæ leges obſeruat,
vt dicit Plato Dioniſ.propinquis ep.in Minoe.lib.
1.de Repub.in lib.ciuili.4.de legib. Ariſt.lib.5.Polit.
cap.7.Plut.lib.de doctr.Princ. & lib.num ſeni. Ariſt.
lib.1.Rhet.c.7. & lib.5.Polit.c.1. modo de quo ſupra
latè eſt dictum;qui & cautus ſit in arcana hominibus
reuelando,ijs prius probatis an ſint fideles, & boni publici
amatores;& curans etiam vt ornatè loquatur,ſed
non verba inutiliter proferendo, cum Principem deceat
pauca,& grauia loqui, vt ex eius ore nil,niſi ſapientia
plenum progrediatur, vt ita rectè ſeipſum regens,
& commiſſam ſibi Rempublicam adminiſtrans,
vnà cum commiſſis ſibi populis,poſtquam in terris iuſtè,
& cum virtute vixerit, ad ſupernam beatitudinẽ,

cœ-

cœleſti munere, poſt huius æui curſum, peruenire
mereatur. Qui etiam vt in dominio ſimul cum poſte-
ris perſeuerare valeat, curare debet ne lex ſub qua vi-
uunt ſubditi,& decreta rationabilia,& antiquæ,ac lau
dabiles conſuetudines prætermittantur etiam in mo-
dico, quia paulatim tranſgreſſio politiam, & Princi-
patum deſtruit. 5.Polit. vt contingit Saul. 1.Reg.15.
Secundò honorare debet,& in officijs ciuitatis hono-
rificis beneuolos ſibi facere proprios nobiles, & ci-
ues,quos ſcit benemeritos, amatores ſui Principatus,
& boni publici, cauẽdo,ne exteros exaltet relictis vir-
tuoſis ciuibus ſuis, maximè ſi non ſit certus de inte-
gritate extraneorum, quia ſi boni ciues vident ſe à
Principe poſtponi, & extraneos immeritè exaltari,
ſumpta occaſione inſurgunt: vnde Dauid 2.Regum
per tot.conſtituit duces præliorum, iudices, & conſi-
liarios,ex proprijs tam conſanguineis,quàm ciuibus.
Tertiò,debet in timore ordinato exercere ſubditos cõ
tra hoſtes extraneos, vt ſcilicet ſemper vigilent ad cu-
ſtodiam ciuitatis,ne ex improuiſo hoſtes præualeant,
ſic enim hoſtes terrentur, nec audent temerariè infe-
ſtare ciues,quos ſciunt noctu, & die paratos ad cuſto-
diam ciuitatis,ſecundò, ciues ita magis pacificè inter
ſe viuunt,& Principi obediunt,quæ facere tunc debet
Princeps,quãdo veriſimiliter de hoſtibus timet, aliàs
ſi in ſtatu ſit tuto,ſatius eſt in ludis honeſtis, & exerci
tijs virtutum moralium eos occupare, ac honeſta mu
ſica,vt in otio virtuoſè viuant,& pacificè, & Principẽ,
vt patrẽ venerentur. Quartò,per leges punitiuas pro-
hibeat inter nobiles,& inſignes cõtentiones,& ſectas,
& ſi exortæ fuerint, ſtudeat vt q̃ citius terminentur,
aliter facilè inualeſcũt,& inducunt deſtructionẽ Prin
cipatus. Quintò,nõ debet aliquem ex ciuibus,& mi-
nus extraneũ nimis exceſſiuè temerè exaltare,confe-
rendo illi maximã authoritatem in Principatu, quia
talis poteſtas ſæpè arrogantes facit hominũ mentes,

vt de facili agant cōtra iuſtitiam, & maximè id eſt ſeruandum erga homines, de quibus nō habetur longa, & certa experientia, ſic tamē, vt bonos, & in officijs bene ſe habentes, gradatim honoribus augeat, & beneficijs, ſi videt eos magis curare commune, quàm proprium bonum, aliter prudēter eis minuat datam à ſe authoritatem, ſi oppoſitum videt, vel in totū auferat, vlterius procedendo, ſi grauia demerita id expoſcant.

Sextò, debet Princeps, ſic diligere Principatum ſuum ac ſubditos, ac ſi eſſet domus, & familia propria, ſic enim ſeruabit ſubditos, & ſe, & poſteros firmabit in Principatu, qui enim amat prouidet amato, & ſuperintendit, ne ſiniſtri aliquid ei eueniat, & ſi euenit, q̃ citius occurrit, & opem præſtat maturo prudentum conſilio, & remedijs opportunis, cum timor, & amor faciat cōſiliatiuos. 1. Rhet. Septimò, debet habere militarem potentiam ſufficientem, qua poſſit ſeruare, & manutenere iuſtitiam, ſine qua ciuitas, & Principatus ſeruari non poſſunt, inſtituendo in ciuitate magiſtratum, qui velut ſpeculator ſuperintendat ad obſeruandos, & intuendos ciuium mores, & ne quis ita viuat, vt Reipublicæ nocere poſſit.

Et in ſumma, curam diligentem ſubditorū habeat, non ſecus, ac paſtor erga gregem: vt dicit Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 8. nu. 22. & vt pater erga filios, vt idem ibi dicit nu. 1. cum ideò imperium ei ſit datū, vt ſubditorum conſeruationem, & bonum procuret, teſte Ariſt. lib. 5. Polit. num. 15. curans iccircò, vt ſubditi ſimul vnitè, & cum ipſo viuant, & Chriſtianam religionem colant, vt ſupra, ac virtutes ſequantur à vitijs cauentes, cum iniqui iugum dominij iniquè ferāt, & vix velint viuere ſub legum diſciplina, vt boni ècontra, vt dicit Salluſt. orat. 1. de Rep. ord. qui & curet, vt à ſubditis ametur, ꝙ amor magis, quàm timor populos ſub obedientiæ iugo redigat, vt dicit Dio. lib. 52. nu. 12. & Plato in conu. cum fortius Principi præſidium nō adſit,

ſit,quàm ciuiũ beneuolentia,& vbi timore obediunt, nacta occaſione recalcitrent,& ipſum quoq; eos timere par ſit; quem amorem ſibi conciliabit,ſi curabit, vt ſupra,vt neceſſaria ad victum eis non deſint, vt fecere Antoninus Pius, & Marcus Antoninus, qui in penurijs triticum,oleum,vinum,& huiuſmodi magno pretio empta,vili populis erogabant,& quandoque donabant,& in cõmunibus calamitatibus,peſtis, incendii, vel inopiæ propriis pecuniis eis opem ferens , vt dicit Tac.lib.4. Ann.n.25. feciſſe Tiberium Imperatorem, & dum eorum penuriis proſpicit,interim ſpectaculis, & ſpe eos detineat, curans, vt rerum pretium interim aliqualiter minuatur, & neceſſaria non deſint, ꝙ efficiet quoque ſi per ciuitatem inambulando, & inueniens aliquid magno pretio vendi, ad moderatum id reducet ſine aliquorum iuſta quærela, puniens magiſtratus,qui eius rei cauſa extẽt,vel carpens;qui & publicis ſpectaculis populum detinebit,abſque eius impenſis,quibus & is intererit,ſi iis delectetur,& cauẽs ne onera grauia ſubditis,vt ſupra,imponat, neve mercaturæ ſe immiſceat, vel patiatur aliquẽ ex eius propinquis illi ſe immiſcere, vt dicit Zonaras in Theoph. populo quoque in grauibus calamitatibus, belli, incendii, & id genus promptè opem ferens, vt fecit Tiberius,teſte Tacit.vt ſupra; & ampla dona multitudini diſtribuens, vt dicit Xenophon Pædiæ Ciri. lib.1. nu.51. & benignè cum omnibus agens,vt dicit Ariſt. lib.5.Polit.nu.106. & Polib.lib.6. quotidiè, vel ſæpè ſaltem publicè omnes audiens,& ſingulis humanitus reſpondens,vt ibi dicit Polib.nu.7. vtens in veſtitu modeſtia,Principis tamen maieſtati congrua,& iuxta ritum regionis, vt ibi dicit. Curans quoque,vt ſubditi inter ſe quietè viuant, amputans omnia contentionum initia,& inquietos ſedans & comprimens,ſic tamen, vt iis prouinciam, in qua de re Principis alicuius ponderis,agatur,nõ demandet, domans nouos ſu-

cap.8.9.10.11.& 12.Qui & cauere debet à munerum acceptione,munus enim acceptum iudicem excæcat. Exo.33.Deut.16.mutum eum reddit.Eccl.20. & corrumpit ſaltem quò ad famam. Iſ.1.ſeruum reddit dantis. 1.Cor.6. & ad malum pronum facit. Iſ.5.Pſal.25. Iob 15. & ex aliis quæ refert D.Thom.de erud.Princ. lib.4.cap.3.& 4.

Is etiam curam magnam adhibeat, ut redditus ad Principatũ ſpectantes,exigat,cũ redditus ei ſint opus ad ſuſtinendum eius dignitatem, & maiores ſi in dominio ſit nouus, uel ei Principes potentes uicini exiſtant,cũ ſic egeat maioribus præſidiis,uel maius obtineat dominium,quibus curandis, & exigendis fideles deputet miniſtros,qui alios ſub ſe miniſtros habeant, & ii alios itidem, & ultimi penultimo loco poſitis rationem reddant,& ii primis,ut dicit Xenoph.lib.8.Pædiæ Ciri.nu.7. qui benigni ſint,& humani,non auidi, uel ſæui,ne inde odium in Principem,& pernities concitetur,ut quandoque contigit,teſte Liu.lib.3.Dec.3. nu.25.& oues ſint tondendæ, non deglubandæ, ut dicebat Tiberius Imperator, teſte Suet.in eo.c 32. imò ſi Princeps ſit nouus,debet onera à maioribus, maximè anteceſſore impoſita, auferre, uel ſaltem minuere,ut populi ſibi beneuolentiam conciliet, & ubi neceſſitas eum cogit ad nouam gabellam imponendã, ſubditis perſuadeat,id neceſſarium eſſe, ut cætera eorum bona incolumia ſeruentur,ut dicit Dio.lib.52. & ita ut impoſitio ſit moderata, quamque prius ex propriis bonis,& propinquorũ exigat,vt cæteri proptius illam perſoluant, vt dicit Liu.lib.6.decad.3.nu.13. & ubi grauamen in plebem imponitur, cui nobiles ſubiici non conueniat,eos in ęquali aliundè grauet, & omnem ſummam pecunię, quam exegit in opus deſtinatum expendat,& non in re alia,curans quoq;,ut id populus intelligat,ut docet Ariſt.lib.5.Polit.nu.89.& ubi cauſa ceſſat impoſitionis,eam auferat, & ſi iam exa

11 Princeps q curã redditũum ſuorum habere debeat, et circa eorũ exactiones,vt ſe habere conueniat.

ctam

etiam in opus propoſitum expendi non contingat, eam dantibus reſtitui par eſt, vel ſaltem in opus piũ, & publicum, populo annuente, erogetur, cauẽs ſummopere ne meretricibus, ſcurris, & id genus infamibus hominibus donet, quod ægrè populus ferat ab eo accepta ſic nequã erogari, vt dicit Ariſt. lib. 5. Polit. nu. 88. imò cum vrget neceſſitas pecunias congregandi, potius vendet Princeps bona patrimonialia, vel ea quæ inſeruiunt Principis delitijs, quàm populos grauet, vt Nerua, & Tacitus Imperatores fecere, vt dicit Dio. in Nerua nu. 3. & Vopiſcus in Tacito; minuſque impoſitiones imponere debet, vbi pecunijs eget ad opus voluntarium conficiendum, vnde Cirus aduerſus Aſſirios bellaturus, gratia Imperij dilatandi, noluit ſubditos grauare, ſed à Rege Indorum pecunias mutuo petijt, vt dicit Xenoph. de Pædia Ciri. lib. 3. nu. 12.

Cumq; Princeps duplicia bona poſſideat, patrimonialia, ex bonis vxoris, vel pro eius perſona ſibi aſſignata, quædam ad coronam Principatus ſpectantia, de primis liberè diſponere poteſt, licet peccare poſſit, vt & alij, ſi ijs abutatur, alterius generis redditus verò in bonum tantum Principatus erogare poteſt, & eius neceſſitates, vel benemeritis de Republica donãdo, non autem immeritis, vel ad libitum, ne mox ærarium cum afflictione populorum indebitè replere velit, quod ſine peccato, & eorum iniuria, ac odio fieri non valet.

16 *Princeps ĩ regẽdo vti debet clementia, & manſuetudine, cum argumẽtis varijs, & præclaris exemplis.*

Princeps quoque, his conſtitutis, quæ ad Principatus ſtabilitatem, & multitudinis attinent tutamen, & fœlicitatem, ad regimen ipſum multitudinis deſcẽdens, iccircò in ipſius regimine vti debet ſuauitate, vt & ſupra eſt dictum; nam vt inquit Cic. in Philip. nullum maius eſt armatorum præſidium charitate, & beneuolentia ciuiũ, qua oportet principantem eſſe munitum non armis, teſte D. Tho. d. lib. 2. c. 8. & Seneca ep. ad Neronem, inexpugnabile munimentum amor

ciuium, prompta ſcilicet eorum inclinatio, & amor in Principem, quid pulchrius enim eſt, quàm viuere optantibus cunctis? quis huic ſtruere audeat aliquod periculum, ſub quo iuſtitia, pax, ſecuritas, dignitas floret? ſub quo opulentia ciuitatis, copia bonorum omnium abundat. & lib. 1. de clem. c. 5. Principum crudelitas bellum eſt, clementia in quamcunq; domum peruenerit, eam fœlicem, & tranquillam parabit, ſed in rege quo rarior, eo mirabilior, magni enim animi proprium eſt, placidum eſſe, atq; tranquillum, ac iniurias latas, & ferendas ſuperando deſpicere. & cap. 7. quòd ſi Dij placabiles, & æqui delicta potentium non ſtatim fulminibus proſequuntur, quanto æquius eſt hominem hominibus præpoſitum miti animo exercere imperium? & ibidem, non alia facies eſt quieti, moderatique Imperij, quàm ſereni cœli, & nitentis: vt ibi dicit & 1. de Ira. humili loco poſitis exerere manum, litigare, in rixam percurrere, ac morem iræ ſuæ gerere, liberius eſt; leues inter paria ictus ſunt, regi vociferatio quoq;, verborum intemperantia non ex maieſtate eſt. & lib 1. cap. 5. optimè Deos Principibus conſtituam, vt ſe tales ciuibus præbeant, quales ſibi Deos eſſe volunt. & vbi impiè ſubditi tractantur, audaces fiũt ad inſurgendum in Principem, & iugum illud ab humeris ſuis excutiendum: vt inquit D. Tho. loco cit. ſic tamen venia eſt adhibenda, vt non ad impunitatem iniquitatum, ſed ad ſpem correctionis, inſeruiat, nec debita careat diſciplina, quam pro neceſſitate regendæ, & tuendæ Reipublicæ, non pro ſaturandis odijs exerceant, & quod aſperè quandoque coguntur decernere, miſericordiæ lenitate, & beneficiorum largitate compenſent, vt inquit Aug. lib. 5. de ciuit. Dei. cap. 24. lenitate ideò vtendo, & ſic viuendo cum ciuibus, vt pater cum filijs, vt dicit Plin. Paneg. cum & remiſſius imperanti melius pareatur, vt idem inquit lib. 1. de clem. & etiam fidelius, vt inquit Liu. lib. 22.

& ſic

& ſic quæſita conſeruantur, vt ait Cæſar apud Dio. lib. 43. nam licet maieſtas Dei extra appareat in Principibus in vtilitatem ſubditorum, intus tamen remanet quod humanum eſt, regnum enim prægrandibus coloſſis videtur ſimile, vt dicit Lucianus lib. de Regno. qui extra videntur Iuppiter, Neptunus, decori auro, ſed ſi intus ſpectetur, cernentur vectes, paxilli, & claui, ſic Principes homines ſunt, licet Principes, vnde meminerint ſe homines magis eſſe, quàm Principes: vt dicit Philo. lib. de iuriſiu. relig & hominū miſereantur, vt dicebat Pericles, memento quòd homines ſunt quos regis. & habetur Deut. 17. & Eccl. 10. & 40.

17 *Princeps honore omnes afficere debet, & medius eſſe inter mitem, & ſeuerum, hilarem, & mœſtū, & quomodo.*

Princeps præterea omnibus virtutibus, de quibus ſupra eſt dictum, inſtructus, eas è penu in ſubditorum vtilitatem pro loco, & tempore promat; qui & mediū ſe exhibeat coram ſubditis inter ſeuerum, & nimis familiarem, inter lætum, & triſtem, quod fiet ſi pro loco, & tempore affabilis erit, & mitis, & pro tempore grauis, & reuerendus, quia affabilitas amorem populorū conciliat, grauitas tollit contemptum, qualis Salomon erat. 3. Reg 10. cum contra Abſalom ſe pro tempore populis affabilem præberet, ſed poſtea Regi inſidias tetenderet. 2. Reg 15. & 16. Idem etiā non debet ſubditos contemnere, nec eis iniuriam inferre iniuſtè, ſed vbi facti qualitas id exigit, iuſtitie tramite ſeruato, ira dimiſſa, id agere debet, aliter ſubditi facilè in Regem conſurgunt. 5. Polit. Qui etiam nobiles, & probos viros amicitia, & familiaritate ſibi iungere debet, eos honoribus, & beneficijs ſibi deuinciens, & mandans vxori, vt idem erga nobiles, & probas mulieres agat, quæ ſic viros in deuotione erga Principem detinent, contra verò ſi vident ſe contemni à Principis vxore, in Regem concitant viros, exemplo Acab, & Iezabel. 3. Reg c 21. nec ſolum Princeps proprios ſubditos honore afficere debet, ſed etiam extraneos, & ad ſe accedentes, cum ſic magnanimitas, affabilitas, liberalitas,

&

& pietas eius pateſiat, cum contra tirannus nobiles, & ſapientes proprios, vel externos odio proſequatur. 5. Politic. vt nec curare debet detractiones populi in ſe prolatas, ſed ijs erudiri, vt caueat contra eum prolata, ſi vera ſunt, ſin minus, id non curans.

Quæ vt facilius præſtet, & rectè adminiſtret, aciem mentis extendere debet, ſe à Deo Principatum adeptum eſſe, vt multitudinis, non proprium bonum procurans, à Deo laborum ſuorum in cœlis ampliſſimũ præmium expectet, & ideò omni conatu ad multitudinis pacem tum internam, tum externam, & bonum procurandum, contendat, pro loco, & tempore, ac neceſſitate, prout ipſius bonum expoſcet: Qui & curare debet, vt proprium habeat numiſma inuentum ad cõmutationes facilius faciendas. 1. Polit. cum id ſit etiã Principis ornamentum, cum in illo Principis imago inſcribatur, ex quo perpetuatur eius memoria ob aſſiduum illius vſum, & apud populos acquirit beneuolentiam; præterea cum ſit menſura rerum venalium inducit in mentem, Principem, cuius imago ibi ſcribitur, regulam eſſe ſubditorum in eorum negotijs agendis, & id etiam inſeruit Principi, quòd per numiſma menſurentur tributa, & exactiones in populo, & ſi proprium ſit numiſma, euitantur contentiones, quòd non tanti valeat, vt aliqui fortè aſſerent, curans vt in eius impreſſione, vel vſu nulla falſitas adhibeatur, vt inquit D. Tho. lib. 2. cap. 14. cit. qui & curare debet, vt certa pondera, & menſuræ ibi habeantur, quibus ſubditi communiter vtantur, cum per illa omnia reducantur ad æqualitatem, vt ibi dicit loco cit. cap. 15. Qui & munitiones fortiſſimas habere debet, & curare, vt viæ ſint tutæ à latronibus, & ſicarijs, ac liberæ, ob quod faciendum iuſtè pedagia videntur imponi, quæ etiã in foro conſcientiæ, ſi legitimè imponãtur, à ſubditis ſunt perſoluenda; & id expedit etiam Principi, vt tuto familiares ſuos, & milites per prouincias emittere poſſit

18 Princeps habere debet propriũ numiſma, fortes munitiones, põdera certa, & q̃ alia.

ad procurãdum communitatis bonum, & mercatores illuc facilè cõfluant, ex quo regnum diuitijs augetur, & etiam cultus diuinus, quòd inde homines promptiones reddantur ad viſendos locos ſacros, qui ſunt in regno; & Princeps id agens magnam ſibi apud populos beneuolentiam conciliat; milites iccircò emittens, qui eas à latronibus, & malis hominibus purgatas ſeruent, vt dicit D.Tho.d.lib.2.cap.11. & de regimine Principum.

19 *Princeps noſſe debet quid ĩ eius dominio, & alibi ſiat, & quo, vt circa cognita ſe habere debeat*

Curare debet præterea Princeps, vt intelligat quæ in eius dominio, & apud alios Principes agũtur, quòd eorum notitia plurima ei afferat cõmoda, & à magnis tueatur malis, quod etſi Principi difficile ſit ſcitu, cùm pauci reperiantur, qui veritatẽ ei aperire velint, & omnia adulationibus ſint referta, vt dicit Iſocr.orat. de regni admin. id tamen omni cura ſcire inuigilare debet, & præſertim quid de eo, vel ipſius cõſanguineis populus ſermocinetur, quid nam agat eius familia, vt ſe gerant magiſtratus, & alij miniſtri in eorum muneribus, cuius naturæ ſint eius ſubditi, & maximè potentiores, quidve alij Principes tractent; qui vt ea norit q̃ ad ſe, vel conſanguineos ſpectãt, ſæpè ab amicis id inquirat, vt nec ab re erit ſi habitu incognito indutus, nundinas, & fora adeat, ac tabernas, & de ea re ſermonem moueat, & vbi maiorem partem in vnam ſententiam conuenire viderit, id verum eſſe exiſtimabit, & errata corriget; qui vt intelligat quid nam eius familiares, & miniſtri, maximè quibus fauet, agant, ſæpè in publicum prodibit, & audiet benignè quoſcunque ad ſe accedentes, admittens etiam accuſationes cõtra eoſdem conſcriptas, dũmodo manu certi hominis ſint ſubſcriptæ, vel de ijs coram ſe loquentes, mox curans vt veritatem dictorum inueniãt, ex tempore tales interrogans ſuper oppoſitis, quoſq; reos inueniet, corrigẽs, vel ab officijs ſeiungẽs, vt & eos grauiter puniẽs, qui iniuſtè aliquem accuſarint, alij tamen indagationem

nem huius veritatis nequaquam committens, nec facilè referentibus credens, niſi re comperta; qui & vt norit vt magiſtratus ſe habeant, quandoque inopinato adibit tribunalia, & audiet litigantes vſq; ad finem cauſæ, & videbit, vt ſe iudices gerāt, vt mox timentes ex tempore opprimi, ab iniuſtitijs, & negligentijs caueant. Qui, vt intelligat quid in aliorū Principū aulis agatur, id medio Oratorum prudentum, & ſagacium intelligere poterit, qui ſi hoſtes ſint, eoſdem illuc eos mittens ſub prætextu pacem, vel fœdus tractādi, quos ſibi curet beneuolentia conciliare, eos, cum per eius dominium tranſeunt, honorificè excipiendo, & beneficijs illos ſibi deuinciendo, & matrimonijs, &c. & vt norit qualiter ſe habeāt ſubditi inter ſe, & erga illum, ſæpè in publicum prodibit, audiens quoſcunq;, & accuſationes admittens, modo, vt ſupra, & curans, vt omnes eius ſubditos norit, & potentiores præſertim, vt dicit Iſocr. in Euag. nu. 6. vt diſſenſionibus, & coniurationibus, quæ euenire poſſent, proſpicere valeat.

Is etiam non curet dilatare Imperium, ſed bene id regere, & conſeruare, cum ſi amplum ſit difficilè ſit illud regere, ſi anguſtum periculo refertum velle id dilatare, ne ſimul omnia amittat, & ne ſubditi ab eo priꝰ deſciſcant, quàm bellum adoriatur, vt dicit Iſocr. orat. de pace. nu. 2. ſi tamen Principatus mediocris ſit, illū dilatare, ſi iuſtè, & abſque alicuius iniuria id fieri poteſt, expediens magis erit, ſic enim officia multis committuntur, quibus beneuolentia eorum acquiritur, & delinquentes expelli valebūt; magis tamen curet illū conſeruare, q̄ noua acquirere, cum acquiſitio quandoque vno ictu fiat, conſeruatio verò fiat medio virtutum, & aſſiduo egeat ſtudio, & cuſtodia: vt dicit Xenoph. lib. 7. Pædiæ Ciri. n. 26. & Demoſt. Phil. 1. n. 13. maximè vbi ſubditi bello, & nouitatibus dediti ſint, vel libertati aſſueti; minuſque debet vi, vel iniuſtitia iura alterius vſurpare, cum id ſit violētum, & nullum

20 Princeps non debet curare dilatare Imperium, & cur, ſed bene regere.

vio-

violentum durabile ſit, vt dicit ſcriptura, Iſa. 33. Veh, qui prædaris, nonne & ipſe prædaberis? & in perpetua inde exiſtit perturbatione, & ſæpè iuſto Dei iudicio confunditur, vt Holofernes. Iudith cap. 13. & Antiochus. 2. Machab. c. 15. licet licitum ſit iniuſtè ſublatum repetere. 3. Reg. cap. 22.

21 Princeps medijs vti debet, quibus populo grat⁹ ſiat, et quæ ſint illa.

Is demum medijs vti debet, quibus ſibi comparet exiſtimationē, & populorum beneuolētiam, quæ ſunt annonæ abundantia, pax, & iuſtitia, de quibus ſupra eſt dictum; dum enim ciues neceſſarijs abundant, & pace fruuntur, literis, & virtutibus operam facilè dare poſſunt, quæ iccircò curarunt Manlius, Gracchus, & Cæſar, de quo legitur, quòd militem donis, populū annona, cunctos dulcedine otij pellexit, & Aurelianus, ac Seuerus Imperatores.

Populus quoque, honeſtis exercitijs, & oblectamentis, vt qui nouitatum, eſt auidus, vt ſupra, in officio eſt detinendus; quod Græci obſeruarunt, dum ludos Olympicos, Nemæos, Pithios, Iſthmios inſtituere; quibus ſpectaculis etiam Cæſar Auguſtus aderat, vt oſtenderet quanta ei cura eſſet, vt populus oblectamentis potiretur, ob quod & theatra ſunt inſtituta; ſic tamen, vt hæc ſpectacula grauia ſint, & honeſta, non verò turpia, vel immania, vt ſunt comœdiæ, choreæ vè, in quibus multa peccata committuntur, niſi purgatæ ſint, & iuſta cauſa ſubſit ea agendi.

Non minus etiam populum oblectare ſolent ædificia magnifica, aquæductus, viæ amplæ, templa, hoſpitalia, dummodo ob ea agenda populi ſumptibus grauibus non vexentur.

Vtile eſt etiam ad populum in officio continendū, ſi militaria ſpectacula agantur, & factioſi, vel ciuilibus diſcordijs impliciti in bellum aduerſus cōmunes hoſtes mittantur, ſi eorum delictum id poſcat, vel communis neceſſitas, vt iram cōtra domeſticos conceptā, aduerſus hoſtes erumpant, ſic enim Romani, cū plebs

commouebatur, exercitus aduerſus hoſtes mittebant, quo facto animos plebis erga nobiles prauè affectos, quietos reddebant, & Cimon Athenienſis videns iuuentutem nolle quieſcere, claſſe confecta in bellū eos duxit, vt eorum virtutem erga Perſas experirentur, & oſtenderent, præcipuos eorum honoribus bellicis, modo iis fidi poſſit, honeſtando.

Qui & aliqua vitia diſſimulare poteſt, ſi ijs vetitis maiora certo ſint patrāda. c. Nerui. 13. diſt. qua ratione, licet meretrices is concedere non poſſit, cum fornicatio iure diuino vetetur. Exo. 20. nec ſit conſentiendum peccato, poteſt tamen in ciuitatibus, ad ſtupra, & fœdas libidines vitandas, diſſimulando, eas tolerare, ſic tamen, vt in loco ciuitatis remoto degant, vt impudentes ad eas accedentes dignoſcantur, & eorum ſordes.

SVMMARIVM.

1 *Princeps qualiter cum diuitibus, maximè Principibus Imperij, & conſanguineis ſe habere debeat.*

2 *Princeps quomodo erga inopes ſe habere debeat.*

3 *Princeps quomodo cum ſubditis acquiſitis ſe habere debeat.*

4 *Princeps quomodo cum ſubditis hæreticis, & infidelibus ſe habere debeat.*

5 *Seditiones, ac euerſiones Imperiorum vnde oriantur, & vt eis obuiandum, cum eorum remedijs.*

6 *Bellum ciuile ex quibus cauſis excitetur; & eius remedia.*

7 *Princeps debet dominium ab externis hoſtibus cuſtodire, & quomodo id fiat, quibus & quot vijs.*

De ratione adhibenda ad ſeditiones impediendas, vel compeſcendas. Cap. II.

INTER pcipuas ſolicitudines in conſeruatione dominij adhibendas, ſummopere debet prudens Princeps curā adhibere ne populi excitent ſeditiones, & publicam proinde pacem perturbent, quod euenire poteſt, vel ex cauſis intrinſecis, vt eſt Principis incapacitas ob infantiam, vel viduitatem, ſi mulier ſit, timorem pœnæ ob delicta patrata, contemptum religionis, deſideriū libertatis, errores magiſtratuum, nimiam clementiā, vel negligentiam, inertiam, vel exiſtimationis iacturam, eius libidinem, nimiam ſæuitiam, quibus obuiā iri debet virtutibus, & vijs, de quibus ſupra eſt actum. Idipſum euenire poteſt ob inuidias, diſſenſiones, ambitioneſve potentum, vel ob inſtabilitatem, ac furorē multitudinis, & ad alienum dominium propenſionē, vel ob ipſorum Principum ambitionem, qui vires diſpergunt, dum plures prouincias ſuſcipiunt, quàm eorum vires patiantur, vel noua Imperia adipiſci tentāt. Vel extrinſecè ob fraudes potentiamve hoſtium, inter quæ intimæ cauſæ, & domeſticæ maius periculum afferunt, quibus prudēs adminiſtrator obuiare debet.

Princeps qualiter cum diuitibus, maximè Principibus Imperij et cō-

Cum verò quodlibet dominium ex tribus hominum generibus conſtet, diuitibus, inopibus, & inter hos medijs, vt erant & apud Romanos, Senatores, Equites, & plebei, vt dicit Liuius lib. 1. Plinius lib. 33. c. 1. & 2. Dion. Halic. lib. 2. Varro. lib. 4. ideò prudentis Principis eſt omnibus ſatisfacere, & operari, vt diuites plebe non abutantur, & plebs rebus diuitum nō inſidietur, omnes vt expedit, honoribus augendo, & non ex cenſu tantum, ſed ex virtute, vt dicit Ouid. lib. 1.

lib.1.Faſt.& lib.3.Elegia.& Plin.in procœmio. lib. 14. quæ vt aptius fiant, erit operepretium horum quoque naturam agnoſcere, qui enim medio loco ſunt conſtituti facilius reguntur, & aptiores ad obediendum extant, & ſecundùm virtutem magis ſe habere ſolent, diuites enim ob cõmoda quæ diuitiæ afferunt, à malo vix abſtinẽt, inopes ob neceſſitatem, præterea diuites nobilitate cognationibus clientuliſque præſtant, vnde alienum imperium ob eorum educationis mollitiem facilè nõ patiuntur, & ob animi elationem ferre id nõ lunt, inopes èconuerſo non minus in turpibus, quàm honeſtis rebus apti ſunt obedire, & vt diuites palam proximum lædunt, ſic hi palam, & fraudibus adhibitis, medium verò locum tenentes, ea habent quæ ſatis ſunt ad eos honeſtè alendos, nec illis ſubeſt potentia qua alijs nocere valeant, ex quo fit vt in officio ſe magis contineant. *ſanguineis ſe habere debeat.*

Inter diuites verò, & potentes, tres hominũ conditiones valdè præſtant, nati ſcilicet ex Principis domo, qui ob id ad Principatum aſpirare valent, qui magna obtinent feuda, quique ob res bello, domive præclarè geſtas magnam apud gentes exiſtimationem concepe runt, qui omnes Principi ſuſpitionem afferre poſſunt, & ideò prudenter cum illis agendum eſt.

Quo enim ad propinquos Principi, licet Turcigenę eos interimãt, & Reges Chinæ, & Etiopiæ eos in quibuſdam locis amenis includant, tamen potior eſt via, & magis pia, vt lib. 1. eſt dictum, ſi humanitus cum ijs agatur, vt Chriſtiani Principes facere ſolent. prudenter circumſpectis eorũ naturis, & inclinationibus, eos honoribus, & opibus, quibus honorificè ſe habeant augendo, vt ſupra eſt dictum, quod & cum feudatarijs potentibus agendũ eſt, qui ſunt Principis velut nerui, & oſſa, vt qui multitudini ob eorum potentiam animum augeant, & Principatum ob id inuictũ reddant, ſi cum Principe conueniant, vt & illi maxima damna

afferre poſſunt ſi ab eo diſſentiant, quibus priuilegia conceſſa ſeruanda ſunt, & gradus honorifici deferēdi. Quo verò ad præſtantes virtute, tametſi Oſtraciſmo Athenienſes eos auferrent, & Ariſtoteles ſentiat, vt Principatus ſeruetur, id agendum eſſe, vt nemo alios authoritate, vel diuitijs commenſurabiliter, & immodicè excedat, cum pauci ſint, qui in fœlici ſtatu paſſionibus proprijs moderari norint, nihilominus mitius agendo huic incommodo obuiam iri poterit, ſi Princeps potentium opera quive animo excedunt alios, vt qui noua facilè tentent, nō vtatur in rebus magni ponderis, vel qui naturæ calidæ, & ſagaces ſint, leuis, inſtabiliſve, qui potentium, & calidorum ludus ſunt, & eos quocunque volunt, vergunt, vel potentes detinendo in aliqua nobili legatione, ſpectaculorumve muneri, aut annonæ eos deputando, dummodo eorum ad id liber accedat conſenſus, cum aliàs licitè id fieri non poſſit, ſi emittantur etiam legationis ſpecie, vt etiam Ariſtoteles cenſuit, niſi delictum eorum id poſcat, vel virtus eminens id requirat, qua bono publico conſulere poſſint, vt nec licebit ſubtrahere bona ſubditis potentibus, vt minores fiant, niſi crimen eorū graue id poſcat, cum id ſit iniuſtum, licet poſſit Princeps tali maiora bona non dare, cum ad id non teneatur; ſi tamen ij ſeducant populū, vel concitent factiones in ciuitate, ſentirem ob bonum publicum emitti poſſe è ciuitate ad tempus, aliàs non ob ſolas diuitias, ſed Princeps officijs, & honoribus eos ſibi deuinciat. Secundo loco, opportunum erit peragere, vt magiſtratus cum potentia ſupremæ proxima, non conſtituantur, & ſi iam ſint conſtituti, eis illam auferre placidè debet, & quietè, quod ſi fieri tuto non licet, eam ſaltē illis minuere, ſaltem regendi tempus illis minuendo, cum potentia aliàs cum diuturnitate cōiuncta in cauſa ſit, vt homines eorum conditionis obliuiſcantur, & ex ſubiectis ad dominium aſpirent: quia tamen in re di-

diſtinctio eſt adhibenda, nam adminiſtratio iuſtitiæ perpetua eſſe debet nō in vnius perſona, ſed plurium qui inuicem in aliquo ſenatu ſibi ſuccedant, armorū verò vſus, & adminiſtratio nulli dum viuit, vel pluribus eſt committenda; non pluribus, Ducum enim pluralitas belli adminiſtrationi impedimentum præſtat, & exercitus ab vno duce rectus eum ſuperabit qui à pluribus gubernatur. Nondum Dux viuit, quia militaris potentia homines temerarios nedū audaces reddit, vnde Romani eorum magiſtratus, cēſura excepta, annuos conſtituebant, & Dictator vix ad annum perueniebat, & è conuerſo Cæſar, & Pompeius ob dignitatum perpetuitatem, & exercituum regimen, Rempublicam ſubegerunt, tum quia Principi auferretur facultas vtendi opera alterius, qui eo præſtantior eſſet, tum quia prior ex infirmitate, vel aliter impotens ad adminiſtrationem reddi poteſt, qui ſi perpetuus conſtituatur, in magnum boni publici detrimentū id cedit, & vt Princeps miniſtros perpetuos conſtituere nō debet, pari ratione, lege, vel ſtatuto ſe deuincire non debet, quominus eos confirmare non poſſit, prout eorum, & negotiorū qualitas poſcit: vnde Tiberius multos vſq; ad ſenectam in prouinciarum adminiſtratione, & exercituum perpetuare ſinebat, quòd eorū virtute, & experientia multa commoda reportaret.

Tertio loco, opportunum erit, ſi præter Duces exercituum, & præſidiorum, ac prouinciarū præſides, quorū munera non ſint perpetua, conſilium conſtituat immobile, iuriſdictione attamen vacuum, in quo de iis quæ ad pacem, & bellum attinent, & Reipublicæ adminiſtrationem, agatur, & decernatur, reſeruata tamen ſibi poteſtate deliberandi.

a Princeps quo erga inopes ſe habere debeat.

Quòd verò ad inopes ſpectat, cum nil eis ſit quod amittere valeant, in nouis euentibus facilè commouentur, & omnia media quibus eorum ſtatum augere valeant, libenter amplecti ſolent, & ideò qui Principa

tum vſurpare tentant, eos ſibi conciliant, & illorum ope vtuntur; cui malo vt remedium adhibeatur, prudēs Princeps ex hoc ſtatu, ſeditionibus deditos, ſi delinquant, vel in nouas colonias transferre par erit, vel ad bellum, maritimum maximè eos emittere, vel eos obligare, vt agriculturæ, vel alij exercitio operā dent, ex cuius lucro vitam honeſtè degere poſſint, vt Areopagitæ Athenis fecere, & Amaſis Aegypti Rex, & hodie Chinenſes, qui nullos otioſos ferunt, & Romani, vt ab his tuti eſſent, curarunt, vt quilibet popularis bona ſtabilia poſſideret, vt eorū amor eos cogeret amare, & tueri ſtatum præſentem, quod ſi fieri non licet, debet Princeps eos in aliquo exercitio, vel ædificijs conſtruendis, ex quibus vitam alere poſſint, occupatos detinere, aliquos honores publicos eis etiam communicando.

3 *Princeps quomodo cum ſubditis acquiſitis ſe habere debeat.*

Alij prætereа ſubditi ſunt non naturales, ſed acquiſiti, circa quos prudens Princeps id curare debet, vt naturales fiant, & regionem proinde libenter incolant, & ament, aliter in qualibet rerum mutatione facilè vincentem ſequuntur, quod fiet ſi Princeps ijs medijs vtatur, quibus ſupra dictum eſt cōparari Principi beneuolentiam, & exiſtimationem, & præſertim ſi pax, iuſtitia, & abundantia illis in promptu ſit, ſi Princeps virtute præditis, & religioſis faueat, cum religioſi hominum conſcientias, & literis prædici ingenia poſſideant, & pertractent, vnde qui hos lucratur, facilè & alios lucrabitur, quod & de artificibus præſtantibus dici, & intelligi debet, vt & prodeſt clemētia, quæ diſſolutio non videatur, & ſi oſtendatur id ex propria natura emanare, punitio verò non niſi ex neceſſitate publicæ quietis, & zeli iuſtitiæ, vt & prodeſt eminēs virtus in Principe, quæ non ſolum ſubditos, ſed & hoſtes ſibi conciliat, & præcipuè ſi pacta, & conuentiones cū ipſis initæ conſeruentur, & ſi more incolarum educentur in victu, veſtitu, armis, & literis, & ſi curetur, vt cū

incolis

incolis ineant coniugia, nec tributis grauentur, & lingua Principis in regionibus acquiſitis introducatur, quod fiet ſi leges in ea publicentur, & miniſtri in eadem cauſas audiant, & literæ, cōceſſiones, & huiuſmodi in eadem cōſcribantur, vt Turcarum Princeps obſeruat, & Carolus quoque Magnus ſeruauit.

4 Alij vlterius quandoque ſubditi hæretici, & infideles exiſtunt, qui vbi multi ſunt, ad bonam frugem ſunt reducendi, quod fiet, Deo dante, ſi multi habeātur boni cooperatores, doctrina, & exemplo vitæ incorruptę præſtantes, quorum opera conuertantur, vt & vtiles ſcholæ extant, vbi eorum filij in diſciplinis, à pijs, & catholicis inſtituantur, ſic enim & ipſi, & eorum propinqui ad fidem reducuntur, vt in Indijs, & Germania in ſcholis, & ſeminarijs ab illuſtri Ieſuitarū ſocietate erectis, videre licet, ad quod conſequendum operepretiū erit bonos cōcionatores à prælatis adhiberi, qui catholicam veritatem ijs enuncient, & ſolidis comprobent argumentis, quod facilius quoq; eueniet ſi denuò cōuerſi priuilegijs decorētur, vt quòd arma deferre poſſint, militiā exercere, & magiſtratus obtinere, & à tributis ſoluendis, vel eorum portione immunes ſint, & ſi videant in eos, & alios egenos eleemoſynas, præſertim à viris eccleſiaſticis, erogari. Inter hæreticos verò & infideles; qui Caluinum ſequuntur, & Mahometani malitia omnes ſuperant, vt qui carni omnino adhęrēt, quæ Euangelij ſpiritui reluctatur, quibus nulla ratione fidendum eſt, vt qui data occaſione omnia perturbant, ſeditiones fouent, & Principibus interitum pariunt, ſi per vires eis licet.

Princeps quō cum ſubditis hæreticis, & infidelibus ſe habere debeat.

Horum malo initio eſt reſiſtendum, quod vbi radices figerit, triplici via ei obuiam iri debebit, tum ſi animus eorum humilietur, tum eorum vires atterātur, & eorum vnio impediatur; minuetur eis animus ſi iuſtè priuentur nobilitatis ſplendore, magiſtratibus, vſu armorum, & equorum, ac ſplendidis veſtibus, vt Tur-

cigenæ erga Chriſtianos eis ſubditos ſe habent, vt & vtile erit ſi huiuſmodi gens laboribus grauibus agricolturæ, & artium mechanicarum applicetur, ſic enim vt eorum bonis potiantur, pacem affectant, quo pacto Cimon Athenienſis cæteris græcis immunitatē à militia concedebat, vt culturæ ſuorum agrorum operam dantes, ex ea iucunditate capta, militiam desererent, & ipſe ſuos in armis exercens, omnibus potiretur, quo pacto Cirus Cidios populos prius ferociſſimos, agriculturæ, & mercaturæ ipſos addicens, animo abiecto refertos, & timidos reddidit; & Auguſtus Cæſar, vt Romanorum ferocitatem domaret, ſcenarum ſpectacula in vrbem introduxit, vt & muſica animos molles, & effœminatos, præſertim quæ quintum, & ſeptimum reſonat ſonum, efficit, à quibus tamen cauēdum, cum mali cauſa ſint. Secunda via eſt, vt eorum vires extenuentur, quod fiet ſi arma eis auferātur, & ars, ac materia armorum eiſdem vetetur, & iuuentus, ac homines fortitudine inter eos præſtantes à Principe in expeditione bellorum propriorum detineātur, vt Cæſar cum Gallis fecit, qui apud ſe eorum iuuentutem retinuit, cum ijs non fideret; vt quoque tutum non eſt, vt loca fortia, vel facilè munibilia incolere permittātur, vnde Romani nō valentes ſuperare Ligures Apuanos ob aſperitatem regionū, à montibus ad planitiem eos redegere; vt & prodeſt eos pecunijs priuare, tributis, & alijs rationibus, iuſtè tamē exercitis. Tertia via eſt, vt inter eos vnio impediatur, cum multitudo vnita omnia audeat, vnde Cæſar Auguſtus timens tumultus, noluit vnquam vt Romæ plures tribus cohortibus ad ſui cuſtodiam degerent, quod fiet, ſi eis animus, & voluntas adimatur ſe inuicem coadunandi, quod eueniet, ſi inter eos ſuſpitiones, & diffidentiæ, iuſtè commoueantur, ita vt alter alteri non fidat, idque medio occultorum exploratorum fieri poterit, vel ſi coniugia inter vnum populum, & alium, vel vnam familiam, &

aliam potentem, iuſtè impediantur, quod Romani cũ Latinis fecere; vt & proderit ſi capita factionum, quæ exiſtimatione vigent, alio transferantur, vel exiſtimatio eorum minuatur, ſi iuſtitia id ſuadeat ob eorum demerita, quo pacto Paulus Aemilius, vt Macedoniã quieti redderet, iuſſit illius prouinciæ præcipuos ſimul cum filijs Italiam adire, & incolere; vt & proderit ſi conuenticula eorũ, & coadunationes prohibeantur, vnde Saladinus capta Hieroſolyma, campanas abſtulit, ne Chriſtiani eo ſigno conuenire valerent, licet impiè egerit, vt & proderit ſi cogantur Principis lingua ſermones habere, vt ſi ſimul colloquantur, intelligantur, vt & vtile eſt ſi foueis, vel aquæductis ciuitas diuidatur, ſic vt ciues facilè conuenire non poſſint, vt in Memphis vrbe eſt actum; vt & proſunt caſtra munita intra ciuitatem extantia, coloniæ locis ſuſpectis proximæ, & præſidia intus, ac foris extantia, vt ſeruat Turcarum Princeps, qui militiam centũ millia equitum in varijs regionibus diſperſam, promptam habet ad quemlibet tumultum ſtatim ſedandum; quæ ſi nõ proſunt, in alias regiones iuſtè ſunt transferendi, & ſi hæretici ſunt, ijs quæ hæreſim fouent, nempe concionatoribus, & libris priuẽtur. Quarta via eſt, vt eorum vnio cum externis populis impediatur, quod fiet, ſi, vt proximè dictum eſt, cũ eis impediantur cognationes, amicitiæ, hoſpitalitates, & occultæ cõuentiones, quod fiet ſi exploratores in vtraque regione detineantur, & ſi cuſtodes alãtur in portubus, & locis, vnde exitus, & ingreſſus in propriam regionẽ adeſt, qui prædicta obſeruent; ſubditis etiam præcipiendo ne alienas regiones abſque Principis licentia adeant; vt & utile erit ſi ſuſpecti à locis uicinis iuſtè auferãtur, quo pacto Turcarũ Princeps poſt Lepanti conflictũ, iuſſit Chriſtianos à littoribus Græcię recedere ne cũ Latinis uniren tur, & Reges Perunij, capta aliqua prouincia, p̃cipuos regionis ſtatim ad urbem regiã, uel alio trãsferebãt.

Aliæ

Seditiones, ac imperiorũ euerſiones unde oriãtur, et ut eis obuiandum, cum eorũ remedijs.

5 Aliæ prætereà uiæ, & remedia adhibenda ad ſeditiones impediendas, & dominij euerſionem, & cauſæ id excitantes amouendæ, & ubi iam commotę ſint & excitatę, ſunt extingendę; Vnde cauere pręterea Princeps debet alijs rationibus ab ijs quę ad regni tendũt euerſionem, inter quę uis prima eſt, quę eſt occulta molitio unius, uel plurium in Regẽ, uel regnũ, quod duobus modis fit, inſidijs, & proditione, occultæ enim fraudes ineuitabiles ſunt, ut ait Tac. lib. 2. hiſt. & Sall. ad Cęſ. uel ob auaritiam id eueniat, uel militum fidẽ, quę fluxa eſt, ut dicit Curt. lib. 4. Tac. d. lib. 2. hiſt. qui enim ſuã uitã contemnit, alienæ dñs eſt, ut dicit Sen. ep. 4. unde difficilè contra huiuſmodi eſt defenſio, aliqua tñ erit, & primò ſi indagẽtur ſubditorum maximè illuſtrium actiones, cum Principem latere nõ debeat quid quiſq; ſubditorũ faciat, uel dicat: ut dicit Ariſt. lib. 5. Polit. c. 11. & Curt. lib. 6. & 8. hac enim uia latus à domeſticis muniet, referenti contra ſe agitata præmia quoq;, & impunitatem indicẽs lege deſuper lata, & ſæpius repetita, præmio enim cedet aliorum ſalus: vt dicit Tac. lib. 4. Annal. Delatoribus omnibus aures præbens, non tamen fidem, niſi re acriter examinata, & eo magis cum de re propria agatur, ne apud vulgus nomen ſubeat, quod inſontes extinxerit, vt dicit Dio. lib. 52. & Tac. lib. 15. Ann. cum vulgus non credat, ꝙ quis inermis militibus cincto inſidias ſtruat, & penè non credatur facinus tale, niſi perpetratum, vt dicit Dio. d. lib. 52. Liu. lib. 11. Quo comperto, lente, grauiter tamen puniendum, dicit Cic. pro Mil. vt in vno omnes lædat, paucos puniendo, & in ijs omnes terrendo, vt dicit Sallu. in Cat. Data tamen mora vltioni, vt dicit Tacit. lib. 14. hiſt. & ſi eam non poteſt tuto exequi, prius ſecuritati conſulat: vt dicit Tacit. lib. 11. Annal. ſi tamen is vir ſit Reipublicæ neceſſarius, eſt pœnæ parcendum, vel temperanda, vt inquit Sen. 1. de clem. hæc enim clementia animos omnium deuincit, vt ibi

dicit Sen. Innocentia verò eſt optima cuſtodia Principis, vt dicit Plin. Paneg. cum qua iungere debet & orationes, vt Deus ipſum cuſtodiat, ſine quo cautelæ omnes adhibitæ inanes ſunt. Act.7. Prou.3. ſic tamen, vt & ipſe ſuos incolumes ſeruet, vt dicit Plin. Paneg. non ab re tamen erit vbi ſubeſt huiuſmodi ſuſpitio, vel vicini, etiam amici, arma, & milites congerunt, ſibi proſpicere, & proprios milites paratos habere, & exteros, ære data, ſibi deuincire, duces, & milites, qui in præſidijs, & locis munitis ſunt, frequenter mutare, ne aliquid moliendi eis occaſio detur; vt nec tutum eſt Principes exteros in proprias admittere ciuitates, vel arces, etiam videndi cauſa tantum, niſi paucis, vel inermibus ſociatos: qui &, vt norit aliorum Principum motus, & nouitates, fidos, & prouidos viros, præter legatos, habeat, qui ea ſibi fideliter, & celeriter nuntiẽt.

Proditio quoq; euertit Imperia, cum intra mœnia ſunt hoſtes, vt dicit Sall. in Cat. in quam inclinant maximè auari, vt idem ait in Iug. vultu honeſti, occultè inſidioſi, & ſubdoli, vt dicit Curt. lib.4. ſimulatores, pulchra loquentes, & in pectore praua ſtruentes, vt dicit Homer. Odiſſ.1 qui non cognoſcuntur quoad prodiderint, vt dicit Sen. lib.7. controu.7. fidem præferentes, vt maximè falleant, vt dicit Liu. lib 28.

Huic malo ſuccurritur indagatione, & pœna, cum ſint patriæ improbi, vt dicit Cic. ad Brut. ep.15. cum id genus ſit quodammodo ſacrilegij, vt dicit Plato 9. de legib. & Cic. lib.4. in Cat. cum ij inuiſi ſint ijs & qui illorum opera vtuntur, proditionem enim amant non proditores, vt dicit Curt. lib.5. & Plut. in apopht. Odium quoq; cauſa eſt euerſionis regni, vt dicit Cic. pro Rabir. cũ in ſubditis adeſt prauus affectus de Rege, vel in Regem, quod magnam vim habet ad regni interitum, vt dicit Cic. de Aruſp. & 2. de offic. maximè ſi ei ſit iunctus metus, nulla enim vis Imperij tãta eſt, quæ metu præmente poſſit eſſe diuturna, vt ibi dicit,

quia

quia quem quis metuit,odit;quem odit,perijſſe expetit, vt ibi ait, ac per gradus quoſdam ad id tendunt: Primò, execrando,tum inſidiando, mox opprimẽdo, vt dicit Sen.1.de clem. quod ipſis facilè eſt,cum multæ ijs ſint manus, Principi vna ceruix, qui & captant occaſionem, ac tempus expectant, vt dicit Cic.de Aruſp.reſp.quo incluſum odium repentè aperiũt. idem Cic.ad Lent.lib.1.ep.9. cui nil reſiſtere valet, cũ multorum odijs nullæ opes reſiſtere poſſint, vt dicit Cic. 2.de offic.& Sen.1.de clem.Vnde fugiendum eſt odiũ populorum,quod prouenit ex vitijs Principis,ſcilicet ſæuitia,auaritia, rigore, vel vitiorum opinione. Sæuitia exercetur in ſupplicijs, ad quæ eſt tardè veniendum,vt dicit Sen.1.de clem. & niſi neceſſitate vrgente,idq; ad bonum Reipublicæ non ſui cauſa,vt ibi dicunt Cic. & Sen. & ſi res propria agitur diſſimulandum,& oſtendendum ſe magno cum tormento ad caſtigandum venire, vt ibi dicit Sen. & non vt ipſi pereant, ſed alios terreant, ad exemplum omnia referẽdo non ad vltionem,vt dicit Sen.1.de Ira.& Cic.2.de offic. cum & iratus, ad pœnam puniens, modum excedat,vt ibi dicit Cic. nec gaudium in pœna oſtendẽdo, cum id ferinum ſit,vt dicit Sen.1.de clem. ſi enim ad terrorem aliorum id fiat, Princeps excuſatur, vt dicit Tacit.lib.15.Ann. Aduertendum etiam vt pœnæ ſint patrio ritu,vt dicit Ariſt.li.5.Polit.c.11. nouitas enim lædit,vt dicit Sen.2.de clem.quas & æqualiter de ſimilibus ſumi par eſt, niſi id cõtingat in nobilib⁹, vel alia de cauſa,vt viris Reipublicæ vtilib⁹,quibus ẽt parcere cõuenit.Cic.2.de offic.Plin.li 8.c.vlt. & ſic vt Princeps ipſe nunquam per ſe ſupplicia ſumat, vt dicit Xenoph. in Hier. & vbi multi puniendi neceſſariò ſunt, vno ictu id fiendum dicit Tacit.in Agric. & Sen.1.de clem.quia repetita vindicta, odium gignit,mox beneficia in alios conferendo, vt dicit Tacit.lib.14.Annal. & puniendo miniſtros rerum atrocium, vt idem dicit lib.13.

lib.13. Ann. & Curt. lib.10. ſic enim placatur ira populi, videns publicos miniſtros noxios puniri. Odium quoque gignitur ex auaritia, quæ maximè in tributis grauibus imponendis cognoſcitur. Vnde lenienda ſunt, cum in Principe nil tetrius ſit auaritia, vt dicit Cic.2. de offic. Ideò in imponendis tributis Princeps innoteſcat, id fieri ex neceſſitate, Reſpublica enim ſine armis eſſe non poteſt, nec arma ſine ſtipendijs, nec ſtipendia ſine tributis, vt dicit Tac.lib.4.hiſt. & proinde ſine illis imperium ſit periturum, cum ratio quæſtuum, & neceſſitas erogationum inter ſe congruant, vt inde oporteat ex cauſa ea quandoque augere, vt dicit Tac.lib.13. Annal. quæ non videt vulgus, redditus tantum conſiderans, nõ autem impenſas, vt dicit Dio. lib.52. & ideò vtile eſt cum ciuitate quandoq; calculos ponere, vt dicit Plin. Paneg. & vbi populus renuit ſubire tributa ex iuſta cauſa poſita, ſuaſione eſt vtendum, cum ſuaſio in eo qui imperare poteſt vim neceſſitatis afferat, vt dicit Tac.lib.14. Ann. & quandoque vi; ſed cum moderatione, vt modica ſint tributa, vt idē dicit lib.4. Ann. & magis tondeatur pecus, quàm deglubetur, vt dicit Suet. in Tib. aliter dicent ſe paupe-res, & impotentes, vnde pacem exuent, vt dicit Plut. in Temiſt. & Tac.lib.4. Ann. cum nimis emungens ſanguinem eliciat. Prou.30. Cauendum etiam ne ſordida ſint tributa, indignum enim eſt Rege lucrum ex omni occaſione odorari, vt habet Am.lib.22. vt nec iniuſtè, vt dicit Tac.lib.2.hiſt. Crebra quoq; eſſe non debent tributa ſub varijs finibus, & lucrandi vocabulis, vt dicit Tac.lib.4. Ann. & lib.4.hiſt. vetera tantum ſeruando, ſine miniſtrorum auaritia, vel crudelitate, vt idem ait lib.4. Ann. ſi mos ſit illis omnes decoriare, vt dicit Cæſ.lib.3. de bello ciu. Cui rei prouidendum eſt, primò, non commendando res ſuas, niſi ſpectatiſſimis viris, vt dicit Tac.lib.4. Ann. qui ſi grauiter errent, amouendi, amiſſione nedum pecuniarum extortarum,

ſed

ſed & propriarum mox puniendi,ſi grauitas rei id pa tiatur,vt dicit Plin.in Paneg. vt ſpongiæ affatim exprimuntur poſtquam biberint,vt ex Suet.in Veſpaſ.c.16. colligitur; tributa ét modeſtè ſunt exigenda,videlicet per partes,vt dicit Dio.lib.52.vitando illa extrema,vt boues,mox agros,tum corpora pœnæ tradant,vt dicit Tacit.lib.4.Ann.Id etiam obſeruando,quòd vno tantũ,ac certo tributo teneantur,in reliquis liberi ſint,vt dicit Cic.2.de offic. nec à militibus diuexentur, vt ait Tac.in Agric.Vlterius tributa imponens,debet in impenſis reſtrictus eſſe, ſic enim populi non ægrè ferent tributa, videntes in publicum bonum ea conuerti, & vt ait Dio.d.lib.52. & Ariſt.lib.5.Polit.c.12. non priuatím largiendó quod à Republica ſumitur,vt dicit & Tac.lib.1.& 2.hiſt.cum publicus diſpēſator,temperatè expendere debeat, & niſi in militum alimonijs, ac alijs publicis neceſſitatibus,nō in ſuas ſuorumve delectationes,vt dicit Lampr.in Alex. & minus ſcortibus, adulatoribus, & huiuſmodi ficubus infructuoſis, vel coruis,aut miluis largiendo,vt dicit Stobæus ſerm.15. & contra Princeps parcus in rebus ſuis, in illis Reipublicæ auarus,ſemper abundet, cum frugalitas tot impendijs ſola ſufficiat,vt dicit Plinius Paneg. Aequalis quoque debet eſſe omnium contributio, vt Sol omnibus in commune naſcitur, vt idem dicit. & Cic.2. de offic. Hoc verò fit per cenſus,vt dicit Liu.lib.1.iubendo quemq; opes ſuas ad cenſum deferre,patrimoniũ, dignitatem, artem, & officium, vt dicit Plato.lib.12. de legib. & Flor.lib.1.c.6. ſic enim cognoſcitur quantum gentes numero militum,& pecunia valeant,vt dicit Liu.lib.1. & vt æquiter quotannis ex cenſu tributa conferantur,vt dicit Cic.lib.2.in Verrem. recenſendo etiam per viros probos,populi ſoboles,familias,& pecunias,vt idē dicit lib.3.de legib. qui viri ad id opus, expedit,ad odium, & ſuſpitiones vitandas, vt à populo eligantur, vt ibi dicit.Bini,vel terni in ſingulis ciuitati-

tati-

ratibus, qui cenſus ſingulis annis ſunt recenſendi, vel tertio, aut quinto exacto, vt dicit Ariſt. lib. 5. Polit. c. 8. primum tamen eſt ſatius ſi non adferat magnum incommodum, ob migrationes, mortes, opumve alterationes.

Odium præterea oritur ex ſeueritate cenſuræ, quæ neceſſaria eſt in Republica, vt dicit Cic. lib. 5. de Republ. qua mores, vel luxus, qui legibus non arcentur, puniuntur, qui ſi omittãtur, paulatim funditus Rempublicam euertunt, vt dicit Dio. d. lib. 52. Tacit. lib. 3. Ann. Valer. lib. 2 c. 9. hæc verò eſt magiſtra pudoris, & modeſtiæ, vt dicit Cic. in Piſon. & eligi debet vnus vel alter pfectus moribus, magiſter veteris diſciplinæ, qui id exequantur, vt dicit Cic. pro Cluent. & vetãdo in particulari, laſciuias, ebrietates, iurgia, circa quamcunque ætatem, & ſexum, à ſenibus cohibendo voluptates, quibus ſine dedecore vacare nõ poſſunt, vt ait Sall. in Cat. à plebe otia, iubendo vt habeat negotia, quibus à malo publico abſtineat, & vt oẽs probitati, & induſtriæ, non ſumptibus, vel diuitijs incumbant. Modum ẽt imponendo circa pecunias, domos, conuiuia, veſtitũ, vt in immenſum indebitè pecuniæ non q̃rantur, quia eſt Principi cupido auri infenſa, vt dicit Tac. lib. 11. Ann. & Val. lib. 4. c. 3. & ſubditis nociua, quia vbi diuitiarum eſt cupido, nec diſciplinæ, nec bonæ artes ſatis pollent, vt dicit Sall. ad Cæſ. maximè fœnora vetando, vt dicit Tac. lib. 6. Ann. & alias malas artes lucrandi, & profuſiones, finem etiã ſumptibus ſtatuens, vt dicit Cic. 2. de offic. & Sall. ad Cæſ. Circa domum, ne nimis ſuperbè ædificent, nec ornent auleis, vel ſignis valdè pretioſis, vt idem dicit. Modum ponẽs vaſibus argenteis, ſuppellectili, familiæ, vt ait Tacit. lib. 2. Ann. Circa conuiuia, vetando exquiſitas epulas, vt dicit Plin. Paneg. vndique quæſitas. Salluſt. in Cat. Circa veſtes, ne promiſcuę ſint uiris, & mulieribus, nobilibus, & plebeis, & ut dignitate, uel ordine decora-

ti,

ti, à cæteris dignoſcantur, ut dicit Tacit. lib. 2. Annal. conuiuia enim & ueſtes ægræ ciuitatis inditia ſunt, imò morituræ, ut dicit Sen. ep. 115. Salluſt. ad Cæſ. Ariſt. lib. 5 Polit.

Hæc uerò ſunt cohibẽda, ignominia, ut inde homo erubeſcat, ſuſpendendo talem ad tempus ab honoribus publicis, ut dicit Cic. lib. 4. de Repub. quod ſi nõ ſat eſt, pœna etiam adijci poteſt, ut dicit Plin. Paneg. quæ omittere Princeps nõ debet, ut libidines comprimantur, ut dicit Cic. pro Marcell. etiam ſi difficultaté apud populos patiatur, cũ pro bono Reipublicæ, quęcunque aſpera ſint capeſcenda, ut dicit Sall. ad Cæſ. & Ariſt. lib. 1. Eth. c. 5. Hæc uerò facilia erũt, ſi Princeps ipſe ſub cenſura ſit, antiquo cultu, ac uictu contentus, cũ eius uita ſit cenſura perpetua, ut dicit Plin. Paneg. & Tac. lib. 3. Annal. tum ſi non omnia ſimul emendet, ſed paulatim, cum repentè uita mutari, uel natura cõuerti nõ poſſit, ut ibi dicit Tac. & Cic. pro Scilla. cum alios neceſſitas, nonnullos ſatietas in melius mutet, ut ibi ait. Tac. tum ſi bonis præmia diuidet, ut dicit Cic. ad Brut. ep. 16. Plin. Paneg. Et odia hoc pacto minuentur, licet nõ tollantur, cum omnes boni, & mali libertatem cupiant, ut dicit Sall. ad Cæſ. quæ tamen curare non debet Princeps, cum neſciat regnare, qui odia nimis timet, ut dicit Sen. in Aedip. ſi leuia ſint, cum populo omni inſit malignum quid, & quærulum in imperantes, ut dicit Plut. in Polit. & regium ſit malè audire, cum faciat bene, ut idem dicit in apophteg. ſic tamen, ut caueat ne ſibi malum inde fiat, & conſtans ſit, cum expectet æterna præmia in cœlis.

Euerſio quoq; Imperij à contemptu cauſatur, cum imprimitur ſubditis, uel alienis uilis opinio de Rege, & eius ſtatu, cum contra æſtimatione, & authoritatis opinione ſuſtineatur, quæ efficit, ut tot millia uni ſoli, licet ſeni, & quandoque inualido obediant, ut dicit Sen. 1. de clem. & Cic. pro Cluent. cum aliàs uires imperij

perij in manu obedientium ſint, vt dicit Liuius lib. 3. idq; fiat ex æſtimatione, quam tollit contemptus, ut dicit Ariſt. lib. 2. Rhet. c. 2. & proinde cauſa eſt interitus regnorum, ut docet Ariſt. lib. 5. Polit. cap. 10. licet enim ab odio deſtruantur, odium tamen inefficax eſt ſine contemptu, cum qui odio proſequuntur timeant aggredi, at ubi concurrit cõtemptus, timor excutitur, & audacter aggrediuntur, cum ipſe ſe prius contempſerit, ut dicit Plin. in Paneg. & lib. 8 c. ult. Contemptus uerò oritur ſi modus imperandi ſit nimis lenis, & dulcis, ut dicit Cic. lib. 5. ad Attic. ep. 14. qui proinde ſe in diſcrimine locant, & plebi licentiam præbent peccandi, ut dicit Ariſt. lib. 6. Polit. cap. 4. Vel etiam ſi Princeps ſit mobilis, & mutabilis blanditijs, uel offenſis, ut dicit Tac. lib. 2. hiſt. Vel ſi incurioſus ſit; præſentibus fruens, & in futurum nil cogitans, ut ibi dicit; uel cum honores effuſè diuidit, magnos, & diuturnos, quaſi ſponte uideatur de imperio exire, ut ait Tacit. lib 2. Annal. & lib. 3. hiſt.

Contemptus etiam ex moribus deprauatis oritur, maximè ſi quis libidini deditus ſit, ut dicit Tac. li. 15. Ann. & Sen. de breuit. uitę. c. 6. Ariſt. lib. 5. Polit. c. 10. & 11. ſimiliter ſi quis ebrietati ſe dedat, & crapulæ, uel ſi in eo eſt tarditas ingenij, ſtupor, uel linguę debilitas, ut dicit Cic. in Piſon. uel facies parum decora, ętas grauior, aut ualetudo imbecillis, quę ſępè deriſui & faſtidio ſunt, cum uulgus externa ſępe ad culpam habentis trahat, ut dicit Tac. lib. 1. hiſt. & 4. Ann. quę omnia, ſi animi mala ſunt, à Principe ſunt emendanda, ſi externa uirtutis amplitudine tegẽda, & breuiter ſeditiones excitantur ex auaritia magiſtratuum, qui populum exactionibus nimis grauent, uel honorũ deſiderio, uel ubi potentes inferiores lædunt, uel timore, exceſſus ẽt authoritatis, potentię, & diuitiarum, & contemptus, ſubitum Reipublicę augmentum, malorum impunitas, otiũ, diſſimilitudo, negligẽtia in Re-

publica tuenda, idem agunt, quas prudens Princeps, prout iuſtitia patitur, excidere debet, ne imperium deſtruant, ut ſolent, ut ſupra eſt dictum.

Debet proinde Princeps, prudentia maxima uti ad prędicta uitanda, & aſtu quandoque, cum inter argutos maloſque uiuat, qui fraude, fallacijs, & mendacijs ſæpè utuntur, ut dicit Cic. pro Roſcio. cum Princeps utilitati publicæ intendere debeat, ut idem ait 3. de offic. Hæc tamen aſtutia Principis ſi leuis ſit probatur, ut ſcilicet intentus ſemper, & ſuſpenſus ſit, nil ferè niſi quod oculis ſe manifeſtat credens, ut dicit Sen. 2. de Ira. cum pro omnibus excubet, unde turpe eſt, & omnibus noxium, illum labi, errare, & decipi, ut dicit Cic. Philipp. 5. Incauti enim opportuni ſunt iniuriæ, quę Principibus undiq; patent, ut dicit Tac. lib. 1. hiſt. cum in eorum domo, nomen tantum amici inane remaneat, ut dicit Plin. in Paneg. paucis credendo niſi eorum fides longo uſu ſit cognita, ut dicit Cic. ad Q. Fr. lib. 1. ep. 1. Facie tamen omnibus ſe amicum oſtendendo, ut idem dicit ad Lentul. ep. 9. Et licet diſſimulatio, & ſimulatio ex omni uita abeſſe debeant, ut idẽ dicit 2. de offic. diſſimulare tamen pro bono publico non incongruit, ut idem dicit, pro Mil. nec ſolùm apud exteros, ſed etiam ſuos, ut ſub lingua, non in lingua animus occultetur, aliter qui animum in fronte gerũt, non ſunt apti imperio, ut idem dicit pro Sextio. ſic tamen, ut diſſimulatione modicè utatur, ut dicit Ariſt. lib. 3 Ethic. c. 7. & maximè animos ſibi hominum conciliãdo, ſuaſione & dono, ut ait Cic. 2 de offic. ſic enim & in acie hoſtium proprię manus inueniuntur, ut Tacit. ait Agric. dummodo prędicta iuſtè fiant. Deceptio tamen illicita cenſetur, tametſi Plato lib. 5. de Repub. aſſerat Principes uti debere crebro mendacio ad cõmodum ſubditorum, id tamen apud Chriſtianos illicitum eſt. Eccl. 7. Prou. 16. & ex Aug. ep. 8. & in Pſal. 5. niſi hæ fraudes fiant in eos quos iuſtè debellare licet,

abſque

abſque tamen mendacio, quod licet, ut dicit Diuus Tho.2.2.q.40.art.3.

Cauendum tamen eſt, vt ſupra, à perfidia, vt ait etiam Cic.3. de offic. fraus enim diſtringit, non diſſoluit periurium. & Liu.lib.9. expectent iratos omnes Deos, quorum eluditur numen; pari ratione iniuſtitiã vitare debet Princeps, ne contra ius aliquos lædat, vt nec illuſtres viros abſq; crimine perdere, vel in exilium mittere debet, vt dicit Ariſt.lib.5. Polit.c.10. vel ijs inſidias ſtruere, vel ſpecie legationis ſeponere, vt dicit Tac.lib.1.hiſt.& 2.Ann. Vt nec aliena appetere, vel occupare in morte alicuius Principis, vt idẽ dicit lib.1.hiſt. aut in diſſidijs finitimorum, quòd æſtimet tunc anguillarum capturam eſſe, ex Lipſ. abire tamen à legibus ſui defendendi cauſa, nõ aliena inuadendi, ſi leuiter fiat, Principi non videtur omnino illicitum, vt dicit Curt.lib.3. ſic tamen, vt iniuſtum non agatur, cum Dominus auerſetur omnem iniuſtitiã. Deut.25. aliter minatur propter iniuſtitiam, & dolos, iniurias, & contumelias, ſe regnum à gente in gentem tranſlaturum. Eccl.10. & eos deſerit à quibus deſeritur.

Cauere quoque ſummopere debet Princeps ab ijs quæ ciuile excitant bellum, cum eo nil fœdius, miſeriuſve ſit, vt dicit Cic.Phil.12.& Sen.2.de Ira. cum ibi cuncta ſcelera perpetrentur, fratricidia, patricidia, euerſiones rerũ, incendia, ſtupra, & alia innumera mala, vt dicit Tac.lib.3.hiſt. quæ eo peiora ſunt, quo quis ab illis ea patitur, à quibus defendi deberet, prætérquam id quoque Principi maximam perniciem affert, ſi enim ciues inter ſe dimicent, ſic vt multitudo cõtra diuites dominantes inſurgat in Ariſtocratia, ibi eſt defectio, & non ſeditio tantum: in Monarchia verò ſi inſurgit in Principem, eſt pariter defectio, ſi in magiſtratus, idem eſt licet imperfecta, vbi Principi obedientiam præſtat, ſi verò vna pars ciuitatis, in aliã ob odia priuata inſurgit, ibi eſt ſeditio, quæ tamẽ eſt perniciо-

6 Bellũ ciuile ex quibus cauſis excitetur, & eius remedia.

nicioſa,quia per eam debilitantur vires Imperij, vnde exteri animos accẽdunt ad id aggrediendũ;vnde dum Senatus Romanus cum populo dimicabat,ſæpè Thuſci, & Veientes illos aggreſſi ſunt: vt dicit Liu.lib.2. Dec.1.nu.24.& 36. quod quidem ex luxu nimio ſæpè prouenit,opibus,conuiuijs,abundantia regionis, vnde incolæ petulantes fiunt. 5.Polit.nu.14. quæ mox egeſtatem gignit,vt dicit Tac.lib.1.hiſt.& Lucan.lib.1. ideò tollenda eſt; ſeditio enim, & factio cauſa eſt belli ciuilis, factio dicitur paucorum, vel plurium inter ſe contentio, quæ ſæpè oritur à priuatis, vel publicis familiarum odijs, & ſæpè ab ambitione, vt dicit Sen. ep.74.& Liu.lib.3. vnde ciuitas in partes diuiditur, vt dicit Ariſt.lib.5.Polit.c.4.quæ ideò à Principe ſunt cohibenda, cum exitij ſint cauſa, vt idem dicit cap.8. vetando etiam nominum,& veſtium inſignium diſcrimen,vt dicit Dio.d.lib.52.& comprimenda hæc in ſemine, antequam creſcant, vt Ariſt.ait d.c.4. aliter ex paruo igne magnum incẽdium exurgit,vt dicit Curt. lib.36. ſimul dimicantes conciliando,& auferendo nomina factionum,vt aliqui dicantur Hiſpani, alij Galli,& eijciendo turbulentos ex ciuitatibus ſi eorũ delicta id requirant, non tamen in arcibus eos relegando ne noua tentent, vel eos ad bellum contra hoſtes iuſtum emittens, ne ſe lædant, vt Romani fecere, teſte Plutar. in Camillo.

Seditio verò, quæ eſt multitudinis in Principem, vel magiſtratus,ſubitus,& violentus motus, cauſa eſt exitij Imperij, quæ ſæpè oritur à metu,timens multitudo ob aliquod flagitium ne pœna præueniatur, vt dicit Ariſt.lib 5. Polit.c.3. quandoq; ab oppreſſione, ſæpè à nimia indulgentia, & rebus laxis, vt dicit Liu. lib.2.& quandoq; ab inopia,pauperes enim diuitibus inuident, & noua expetunt, & ab ambitione, ex quo fit,vt ij nocturnis colloquijs, deterrimos quoſq; congregent,& Principi detrahunt,& in eum prauos excitant

tant ſub libertatis ſpecie, vt dicit Tacit.lib.1.Ann. & 4.hiſt. Quibus in tempore eſt ſuccurrendum, principijs obſtando, vt idem ait lib.14. Ann.& 1.hiſt. mittendo eos qui moneant, & ſuadeant, maximè graues, & eloquentes, vt idem dicit lib. 3 hiſt. non enim par eſt, vt Princeps accedat, niſi innoxius ſit, & viribus fortibus ſtipatus, vt idem ait lib.1.hiſt.& 1.Ann. ſic enim plebs timebit, quæ eſt aptior ad deſciſcendum, quàm ad bellandum; & tentandum, quàm ad tuẽdam libertatem, vt dicit Liuius lib.6.& 7. quòd ſi ſeditio fortior ſit, fortioribus viribus eſt conterenda, ſed non ſtatim, ſed ſpatium dandum pœnitentiæ, & bonorum conſenſui, eos diuidendo, ſpem dando, & metum auferendo, vt dicit Tacit.lib.1.Ann. ſic enim ſeditio facilè diſſoluetur, & inuigilando, vt ante noſcat quid machinetur familiares ciueſve in eum, medio exploratorũ, an conuenticula ineant, an exteri accedant, & cuius rei cauſa, vt ita vbi ſuſpicatur quid mali, remedium debitum adhibere maturè poſſit.

Tirannis quoque eſt cauſa belli ciuilis, cum odium & timorem adducat, vnde fugienda eſt, & omnis eius ſpecies. Iniuſtitia quoque, eſt cauſa euerſionis Imperij, & è contra ſeruatur ſi ius in eo, & iuſtitia ſeruetur. Eccl. 10. Prou.16. & docet Cic.lib.2.de offic. & Ariſt. lib.5.Polit.c.7.& 8. vel ſi Princeps vni factioni contra aliam fauet, & pariter ex annonæ penuria. Vnde omnia impedimenta ſunt tollenda per quę ciuile bellum oriri poſſit, ex quo Imperij euerſio ſit, id potius ſapiẽtia, quàm armis finiendo, vt dicit Cic.2. & 5.Philipp. initijs obuiando, vt ait Tac.lib.3.hiſt. vel capita diſcordiæ incorrigibilia iuſtè ablegando, vt idẽ dicit lib.16. Ann.& milites remouendo, & eos contra exteros iuſtè mittendo, vt idem ait lib.3.hiſt. & in primis clemẽtiæ adhærendo, vt inquit Sall.ad Cæſ. & Cic.ad Brutum. ep.2. cum nullum ornamentum Principi ſit nobilius, quàm ciues ſeruare, vt ait Seneca 1.de clem. Et defe-

ctiones ſopiendo antequã progreſſus, & vires ſumant, nec eas contemnendo, vt dicit Xenoph. lib. 5. Pædiæ Ciri. num. 23. & vbi aliqua ciuitas defecit, aliæ ſtatim præſidijs muniendæ ſunt, maximè nitens præcipuam dominij ſeruare, vt fecit Cæſar, eodem teſte lib. 3. de bel. Gall. puniens tantum capita defectionum, ne ſi in multitudinem ſæuire vellet, multi innocentes tollantur, vt dicit Herodia. in Seuero. & eo magis clementia vti debet ſi plures ſimul ciuitates defecerint, & vna redeat ad obedientiam, vt aliæ hoc exemplo idem faciant; eos tamen qui ſæpius defecere, grauius vrgendo præſidijs, & pœnis debitis, niſi timor ſubſit ne vicini, vel longinqui Principes, cum ijs iungantur, ſic enim à pœna eſt abſtinendum; quòd ſi in necem Principis coniuratio fiat, prius omnia auxilia paret, quibus opprimi poſſint, vt ait Tac. lib. 2. Ann. antequam contra eos procedatur, quibus paratis, grauiter ſunt iuxta leges puniendi, qui ſi pauci ſunt medio iuſtitiæ cognoſcat eorum cauſas, & puniantur, ſi multi omnia in tuto ponenda ſunt, & præcipui capiendi, ac puniendi, multitudini tamen, vt ſupra, parcendo.

Vbi ſeditiones præterea in Principem commouentur, ſi ipſe viribus potior ſit, & prædicta remedia non proſint, principijs eſt obuiandũ, & mali radicem citò, & occultò oportet auferre, ſeditionũ capita iuſtè ablegando, & rationibus ſupra deductis; quòd ſi tumultui inferior viribus ſit, prudenter furori cedendum eſt, cũ huiuſmodi vniones, vt quę vt plurimũ capite careant, citò quieſcant, ſic tamen, vt Princeps à loco tumultus omnino non recedat, cum eius abſentia ſeditionũ authoribus animum augeat, vt contra præſentia adimit, & eius maieſtas comprimit tumultuantes, modo periculo ſe non exponat, ſed arce, & militibus ſe muniat. Secunda via eſt, ſi populus ab internis tumultibus, ad externa bella traducatur, vel Princeps opera hominũ, qui plebi ſint grati, vtatur, qui eos ſedét, vt & ſupra eſt

dictum,

dictum, vel ſi omnes placari non poſſunt, cura adhibeatur, vt eorum vnio diſſoluatur, vt & prodeſt vti opera concionatorum,& virorum virtute, & ſanctitate præſtantium, vel vbi prædicta non proſunt, ſatius eſt petita eis concedere,vel eorum partem,dummodo iniuſta non ſint, quàm dominium periculo ſubijcere,eis videndo donare,quod negari nó poteſt,vel impediri; ſic tamen,vt res non perſonæ eis cócedantur,cum iniquum ſit Principis bonum miniſtrum poteſtati multitudinis furentis tradere; vt & prodeſt diſſimulare ſcientiam tumultus cui remedium adhiberi non poteſt,quæ dicta intelligantur, vbi multitudo in Principem cócitatur; Vbi verò proceres in cauſa ſint tumultus, & contra Principem inſurgunt, illa remedia ſunt adhibenda,quę de populo dicta ſunt,qui & facilius diſiungi poterunt, cum facilius aliquem ex multis ſibi conciliare liceat, quàm multos ex infinitis. Sed ſi ij inter ſe diſſideant, & ob id dominium perturbent ob gentium ſequelam,ſi de re priuata contendunt,cogendi ſunt,vt arbitris eius iudicium committant,vni parti magis,quàm alteri non fauendo, ſed ſi res componi non poteſt; opportunum erit ambarum partium capita in alienas regiones iuſtè ablegare; & maximè prodeſt ſi initio malis huiuſmodi occurratur, cũ alioqui eis abſque alterius partis interitu finis imponi non ſoleat. Et breuiter ea curanda, & adhibenda ex quibus dominium ſeruatur,vt ſcilicet magiſtratus aliena non occupent,ſed iuſto ſtipendio contenti ſint, & modeſtè præcipiant,& vt omnes ſua ſorte contenti ſint, iuſtitia executioni mandetur,mali puniãtur,& vt omnia iuxta merita æqualiter diſtribuantur, & nil contra leges fiat, & cuilibet malo etiam paruo citò medela adhibeatur, nec fides detractoribus adhibeatur, & magiſtratus nulli iniuriam inferãt; & qui bono ſtatus præſunt inuigilent ſuper cuſtodes, ſuſpitiones etiam proponendo, vt omnes muneri ſuo fidelius operam dent,

& vt diſcordię inter potentes exortæ ſopiantur: & parcatur multitudini peccāti, & aliquos iuſtè puniendo, ac arces muniendo, & ab ijs qui defecerūt obſides accipiendo, vt ait Tac. lib. 11. Ann. nu. 87. Is vetet etiam ne milites, vel alii, maximè eius familiares, præſertim eo præſente arma prohibita deferant, cum enim Domitianus enſis delationē Partenio eius familiari conceſſiſſet, illa ipſum occidit, quod & Plautianus erga Seuerum Imperatorem peregit, vt inquit Suet. in Domit. & Herod. lib. 3 qui & debet, diſcordes potentes domi includere, & ad pacem ineundam inducere, curans tamen ne inuitè id agant, vt perdurare poſſit, & armorum vſum eis, & delationem, ac aliis etiam vetans. C. vt arm. vſus inſcio Princ. niſi aliquibus ex cauſa id gratis concedendum videatur, qui Princeps poteſt etiam mitigare pœnam alicui, ob nobilitatem, dignitatem. & merita præceſſorum, vel ob propriam virtutem. Doct. in l. ad beſtias. ff de pœnis.

7 *Princeps debet dominiū ab externis hoſtibus tueri, & quō id fiat, & quot vijs.*

Secundò, prudens Princeps ſe, ac dominium, ab hoſtibus externis tueri, & illæſum ſeruare debet, cum parum proſit domeſticos, & ſubditos rectè gubernare, & ab hoſtibus externis ſuperari, quod fiet, ſi hoſtis, & pericula procul à domo arceantur, tum ita ſe muniendo, vt licet accedat, lædere non poſſit; procul verò detinetur pluribus vijs. Primò, ſi viæ, & ingreſſus muniantur, quod arcium medio conficitur vbi tormēta bellica, & munitiones, ac milites detinentur, qui regionem defendūt, & hoſtes procul arcent, quod Romani in arce Capitolina, & Græci in illa Corinthi, & alijs conſtruendis ſeruarunt. Vt verò arces ritè locentur, in ſitibus locorum neceſſarijs, vel ſaltem vtilibus collocari debent, ita vt neceſſariæ dicantur, quę ſi non adeſſent propria regio hoſtium poteſtati pateret, vtiles verò ſi ciuitatem populo plenā, & diuitem tueantur, & perfugium tutum ſint populo; quæ ita conſtrui debent, vt procul à regione propria ſint, vt hoſtem remotum

motum detineant, qui dum occupatur circa eas expugnandas interim regio incurſionibus libera eſt,& opportuna præparari poſſunt,vt eſt Inſula Maltæ comparatione Siciliæ, & Corcira reſpectu Veneti Principatus, & eo magis proficuæ ſunt ſi in hoſtiũ regione ſint conſtitutæ;quæ & paucæ numero eſſe debent, ut gentibus, & munitionibus abſq; dominij detrimento muniri poſſint,& ualidæ ſint, uel ſitu, uel manuũ opera, ſitu ſi acceſſus ad eas aſper ſit, uel ſi aqua fluente,uel ſtante muniantur,ut Mantuæ contingit,Olandæ & Zelandæ,manu ualidæ ſunt,quæ muris cum lateribus aptis conſtant,ac aggeribus,& foueis amplis,& profundis, quibus & platea ſpatioſa ſit, ut aptus ibi ſit uſus offenſionum,& defenſionum, & ob id hoſtes defatigari facilè poſſint,& ulterius militibus,& duce forti uictualibus, bellicis tormentis, armis, & alijs munitionibus abundent,& die,ac nocte fidis,& aſſiduis excubijs cuſtodiantur, cum ſine his auxiliis,quacunq; fortitudine conſtent, facilè ab hoſtibus capiantur,ut cõtra arces debiles,ſi his præſidijs ualidè muniantur,hoſtium impetibus facilè reſiſtant ; ulterius præterea requiritur,ut arcibus auxiliũ præſtari poſſit,loci qualitate ſic adaptata,aliter expugnatione, uel obſidione in hoſtium manus demum deuenient,unde optimæ illæ arces æſtimantur, quæ mari contiguæ ſint.

Secundo loco,coloniæ aptiſſimę ſunt ad dominium tuendum,& hoſtem procul arcendum,ut Romani fecere, qui initio Principatus ciues Romanos in finibus Imperij locarunt,quibus loca ab hoſtibus ſublata applicabant,& ipſi hoſtes procul à dominio arcebant; ſic tamen, ut non procul à proprio dominio conſtituantur,ut eis ſuccurri poſſit, nec ſint hoſtium prædæ, quæ tamen coloniæ nunc temporis parum in uſu ſunt, ſed tantum arces.

Tertio loco,præſidia militum, quæ in finibus Imperij adſint opportuna ſunt loco coloniarum, ad Imperium

rium tuendum, prout Romani fecere, qui maximos exercitus in ripis Danubij, Rheni, & Eufratis alebāt, ita ut uſque ad ducentum uiginti millia pedites, præter equites aſcenderent, & duas claſſes, unam Rauennæ, alteram Mitenij, ſed quia ſi ſimul habitant facilè tumultuant contra Principem, uel intra ſe, ideò opere pretium eſt eos diſpergere, uel contra hoſtes eos dirigere, ut Turcarum Princeps, qui in Europa ſexaginta millia equites detinet, & totidem in Aſia, inter ſe diuiſos, obſeruat, quibus certas regiones aſſignat, quarum abundantia, & delitiis allēcti, ne illis priuentur, pacificè uiuunt, ut & prodeſt ſi noctu hoſtium aggreſſus fiat, ſic enim id magis eos conturbat, ut dicit Liu. Dec. 1. lib. 5. nu. 24. ut & ubi hoſtes obſidentur in bello iuſto, & eis ſubſidium ferri dignoſcitur, maiori ui ſunt premendi, ut dicit Tacit. lib. 15. Annal. num. 45. ut & plurimum prodeſt ad res augendas ſi loca præcipua, & quę inexpugnabilia habita ſunt, capiantur, ut dicit Tacit. lib. 12. num. 77.

Quarta uia, ſi Princeps permittat fines Imperii, quod amplum ſit, ab habitatoribus deſeri, & agricolturam deſtitui, ſic enim hoſtes abſtinent ab eius ingreſſu, maximè ſi ibi ſiluæ oriantur, quę loco antemuralis ad hoſtium propulſationem exiſtunt.

Quinta via eſt, vt hoſtis præueniatur, vbi bellum ſit iuſtum, in eius regione bellum gerendo, ſic enim ab alienis inuadendis, vt ſua tueatur, abſtinet, vt Romani ſemper fecere, cum potius ſit alios aggredi, quàm aggreſſionem hoſtium expectare, cum aggreſſio non temeraria hoſtes cōfundat, auferat eis fruges, & eos, qui hoſtium regimen iniquo animo ferūt, facilè ad ſe trahit, ſic tamen, vt vires aggredientis ſuperiores ſint, vel ſaltem pares viribus aggreſſi, numero, virtute, vel opportunitate, quòd ſi vires ita validæ non ſint, prudens Princeps, ingreſſus, loca præcipua muniat, vt hoſtis circa ea occupetur, & is interim vires colligere, & tam

pro-

propriaſ,quàm externas gentes cōgregare valeat,vel, vbi bellum eſt iuſtum,contra hoſtes potentem concitet aduerſarium , qui illos à negotio cœpto diuertat , modo eiuſdē præda non fiat,vt euenit Ludouico Mauro,qui vt Aragonenſibus reſiſteret,in poteſtate Gallorum, quorum auxilium poſtularat, deuenit,quod vitabitur ſi arces in eius poteſtate nō cōcedat, nec propriorum militum Ducatum , & præmittat exploratores qui referant quid hoſtes agāt diuerſis in partibus, vt dicit Procop.de bell. Goth.lib.5.nu.36.& nitendū, vt in primis ea loca capiantur, vnde victus copia accipi poſſit, vt dicit Procop.lib.1.belli Goth.nu.29. fortiores milites à tergo ponendo,vbi timor ſubſit aggreſſus hoſtium ex ea parte. Tucid.lib.4 nu.60. cauendo quoq; ne exercitus diuiſus flumina traijciat, ſic enim iacturæ periculum ſubitur , vt dicit Cæſar. lib.1.bell. gall.nu.29.vt & caſtra metienda in fortiori parte. Xenoph.lib.1. Pædiæ Ciri.nu.56. quæ & prudenter ſunt diſſoluenda,ſic vt nulla fuga appareat. Tacitus lib.6. Annal.num.163.

Sexta via,vbi bellum eſt iuſtum,ſi Princeps ſe tueatur occaſione ſeditionum,quæ ſint in exercitu hoſtiū, & vtatur opera Ducum,& procerum qui apud Principem hoſtem authoritate præſtant, vt diſſuadeāt ei expeditionem contra eum cui bellum infertur, vel aliò eum iuſtè diuertant,vel lentè iuſſa exequantur,vel ſaltem conſilia eorum patefaciāt,& eo magis vbi factiones validæ ſint,ſic enim Angliæ Regina bellum ciuile in Flandria fouendo eos pecunijs, & alijs rationibus, quibus ſubditos Regi catholico concitat contra eū , bellum à proprio Regno depulit.

Septima via,vt cum Principibus vicinis hoſti amicitiæ,& collegationes defenſiuæ ineantur, ſic enim timor,ne ſimul vniantur, in cauſa eſt ne contra eorū aliquem arma ſumat , qua ratione Heluetij ita res ſuas tutati ſunt, vt nemo eos aggredi vnquā auſus ſit, vt &

elo-

eloquentia prodeſt, qua Princeps cui bellum infertur, hoſti ſuadet ab eo eſſe deſiſtendum, nec rationem adeſſe cur inferatur, qua ratione Galeatius Vicecomes Philippum Valeſium contra ſe commotum à cœptis diuertit, & ſanctus Leo Attilam vrbem inuadere tentantem.

Poſtquam verò hoſtis iam dominiũ ingreſſus eſt, octaua via eſt, vt illi armis reſiſtatur, ingreſſuũ munitione, & arcium ſubſidio, ac forti exercitu, arte, vel vi, eos ſeparando, vel debiliores reddendo, foueas ducendo, catenis vias implicando, & aliјs rationibus ſupra relatis, vt ſic eius reditus ad ſuos impediatur, vt ait Tacit.lib.12.nu.111. & vbi cũ eo prælium initur, curandum eſt, vt ex ea parte id fiat, vnde ad propria in euentu iacturæ, recurſus haberi poſſit; vt tutũ non eſt hoſtes recedentes in eorum caſtra proſequi, & cautiò adhibẽda dum hoſtes fugiẽtes quis proſequitur, ne in inſidias incidat, vt ait Xenoph.lib.1.Pædiæ Ciri.n.16. & vbi hoſtis eſt victus, in bello iuſto eſt proſequẽdus, ne vires reficiat, v dicit Cæſ.belli ciu.lib.3.nu.148. vt & obſeſſis mora remota auxilia præſtanda ſunt, vt dicit Liu.Dec.1 lib 4.nu 37. ſic tamen, vt exercitus periculo non exponatur. Tac.lib.14.Ann.nu.111.

Nona via eſt, vt hoſtibus omnis opportunitas annonæ, & victualium præcidatur, vel vias vaſtando, vel fruges, vel eas ducendo in loca munita, & amicitias ineũdo cũ Principibus, vnde deferri poſſunt, vt & ſalubre non eſt, vt in agris magnifica ædificia conſtruantur, cũ hoſtes ibi caſtra metiantur, & ſe communiãt, & ciues verentes ne eorum domicilia, & viridaria deſtruãtur, debili manu arma ſumunt, & facilè cum hoſtibus etiã indignè côueniunt, qua ratione opportunum eſſet his ædificijs metam ſtatuere, ne nimia impenſa conſtruerentur.

Decima via eſt via diuerſionis, qua bellum in hoſtis domum defertur, vt propriam deſerat, vnde Ferdinan-

dinandus, vt à Mauris Hiſpanias liberas redderet, Aphricam forti manu aggreſſus eſt, idq; in bello iuſto, proprijs, vel alienis viribus, & opibus fieri vtile eſt.

Vndecima via, vbi potentiæ aduerſarij nulla ratione reſiſti poteſt, eſt vt cum eo conueniatur, & bellum pecunia data cuiuſcũq; ratione, ac vexatio redimatur, prout Ligures, & Florentini ſæpè fecere; quæ ſi non proſunt, prouidum eſt alienæ ſe commendare protectioni, & etiam alterius ſe ſubijcere dominio honeſtis conditionibus, qui validè eum tueri poſſint, potius quàm proprium dominium, & libertatem omnino amittere, ſic enim Capuenſes Romanis ſe dedere, vt à Samnitum ſæuitia liberarentur, Nihil verò vtilius eſt, dum alij bella gerunt, quàm ſe munire, & ſibi conſulere, ne ijs conuenientibus tempeſtas in vicinum reflectatur, prout ſæpè euenit.

SVMMARIVM.

1 *Theſauri Principi ſunt neceſſarij ad Principatum tuendum, & vt iuſtè colligi poſſint.*
2 *Hominum multitudo Principi vtilis eſt, & vt augeatur.*
3 *Principi arma ſunt neceſſaria, & vt paranda.*
4 *Victualia Principi neceſſaria, & vt comparentur.*
5 *Adiumenta alia quæ Principi vtilia.*

De neceſſarijs ad Principatum conſeruandum, & augendum. Cap. III.

VT Princeps dominium intus, & externè tueri valeat, ac etiam ſi iuſtitia patitur, augere, multa eidem adiumenta, præter ſupra enumerata, ſunt neceſſaria, gens ſcilicet multa, & fortis, pecuniæ, victualia, municiones, equi, naues, arma offenſiua, & defenſiua,

ua, in quibus vis Principis conſtat.

1 *Theſauri Principi ſunt neceſſarij ad Principatum tuendum, et vt iuſtè colligi poſſint.*

Theſauri ergo in primis,& pecuniæ numeratæ Principi,vt & ſupra eſt dictum,ſunt neceſſariæ,vt tempore belli poſſit milites conducere, & præſidia munire, ac dominium tueri, cũ pecuniæ ſint nerui Principatus. l.1.§ in cauſa.ff.de quæſtionib.quod probat & Cic.orat.pro lege Manil. Quinct.declam.34. Plut.in Cleomene. Euſtrathius.2.Iliad. Leo Cæſar.nou.52. Iuſtin. nou.149.Demoſth.Olynthiaca 2. ſic tamen, vt in eo finem non ponat, vt theſaura colligat ad ea recondenda, ſic enim tributis ſubditos vexaret, & liberalitatis virtutem omitteret, ſed medium in eo ſeruare debet, vt congreget illa ad dominij defenſionem, & ſine ſubditorum offenſione,quod fiet ſi ex redditibus dominij quicquid colligi poteſt colligat.

Secundò,ſi ab expenſis ſuperfluis abſtineat; redditus verò ex fructibus,vel humana induſtria proueniunt,primo modo id dupliciter fit,vel enim fundi ſunt Principis patrimoniales, vnde Romulus agros vniuerſos in tres partes diſtribuit,quarum prima,cultui diuino,altera Reipublicæ dominio, tertia diuiſa fuit inter ciues,vt dicit Dion.Halic.li.2.& apud Lacedæmones Principibus erant aſſignata prædia pro patrimonio, & ſi militarent, exercitus nutriebantur à ciuitate, vt ait Xenoph.lib.de Republ.Laced. & Ezech.4. quarta pars Principi terræ tribuebatur, & ſic erat ferè apud Aegiptios,vt inquit Diod.Sic.lib.1.c.6 ſic hodie bona habet publica,& etiam proprium patrimonium.l.bene à Zenone. C.de quadr.præſcript. quorum culturæ vt bonus pater familias,iuxta eorum qualitates operã dari curare debet, vt ex eis colligatur quicquid ferre valent,vel tritica ſint, aliáve grana, fœna, vina,ligna, lina,animaliave in eis alãtur,vt ex aquis,piſces,ex ſiluis,feras, & aues, & ex locis ſubterraneis,aurum,argentum, vel alia metalla, iuxta eorũ naturã colligere poſſit,curando,vt & ſubditi agrorum culturæ incum-

bant,

bant, in quorũ fructibus impoſitiones modeſtas, quibus dominium tueatur, iuxta bonorum non perſonarum quantitatem, imponere poterit, curando, vt paludes exſiccentur, ſiluæ inutiles ad culturam redigãtur, & opem ferendo ijs qui huiuſmodi rei operam dant, & aquas ducendo, quibus merces, & fruges ad ciuitates ducantur, & ex regionibus externis comportẽtur, & agri irrigentur, vt & curare debet, vt ex alienis regionibus comportẽtur arbores, & alia ſemina, ex quibus multum lucri percipiatur, experiẽdo an propriæ regioni, diligentia adhibita, aptari poſſint, vt apes, bombices, aromata, vina, & ſimilia, vt ex agris quantum fieri poſſit, colligatur.

Alio modo redditus ex humana induſtria colliguntur, mercatura, artiumve exercitio, ex quibus tributa Princeps colligere poterit, vectigalia deſuper imponendo, modo iuſta, & honeſta ſint, & ſic vt exteri aliquid plus quàm ſubditi perſoluãt, modo exceſſus multus non ſit; ex his artibus aliæ humanæ vitæ ſunt neceſſariæ, aliæ humanæ ſocietati proficuæ, aliæ inſeruiunt pompæ, & ornatui, aliæ delitijs, vel in lanis ſe exerceant, vel in ſericis, vel in ferri materia, vnde arma, & inſtrumenta agriculturæ neceſſaria, ædificijs, nauibus, & huiuſmodi conſtruuntur, vel in ſtatuis, aut picturis, ædificijs, nauibus cõſtruendis, vel alijs rebus conficiendis conſiſtant. Vnde prudens Princeps, qui vult eius dominium diteſcere, eò introducere debet omnis generis artificia, quod fiet ſi ex alienis regionibus artifices conducet, & eorum opera vtetur, eorum curam tenendo, & in artibus præſtantes, præmijs, immunitatibus, & lucris augendo, qui & prohibere debet ne ex eius regione res non fabrefactæ, vt lanæ, ſerica, ligna, metalla, & alia id genus educãtur, ne ſimul cum eis artifices abſcedant, niſi regio aliquibus ex his valdè abundet, nec adſint artifices, qui omnes haſce materias ad artem redigere poſſint, tunc enim ſolutis

vecti-

vectigalibus, cócedi poterit, vt aliqua ex his extrahã-tur, nec inconuenit, vt aliquo caſu Princeps ipſe nego tiationibus operam det: Primò, cum priuatorum facultates aptę non ſunt ad eam negotiationem exercendam, vel ob impenſæ immenſitatem, vel hoſtium inſultus, vnde Salomon quoq; triennio quoquo in Indiam naues mittebat, quæ inde aurum, argentum, ebur, ſimias, & pauones educebant. Secundò, cum negotiatio tam magni momenti ſit, vt priuatus id agẽdo diuitias immodicas, & bono publico noxias, illicitè tamen cõgreget. Tertiò, cum id ob publicum bonũ peragitur, vt ſi tempore inopiæ aliena grana, & annona cætera ab exteris ematur, & ſubditis vendatur.

Præter hos redditus, alia quoq; bona in Principem deuenire poſſunt ex donatione legatis, caducitate, bonorum fiſco addictione, cenſibus, vectigalibus, & tributis, quæ ab exteris ei perſoluantur, ex quorum collectatione ærarium Principis conſtituitur, vbi pecuniæ in vtilitatem Reipublicæ cõſeruentur. l. etiam aureos. ff. de verb. ſign. quod eſt neceſſarium ob varias, quæ contingunt, neceſſitates.

Apud Romanos ærarium ex tributis, & vectigalibus conflabatur, & vectigalia percipiebantur ex mercibus importatis, & exportatis, agris, & paſcuis, vt ait Cic. pro lege Manil. quod ærarium Romani in æde Saturni ſeruabant, Valerio Publicola authore, vt inquit Feſtus, & Macrob. lib. Saturnalium. c. 8. & Iuſti. lib. 43.

Triplex verò aliquando apud Romanos ærarium fuit, primum, quo ciuium tributa, ſociorũ vectigalia, & prædæ Imperatorum ſeruabãtur, quo ſumptus belli ordinarij ſuſtinebantur. Alterum ſanctius, in quo aurum viceſimariũ condebatur, quod ex viceſimis rerũ exigebatur, & ad vltimos caſus populi Romani ſeruabatur, & in æde Saturni cõditum erat, vt dicit Cæſar. lib. 1. de bello ciuil. Tertium in quo ſeruabatur pecunia belli Gallici cauſa, quod à populo collectum non

amo-

amouebatur, niſi bellum Gallicum inſtaret, vt refert Appia. Alex. lib. 2. de bellis ciuil. Poſt hæc Auguſtus ærarium militare cum nouis vectigalibus addidit, vt prompta pecunia ſtipendijs militum ſufficeret, vt dicit Strabo lib. vlt Dio. Caſſ. in Auguſto. qui & theſauros pretioſiores in lateres conflabant, ne furtis paterent, vt ait Plin. lib. 33. c. 3. Perſæ aurum ex Aſia, & Aphricæ parte collectum, & argentum liquefactum in phialas fictiles fundebant, quas, vbi vſus contingebat, frangebant, & ex eis concidebant quantum opus eſſet, vt dicit Herod. in 3. Græci cõmune ærarium in Delo habebant, Macedones in oppido Quinda iuxta Tharſum, Siracuſani in Labdalo caſtro munito, Aſſirii Suſis, Cambyſes in oppido Gaza Paleſtinæ; Deiotarus in Pelo Phrigię, Lyſimachus, Pergami, Babylonij in Zeugma vrbe. Hebręi in Thrace, & Tauro Hiericuntis. erant & theſauri in templo neceſſarij ad vſus cultus diuini, & theſauri Regum Iſrael ad bella neceſſaria. 3. Reg. 7. 14. 4. Reg. 12. 14. & 24. 1. Paral. c. 9. & 26. cum ſeq. Perſæ theſauros in ædibus in monte factis recondebant, vt dicit Strabo. lib. 15.

Hi verò theſauri ex tributis, vel vectigalibus exigi conſueuere. Tributum colligebatur ex cenſu, vel capitibus, vel extra ordinem imperabatur; eſt enim tributum, vt Varro ait, pecunia populo imperata, quę tributim à ſingulis pro ratione cenſus exigebatur, vectigal ex mercibus, portubus, vel contractibus, & perueniebatur ad tributum ęrario bellis exinanito, vbi diuites pro cenſus ratione ſoluebant, pauperes operas contribuebant, & ſępè aliud tributum extraordinariũ imponebatur non ſufficientibus ordinariis Reipublicę prouentibus, quod & alibi fit ob neceſſitates ſuperuenientes, vbi vectigalia noua, & tributa, & cenſus imponuntur; in quo pietas exigitur, vt non exigantur ex his quæ ad victum facilem pertinent, ſed ex alijs quæ minus pauperibus nocere poſſunt, & melius eſt, vt tem-

pore pacis, Princeps paulatim, & moderatè pecunias colligat, & in ęrariũ reponat, quàm tempus belli expectet; & quandoq; prouentus Principis ſumpti ſunt ex prouentu lapicidinarum communium. l. venditor, §. ſi venditor. ff. com. prę d. vel pro ſolo publico, ſi certo ęre conceſſum eſſet, ut priuatus ibi ędificaret. l. 1. §. ſi quis. ff. ne quid in loco publ. Quandoque à poſſeſſoribus agrorum publicorum decimę fructuum exigebantur, Romani enim agros, quos hoſtibus adimebāt, ſi culti erant, ciuibus diuidebant, ſi inculti Italicis hominibus, vel plebi Romanæ locabant, ea conditione, vt qui araſſent decimam frumenti, quintam aliarum frugum partem Reipublicę ſoluerent, vt dicit Appia. Alexan lib. 1. de bellis ciu. & qui pecora maiora, vel minora alerent, certum ſtipendium ſoluerent; ſic ſubditi Pharaonis ob datos ſibi agros quintā partem ſoluebant. Gen. 47. vel agri dabantur colendi certa penſione, vel cum pacto ſteriles ad culturam reducendi, interim certo tempore gratis eos poſſidendo, poſtea cum certa penſione. l. 1. 3. 6. & 7. C. de omni agro.

Tributa etiam indicebantur deuictis nationibus, c. omnis. de cenſib. 3. Reg. 10. 2. Paral. c. 9. & 27. Vnde Poloni olim Imperio ſoluebant, boues centum viginti, auri pondo quinquaginta, ut dicit Bonfin. lib. 2. decad. 2. & idem Boemi, vt inquit Aeneas Siluius, in Boemia, & alijs tributum etiam quandoque indictum per jugera agrorum poſſeſſorum.

Cenſus, eſt inſtitutus à Seruio Tullio, quo non viritim, ſed pro modo facultatum, ſoluebatur, vt dicit Dioniſ. Halic. in 4. & Liu. in 1. quod & Athenienſes ſeruarunt, ut dicit Demoſth. in orat. de muneribus, & ſtatutum erat, ut agri in cenſum deferrentur, cum eorũ nomine, uicinorum, numero iugerũ, &c. l. 4. ff. de cenſib. pœna publicationis bonorũ inflicta ſæpè his qui nollent bona ſua æſtimari, uel mala fide minoris, quàm ualerent, æſtimari paterentur, ut dicit Liuius, aliquæ

tamen perſonę, & res erant exceptę pro quibus tributum non ſoluebatur. l. 1. & 3. §. fi. l. 6. 7. & 8. ff. de cẽſib.

Capitationes etiam vel tributa ratione capitũ, quãdoque ſoluta ſunt, & exigebantur à ſingulis perſonis per capita, donec exempti ſunt ciues Romani, & ciues Oriẽtalium prouinciarum. l. vnica. C. de capit. ciuib. exim. lib. 11. quandoq; in binis, vel ternis viris, & quaternis mulieribus vna capitatio continebatur, & ab hoc etiam eximebatur plebs ruſticana. l. 1. ne ruſticani ad vllum obſequium deuo. lib. 11. in Siria à duodecimo anno fœminæ, maſculi à quatuordecim ad ſexagintaquinque capitationes ſoluebant, ante & poſt immunes erant. l. ætatem. ff. de cenſib. & id orphanis, & viduis quandoq; eſt remiſſum. Plut. in Valerio Publicola. Quandoque in Græcia tributum eſt exactum à mendicis, meretricibus, ſeruis, libertis, etiam pro iumentis, fimo; homine nummum argenteum ſoluente, & idem pro equo, mulo, & boue, pro aſino, & cane, obolos ſex, quod tributum Anaſtaſius decorus Imperator ob magnos eiulatus ſuſtulit. Cedrenus, & Euagrius lib. 3. cap. 39.

Cenſus tamen ratio, vt pro modo patrimonij tributa ſoluantur, iuſtior eſt, & ſeruata à tempore Seruij Tullij, vt quiſque deferret nomen ſuum, vxoris, liberorum, ſeruorum, cum ætate omniũ, & regione quàm habitabat, & æſtimatione fortunarum ſuarum. Dioniſ. lib. 4. & hic cẽſus etiam apud Hebræos erat in vſu, & deferebantur in eum omnes. Num. 1. 3. & 26. Exodi 13. 30. 1. Paral. 9. 2. Paral. 24. 4. Reg. 12. & Dauid punitus fuit nõ ob deſcriptionem factam, ſed fortè quia non ſecundùm legem Dei facta fuerat. lib. 1. c. 21. Paral. vt dicit Toloſ. de Republ. lib. 3. c. 5. Tributa inde erant pecunia populo imperata, qua quiſque ſoluebat pro ratione cenſus, vectigal verò ſoluebatur ex venditione, vel portu, vel circumuectione rerum.

Alij alijs modis præter vectigalium, & cenſuum,

viam, pecunias exegere, vnde Gnæus Manlius Conſul vicefimam exigebat ab iis qui manumitterentur, vt dicit Liu. lib. 8. Seuerus inſtituit vectigal artificum. Herodia. lib. 3. Caligula in edulijs, litibus, iudicijs, lenocinijs, meretricibus, & etiam matrimonijs quadrageſimam partem iniquæ æſtimationis exigebat. Suet. in eo. c. 40. qui modi illiciti ſunt. Quandoque pro nobilitate obtinenda pecuniæ exactæ, quod tolerabile eſt, vt apud Venetos quandoq; in neceſſitatibus Reipublicæ eſt actum. Sabell. lib. 6. & 7. dec. 2. Piſiſtratus Tirannus Atheniéſium omnium rerum decimas exigebat, vt ait Plut. in eius vita. & alij alijs modis indebitis, vt plurimum, æraria ampliarunt, de quibus latè agit, eos referendo Toloſ. lib. 3. de Repub. c. 6. quos omitto, ne malè agentium exempla adducam, vt & à clericis non licet ſine licentia ſummi Pontificis aliquid exigere. c. non minus. de immun. eccl. c. aduerſus. eo. tit. cap. 1. de immu. eccl. in 6. c. quanquam. eod. in 6. & per tot. eod. clem. fi. de cenſib. à quo etiam Druidæ in Gallia erant exempti, & Sacerdotes Aegyptiorum, vt ait Iulius Cæſar. lib. 6. commen. de bel. Gal. Diod. Sic. lib. 1. Bibliot. cap. 6. quod & apud Aſſirios ſeruatur, vt ſacri viri tributa non ſoluerent. 1. Eſdræ cap. 7. & pluribus probat Toloſ. d. lib 3. c. 7. de qua re latè dixi tract. de Clericis.

Quæ vt ſufficiant Principi alendo, & dominio tuendo, ac iuſtitiæ adminiſtrandæ, abſtinere debet Princeps iuſtus, & prudens à ſuperfluis impenſis, quæ nil proſint publico bono, nec dñij tutamini, aut Principi non afferunt debitam exiſtimationē, vt & à donis immodicis, vel in non meritos erogatis eſt abſtinendū, & quod ſumptibꝰ neceſſarijs actis ſupereſt in theſauros recondendum, vel potius mutuo dandū egenis, & mercatoribus, cautione recepta, ſic enim pecuniæ in mercimonijs applicatæ lucrum afferunt, & bono publico, ac Principi proficiūt, vt Conſtantinus Imperator ſeruabat; vt & à bonis eccleſiārum omnino eſt abſtinendum,

dum,& exactiones,& tributa non imponendá, niſi ad Principatum ſeruandũ,& publicis neceſſitatibus ſuſtinendis,nõ vltra,vt iuſtè id fiat,arbitrio prudẽtis boni.

Secundum inſtrumentum,quod Principi proficuũ eſt ad dominium tutandum, & etiam augendum, eſt gentis multitudo, & fortitudo, cum pauci ſemel victi, omnia vno ictu amittant cũ Principatu,vt olim Spartanis,& Thebanis euenit; & contra Romani gentium multitudine, & virtute orbis magnam partem ſibi ſubegere, nec vno exercitu amiſſo animo deſpondebãt, ſed vires magis augebant,vnde & in Punicis bellis po titi ſunt victoria, tametſi plures ex ijs in prælijs quàm hoſtium interierint;& idem hodie Turcæ agunt, præterquam vbi gentis eſt copia, tributa quoque augentur, & ita Princeps ditatur, tum quia terra optimè colitur, tum mercaturæ, & artes magis exercentur, vt in Italia, & Gallia ob habitatorum frequentiam contingit; Augetur verò gens ſi incolæ nolentes continere, ineant coniugia, vnde Licurgus legem tulit, vt qui vxore careret, à publicis ſpectaculis arceretur, & Philippus ſecundus Rex Macedonum, cum contra Romanos bellum indiceret, iuſſit omnes vxores ducere, vt filios procrearent. Secunda via eſt, ſi filij rectè educentur, & nutriantur, cum alioqui parum conducat filios procreari, niſi aptè nutriantur, cum facilè alioqui intereant, vnde in regionibus Chriſtianorum maior eſt gentis multitudo, licet multi Deo voueant caſtitatem, quàm apud Turcas, vbi quiſque plures ſuſcipit vxores, cum ob id difficilè ſit tot filios educare, & ob eorum multitudinem, fame, peſte, vel immunditia intereant,vt contra apud Chriſtianos ob vnitatem vxorum diligentius educantur, nec deſunt xenodochia,vbi pauperum filij,vel ignoto parente nati alantur. Tertia via gentes augendi, eſt ſi coloniæ conſtituantur,quo incolæ quibus regionis victus,& redditus nõ ſufficiũt, transferantur in regione

2 Hominum multitudo Principi vtilis eſt, & vt augeatur.

ampla, & gentibus deſtituta quam incolant, illis appli cata, in qua coniugio iuncti multiplicent, quæ tamen non nimis longè à dominio ſunt cõſtituendæ, vt opem illi ferre valeant, & quoſque immunitatibus, & agris tributis, ac honoribus inuitando, ad regiones, maximè vbi noua ciuitas conſtituitur, habitandas. Tertiò, gens augetur, ſi populi iuſtè victi proprio dominio aggregentur, vel cum ijs amicitiæ, & vincula ineantur. Quartò, ſi milites externi, maximè virtute præſtantes ad propriam militiam ſtipendijs amplis illis tributis, redigantur.

Sed quia gentis ſola multitudo ſatis nõ eſt ad tuendum Imperium, niſi armorum exercitio vtiles tãtum ſeligantur, inutilibus alijs exercitijs applicatis, ideò prudens Princeps iudicio præſtare debet in militibus eligendis, & exercendis, modo quo dicã tract. de Militibus, vtendo opera ſubditorum naturalium potius, q̃ externorum, niſi aliud ratio ſuadeat, cum boni Principis ſit vti opera ciuium, & ab eis defendi, vt pater à filijs, tum quòd ipſis nõn ſolum pro Principis, ſed pro rerum ſuarũ incolumitate res ſit, maximè ſi nobiles, vel diuites ſint, cum exteri facilè venales ſint, ex quibus ſubditis ij eligantur, qui corpore, & animo validi ſint, apti frigus, & calorem, famem, ſitim, & vigiliam ſuſtinere, curſu, & ſaltu veloces, audaces ad muros aſcendendos, flumina tranãnda, ſingularia certamina hoſtium ſubire, ſi bono publico expediat, tormentorum ictus, & ignis furorem non formidare, nec ea pericula, vbi de morte certatur, vnde Deut. 20. dicitur, quis eſt homo formidoloſus, & corde pauido? Vadat, & reuertatur in domum ſuam, ne pauere faciat corda fratrum ſuorum, ſicut ipſe timore perterritus eſt; qui ætate etiam robuſta ſint à vigeſimo ad ſexageſimum annum, & alijs præditi ſint, de quibus loco cit. dicam, qui etiã multis victorijs potiti ſint, vnde terrori ſunt, reiectis nouis militibus, & negligentibus, vt dicit Liuius

huius Dec.1.lib.5.nu.10. & Dec.3.lib 8.nu.1. vt & periculoſum eſt milites exteros, vt ſupra, mercenarios adhibere, vt ait Polib.lib.1.nu.3. quibus & ſtipendia promiſſa, mora omiſſa perſolui debent, ne tumultus concitent. Liu.Dec.3.lib.8.num.8.

Hi verò ſic electi in arte militari ſollicitè ſunt inſtruendi, & ſic in acies diſtingui vt diſſipari non valeant, vt apud Romanos Legio erat, quæ Principibus, haſtatis, & triarijs conſtabat, vbi ſi haſtati depellebantur, ad Principes accedebant, & hi ad triarios, ita vt qui hos ſuperare vellet, tria prælia obtinere illi opus eſſet; ita vt acies illa potior exiſtimetur, quæ agilior ſit, & potiori ordine conſtet, quæ præualet virtuti militum. Vtile quoque eſt milites à laribus proprijs remouere, ſic enim cum ſe videant inter hoſtes conſtitutos, & coactos, vt dimicent, animos arripiunt, & conſtanter præliantur, vt contra perniciosum eſt ciuitates à propriis ciuibus defendi, cum timor, quem ex filiorũ, vel vxorum amore concipiunt, animo eos deſpondere ſæpenumero faciat. Curandũ præterea, vt milites iuxta militarem diſciplinam ſe habeãt, modo quo dicam tract.cit. & præſertim, vt nemo ſeruum equumve habeat, qui mobiles res conducat, cum huiuſmodi iumenta exercitui noxia ſint, vt & nimiæ delitiæ, ita vt in exercitu nil præter victualia vendatur, vt & prohibendi ſunt à præda, & direptione in amicorum regione, & ne otio, & ludis vacent, ſed ſaltu certent, curſu, armoruinve exercitio; præmia quoque valdè proficua ſunt ad animos militum augẽdos, & honor, ita vt fortiter defunctis ſtatuæ erigantur, & orationes funebres in eorum commendatione recitentur, vt Alexander, Romani, & Græci faciebant, vt & viuentibus ſtatuas erigi vtile eſt, vt eorũ memoria poſteritati literis commendetur, quibus accedere debẽt dona pecuniarum, torquium aurearum, victualium, ſtipendiorum augmenta, & ad gradum ſuperiorem promotio. Nec mi-

nus quoque pœna ad milites ab illicitis deterrendos, eſt adhibenda ad diſciplinæ militaris conſeruationẽ, iuxta ea quę de hac re loco cit. dicã, ſic tamen, vt ad eã niſi neceſſitate cogẽte deueniatur, modo ibi expoſito. Aemulatio quoq; proficua eſt ad animum militibus augendum, cum æmulatio virtutis fomentum ſit, ob quod eam Licurgus in Rempublicam introduxit, & Romani in exercitibus eandem introduxere, variarſi gentium opera vtẽtes, vnde altera alteram virtute excedere cupiens, mira opera gerebat. Proficuum præterea eſt ſi milites laboribus aſſuefiant, & ex improuiſo grauia eis mandentur, vt ita ad obedientiam, & celerem rerum executionem ſint prompti, vt & quandoque prodeſt milites in anguſtias dimicandi redigere, vt Annibal fecit, penos in mediam Italiam ducendo, ſic enim viriliter decertãt, nullum ſibi, niſi in virtute, perfugium adeſſe cernentes, vt & prodeſt milites iuramento ad ſtrenuè officium gerendum adigere, & quandoque ſtratagematibus in bello iuſto vti: Sic ergo milites ſelecti, & in diſciplina militari inſtructi, pedeſtri, & equeſtri, ac etiam maritimæ militiæ ſunt applicandi, inter quas tamen terreſtris pugna præſtat maritimæ, & abſolutè loquendo vtiliores pedites, q̃ equites ſunt, qui tamen adhibendi ſunt ob vtilitates quas afferunt, & claſſes maritimæ ad dominium tutandum, & ampliandum.

Dux verò ſtrenuus in primis requiritur, qui gentibus ducatum præſtet, qui prudentia, audacia, exemplo, experientia, alacritate, ſolertia, fortitudine præſtet, & alia obſeruet, de quibus latè d. tract. cit. peregi.

3 Tertium inſtrumẽtum, quod Principi neceſſarium eſt ad dominium tutandum, & etiam augendum, eſt armorum copia, & præſtantia, tam ad offenſionem, quàm defenſionem, ſine quibus cætera nil proſunt, in primis verò neceſſaria ſunt arma militem tuentia, ne ijs carens in conflictibus ſe tueri non valens in fuga

Principi arma ſunt neceſſaria, & vt paranda.

ſpem locet, quæ ſint bonæ temperaturæ, vt tormentis reſiſtant,& leues,quo milites ad res agendas ſint expediti, ac perſonæ bene aptatæ; quæ verò offendunt, eo meliores ſunt,quo prǣſtantioris ſunt temperaturæ,leuiores,& quæ à longe magis lædunt, vnde haſtę,& enſes longe alijs probantur, vt Liuius,Homerus, & alij conſentiunt, ſic tamen, vt arma, auro, & argento ornata ducibus tantum,& veteranis concedantur, Inter arma verò etiam equi connumerantur,qui copioſi eſſe debent,fortes, & agiles; vt & nauium, ac aliornm inſtrumentorum militarium copia adeſſe debet.

Quartum inſtrumentum ad bella gerenda neceſſarium, & dominium tuendum, eſt vt victualium copia adſit,qua militibus,& equis victus ſufficiens ſuppeditari poſſit, ſine quo omnes expeditiones fruſtaneę eſſent, quę vt adſint, curandum, vt regio rectè colatur, & copia annonę aliundè, vbi abundat, afferatur, modis ſupra expoſitis. *4 Victualia Principi ſunt neceſſaria, et vt cõparẽtur.*

Alia pręterea adiumenta requiruntur ad dominiũ tuendum, & augendum, in primis, vt cauſa iuſta foueatur,& ad diuinum auxilium confugiatur,qui Victorias concedit,& Regna donat,& aufert,vt Conſtãtinus Magnus, & Theodoſij Imperatores ſeruabant. Secundò,ad dominium conducit augendum, ſi noua dominia à propriis dominis iuſto pretio, & legitimè emantur,vel ſi coniugia cũ Principibus externis contrahantur,vnde ſucceſſiones deuenire valent; aut ſi cũ ijs amicitiæ, & vincula in cauſa eorum iuſta ineantur, quos iuuando ad ſua iuſtè recuperanda, aliquid ab ipſis in pręmium laboris,& periculi ſuſcepti expectare legitimè licet, quo pacto Romani Imperium mirum in modum auxere; magis verò id licebit ſi Chriſtiani Principes aduerſus Turcarum Tirannum vniantur,ad res ſuas recuperandas,& Dei nomen ampliandum, & Hieroſolymæ regionem ab eius manu eripiendam. *5 Adiumenta alia q̃ Principi vtilia.*

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Bella quibus conſideratis à Principe ſuſcipienda, vel non.*
2 *Ad Bellum gerendum, quæ præparanda.*
3 *Milites quales eligendi, & vt exercendi, & ſufficiẽdi.*
4 *Bellum qualiter ſit indicendum.*
5 *Princeps an adeſſe bello debeat, & vt ſe gerere debeat circa victoriam, cladem, vel pacem.*

De ratione bella gerendi. Cap. IIII.

1 Bella quibus conſideratis à Principe ſuſcipienda, vel nõ.

1 INTER præcipuas curas, quæ Principem angunt, ſumma illa eſt in qua de bello agendo petagitur, cum ibi de ſumma rerum agatur, ideò de hac re aliqua ſunt dicenda, licet meæ intentionis nõ ſit præcepta militaria tradere, munus hoc præclaris ducibus relinquens, attamen ne rem tanti momenti tacitus pertranſeam, aliqua tantum præcipua tangam, quæ par eſt, vt Princeps obſeruet.

Qui primò obſeruet, ne paſſione motus, bellum aliquod iniuſtum ſuſcipiat, modo quo dixi lib. 1. cap. 5. ſic enim & Romani nullum bellum, niſi iuſtum gerebant, vt ait Halicar. lib. 2. antiquit. Rom. & diu in ſenatu prius de eius iuſtitia tractabatur, vt inquit Cic. lib. 1. offic. quod in bello Samnitum; & Campanorum, & tertio Punico ſeruarunt, vt loco cit. ait Halicarn. & Flor. lib. 49. apud quos erat officium fęcialium, quorum ſumma apud Romanos authoritas fuit, quorum munus erat operam dare, ne bellum iniuſtum moueretur, & illis vetantibus, vel non probãtibus, Conſuli, Senatui, vel populo in hoſtes ire non licebat, vt ibi dicit Halic. qui & curabant, vt ſeruarentur conditiones

fœderis,

fœderis,cum in ciuitate bene conſtituta iura belli ſint cuſtodienda, vt ait Cic. 1. offic. in quo ſuſcipiendo, gerendo, & deponendo plurimum valet ius, & fides, vt idem dicit lib. 2. de Legib. vnde Romani pacem faciebant, vel diſſoluebant ex iure fœciali, quod erat. Belli, pacis, fœderum, induciarum, oratorum, fœciales iudices ſunto; & ſine Senatus, populi, & fœcialium authoritate nil ſanciri poterat, nec ſine ſolemni cœremonia, nec ante geri poterat bellum, quàm indiceretur, quod certa formula indicebatur, de qua Liu. lib. 1. Gellius lib. 16. cap. 4. Halic. d. lib. 2.

Secũdò, cauere debet à temeritate in bello, & prælio ineundo, cum magna res ſit, & omne bellum facilè ſumatur, & ægerrimè deſinatur, cum in ipſius poteſtate finis eius ſitus non ſit, vt ait Sallust. in Iug. & dulce ſit bellum inexpertis, expertis ſecus, vt dicit Vegetius lib. 3. c. 14. de re milit. & Plato. lib. 12. de Legib. & Pindarus. Vnde & in bello quicquid præter opinionẽ euenire poteſt initio eſt conſiderandum, & propriæ intuẽdæ vires, vt dicit Liu. lib. 30. & Sallu. loco cit. nec vnquam ꝯfidendum, cum belli exitus incertus ſit, & proinde certa pro incertis non mutanda, vt idem ait li. 9. Conſiderando, quòd tũc agri deſeritur cultura, & ſanguis hominum effunditur, vt inquit Virg. 1. Georg. & ærarium exhauritur, vt dicit Tac. lib. 1. hiſt. quæ miſerabilia ſunt, & Princeps ſe obijcit calumnijs, cũ damna omnia ei obijciantur, proſpera ſibi aſcribantur, vt inquit Tucid. in 5 & Tac. in Agric. & alia multa mala eueniunt, ob quæ, & bella iuſta ſunt deteſtanda, vt inquit ſanctus Aug. lib. 19. ciuit. c. 7. & Sen. ep. 89. & quæ illa accendunt moderanda, vt nobilitas, quæ neſcit in pace viuere ob animi magnitudinem, vel tumorẽ perſæpè, vt ait Tac. lib. 11. Ann. vel animi ferocitas, vt inquit Tucid. in 1. & quandoque peregrini, & exules id ſuadentes, vt dicit Tac. lib. 3. hiſt. qui refellendi ſunt, cum vno ictu omnia concidant, vt idem ait lib. 1. hiſt.

Vnde

Vnde ad bellum ſine magna neceſſitate non eſt deueniendum, niſi vbi diſceptando ius ſuum conſequi non licet, ſic enim ad vim confugere fas eſt, ſed ſine cupiditate, & impatiẽtia quieſcendum, vt dicit Plin. in Paneg. cũ ibi opus ſit perire, vel quod apud bonos equè miſerum eſt, occidere, vt ait Tac. lib. 1. hiſt. Vnde Scipio dicebat, Imperatorem, vt medicum, vltimo loco, ad malum curandum, ferrum adhibere debere, vt dicit Plut. in apophteg. vt ita bellum ſuſcipiatur, vt ſine iniuria in pace viuatur. cap. noli. 23. q. 1. dum enim in pace viuere licet, non debet bellum ſumi ob innumera mala bello prodeuntia, vnde paci quæ nil ſit habitura inſidiarum, vel turpitudinis, ſemper eſt conſulendum, cum bello vigente, nil charum, & iocundum exiſtat, vt dicit Cic. 1. offic. & Phil. 13. vnde Auguſtus omnia bella eſt execratus, dicens, iactantis ingenij eſſe ob lauream coronam, in diſcrimen per incertos euentus, ſecuritatem ciuium præcipitare, vt nec bellum gerendum, niſi maior ſpes ſit emolumenti, cum tanto Imperium ſit maius quò firmius, vnde conſultum non eſt, vt inopes bella inferant, prius enim omnia experiri, quàm armis certare ſapientẽ decet; vnde Lacedæmones ante congreſſum Amori, & Muſis ſacra faciebant, Clementiæ, & amicitiæ, non Marti; ſatius ducentes amore pacem incruentam hoſtium ſibi cõciliare, quàm prælij ſubire aleam; ſic tamẽ, vt bellum paci turpi, vel fictæ præponatur. Et ideò antequam bellum ſuſcipiatur, conſuli prius debet an id expediat, vel liceat, & an cauſæ iuſtæ ſint, & vires adſint ad vincendum, cũ bellum prius ſit apparandum, quàm exercẽdum, vt dicit Quinct. lib. 12. inſtit. orat. & Veget. lib. 3. c. 5. an adſit pecunia, cum nullus locus ita munitus ſit, qui capi nõ poſſit, ſi aſellus auro onuſtus illuc ingredi poſſit, modo id iuſtè fieri poſſit, vt dicebat Philippus Macedo, teſte Cic. lib. 1. ad Attic. ep. 12. & act. 7. in Verrem. an adſint milites, & alia de quibus ſupra.

Vbi

Vbi verò neceſſitas cogit bellum ſuſcipere, Deus rogandus, vt ſucceſſus ſecundet, vt faciebat Carolus Magnus, vt habetur in eius Annal. & Iſraelitæ. Iudic. 20. 1. Reg. 13. & 14. & Conſtantinus Magnus vtens ſigno Crucis pro vexillo, & Tabernaculum habebat, in quo diuina miſteria in caſtris fiebant; tum conſideret, vt ſupra, Princeps, apparatum, vires, & conſilia: Apparatum, ſcilicet res neceſſarias ad vſum belli, ſcilicet pecunia, commeatus, arma, diu enim eſt apparandum bellum, vt vincatur celerius, & maximè pecunia, ſine qua bellum progredi nequit, vt ait Tucid. lib. 2. cum non ſolùm in armis, ſed & expenſis maximè conſiſtat. Tum annona eſt curanda, ſine qua nedum vincere, ſed nec viuere licet: vt dicit Veget. lib. 3. c. 26. quæ ante omnia parari ideò debent, vt ibi dicit c. 3. idq; ad vſum militum in caſtris, & eorum, qui caſtra tuentur, vt aduerſus moras obſidionis firmentur, vt ait Tacit. in Agric. prouidendo de aceto, tritico, laridq, hordeo, fœno, paleis, & huiuſmodi, vt olim faciebant Romani, qui illa per totum annum parabant, cum ieiunus exercitus diſciplinam ſeruare non poſſit, vt ait Caſſiod. 4. Varr. cap. 13. Arma quoque neceſſaria ſunt, ita vt Princeps habeat armamentum, in quo arma adſint, ad vſum peditum, & equitum, tormenta, machinæ, puluis, naues, & inſtrumenta nautica, ſi regio maritima ſit, cũ iſta ægrè parentur, & nemo prouocare audeat, vel iniuriam facere illi regno, vel populo, quem nouit promptum ad vindicãdum, & vulgò dicatur, qui deſiderat pacem, præparet bellum; & non ſolùm arma requiruntur, ſed milites armati, & Duces, pedites, & equites, qui omnes ſunt neceſſarij, vt dicit Tac. lib. 1. hiſt. & in pugna plus equites valent, vt ait Polib. lib. 3. ſic tamẽ, vt ſit maior numerus peditum ad oppugnandũ, & expugnandum, & in locis impeditis, vt inquit Vegetius lib. 2. c. 2. & Ariſt. lib. 4. Polit. c. 13. & ita, vt ſint bene ordinati, cum equites citò pareãt, citò cedant victoriæ, vt

2 *Ad Bellũ gerendum quæ peragenda.*

3 *Milites quales eligendi, et vt exercendi, & ſufficiẽdi.*

vt ait Tacit. de morib. Germ. & lib. 3. hiſt. Veget. lib. 3. cap. 2. vbi tamen bona, & compoſita ſit militia, peditũ prævalet, apud barbaros contra; ſic tamen, vt equites, & pedites virtute præſtent, aliàs multitudo ignaua, & imperita, non vires habet, ſed pondus, & eſt magis impedimento, quàm beneficio, vt dicit Sen. 6. de benef. c. 31. Liu. lib. 9. manibus enim opus eſt non multis nominibus in bello, & virtus, non multitudo eſt quæ prodeſt. Syneſ. ep. 79. Veget. lib. 1. c. 8. & in multis legionibus pauci ſunt, qui prælia vincunt, vt dicit Tac. lib. 14. Ann. boni verò, & fortes milites fiunt, Delectu, & Diſciplina; Delectu, vt primò eligantur, non emantur pecunia tantum propoſita, vt idem ait lib. 1. Ann. & Liu. lib. 21. qui, vt plurimum ſunt purgamenta vrbium ſuarum, vt inquit Curt. lib. 9. ob egeſtatẽ peccantes, vt ait Tac. lib. 3. Ann. aſſueti latrocinijs, & bellorum inſolentes, & pede fugaces, vt dicit Aegeſipp. lib. 4. c. 4. magni ſemper hoſtes faciendo, etiã, ſi debiles videantur, vt dicit Tucid. lib. 6. n. 71. vt hoſtium victoriæ etiam cæladæ ſunt, vt ait Liu. Dec. 3. lib. 6. n. 26. Quò ad diſciplinam, vt in ijs non ſit petulantia, vel ebrietas, deſidia, hoſpitum oppreſſio, linguæ exultatio, vt dicit Cic. lib. 5. de Republ. & Tacit. lib. 2. 3. & 4. hiſt. Curt. lib. 7. & mox galerati fiunt lepores, vt ait Home. Iliad. 1. Vnde quò ad Delectum, Domeſtici magis, q̃ exteri ſunt eligendi, qui armis ſint idonei; infidi enim ſæpè exteri ſunt, & venales, vbi maior merces proponitur, vt dicit Tac. lib. 3. hiſt. & rectu difficiles, impatientes, quibus iubeatur. & maximè, vbi de ſummo diſcrimine agitur, vt idem ait lib. 1. & 3. hiſt. & 4. Annal. ſeditioſi, & ſæpe fugiũt in ipſa pugna, vt idẽ dicit lib. 1. Ann. cum nec fide, nec affectu teneantur, vt idem ait in Agric. vt proinde nolint pro alijs ſanguinem fundere, ſoliti præterea vrere, rapere, & vaſtare terrã quam à populationibus vindicare debebant, vt dicit Tacit. lib. 2. hiſt. Curt. lib. 3. & ærarij hirundines, vt ait Cic.

ad

ad Attic. Domeſticus verò fidem colit, & Principi obedit, vt ait Curt. lib. 1. acer in acie, & in prima fronte concurrens, ne Imperatoris ſui ſigna vertantur, vt ait Sen. 1. de clem. cum plerique valdè Reges ſuos venerentur, vt dicit Curt. lib. 10. Modeſtior eſt etiam, & reueretur loca, ac ſedes patrias, vt ait Tac. li. 2. hiſt. ideò prius deligendi, vt dicit Curt. lib. 10. exteros tamen non ſpernendo, ſi maior vis, & neceſſitas id cogat, vt ait Tac. li. 6. Ann. ſic tamen, vt vires, & robur exercitus è domeſticis ſint, nec corpus exteri faciant, ſed membrum, vt dicit Liu. lib. 25. & alia circa hæc obſeruãdo, quæ habentur in tract. de Militib. cap. 1. ad fi. cum ſeq. Qui etiam habere debet milites ordinarios, qui velut ex arte militãt, & aſſiduè in hoc munere exercentur, vt dicit Veget. lib. 1. c. 1. & ſint velut inuicta quædam acies, in pace decus, & in bello præſidium, vt ait Tac. de morib. Germ. qui tamen non multi ſint, nec ſemper vna, ne res nouas moliãtur, vt ſcilicet in mediocri Imperio vna legio ſatis ſit, cum tribus alis equitũ, in maiori maior numerus ſit, maximè equitum, cum pedites è ſubſidiarijs expleri poſſint, qui ſubſidiarij etiam præ manibus ſemper habendi, vel vt ordinarijs iungantur, vel in præſidia oppidorum diſtribuantur, vt ait Tac. loco cit. & etiam extra tempus belli res agant, vt dicit Tac. lib. 1. hiſt. & Sall. ad Cæſ. & facilè obediunt Ducibus, vt idẽ dicit lib. 2. hiſt. & minus impendij eſt erudire ſuos, quàm mercede alienos conducere, vt dicit Veget. lib. 1. c. 28. & ad manum ſemper habentur, & ſic vt Princeps ſemper nouos milites ſufficiat, cum morbo, fuga, miſſione, numerus minuatur, & niſi reficiatur, exercitus exhauriatur, vt dicit Veget. lib. 3. c. 3. mandando negotium eligendi militis magnis viris, & & magna cũ diligentia, vt idem dicit lib. 1. bellum verò inferri non debet priuſquam indicatur, vt ſi componi poteſt, ab eo abſtineatur. Num. 20. & 21. Iudic. c. 11. Deut. 20. ſaltem ex pietate; vt & rebus Deo ſacris par-

cen-

cendum.l.ſacra.§.illud.ff.de rerum diu.vt & non licet ſtuprum,vel adulterium in hoſtes committere.Feli.in c.quæ in eccleſiarum.nu.16.de conſtit. & captiuis parcendum, ac ſe dedentibus, & pacta cum hoſte ſeruanda.l.5.§.fi.de pactis.c.noli.§.hoc.23.q.1. Ambr.lib.3. offic.c.10.23.q.4.& legati hoſtium non violandi. Cic. act.7.in Verrem.l.ſi quis.ff.de legat. & induciæ factæ ſeruandæ. Ioſue cap.9. quas iuramento firmari expedit.Liuius lib.1.

4 *Bellũ qualiter ſit indicendum.* Is etiam præſentiam ſuam non debet bello exhibere, cum dubius ſit belli euẽtus, & in milite unius ſors ſit, in Imperatore periculum omnium,ut dicit Tacit. lib.2.hiſt. & Aegeſip.lib.5.cap.30. niſi ſtatus Imperij, uel ſalus prouinciarum in diſcrimine ſtet, quia tunc expedit,ut ſtet in acie,ut idem ait lib.4.hiſt.quia præſentia ſua,robur, & uires inſpirat militi, & omnia rectius aguntur, minora uerò bella minoribus ducibus deleganda,ut ibi dicit,& 3.Ann.nec pugnãdum ſignis collatis, niſi neceſſitate cogente, uel data opportuna occaſione,cum ibi de ſumma rerum agatur,ex ſententia Pauli Æmilij, teſte Gellio.lib.13.c.3. & ob id laudantur duces,qui cunctando hoſtes fatigant,& ſic uincunt,ut Fabius Maximus,qui ſic res Romanorum reſtituit,ut dicit Liu.lib.22. & contra temeritas,ut ſtulta eſt,ſic etiam infœlix.Liu.ibi.& Polib.in 3.tunc uerò fortiter dimicando,proponendo generosè uincere, uel pro bono mori.

Quòd ſi uictoriam Princeps cõſequitur bello, Deo gratias agat,nec inde ſuperbiat, & ſciat ea uti,ne ex victore, fiat uictus, ut ſæpè contingit, & ob id ante eam conſummatam non ſinat prædam fieri.Iudic.20.2.Paralip.c.14. Et poſt uictoriam miſericorditer ſe habendum in uictos , ut pluribus probat Toloſ. de Republ. lib.11.cap. 13.& Cic.1.offic.unde parcendum eſt multitudini,& ij qui in Imperatoris fidem confugiunt, recipiendi,etiam ſi aries murum percuſſerit,ut ibi dicit: & au-

& authores tantum turbationum puniendi, putando hoſtes eos qui contendunt, victos verò homines. Cic. ad Herenn.lib.4. vt nec vrbes temerè euertendæ, vel diripiendæ, niſi primum neceſſe ſit ad ponendas res ſuas in tuto; ſecundum, ad animandos milites, & hoſtes terrendos, ſic tamen, vt parcatur pueris, mulieribus, religioſis, &c. vt ſupra eſt dictum, vnde & Marcus Marcellus antequam Siracuſas prædæ hoſtiū daret, fleuit, & edixit, ne quis corpus liberum læderet, vt refert Aug.lib.1.ciuit.c.6.& Cæſar dicebat, nil ſibi gratius eſſe, quàm multitudini parcere, vt dicit Plutar. in apophteg.cum aliàs non tam aliena, quàm ſua vaſtentur, niſi Reipublicæ bonum aliud poſtulet, ac neceſſitas; & iuſtitia accedat; & ſic etiā vt Princeps victoria non inſoleſcat, ſed illa vti ſciat ad Reipublicæ bonum, ne victus quamprimum vires reficiat, vt ait Cic.lib.1. offic.l. bello.ff.de excuſat.tutor. Vt & ante indictum bellum, iuſtam cauſam fouens, tenetur ex iuſtitia debitam ſatisfactionem ſibi oblatam acceptare, & à bello ceſſare; vt ceſſare quoque debet à bello ſi poſt examinatam cauſam belli dubitet de eius iuſtitia ex parte ſui, ſi tamen poſſidet, & cauſa examinata nil ſibi occurrit contra poſſeſſionem, poteſt in ea perſeuerare: vt dicit Victor. in 6. relect. & Caiet. in verbo, Bellum, in ſummula.

Ex quibus ſequitur, quòd capta in bello iuſto, efficiantur capientis, ex iure gentium.c.ius gentium.diſt. 1.c.1.2.27.q.1. § ſed quod ab hoſtibus. Inſtit.de rerū diuiſ.l.ſi quid in bello.ff. de capt.l.1. vbi Iaſ.de acqui. poſſ.num.8.& Theologi paſſim, teſte Couar.in regula peccatum.2.p.§.11.nu.1.de reg.iur.in 6.hac tamen diſtinctione adhibita, quòd immobilia acquiruntur regi bellum iuſtum indicenti. l.ſi captiuus. §.1.ff de capt. Mobilia verò fiunt capientis, quæ tamen tradi debent duci exercitus, vt ea cuique iuxta merita diſtribuat. c.ius militare. diſt.1. Si tamen capta ab hoſtibus non

erant hoſtium, ſed alterius, priori domino probabiliter ſunt reſtituēda.l.ſi captiuus.§.expulſis. ff.de capt. vt & capta à piratis, & latronibus non fiunt capientium, cum non ſint veri hoſtes, ſed priori domino debentur.l.hoſtes.l.latrones.l.poſtliminium §.piratis.ff. de captiu.Couar.in d.§.11.nu.6.& 7. concordat prædictis.Silu.Bellum.1.q.1. Nau.de iniur.conſ.2. Dicit tamen Victoria de iure belli releċt.6.licere tantum in bello iuſto,recuperare res ſuas,& damna,ac impenſas factas,non verò dilatare Imperiū,quod & ſentit Benzon.lib.de fuga in bello,&c.lib.3.q.3.dub.10. poſſe tamen eum detinere arcem hoſtis ad ſe tutandum, & victum punire parte aliqua Regni ob crimen commiſſum, vt eius iudicem; quæ opinio æqua eſt, & pia ac ſuſtineri poteſt, maximè vbi ad pacem deuenitur, vt & non debet inferre damnum ex propoſito, niſi prout bello ſit neceſſarium ad ſuperādum. Doct.tamen primi generaliter loquuntur,capta fieri capiētium, & eſt communis opinio,vt dicit Couar.loco cit.& Iaſ. dicit, id procedere ēt in foro conſcientiæ, ſic tñ,vt notabilis exceſſus non adſit, damnorum,&c.vt ait Vict.loco cit.

Princeps an adeſſe bello deāt, et vt ſe gerere debeat circa victoriam, cladem, vel pacem.

3 Et quia ex bellis innumera mala gignuntur,& ideò bellatur,vt pace tuta fruatur quis, vt inquit Cic. Philip.2. & Tac.lib.1. ideò pacem amplecti debet, cuius nomen eſt dulce,& effectus ſuauis, ac ſalutaris, idem Cic.orat. de lege Agraria. Si victus videt, ꝙ ei id ſit neceſſe, oſtendendo tamen adhuc animum fidentem, vt ſic facilius reducatur,vt ait Tac.lib.4.Ann. quæ tamen honeſta debet eſſe,cum tolerabili conditione, vt dicit Liu.lib.8.& 25.& Cic.Phil.12.& pura non ficta, ſic enim aliter tutius eſt bellum,vt dicit Tac.li.4.hiſt. Victori etiam id expedit, quòd ſit glorioſum parcere, & tutum, & inde populis quies detur,quod viri Principis proprium eſt, vt ait Plin.lib.30. & pax omnibus vtilis ſit, atq; tuta,& decora,vt inquit Tac.lib.12.Ann. Liu.lib.30 Curt.lib.3.& ex alijs quæ ſupra ſunt dicta.

&

& docet Tac.lib.15.Ann. & honeſta, vbi enim iniquis conditionibus pax initur, vix durabilis eſt, vt & vbi ciuitas quæ defecit ad proprium Principem redit, contra capita tantum factionum iuſtitia eſt exercenda, vt dicit Tucid.lib.3.n.42.& pax, vt eſt amplectenda, maximè cum vicinis, ſic vt eſt facta, eſt ſeruanda, vt pluribus docet Toloſ.d.lib.11. c.13 & 14. alia de hoc videnda tract.de Militibus infra, vbi plenè id agitur.

SVMMARIVM.

1 *Religionis bonum Principi cura eſſe debet.*

2 *Libri praui exterminandi, boni admittendi, & quæ alia præſtanda.*

3 *Religionis prætextu quæ mala commiſſa, vel committi poſſint, & vt illis proſpiciendum.*

De ratione tuendi Chriſtianam Religionem. Cap. V.

CVM Princeps brachium ſit Eccleſiæ, & Religionis propugnaculum, videat ne Religio Chriſtiana fœdetur hæreſibus, aliàs publicè eius turbatores puniantur, ne Princeps pro illis puniatur, vt inquit Cipr.lib.de vtilit.pœnit. & idem etiam aſſerit Seneca.lib.3.c.6. aliqua ſemper pœna puniẽdos Religionis violatores, ne totum corpus intereat, vt inquit Cic.Phil.9.quod enim in Religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam.l.4.C.de hæretic. ſi tamen tanta ſit multitudo in culpa, vt tuto puniri nõ poſſit, aliqui ſaltem præcipui puniendi, vel res in aliud tempus differenda, vbi validiores ſint vires, & principijs obſtandum, & ignari inſtruendi ne labantur, & ſi lapſi aliqui ſint, coercendi,

1 Religionis bonũ Principi cura eſſe debet.

SVMMARIVM.

1 Bella quibus conſideratis à Principe ſuſcipienda, vel non.
2 Ad Bellum gerendum, quæ præparanda.
3 Milites quales eligendi, & vt exercendi, & ſufficiẽdi.
4 Bellum qualiter ſit indicendum.
5 Princeps an adeſſe bello debeat, & vt ſe gerere debeat circa victoriam, cladem, vel pacem.

De ratione bella gerendi. Cap. IIII.

1 Bella quibus conſideratis à Principe ſuſcipienda, vel nõ.

INTER præcipuas curas, quæ Principem angunt, ſumma illa eſt in qua de bello agendo peragitur, cum ibi de ſumma rerum agatur, ideò de hac re aliqua ſunt dicenda, licet meæ intentionis nõ ſit præcepta militaria tradere, munus hoc præclaris ducibus relinquens, attamen ne rem tanti momenti tacitus pertranſeam, aliqua tantum præcipua tangam, quæ par eſt, vt Princeps obſeruet.

Qui primò obſeruet, ne paſſione motus, bellum aliquod iniuſtum ſuſcipiat, modo quo dixi lib. 1. cap. 5. ſic enim & Romani nullum bellum, niſi iuſtum gerebant, vt ait Halicar. lib. 2. antiquit. Rom. & diu in ſenatu prius de eius iuſtitia tractabatur, vt inquit Cic. lib. 1. offic. quod in bello Samnitum, & Campanorum, & tertio Punico ſeruarunt, vt loco cit. ait Halicarn. & Flor. lib. 49. apud quos erat officium fecialium, quorum ſumma apud Romanos authoritas fuit, quorum munus erat operam dare, ne bellum iniuſtum moueretur, & illis vetantibus, vel non probãtibus, Conſuli, Senatui, vel populo in hoſtes ire non licebat, vt ibi dicit Halic. qui & curabant, vt ſeruarentur conditiones

fœderis,

fœderis,cum in ciuitate bene conſtituta iura belli ſint cuſtodienda,vt ait Cic.1.offic. in quo ſuſcipiendo,gerendo,& deponendo plurimum valet ius, & fides, vt idem dicit lib.2.de Legib. vnde Romani pacem faciebant,vel diſſoluebant ex iure fœciali,quod erat. Belli, pacis,fœderum,induciarum,oratorum,fœciales iudices ſunto; & ſine Senatus,populi,& fœcialium authoritate nil ſanciri poterat,nec ſine ſolemni cœremonia, nec ante geri poterat bellum,quàm indiceretur,quod certa formula indicebatur, de qua Liu.lib.1. Gellius lib.16.cap.4.Halic.d.lib.2.

Secũdò, cauere debet à temeritate in bello,& prælio ineundo,cum magna res ſit,& omne bellum facilè ſumatur,& ægerrimè definatur, cum in ipſius poteſtate finis eius ſitus non ſit, vt ait Salluſt.in Iug. & dulce ſit bellum inexpertis,expertis ſecus,vt dicit Vegetius lib.3.c.14.de re milit.& Plato.lib.12.de Legib.& Pindarus. Vnde & in bello quicquid præter opinionẽ euenire poteſt initio eſt conſiderandum,& propriæ intuẽdæ vires,vt dicit Liu.lib.30. & Sallu.loco cit. nec vnquam ꝓdendum,cum belli exitus incertus ſit, & proinde certa pro incertis non mutanda, vt idem ait li.9. Conſiderando,quòd tũc agri deſeritur cultura,& ſanguis hominum effunditur, vt inquit Virg.1.Georg. & ærarium exhauritur,vt dicit Tac.lib.1.hiſt. quæ miſerabilia ſunt,& Princeps ſe obijcit calumnijs, cũ damna omnia ei obijciantur, proſpera ſibi aſcribantur, vt inquit Tucid.in 5 & Tac.in Agric. & alia multa mala eueniunt,ob quæ,& bella iuſta ſunt deteſtanda, vt inquit ſanctus Aug.lib.19.ciuit.c.7.& Sen.ep.89. & quæ illa accendunt moderanda, vt nobilitas, quæ neſcit in pace viuere ob animi magnitudinem,vel tumorẽ perſæpè,vt ait Tac.lib.11.Ann.vel animi ferocitas, vt inquit Tucid.in 1. & quandoque peregrini, & exules id ſuadentes, vt dicit Tac.lib.3.hiſt. qui refellendi ſunt, cum vno ictu omnia concidant,vt idem ait lib.1.hiſt.

Vnde

Vnde ad bellum ſine magna neceſſitate non eſt deueniendum, niſi vbi diſceptando ius ſuum conſequi non licet, ſic enim ad vim confugere fas eſt, ſed ſine cupiditate, & impatiētia quieſcendum, vt dicit Plin. in Paneg. cū ibi opus ſit perire, vel quod apud bonos equè miſerum eſt, occidere, vt ait Tac. lib. 1. hiſt. Vnde Scipio dicebat, Imperatorem, vt medicum, vltimo loco, ad malum curandum, ferrum adhibere debere, vt dicit Plut. in apophteg. vt ita bellum ſuſcipiatur, vt ſine iniuria in pace viuatur. cap. noli. 23. q. 1. dum enim in pace viuere licet, non debet bellum ſumi ob innumera mala bello prodeuntia, vnde paci quæ nil ſit habitura inſidiarum, vel turpitudinis, ſemper eſt conſulendum, cum bello vigente, nil charum, & iocundum exiſtat, vt dicit Cic. 1. offic. & Phil. 13. vnde Auguſtus omnia bella eſt execratus, dicens, iactantis ingenij eſſe ob lauream coronam, in diſcrimen per incertos euentus, ſecuritatem ciuium præcipitare, vt nec bellum gerendum, niſi maior ſpes ſit emolumenti, cum tanto Imperium ſit maius quò firmius, vnde conſultum non eſt, vt inopes bella inferant, prius enim omnia experiri, quàm armis certare ſapientē decet; vnde Lacedæmones ante congreſſum Amori, & Muſis ſacra faciebant, Clementiæ, & amicitiæ, non Marti; ſatius ducentes amore pacem incruentam hoſtium ſibi cōciliare, quàm prælij ſubire aleam; ſic tamē, vt bellum paci turpi, vel fictæ præponatur. Et ideò antequam bellum ſuſcipiatur, conſuli prius debet an id expediat, vel liceat, & an cauſæ iuſtæ ſint, & vires adſint ad vincendum, cū bellum prius ſit apparandum, quàm exercēdum, vt dicit Quinct. lib. 12. inſtit. orat. & Veget. lib. 3. c. 5. an adſit pecunia, cum nullus locus ita munitus ſit, qui capi nō poſſit, ſi aſellus auro onuſtus illuc ingredi poſſit, modo id iuſtè fieri poſſit, vt dicebat Philippus Macedo, teſte Cic. lib. 1. ad Attic. ep. 12. & act. 7. in Verrem. an adſint milites, & alia de quibus ſupra.

Vbi

Vbi verò neceſſitas cogit bellum ſuſcipere, Deus rogandus, vt ſucceſſus ſecundet, vt faciebat Carolus Magnus, vt habetur in eius Annal. & Iſraelitæ. Iudic. 20. 1. Reg. 13. & 14. & Conſtantinus Magnus vtens ſigno Crucis pro vexillo, & Tabernaculum habebat, in quo diuina miſteria in caſtris fiebant; tum conſideret, vt ſupra, Princeps, apparatum, vires, & conſilia: Apparatum, ſcilicet res neceſſarias ad vſum belli, ſcilicet pecunia, commeatus, arma, diu enim eſt apparandum bellum, vt vincatur celerius, & maximè pecunia, ſine qua bellum progredi nequit, vt ait Tucid. lib. 2. cum non ſolùm in armis, ſed & expenſis maximè conſiſtat. Tum annona eſt curanda, ſine qua nedum vincere, ſed nec viuere licet: vt dicit Veget. lib. 3. c. 26. quæ ante omnia parari ideò debent, vt ibi dicit c. 3. idq; ad vſum militum in caſtris, & eorum, qui caſtra tuentur, vt aduerſus moras obſidionis firmentur, vt ait Tacit. in Agric. prouidendo de aceto, tritico, laridq, hordeo, fœno, paleis, & huiuſmodi, vt olim faciebant Romani, qui illa per totum annum parabant, cum ieiunus exercitus diſciplinam ſeruare non poſſit, vt ait Caſſiod. 4. Varr. cap. 13. Arma quoque neceſſaria ſunt, ita vt Princeps habeat armamentum, in quo arma adſint, ad vſum peditum, & equitum, tormenta, machinæ, puluis, naues, & inſtrumenta nautica, ſi regio maritima ſit, cū iſta ægrè parentur, & nemo prouocare audeat, vel iniuriam facere illi regno, vel populo, quem nouit prōptum ad vindicādum, & vulgò dicatur, qui deſiderat pacem, præparet bellum; & non ſolùm arma requiruntur, ſed milites armati, & Duces, pedites, & equites, qui omnes ſunt neceſſarij, vt dicit Tac. lib. 1. hiſt. & in pugna plus equites valent, vt ait Polib. lib. 3. ſic tamē, vt ſit maior numerus peditum ad oppugnandū, & expugnandum, & in locis impeditis, vt inquit Vegetius lib. 2. c. 2. & Ariſt. lib. 4. Polit. c. 13. & ita, vt ſint bene ordinati, cum equites citò pareāt, citò cedant victoriæ, vt

2 Ad Bellū gerendum quæ peragenda.

3 Milites quales eligendi, et vt exercendi, & ſufficiēdi.

vt ait Tacit. de morib. Germ. & lib. 3. hiſt. Veget. lib. 3. cap. 2. vbi tamen bona, & compoſita ſit militia, peditũ prævalet, apud barbaros contra; ſic tamen, vt equites, & pedites virtute præſtent, aliàs multitudo ignaua, & imperita, non vires habet, ſed pondus, & eſt magis impedimento, quàm beneficio, vt dicit Sen. 6. de benef. c. 31. Liu. lib. 9. manibus enim opus eſt non multis nominibus in bello, & virtus, non multitudo eſt quæ prodeſt. Syneſ. ep. 79. Veget. lib. 1. c. 8. & in multis legionibus pauci ſunt, qui prælia vincunt, vt dicit Tac. lib. 14. Ann. boni verò, & fortes milites fiunt, Delectu, & Diſciplina; Delectu, vt primò eligantur, non emantur pecunia tantum propoſita, vt idem ait lib. 1. Ann. & Liu. lib. 21. qui, vt plurimum ſunt purgamenta vrbium ſuarum, vt inquit Curt. lib. 9. ob egeſtatẽ peccantes, vt ait Tac. lib. 3. Ann. aſſueti latrocinijs, & bellorum inſolentes, & pede fugaces, vt dicit Aegeſipp. lib. 4. c. 4. magni ſemper hoſtes faciendo, etiã, ſi debiles videantur, vt dicit Tucid. lib. 6. n. 71. vt hoſtium victoriæ etiam cæſãdæ ſunt, vt ait Liu. Dec. 3. lib. 6. n. 26. Quò ad diſciplinam, vt in ijs non ſit petulantia, vel ebrietas, deſidia, hoſpitum oppreſſio, linguæ exultatio, vt dicit Cic. lib. 5. de Republ. & Tacit. lib. 2. 3. & 4. hiſt. Curt. lib. 7. & mox galerati fiunt lepores, vt ait Home. Iliad. 1. Vnde quò ad Delectum, Domeſtici magis, q̃ exteri ſunt eligendi, qui armis ſint idonei; infidi enim ſæpè exteri ſunt, & venales, vbi maior merces proponitur, vt dicit Tac. lib. 3. hiſt. & rectu difficiles, impatientes, quibus iubeatur. & maximè, vbi de ſummo diſcrimine agitur, vt idem ait lib. 1. & 3. hiſt. & 4. Annal. ſeditioſi, & ſæpe fugiũt in ipſa pugna, vt idẽ dicit lib. 1. Ann. cum nec fide, nec affectu teneantur, vt idem ait in Agric. vt proinde nolint pro alijs ſanguinem funde re, ſoliti præterea vrere, rapere, & vaſtare terrã quam à populationibus vindicare debebant, vt dicit Tacit. lib. 2. hiſt. Curt. lib. 3. & ærarij hirundines, vt ait Cic.

ad

ad Attic. Domeſticus verò fidem colit, & Principi obedit, vt ait Curt. lib. 1. acer in acie, & in prima fronte concurrens, ne Imperatoris ſui ſigna vertantur, vt ait Sen. 1. de clem. cum plerique valdè Reges ſuos venerentur, vt dicit Curt. lib. 10. Modeſtior eſt etiam, & reueretur loca, ac ſedes patrias, vt ait Tac. li. 2. hiſt. ideò prius deligendi, vt dicit Curt. lib. 10. exteros tamen non ſpernendo, ſi maior vis, & neceſſitas id cogat, vt ait Tac. li. 6. Ann. ſic tamen, vt vires, & robur exercitus è domeſticis ſint, nec corpus exteri faciant, ſed membrum, vt dicit Liu. lib. 25. & alia circa hæc obſeruãdo, quæ habentur in tract. de Militib. cap. 1. ad fi. cum ſeq. Qui etiam habere debet milites ordinarios, qui velut ex arte militẽt, & aſſiduè in hoc munere exerceantur, vt dicit Veget. lib. 1. c. 1. & ſint velut inuicta quædam acies, in pace decus, & in bello præſidium, vt ait Tac. de morib. Germ. qui tamen non multi ſint, nec ſemper vna, ne res nouas moliãtur, vt ſcilicet in mediocri Imperio vna legio ſatis ſit, cum tribus alis equitũ, in maiori maior numerus ſit, maximè equitum, cum pedites è ſubſidiarijs expleri poſſint, qui ſubſidiarij etiam præ manibus ſemper habendi, vel vt ordinarijs iungantur, vel in præſidia oppidorum diſtribuantur, vt ait Tac. loco cit. & etiam extra tempus belli res agant, vt dicit Tac. lib. 1. hiſt. & Sall. ad Cæſ. & facilè obediunt Ducibus, vt idẽ dicit lib. 2. hiſt. & minus impendij eſt erudire ſuos, quàm mercede alienos conducere, vt dicit Veget. lib. 1. c. 28. & ad manum ſemper habentur, & ſic vt Princeps ſemper nouos milites ſufficiat, cum morbo, fuga, miſſione, numerus minuatur, & niſi reficiatur, exercitus exhauriatur, vt dicit Veget. lib. 3. c. 3. mandando negotium eligendi militis magnis viris, & & magnã cũ diligentia, vt idem dicit lib. 1. bellum verò inferri non debet priuſquam indicatur, vt ſi componi poteſt, ab eo abſtineatur. Num. 20. & 21. Iudic. c. 11. Deut. 20. ſaltem ex pietate; vt & rebus Deo ſacris par-

cen-

cendum.l.ſacra.§.illud.ff.de rerum diu.vt & non licet ſtuprum, vel adulterium in hoſtes committere. Feli.in c.quæ in eccleſiarum.nu.16.de conſtit. & captiuis parcendum, ac ſe dedentibus, & pacta cum hoſte ſeruanda.l.5.§.fi.de pactis.c.noli §.hoc.23.q.1. Ambr.lib.3. offic.c.10.23.q.4.& legati hoſtium non violandi. Cic. act.7.in Verrem.l.ſi quis.ff.de legat. & induciæ factæ ſeruandæ. Ioſue cap.9. quas iuramento firmari expedit.Liuius lib.1.

4 *Bellũ qualiter ſit indicendum.* Is etiam præſentiam ſuam non debet bello exhibere, cum dubius ſit belli euetus, & in milite unius ſors ſit, in Imperatore periculum omnium, ut dicit Tacit. lib.2.hiſt. & Aegeſip.lib.5.cap.30. niſi ſtatus Imperij, uel ſalus prouinciarum in diſcrimine ſtet, quia tunc expedit, ut ſtet in acie, ut idem ait lib.4.hiſt.quia præſentia ſua, robur, & uires inſpirat militi, & omnia rectius aguntur, minora uerò bella minoribus ducibus deleganda, ut ibi dicit, & 3.Ann.nec pugnãdum ſignis collatis, niſi neceſſitate cogente, uel data opportuna occaſione, cum ibi de ſumma rerum agatur, ex ſententia Pauli Emilij, teſte Gellio.lib.13.c.3. & ob id laudantur duces, qui cunctando hoſtes fatigant, & ſic uincunt, ut Fabius Maximus, qui ſic res Romanorum reſtituit, ut dicit Liu.lib.22. & contra temeritas, ut ſtulta eſt, ſic etiam infœlix. Liu.ibi.& Polib.in 3.tunc uerò fortiter dimicando, proponendo generosè uincere, uel pro bono mori.

Quòd ſi uictoriam Princeps cõſequitur bello, Deo gratias agat, nec inde ſuperbiat, & ſciat ea uti, ne ex victore, fiat uictus, ut ſæpè contingit, & ob id ante eam conſummatam non ſinat prædam fieri. Iudic.20.2.Paralip.c.14. Et poſt uictoriam miſericorditer ſe habendum in uictos, ut pluribus probat Toloſ. de Republ. lib.11.cap.13.& Cic.1.offic.unde parcendum eſt multitudini, & ij qui in Imperatoris fidem confugiunt, recipiendi, etiam ſi aries murum percuſſerit, ut ibi dicit:

& au-

& authores tantum turbationum puniendi, putando hoſtes eos qui contendunt, victos verò homines. Cic. ad Herenn. lib. 4. vt nec vrbes temerè euertendæ, vel diripiendæ, niſi primum neceſſe ſit ad ponendas res ſuas in tuto; ſecundum, ad animandos milites, & hoſtes terrendos, ſic tamen, vt parcatur pueris, mulieribus, religioſis, &c. vt ſupra eſt dictum, vnde & Marcus Marcellus antequam Siracuſas prædæ hoſtiũ daret, fleuit, & edixit, ne quis corpus liberum læderet, vt refert Aug. lib. 1. ciuit. c. 6. & Cæſar dicebat, nil ſibi gratius eſſe, quàm multitudini parcere, vt dicit Plutar. in apophteg. cum aliàs non tam aliena, quàm ſua vaſtentur, niſi Reipublicæ bonum aliud poſtulet, ac neceſſitas; & iuſtitia accedat; & ſic etiã vt Princeps victoria non inſoleſcat, ſed illa vti ſciat ad Reipublicæ bonum; ne victus quamprimum vires reficiat, vt ait Cic. lib. 1. offic. l. bello. ff. de excuſat. tutor. Vt & ante indictum bellum, iuſtam cauſam fouens, tenetur ex iuſtitia debitam ſatisfactionem ſibi oblatam acceptare, & à bello ceſſare; vt ceſſare quoque debet à bello ſi poſt examinatam cauſam belli dubitet de eius iuſtitia ex parte ſui, ſi tamen poſſidet, & cauſa examinata nil ſibi occurrit contra poſſeſſionem, poteſt in ea perſeuerare: vt dicit Victor. in 6. relect. & Caiet. in verbo, Bellum, in ſummula.

Ex quibus ſequitur, quòd capta in bello iuſto, efficiantur capientis, ex iure gentium. c. ius gentium. diſt. 1. c. 1. 2. 27. q. 1. § ſed quod ab hoſtibus. Inſtit. de rerũ diuiſ. l. ſi quid in bello. ff. de capt. l. 1. vbi Iaſ. de acqui. poſſ. num. 8. & Theologi paſſim, teſte Couar. in regula peccatum. 2. p. §. 11. nu. 1. de reg. iur. in 6. hac tamen diſtinctione adhibita, quòd immobilia acquiruntur regi bellum iuſtum indicenti. l. ſi captiuus. §. 1. ff de capt. Mobilia verò fiunt capientis, quæ tamen tradi debent duci exercitus, vt ea cuique iuxta merita diſtribuat. c. ius militare. diſt. 1. Si tamen capta ab hoſtibus non

erant hoſtium, ſed alterius, priori domino probabiliter ſunt reſtituẽda.l.ſi captiuus.§.expulſis. ff.de capt. vt & capta à piratis, & latronibus non fiunt capientium, cum non ſint veri hoſtes, ſed priori domino debentur.l.hoſtes.l.latrones.l.poſtliminium §.piratis.ff. de captiu.Couar.in d.§.11.nu.6.& 7. concordat prædictis.Silu.Bellum.1.q.1. Nau.de iniur.conſ.2. Dicit tamen Victoria de iure belli releċt.6.licere tantum in bello iuſto,recuperare res ſuas,& damna,ac impenſas factas,non verò dilatare Imperiũ,quod & ſentit Benzon.lib.de fuga in bello,&c.lib.3.q.3.dub.10. poſſe tamen eum detinere arcem hoſtis ad ſe tutandum, & victum punire parte aliqua Regni ob crimen commiſſum, vt eius iudicem; quæ opinio æqua eſt, & pia ac ſuſtineri poteſt, maximè vbi ad pacem deuenitur, vt & non debet inferre damnum ex propoſito, niſi prout bello ſit neceſſarium ad ſuperãdum. Doct.tamen primi generaliter loquuntur,capta fieri capiẽtium, & eſt communis opinio,vt dicit Couar.loco cit.& Iaſ. dicit, id procedere ẽt in foro conſcientiæ, ſic tñ,vt notabilis exceſſus non adſit, damnorum,&c.vt ait Vict.loco cit.

5 *Princeps an adeſſe bello deãt, et vt ſe gerere debeat circa victoriam, cladem, vel pacem.*

Et quia ex bellis innumera mala gignuntur,& ideò bellatur,vt pace tuta fruatur quis, vt inquit Cic. Philip.2. & Tuc.lib.1. ideò pacem amplecti debet, cuius nomen eſt dulce,& effectus ſuauis, ac ſalutaris, idem Cic.orat. de lege Agraria. Si victus videt, ꝙ ei id ſit neceſſe, oſtendendo tamen adhuc animum fidentem, vt ſic facilius reducatur,vt ait Tac.lib.4.Ann. quæ tamen honeſta debet eſſe,cum tolerabili conditione, vt dicit Liu.lib.8.& 25.& Cic.Phil.12.& pura non ficta, ſic enim aliter tutius eſt bellum,vt dicit Tac.li.4.hiſt. Victori etiam id expedit, quòd ſit glorioſum parcere, & tutum, & inde populis quies detur,quod viri Principis proprium eſt, vt ait Plin.lib.30. & pax omnibus vtilis ſit,atq; tuta,& decora,vt inquit Tac.lib.12.Ann. Liu.lib 30 Curt.lib.3.& ex alijs quæ ſupra ſunt dicta.

&

& docet Tac.lib.15.Ann. & honeſta, vbi enim iniquis conditionibus pax initur, vix durabilis eſt, vt & vbi ciuitas quæ defecit ad proprium Principem redit, contra capita tantum factionum iuſtitia eſt exercenda, vt dicit Tucid.lib.3.n.42.& pax, vt eſt amplectenda, maximè cum vicinis, ſic vt eſt facta, eſt ſeruanda, vt pluribus docet Toloſ.d.lib.11. c.13 & 14. alia de hoc videnda tract.de Militibus infra, vbi plenè id agitur.

SVMMARIVM.

1 *Religionis bonum Principi cura eſſe debet.*

2 *Libri praui exterminandi, boni admittendi, & quæ alia præſtanda.*

3 *Religionis prætextu quæ mala commiſſa, vel committi poſſint, & vt illis proſpiciendum.*

De ratione tuendi Chriſtianam Religionem. Cap. V.

CVM Princeps brachium ſit Eccleſiæ, & Religionis propugnaculum, videat ne Religio Chriſtiana fœdetur hæreſibus, aliàs publicè eius turbatores puniantur, ne Princeps pro illis puniatur, vt inquit Cipr.lib.de vtilit.pœnit. & idem etiam aſſerit Seneca.lib.3.c.6. aliqua ſemper pœna puniẽdos Religionis violatores, ne totum corpus intereat, vt inquit Cic.Phil.9.quod enim in Religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam.l.4.C.de hæretic. ſi tamen tanta ſit multitudo in culpa, vt tuto puniri nõ poſſit, aliqui ſaltem præcipui puniendi, vel res in aliud tempus differenda, vbi validiores ſint vires, & principijs obſtandum, & ignari inſtruendi ne labantur, & ſi lapſi aliqui ſint, coercendi,

1 *Religionis bonũ Principi cura eſſe debet.*

& edocendi,ac monendi,cum vix quis credat inuitus, vt ait Caſſiod.var.2.ep.27.& Aug ep.65. & Lact.li.5. cap.13. contumaces tamen puniendo, vt cæteri metu pœnæ coerceātur, iuxta cap ad abolendam.de hæret. qui Princeps etiam tueatur immunitatem eccleſiarū, & perſonarum eccleſiaſticarum, & earum reuerentiā, & curet, vt Eccleſiæ conſtruantur, & magnificè exornentur,ac Indulgentijs, & ſacris reliquijs debito modo adeptis,decorentur.

Ad conſeruandam verò rectam Religionem, Princeps catholicus,Eccleſiam adiuuans,ab ea requiſitus, plura obſeruare debet. Primò,libros ab Eccleſia damnatos,pęnis adiectis, arcere debet,ſanos verò maximè noui,& veteris Teſtamenti,cum eorū catholicis expoſitoribus admittere,& fouere; curare, vt in ſtudijs publicis ſacra ſcriptura doceatur, Theologia,& ius canonicum, ſtipendijs amplis dictas facultates profitentibus ſtatutis.Iubere vt ſacræ imagines,& ſignum Crucis venerationi habeatur,damnatis hæreſibus quibuſcunque,idolorum cultu,dæmonum adoratione, & ſuperſtitionibus quibuſcunq; ab Eccleſia damnatis,graui pœna inflicta: Sacra templa venerari,conſtruere,dotare, & reſarcire; de quibus rebus , locis proprijs latè peregi, & de quibus latè agit Toloſ.de Republ.lib.12. qui & eccleſiam catholicam,vt ſupra defendere debet.

2 Libri praui extermi nandi,boni admittendis, & qua alia praſtanda.

Proſpiciendum autem attentè à Principe catholico,ne ſub prætextu pietatis, & Religionis mala peragantur,cum vitia ſæpè ſub virtutibus ſe venditent, vt tenacitas ſub parſimonia, effuſio ſub largitate, crudelitas ſub zelo iuſtitiæ,remiſſio ſub pietate, vt ait Gregor.lib.1.Reg.ep.24. Vnde Andrecotus ſub ſpecie libertatis,Indiam contra Alexandri Præpoſitos excitauit, vt dicit Iuſtin.lib.15. quod fecit & Deioces, vt ait Herod.lib.1. Sic prætextu amicitiæ,Ioab Abner parū ſibi proſpicientem occidit. 2.Reg.3. ſic multi prætextu pietatis,& religionis mala agunt. c.ſancta.de relig. dom.

3 Religionis prætextu q̃ mala commiſſa, vel cōmitti poſſint, & vt illis proſpiciendum.

dom.in extrau.Ioannis XXII.clem.fin.de hæret. quibus difficile occurri poteſt, cum ſpecie boni lateant, niſi eorum impoſturæ detegantur.

Hæ verò, Deo iuuante, detegentur, ſi Eccleſiæ paſtores vigilent, & viſitent diœceſes, & mandent inquiri de vita cuiuſq;, & de occultis conuenticulis, & inuenta ad eum referant.c.excommunicamus.§.adijcimus.de hæret. quæ & Archidiaconi, & Archipresbyteri in eorum locis diligenter attendere debent.c.diaconi.93.diſt. c.eccleſias.13.q.1. cap.omnis. de pœnit. c. inter cætera.de offic.ord. qui Epiſcopi iubere debēt prædicari verbum Dei, ſic tamen, vt per laicos id non agatur etiam occultè.Matt. 10 d.c.excommunicamus. §.quia verò.clem.1.de relig.dom.clemen.2.de hæret. ſed per ſacerdotes pios, iuxta Conc.Trid.ſeſſ.5.

Secundum remedium eſt, vt authoritate Eccleſiaſtica fiant generalia Concilia, Prouincialia, & Diœceſana: tertiū, vt mali libri, & improbatæ lectionis comburantur diligenter cōquiſiti: quartum, vt petatur auxilium à Principibus Chriſtianis contra rebelles religioni, quod Eccleſia poteſt.c.nouit.de iudic.c.ſi in adiutorium. 10.diſt. vnde & apud Romanos Marco Atilio Prætori vrbis negotium eſt datum, vt populum, licet ineptè, à religionibus externis liberaret, cum & tunc Romana non eſſet bona, vnde conſtitutiones Principum fauentes religioni, & punientes contraria valdè proſunt.

In particulari verò, collegia religioſa, & ſocietates valdè commendabiles ſunt, cum Dominus ſit in medio congregatorum in nomine eius Matt.18.l.1.§.ſed religionis cauſa.de colleg. illic.

Cauendum verò ne prætextu religionis, hæreſes ſeminentur, dogmata peruerſa, monopolia, commeſſationes vetitę, vel turpia, & conſpirationes in Principē, cum zizania inter triticum creſcat, & nulla ſit humana ſocietas in qua non poſſint inueniri aliqui mali,

vt in Angelis Lucifer. Iſa. 14. inter apoſtolos Iudas. Act. 2. Vnde aduertendum ne ibi monopolia fiant. l. 1. ff. de monop. & côuentus illiciti. l. vnica. C. de monop. prohibenda & conuiuia. clem. 2. de mag. c. non oportet. 42. diſt. 1. Cor. 11. c. commeſſationes. ead. diſt. vnde Epiſcopi confraternitates has viſitent, & videant, vt ſe habeant, abuſus tollendo, prohibendo ijs prædicare, certos libros tenere, vt & ſtudia generalia viſitanda ſunt, & reformanda. ſeſſ. 25. in Trid. Conc. cap. 2. & ex Bulla Pij IIII. 112. vbi quidam fidem profiteri tenentur. & ideò diligenter collegia iſta, & religiones viſitandæ, & videndum, vt ibi res ſpiritualiter ſe habeât, & ob id non facilè permittenda noua collegia, vel religiones nouæ, niſi ritè examinata, Papæ, in religionibus, & alijs rebus magni momenti accedente authoritate, vt latè probat Toloſ de Repub. lib. 13. c. 3. & 4. quæ præſtanda ſunt à Prælatis, non verò à Principe, niſi ijs petentibus, auxilium ſeculare præſtando.

Religio etiam elucet in votis exſoluendis, & ſacrificijs peragendis, cum ſint actus religionis præſtantiſſimi, vt dixi locis proprijs.

Cauendum tamen ne abuſus irrepant, vt aliqui in periculis conſtituti vouebant ſe immolaturos quęcunque verè orirentur, in quo etiam filij includebantur, quod impium erat, de qua re agit Liuius lib. 22. & 34. Dion. Halic. in 1. vt & Iephte vouens ſe oblaturum Domino primum egreſſum è porta, primogenitum obtulit. Iudic. c. 11. & ſimile exemplum affert Cic. 3. offic. & Valer. lib. 7. c. 3. ſic etiam ſacrificia inhumana extitere, quibus aliqui etiam filios immolabant, vt refert Alex. ab Alex. lib. 6. genialium dierum. & Macrobius lib. 1. Saturn. c. 7. & 11. vt & alij ſeipſos morti deuouere, vt Marcus Curtius, & Decius, credentes ſic vanè ſe Deum placaturos. Liu. lib. 7. Valer. lib. 5. c. 6. alij etiã voto ſe obligarunt alios occidere. Act. 23.

Voti etiam prætextu aliqui alios decepere, vt Græ-

ei equo Mineruæ oblato, in quo Achiui incluſi erant, qui Troiam diripuere,& exuſſere, vt dicit Virg.lib.2. Aeneid.ſic Abſalom ſub ſpecie voti regnum patris tentauit occupare.2.Reg.15.& Hetruſci tentauerunt Romanos decipere, vt ait Gell.lib.15.c.3.

Quibus malis,vt occurratur, cōſiderentur res promiſſæ à Prælatis, cui promittitur,perſonæ promittentes,non enim voueri poſſunt Deo, quæ ei non placēt, nec ſibi mortem inferre, nec vouere res alienas, aut malum,& doloſa etiam vota caueri debent.

Pium etiam admodum eſt Religionem, & Fidem defendere,cuius cauſa, qui de Deo,de animæ immortalitate, & de futura beata vita, vel æterna morte cognitionem habent,nihil nō agunt,& fauore; & cōtraria abhominantur,vnde filius Elezari,viſo,ꝙ quidam ingreſſus eſſet ad ſcortum Madianitidis,contra prohibitionem,pugione confodit vtrunque Num.25.Moyſes etiam armauit omnes filios Leui contra idololatras,& occidit ex illis quaſi triginta millia. Exodi 32. Helias etiam prophetas Baal interfecit.3 Reg.18. Samuel concidit in fruſta Agag regem Amalech. 1.Regum 15.& Mathathias viſo quodam ſacrificare idolis, trucidauit eum ſuper aram.2.Machab.2. Iehu occidit et prophetas Baal,& omnem domum Achab 4.Reg.9.

Duces etiā vſi ſunt religionis prætextu ſæpè ad milites animandos,vt ait Poliænus lib.1.ſtratagemat.& lib.5.& 7. ſic cum Iulius ſecundus, cruciatam cū remiſſione peccatorum indixiſſet,ad bellum contra Turcas, & Saracenos,magna hominum multitudo ad eam prouinciam acceſſit,vt dicit Suſius in hiſt. & Sleidan. lib.1.& Eugenius tertius,excitauit contra Turcas Ludouicum regē Galliæ, vt ait Platina, in vita Eugenij, & alijs temporibus idem eſt factum.

Non deeſt tamen dæmon acerba, prætextu religionis,inſtrumento impiorum hominum, excitare; vnde eo prætextu quidā perſecuti ſunt Iudęos.1.Mach.1.2.

& Caiphas eodem prætextu ſententiam contra Dñm tulit. Io. 21. & Demetrius concitauit populum contra Chriſtianos. Act. 19 Sic quidam Anabaptiſta Sangalli oppidi Heluetiorum dixit, ſibi diuinitus imperatum, vt caput fratri germano præcideret, quod tamen magiſtratus non egere, ſed eum eadem pœna ſuſtulere, vt dicit Sleidanus lib. 6. ſic tempore Claudij, & Neronis, quidam peſſimi arma ſumpſere, zelatores ſe vocantes, & ſub prætextu religionis impia, & ſceleſta cōmittebant, & demum ignem ſuppoſuere templo Hieroſolymorum, pro cuius defenſione dicebāt ſe pugnare, vt inquit Ioſephus lib. 5. de bello Iud. c. 5. & lib. 6. c. 1. 2. & ſeq. & huiuſmodi crudelia ſub prætextu religionis facta commemorat Polianus lib. 2. ſtratagem. Dion. Halic in 2. Valer. Max. lib. 5. c. 3. Aug. lib. 3. ciuit. c. 15. Plin. lib. 29. de viris Illuſtr.

His malis occurrendum eſt, primò ea prænoſcēdo, vt & nautæ futuram tempeſtatem in mari præſagientes anchoram iaciunt, vel ad portum tendunt. Vnde vetari debent à Prælatis, & Inquiſitoribus diſputationes de rebus ſacris extra ſcholas, vel Eccleſias, vbi de more aguntur. l. nemo. C. de ſumma Trin. l. conuenticulam. C. de ſacr. ſan. eccl. & conuenticula prohibēda. c. quidam. 18. q. 2. Secundò, non debent permitti ædificari noua monaſteria, vel eccleſiæ, vel loca pia publica ſine licētia Papæ, ſi ſint monaſteria, ſi aliæ eccleſiæ, Epiſcopi, nec admittendæ nouæ religiones, niſi ritè examinatæ, & de Papæ licentia. Tertiò, vt vbi huiuſmodi impoſturæ deteguntur, grauiter puniantur. Gal. 5. & Deus etiam ſæpè eos punit, qui religionis bono abutentes, mala perpetrant, cū Deus ob peccata, Dei contemptum, idololatriam; transferat regna de gente in gentem. Eccleſ. 10. vnde Heli vita, & poteſtate priuatus eſt ob duos filios Ophni, & Phinees, qui detrahebant homines à ſacrificio Dei. 1. Reg. 2. Sic Saul cum vſurpaſſet munus ſacerdotis, audiuit reſpōſum, nequa

quam

quam vltra regnum tuũ conſurget. 1.Reg.8.10.& 11. Sic partes duodecim tribuum Iſrael tranſlatæ ſunt à proſapia Salomonis,quòd Salomon idola vxorum coluiſſet.1.Reg.16.2.Reg.2.& 5.Sic Imperium Orientis à Græcis ad Carolum Magnum, Deo permittẽte, tranſlatum eſt ob peccata orientalium in ſacras imagines, vt dicit Platina in Leone III. Blondius. decad. 2. lib.1.

Non defuerunt etiam qui religione abuſi ſunt ad lucrum, dominationem, ambitionem, & deceptionẽ, vnde Liſander Tirannidem arripiens, conatus eſt corrumpere oracula Iouis Hammonis, vt pro ſe reſponderent,vt ait Aemil.Probus in Lyſandro. & Diod.Sic. lib.14. ſic Aemilius fratrem ſuum Numitorem in cuſtodia ſeruans, Siluiam eius filiam Veſtalium numero aggregauit,vt regno pòtiretur,vt ait Polyænus li.1. & 8.ſtratag.Herod.lib.1.Valer.lib.1.c.2.quod fecit & Phalaris, vt vſurparet Tirannidem Agrigentinorum, vt idem dicit Polyænus lib.5.ſtratagm. ſic Mahomet ſub prætextu religionis imperium ſibi, & tirannidem parauit; & alij multi, quos recenſet Toloſ.de Rcpubl. lib.13.cap.11.

His malis eſt occurrendum, primò, probando ſpiritus an ex Deo ſint.1.Ioan.4.Secundò,ſeparando cauſam publicam à priuata, dum enim ij homines cauſæ publicæ fauent, laudandi ſunt, & ſequendi in religione Chriſtiana,quæ ſola vera eſt,& bona,ſed dum eam cauſam ad priuatum commodum transferre quærunt, in eo vitandi,Tiranni enim primò vijs dulcibus vtuntur,ſed vbi potitis adepti ſunt,venena impietatis euomunt: & proinde initio his malis eſt occurrendum, & videndum an vita verbis conueniat ; & vbi ſubeſt timor,principijs obſiſtere,& ſi ij in magiſtratu ſint,inde amouere,faciẽdo magiſtratus breues,vt ait Dio.Caſſ. lib.36. & 43. vt & dandi ſucceſſores maioribus poteſtatibus,ne in tirannidem vergant.l.2.& 3.ff.ad legem

Iul.maieſt. & eſt vetitum quandoq; ne adminiſtratio ſuæ patriæ ſine Principis licentia alicui concedatur.l. fi. C.de crim.ſacrileg. & vetitũ ne magiſtratus donis, vel aliter plebem demulcerent, vt dicit Herod.in 1.& Athenienſes huiuſmodi ſuſpectos extra ciuitatem relegabant.2 Polit. quod tamen à Chriſtianis ob id ſolum agendum non eſt,niſi delictum eā pœna dignum accedat,niſi prudenter cum maiori honore alio transferantur, cum turba ſit facilis ad deceptionem, qui ideò obſeruari diligenter debent.

Alij prætereaſub religionis prætextu, alia ſcelera, & fraudes commiſere,ſic enim Rex Italiæ Deſiderius occupabat bona Eccleſiæ, & Pontificem perſequebatur, & tamẽ in nummis amota imagine Herculis,ſubrogabat imaginem ſancti Laurentij, vt inquit Annius lib.de antiquit.tabula 5. ſic Iulianus apoſtata eripuit bona eccleſiarum, dicens, ſe ſic facere eccleſiaſticos expeditiores ad regnum cœlorum, quòd ſcriptum ſit: Beati pauperes,quoniam ipſorum eſt regnum cœlorũ, tacens id(ſpiritu) Pomp.Lætus in eius vita.& quidam ſub nomine religionis ĩ Gallia,volebat ſe pro Chriſto adorari,vt dicit Sigib.ann.591. vt & alij falſa miracula inducebant, artificijs,imagines flentes,vel ſudantes populo exhibentes, donec detecti puniti ſunt, vt dicit Pap.lib.1.rapſ.arreſt.tit.1.arreſt.5.& 6.vt & in templo Serapidis Sacerdotes Gentilium per cuniculos cauos ingrediebantur idolum cauum,& dabant reſponſa, vt ait Euſeb. in hiſt.eccleſ. & Dion in Nerone.

His impoſturis occurri poteſt; Primò,ſi cura à Prælatis habeatur,vt talia agentes detegantur, & puniantur.l.Senatuſconſulto. ff.de iniur.l.eum ff.de extraordin.crim.l.ſi quis aliquid.ff.de pœn.& ſic tollendo huiuſmodi ſuperſtitiones, & falſitates, vt & cauetur ne reliquiæ ſacræ venales ſint,vel nouæ, niſi Papæ authoritate accedente, venerationi habeantur, eliminatis quæſtuarijs.c.ſi.extra de reliq.& ven.ſanct. c.1.2..eod.

c.te-

c.teneamus.1.q.1 c.venerabili. de teſt ib.l.3. C.de ſac. ſan.eccl.l.decernimus.C.de epiſc.& cler.c.cum ex eo. de pœnit.& remiſſ.c.tuarum.de priuil.clem.1.de pœnit.& remiſſ.c.vt officium.§.compeſcendi.de hæretic. in 6.Conc.Trid.ſeſſ.5.c.2. ſeſſ.21.cap.9. quibus locis, damnatis quæſtuarijs,multa pia circa ſacras reliquias ſtatuuntur, vt & à Prælatis cohiberi debet ambitio, vel auaritia illorum, qui talia perpetrent.c.conſtituit. 16.q.7.c.fi. 20.q.3.c.veniens. de ſimon. Conc.Cartag. IIII.cap.93.& 94.extrauag.1.de Regular.

Alij quoque ſcelesti homines prætextu religionis ad libidines eorum explendas,nepharie ſunt vſi; vt de hiſtoria bachanaliũ tradit Liu.lib.39. vnde nocturna ſacrificia ſublata fuere,teſte Cic.lib.2.de Legibus. ne daretur anſa mulieribus delinquẽdi;Sic filij Heli dormiebant cum mulieribus,quas obſeruabãt ad oſtium tabernaculi. 1.Reg.2.& apud Nouariẽſes,anno 1308. orta hæreſis,qua mares, & fœminæ ſimul habitabant, & in omnem libidinem prolabebantur:Sic Romulus, vt raperet Sabinas, ludos Neptuno parauit, vt ait Liuius in Plut.in vita Romuli.Oroſ.in 2.c. 4.& alij multi,quos recenſet Toloſ.d.lib.13.c.19.

Quibus malis,vt occurratur,à Prælatis,cohabitatio indebita virorum, & mulierum vetanda. c.1.2 & 3.de cohabit.cler.& mul. commeſſationes.c.commeſſationes.44.diſt. & nocturnæ vigiliæ.ex Conc.Elibert. vt & vetita gemina monaſteria virorum . & mulierum ſub eodem tecto.ex Conc.Nic.c.20.c.diffinimus.cum ſeq. 18.q.2. vt & vetitum ne viri cum mulieribus in eccleſiarum cœnaculis inhabitent. ex Sin.Trull. c.98. quæ & ſeparatim à viris ſedere debẽt,vt dicit Clem.Rom. lib.2.conſtit.c.61. vt & vetitum ne moniales clauſtra exeant,nec aliqui ad eas accedant,niſi ex cauſa neceſſaria, neve mulieres ingrediãtur ſepta monaſteriorum religioſorum, vt dixi tract.de Regular.

Pari ratione ad religionem tuendam, cura adhiben

da

da à Prælatis Eccleſiarum, ne falſa miracula aſſerantur, vel ad malum ijs qui abutatur, vt & magicæ impietates tollendæ, & maleficia, lamiarum ſcelera, & huiuſmodi mala, vt & ſeruanda eſt immunitas erga ſacra loca, & perſonas, ac res, de quibus latè agit Toloſ. d. lib. 13. de Repub & ego peregi in tract. proprijs: vt ita Religio Chriſtiana mũda, & ſancta, vt verè eſt, ſeruetur, ad quæ agenda pij Chriſtiani Principes auxilium, & ſeculare brachium Prælatis Eccleſiaſticis petentibus præſtare debent, vt ſæpè eſt dictum, vt ab his bonis, ad ſempiterna, Deo præſtante, perueniant; Qui proinde iuſtè, & honeſtè, ac religiosè viuentes, & rectè populos regentes, morti proximi, ſacramentis muniti, ſucceſſori, Dei timorem, honorem, & amorem, ac populi curam commendare debent, & proceres monere, vt ei fidelem, & diligentem operam, ad Dei gloriam, ferre velint, vt cum ipſo, ad beatam Paradiſi fœlicitatem, hic bene viuentes, Deo præſtante, conſcendere mereantur.

Finis Secundi Libri.

DE PRINCIPE
LIBER TERTIVS.
IN QVO, DE PERSONIS, Principi, & Reipublicæ deſeruientibus agitur, earum poteſtate, & officio.

SVMMARIVM.

1 Subditi debent Principibus obedire in licitis, & quod peccatum incurrant ſecus faciendo.
2 Subditi debent Principem reuereri, nec eum triſtitia afficere.
3 Subditi Principem timere, & amare debent.
4 Subditi debent Principi opem ferre, nec ei detrahere.
5 Subditi debent pro Principe Deum rogare.

De Subditis in genere. Cap. I.

EX dictis ſuperius de Principis officio, ſatis conſtare poteſt, quod nam ſit ſubditorum munus, & debitū, cum enim Princeps, & ſubditi correlatiua ſint, & ad Principem regere ſpectet, ad ſubditos vtique regi ſpectabit, ita ſcilicet ſe habere, vt faciles ſe Principis regimini reddant.

1 Subditi debent Principibus obedire in licitis, & quod peccatū incurrāt ſecus faciēdo.

Primò ergo tenentur ſubditi Principi obedire, idq; eſt

eſt mortale ex genere ſi prætermittatur. Rom. 13. 1. Petri 2. c. qui reſiſtit. 11. q. 3. & probat Hier. in commen. ad Tit. 3. Clem. Alex. lib. 3. ſtrom. cum id ſit contra iuſtitiam, cuius obedientia eſt pars. Fallit tamen ſi Princeps mandaret aliquid contra Dei præceptum, vt idololatriam, ſic ei enim non eſt obediendum; locis alleg. D. Tho. 2. 2. q. 104. art. 5. Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 5. ar. 1. ſi tamen id eſt dubium an ſit contra Dei præceptum, & facta diligenti inquiſitione ſubditus nõ rectificatur de iniuſtitia, vel an ſit peccatum etiam veniale, debet obedire, & excuſatur à peccato ob obedientiam. cap. quid ergo. 11. q. 3. c. ad aures. de temp. ordin Secundò, fallit, ſi quid præcipiat, quod ſit contra diſpendium ſalutis, vel contra præceptum ſuperioris ad præcipientem, vel in his quæ ad eius ſuperioritatem non attinent, in his enim non eſt opus obedire, niſi ad ſcandalum vitandum, nec in his quæ pertinent ad actus interiores voluntatis, niſi prout actus interiores colliguntur ex exterioribus, ſed in pertinentibus ad corpus, nec in omnibus, vt circa matrimonium contrahendũ, vel virginitatem ſeruandam, quia ſic omnes homines pares ſunt, ſed in ſpectãtibus ad Rempublicam, & bonum commune. Silu Obedientia. nu. 1. & 2. vbi verò Princeps apponit tantum pœnam; probabile eſt, ꝙ nõ voluerit obligare in cõſcientia, niſi aliquo certo ſigno colligi id poſſit. Tertiò, fallit ſi ſubditus nõ potuit obedire, ex impotentia, vel ex alia rationabili cauſa. Abb. in c. magnæ. de voto. Quartò, ſi ideò non obedit, quia credit eum per errorem præcepiſſe, vel ſi eius præceptum non recipitur à maiori parte populi eo ſciente, & non contradicente, niſi eius præceptum concurrat cum aliqua lege diuina. Silu. Lex. q. 6. in fin. Quintò, fallit, ſi eius poteſtas ſit vſurpata, niſi adſit ſcandalum non obediẽdo. Silu. Obedientia. nu 1. etiam ſi toleretur ab Imperatore nõ valente eum armis expugnare. Bal. in l. decernimus. C. de ſac. ſan. eccl. quod intelligitur,

tur, ſi primus eſt, qui vſurpauit, ſi enim ſit filius eius, & à populo toleretur, videtur tacitus eius conſenſus accedere. arg l. 1. ff. de orig. iur, niſi toleretur metu, vt ſupra, & qui ideò non obedit Principi, quia non vult ei ſubijci eſt propriè peccatum inobedientiæ. D. Tho. 2.2. q. 105. art. 1. ſi enim ex alia cauſa id omittit, quandoque eſt mortale, quandoque eſt veniale, iuxta prædicta, qui & Principe iubente, tenentur ire ad iuſtum bellum. Ratione etiam, prædicta probantur, nam intentio Principis eſt inducere ciues ad virtutem, vt ſecundùm Chriſtianam religionem diſponantur ad beatitudinem, non autem eſſe poteſt ciuis virtuoſus, niſi ſit vir bonus, non poteſt autem eſſe bonus, niſi obediat Principi iuſta imperanti, & leges obſeruet, ergo. Secundò, nam Principi obedire eſt de neceſſitate conſeruationis dominij, & ſalutis ſubditorum, quia vbi non eſt obedientia, omnis politia deſtruitur, ergo oportet ei obedire, vt Principatus ſeruetur. Tertiò, nã vt humores corporis ſibi contrariantes, reddunt corpus infirmum, ſic ciues niſi Principi obediãt, inter ſe tumultuabunt, ergo oportet vt reducantur ad concordiam per obedientiam Principis, ſicut humores per obedientiam Medico factam, ergo oportet Principi obedire ad ſeruãdam pacem intrinſecam, & externam, etiam ſi malus ſit, modo iuſta præcipiat. Rom. 13.

Secundò, populus non debet Principem ad iram, & indignationem prouocare, quod duobus modis euenit, primò, ſi ei non debetur debitus honor, & reuerentia: ſecundò, ſi non ſeruatur ei debita ſubiectio, & fidelitas, Princeps enim ſe habet in dominio, ſicut caput in corpore, caput verò ſuper alia membra duo obtinet, primò, quòd eſt altius, & ſublimius, ſecundò, quòd dirigit membra in operationes ſuas, cum in eo vigeant ſenſus interiores, & exteriores, quibus integris manentibus bene operamur, ſed ſi infirmantur, vel ab operatione impediunt, vel confusè homo operatur, 2 *Subditi debent Principem reuereri, nec eũ triſtitia afficere.*

ratur, vt patet in perturbatione viſus, & auditus, & confuſione phantaſiæ, & læſione memoriæ. Sic Princeps duo obtinet ſupra populum, primò, quòd eſt altior, ideò primus illi debetur locus, ſublimior ſedes, copioſior perſonæ comitatus: ſecundò, habet dirigere ſubditos, conſeruare, & defendere, vt paſtor oues ſibi commiſſas, vnde ei debetur honor cum ſit Princeps. 1. Petri 2. regem honorificate. & cum habeat regere, debetur ei ſubiectio, & fidelitas, nã vt in exercitu duci neceſſe eſt ſubiectio, & fidelitas pugnatorum, aliter ciuitas non ſeruabitur, ſic & Principi, vnde debetur ei honor, & obedientia, & per conſequens iraſcitur ſi videt honorem ſibi non tribui ab ijs qui ſolent, & debent, vt ait Philoſophus 2. Rhet. cum ſic ibi adſit paruipenſio, quæ iram inducit, vt & ſi ei non obediatur ab ijs qui tenentur, & ſolent. Sic etiam cauere debent ſubditi ne ad iram prouocent Principem, iniuria afficiendo perſonas ei coniunctas, vt vxorem, filios, conſanguineos, & familiares, quia turpe ſit illis non auxiliari 2. Rhet. ſic etiam cauere debent ne ad iram eum prouocent, lædentes in rebus quæ ad ipſum ſpectant, vt poſſeſſionibus, & huiuſmodi, quia ſic ſuſpicatur aliquid mali cõtra eum ſubditos machinari, & ipſum contemnere, vnde ſubditi filios ſuos erudire debent, vt Principem honorent, & ei ſubijciãtur, & perſonas, vel res ei coniunctas nõ lædant, quia ſic a teneris eruditi, cum adoleuerint id ſine difficultate præſtabunt; ſic & Dauid nunquam voluit nocere Saul eius perſecutori, licet potuerit, dum dominio potitus eſt, ſed eius interfectorem interemit.

3 *Subditi Principem timere, & amare debent.*

Tertiò, debent Principem timere, & amare, ſed magis amare, quàm timere, quod Princeps conſequetur, ſi beneficum, & liberalem ſe oſtendet, cum popularis multitudo non apprehendat niſi ſenſibilia, & maximè pecunias, & diuitias, quia ſciunt per has voluptates ventris, & veneris obtineri, vt ait Ariſt. 2. Rhetoric.

Secundò,

Secundò, ſi oſtendet ſe animo virilem, & fortem, & magnanimum, & aggredientem quodcunq; arduum pro ſalute publica, non parcendo etiam propriæ vitæ, vt ſubditos incolumes reddat, nec facultatibus, quia ſic populus eum cōſiderabit, vt fidum paſtorem, & patrem vniuerſalem, & per conſequens eum diliget. 2. Rhetor. Tertiò, ſi oſtendat ſe iuſtum, & æqualem erga omnes, cum veritas omnia vincat. Eſdræ 3. & iuſtitia, quæ in veritate fundatur omnibus diligibilis ſit. Timetur verò, ſi ſit puniтiuus malorum, immaniter peccantes, vt parricidas, proditores, & huiuſmodi atrociter puniendo. 2. Rhet. Secundò, non parcendo vlli delinquenti, etiam ſi frater eſſet, vel conſanguineus, ſic enim omnes cauent à malis, videntes Principem nullū excipere à pœna. Tertiò, præcipiendo officialibus, vt latenter obſeruent, & inquirant delinquentes; ſic enim quilibet timet ne cadat in manus ſuas, & ècōuerſo bonis amabilem ſe præbendo, & magis curando, vt ametur, quàm timeatur, generoſus eſt enim hominis animus, & magis amore, quàm vi trahitur ad bonum, & retrahitur à malo: vt inquit Sen. ep. ad Lucillum; vt & Dominus ſeruator faciebat; vt & ſubditi ſtudere debent, vt Principi ſint amici, congratulando ei quoque in proſperis, & in aduerſis dolendo, ac illi ob beneficia ab eo accepta, gratias agendo, & eius imperfectiones æquo, & humili animo ferendo.

Quartò, ſubditi debent Principi ſubſidium ferre, vt ſeipſum ſplendidè alere poſſit, & Rempublicam interius, & exterius cuſtodire, atque defendere, iuſtas impoſitiones ei perſoluendo, vt ſupra eſt dictum; & illi etiam non petiti in neceſſitatibus opem ferendo. 4 *Subditi debent Principi opē ferre, nec ei detrahere.*

Quintò, non debent ei detrahere publicè, vel occultè. l. 1. C. ſi quis Principi maled. honor enim illis redditus Deo exhibetur, & èconuerſo; ſed gaudio illum afficere, ipſi obediendo, ac pro virtute certando.

Vltimò, debent Deum rogare pro Principum vita,

5 *Subditi debent pro Principe Deum rogare.*

& iuſto eorum regimine. Baruch 1.1. Timoth. 2. & eis etiam reuerentiã exhibere; Vnde Lacedæmones nulli ſurgendi honorem dabant, niſi Regi, & ephoro, & eo mortuo nihil per triduum vendebatur, & forum paleis conſpergebatur, vt ait Heraclides in Lacedæm. Republ. Perſæ pro Rege precabantur aſſiduè. Herod. in 1. & Eccleſia noſtra orat etiam pro Principibus, vt à Deo miſſis; & Romæ die tertio poſt Calendas Ianuarias pro ſalute Principis vota ſuſcipiebantur. Dio. lib. 44. hiſt. Plutar. in Cicerone: & apud Aetiopes ſi Rex aliqua corporis parte debilitaretur, domeſtici omnes partem eandem ſibi debilitabãt, turpe æſtimantes, Rege claudo, non omnes ſic eſſe, vt ait Diod. Sicul. lib. 16. apud Perſas, cum Rex equitabat, omnes pro ſuis facultatibus ei munera offerebant, vt refert Aelia. lib. 1. variæ hiſt.

SVMMARIVM.

1 *Præfectus vrbis quis ſit, & cur inſtitutus.*
2 *Præfectus vrbis quibus præditus eſſe debeat, & quæ ſeruare.*
3 *Præfecti vrbis munus quod, quæque poteſtas.*

De Præfecto Vrbis. Cap. II.

1 *Præfectus vrbis quis ſit, & cur inſtitutus.*

TAMETSI Magiſtratus vrbis curam habeant in iuſtitia adminiſtrãda, quia tamen æquum eſt, vt aliquis ſit qui latiores habeat habenas, & communem vrbis curam, ideò inſtitutum eſt officium Præfecti vrbis, quod à principio erat extraordinarium, poſtea verò Imperatorum arbitrio cœpit fieri perpetuum, & illius Præſes ius Romæ dicebat, cum omni Imperio Latinorum, feriarum tem-

pore:

pore: vt ait Gell.lib.14.c.fi. qui aderat etiam tempore Romuli, vt inquit Dion. Halic. lib.1. & erant Vicarij Regis ipſo abſente cum poteſtate regia, iidemque exemplo Conſulum, & Prætorum; illo tempore, ſi opus erat, Senatum habere poterant, vt ait Gell.loco citato. Sed poſtquam Principes ius obtinuere creandi magiſtratus, præfectura vrbis cum prætura, vt annua eſſet, ſicut & cæteri magiſtratus, eſt introducta; & vrbis præfecto vrbis eſt commiſſa, & eius iuriſdictio limitata; vt quicquid intra vrbem committeretur præfectus cognoſceret, & extra ad lapidem centeſimum. l.1.ff.de offic. præf. vrb. cognoſcendo de adulterio ſerui, de interdictis, quod vi, aut clam, vnde vi, puniendo tutores, & curatores in officio malè verſantes, audiēdo etiam quærelas ſeruorum erga dominos, & libertorum aduerſus patronos, curando quoq;, vt caro iuſto pretio vendatur, cum omnibus armentis, & vt populus quietus maneret, & vt præeſſent diſciplinæ ſpectaculorum. l.1. §.cura carnis.§.quies quoque. ff.eod. & etiam curam haberent omnium ciuium, & popularium. l.1.C. eod. & præferuntur omnibus alijs dignitatibus ſine iniuria tamen alieni honoris. l.3. C.eod. & etiam notionem habent.l.2.ff.eod. & curā, vt nummularij rectè ſe gerant, circa eorum officium.d.l.1.§.hoc quoque.ff.eod. & etiam vltra centeſimum lapidem iudices dare poſſunt. l.fi.ff.eod. qui & cognoſcunt de omnibus cauſis, de quibus cognoſcunt præfecti prætorio, & prætores, & conſules, conſulibus abſentibus.l.1. ff.de offic.præf. quorū prætorum inſignia erant, ſella curulis, latus clauus, paludamentum, toga prętextata, & dimidiatus faſcium conſulariū numerus: vt ait Lazius lib.9.c.6. qui & edicta nedum annalia, ſed & perpetua vim legis habentia decernebāt. §.prætorū. Inſtit.de iure nat.l.1.ff. de alb.ſcr. §.ſed cū paulatim. Inſtit.de teſtam. In quibus tamen ſtandum eſt nunc locorum ſtatutis, & Principis delegantis mandato, iuxta quod maiorem mi-

noremve præſes poteſtatem ſuſcipit.

a *Præfectus vrbis quib. præditus eſſe debeat, & qua ſeruare.*

Is autem eligi debet cuſtos, & Princeps ciuitatis, qui ſingulis ætatibus ſemper, pueritia, adoleſcentia, matura ætate probatus eſt, & immaculatus exiſtit: vt ait Plato.lib.3.de Legib.& lib.6. oportet eum qui paſſim ſincerus, & incorruptus euadit, tanquam aurum in ignis examine comprobatum, gubernandæ ciuitati præficere, muneribuſq; ornare viuẽtem,& mortuum, qui & iurare debet de officio fideliter adminiſtrando, deinde ad vrbem ſibi commiſſam pergere,non trahendo alicubi morã, nec declinando ad alienas regiones, ex Conſtitut.Iuſtiniani 95. & ea ſeruando quæ continentur in tit.de offic.proc. qui & antequam fines prouinciæ ſibi decretæ ingrediatur,edictum de ſuo aduentu mittere debet continens aliquam ſui commendationem,& eos monens,ne publicè, vel priuatim ei occurrant,ſed quilibet in ſua patria eum excipiat, ſignificando etiã deceſſori,quã die ſit ingreſſurus,ne inopinato ingrediatur,per viam conſuetã incedendo. ex d. Conſtit.Idem quoq; melius eſt, vt incedat ſine vxore, ſed & cũ ea poteſt,ſic tamen, vt illam coerceat,ſciens, quod illa deliquerit à ſe repoſcendum.ex l.1.ff.de offi. proc. Idem quoq; eligere debet miniſtros probos,prudentes, & muneribus aptos, ne ipſe præfectus ex eorũ erratis ſuppleat,cum viros bonos ſecum adducere debeat,vt inquit Iſocrates ad Dæmonicum.Delectus ad magiſtratum nullius improbi miniſterio in obeundis negotijs vtitor,nam quicquid ille deliquerit, ſibi imputabitur, & idem aſſerit Cic.ad Q.Fratrem. & act.4. in Verrem.& habetur in lege Diocliciani,& Maximiani.lib.1.C.tit.47.Qui,& decernere debet ne eius familia munera accipiat, idẽ Cic.d.act.4. nõ nego tibi ipſi nullum nummum eſſe numeratũ, ſed cum ob tua decreta,ob tua imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum cuius manu numerarentur, ſed cuius iniuria cogerentur, comites tui illi delecti, præfecti,

fecti, ſcribæ, medici, accenſi, aruſpices, præcones, manus erant tuæ, vt quiſque te maximè cognatione, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat, ita maximè manus tua putabatur. & habetur l 2. C. de offic. mag. militales delinquentes à præfecto puniendos. Qui miniſtri, ſcilicet iudex criminum, aſſeſſor, apparitores, & executores exteri eſſe debent, non loci indigenæ: vt habetur in l. ſi C. de crim. ſacril. nulli patriæ ſuæ adminiſtratio ſine ſpeciali Principis permiſſu permittatur, & idem decernitur in l. nullus. C. de diui. offic. lib. 12. & l. fin. C. de crim. ſacril. & in l. Iulij Pauli, ſub tit. ff. de adu. fiſci. Idem quoq; apud ſe habere debet Senatores, vel conſiliarios, aut aſſeſſores, viros prudentes, bonos, & ſi fieri poteſt nobiles, vt rebus rectius conſulant, & maiores vigintiquinque annis. ex Dione lib. 52. qui curare debent ne Reſpublica aliquod detrimentum patiatur, nec priuatis odijs, aut cupiditate moueri, nil indignum agentes, & plebem ab omni inſolentia vindicantes, vt habetur in l. 1. C. de contract. iudic. Is etiam præfectus ad Rempublicam ſe accommodare debet: vt inquit Plut. in Politicis. decet virum ciuilé, & Rempublicam tractare incipientem, tandiu ciuium moribus conſentaneè viuere, & ſe ad eorum naturam accõmodare, ac ſcitè, coniecturaq; aſſectari, & conſequi ea quibus ſoleat populus delectari, & quibus adduci facilè, donec opinione virtutis, & fide iam cõparata, authoritate initi poſſit, cum aliàs mores vulgi imitari nõ debeat, ſed ſcire tantum qua quiſque maximè ratione adduci capique poſſit, & mores proinde ciuium tum leniter, atque ſcito tractando, moderandoq; meliores efficere aggredi debet, cum iam ſibi vires ſunt, & authoritas comparata. & Plato ep. 4. neceſſaria eſt ad res gerendas hominum beneuolentia; quam præfectus vbi iuſtitia, & prudẽtia, ac cæteris virtutibus facilè conciliabit; ſubditi enim nimis aſperè non ſunt tractandi. l. nemo. C. de dignit. lib. 12. Qui, & placidus, ac mitis

quoque eſſe debet, ſic tamen, vt ſuam digniiatem conſeruet, & à nimia familiaritate ſubditorum caueat, vt dicit Cic. ad Q. Fratrem procõſulem Aſiæ. & habetur in l. obſeruandum. ff. de offi. præſ. obſeruandum eſt ius reddenti, vt in adeundo quidem facilem ſe præbeat, ſed contemni non patiatur, vnde mãdatis adijcitur, ne præſides prouinciarum in interiorem familiaritatem prouinciales admittant, nam ex conuerſatione æquali contemptio dignitatis naſcitur. Qui, & negociari non debet, nec vxorẽ ducere in prouincia, vt inquit Ariſt. lib. 5. Polit. c. 8. caput eſt in omni Republica, vt legibus, & omni alia ratione prouiſum ſit, ne qua facultas quæſtus faciendi magiſtratibus relinquatur, & habetur in l. 1. C. de contract. iudic. l. qui officij cauſa. ff. de contrah. empt. l. præfectus cohortis. l. ſi quis officium. ff de ritu nupt. Qui demum grauiora quæq; ad Principem referre debet, vt habetur in l. Conſtantini. li. 11. C. Theod. tit 29. vnde Zonaras in Tiberio, ait, Pilatum Iudeæ præſidem Domini acta ad Tiberium ſcripſiſſe.

Præfecti vrbis munus quod, quæq; eius poteſtas.

Porrò præfecti munus multiplex eſt. Primò, vt ſi non adeſt domus publica in ciuitate, in quam præfectus vrbi, & Senatores conuenire poſſint, curare vt q̃primum reficiatur, vel ædificetur, & vt ædificia ornatè ædificẽtur, tum publica, tum priuata, & maximè ædes ſacræ, & opera publica, vel collapſa reficiantur decenter: vt inquit Ariſt. lib. 6. Polit. c. 8. Bieſius lib. 3. de Repub & habetur in l. ſi in aliquam. ff. de offic. proc. in l. nulli iudicum. C. de offic. rect. prou. qui tamẽ nullum opus publicum nouum facere debet Principe inconſulto, niſi à præceſſore cœptum. l. intra vrbem. l. nemo iudicum. l. nemini. C. de operib. publ. Idem etiam curam habere debet vt muri ciuitatis, & viæ publicæ reficiantur, & extruãtur. l. omnes. eod. tit. l. ad inſtructiones. C. de ſac. ſan. eccl. & Plato lib. 6. de Legib. Variam vrbis curam habeant ædiles, vulgariumque itinerum, quæ à regione in vrbem tendunt, ædificationum quoque,

que,vt ſecundùm leges fiant,& ſimiliter de pontibus, & fontibus,& ne flumina officiant ædibus,nec itinera publica impediantur,aut in ijs ædificetur, & quiſque ante ædes ſuas vias publicas reparet, repurgetque aquaria, ne viæ ſint impedimento, & ne quid ante officinas ponatur, niſi fullo veſtimenta aeri proponat,vel faber rotas, ſic tamen, vt itineri nõ ſint impedimento. ex Papin.lib.43.ff.tit.10. Qui, & curare debet ne priuatorum domus viæ publicæ,vel publicis ædificijs officiant,nec ijs ciuitatis aſpectus deformetur.l.negotiãdi.l.ſi cui.& per tot.C.de ædif.priu.& in l.1. ff.de via publ. ex Vlpia.lib.43. ff.tit.10. qui & ex cauſa cogere poteſt dominos domuum eas reficere, & ne ij arces, vel turres ædificent. l.præſes. ff.de offic.præſ. & ex l. Dioclet.lib.11.C.tit.19.

Secundò, ad præfectum pertinet curam habere horreorum publicorum. ex l.2. C.de conditis in publicis horreis. dicente, cum ad quamlibet vrbem, manſionemve acceſſeris, protinus horrea inſpicere te volumus. & l.3.eodem.& l.3 C.de quibus muneribus,vel præſtant. eod.lib.10. C.

Tertiò,curare debet,vt fontes,& aquæ in vrbem.& agros ducantur, vt ait Plato.lib.6.de Legib. curam aquarum ædiles habeant,vt in fontes, quam liquidiſſimæ ſufficienteſque ducantur, ac ciuitatem iuuent pariter,& exornent.& Ariſt.lib.7. Polit.c.11. quòd verò pertinet ad aquas, & fontes primum eſt, vt aquarum ſuppetat intima copia, quòd ſi non contingat. ciſternæ fiant multarum aquarum capaces, quæ nunquam oppidanos deficiant,ſi bello intra oppidum incluſi. vſu agri prohibeantur,ſic vt quæ potui aptę ſint,ab alijs ſeparentur,vt ibi dicit, & habetur in l hac lege.& l diligenter.& per tot.C de aquę ductu.lib.11. & Plato loco cit. curandum ait, vt aquę ex montibus defluentes in vallibus excipiantur,ita vt inde agros ſiccos irrigare valeant. & idem ait Plinius Traiano.lib.10. cũ eius

reſponſione. Qui,& curare debet,vt balnea habeantur quibus, laboribus gymnaſticis defeſſi, & infirmi reficiantur,& balnea etiam mineralia pro infirmorum ſalubritate,vbi fieri poteſt habeantur, & conſeruentur, vt ait idem Plato loco prædicto.

Quartò, curare debet, vt vrbs mundiſſima ſit, vt idem ait loco cit. vrbs quidem tota in circulum in locis ſublimibus deducatur, vt & munitior ſit, & mundior;& infra. Curēt ędiles,vt vrbs,quàm mundiſſima ſit, nec à priuatis vnquam patiantur, aut ędificando, aut fodiendo publicum aliquid occupari. & habetur in l.1.& 2.ff.de cloacis. curando ſcilicet,vt cloacę purgentur,cum inde immunditia vrbi, & aeri peſtilentia adducatur; curando quoq; ne in itineribus rixę fiant, nec ſtercora proijciātur,vel morticina, aut pelles, nec quid effundatur, vel deijciatur in vias. l.2. ff.ne quid in loco publ. nec aquę ibi noceant.l.pretór ait. l.ædiles. ff.de via publ.

Quintò, cura illi ſit ne montes, & ſiluę ſuę prouincię excidantur, & extirpentur, cum materiam pręſtét ędificijs, & nauigijs, vt ait Patrit.lib.7.de inſtit.Reip. & Ariſt.lib.6.Polit.cap.8.& habetur in l.ſi ita legatus. ver dominus. ff.de vſu & habit. Qui,& viſitare debet terminos prouincię ſuę,& eorum vſurpatores punire, & terminos auulſos appellatione remota reſtituere, vt ait Plato lib.8. de Legib. nemo fines, atque terminos agri moueat, nec ciuis vicini, nec finitimi peregrini, &c. impoſita pœna pro modo delicti, vt habetur in l. 1.& 2. ff.de termino moto.

Sextò,cura illi eſſe debet,vt cibaria copioſè adſint, & iuſto pretio vendātur,vt dicit Plato lib. 3.de Legib. Res venales curę cenſoribus ſint,qui ne quis vendendo,emendove iniuriam faciat,vehementer prouideāt, & immoderatos, contumelioſoſq; omnes compeſcant, hi conſiderent, nunquid ciues peregrinis res ſingulas conuenienter,atq; vt lege cautū eſt vendant; & infra.

ſi quid verò venditum, emptumque pluris minoriſve eſt, quam lex iuſſerit, qua rerum venalium menſuræ, & pretia conſtituta ſunt, apud legum cuſtodes illud plus conſcribatur, & contrariũ deleatur. nempè iniuſtis venditoribus punitis. & idem ait Ariſt. lib. 7. Polit. c. 8. & Cic. 2. offic. & habetur in l. 1. §. cura carnis. ff. de offic. præf. vrbi. & in l. 1. C. eod. qui, & in inopia poteſt cogere dominos tritici, vt excepto quod ſibi opus eſt, reliquum ciuibus publicè vendant. & patet ex Dion. Halic. lib. 9. Liu. 4. lib Qui, & vetare debet ne quis victualia præmat, vt carius vendat, vt dicit Cic. lib 1. offic. qui punitur falſi pœna, & dicitur Dardanarius. in l. annonam. ff. de extraord. crim.

Septimò, curare, vt in ciuitate adſint carceres pro reis cuſtodiendis, vt ait Plato lib. 10. de Legibus. Tres ſint in ciuitate carceres, vnus plurimis communis in foro rerum venalium, vbi multi ne fugiant cuſtodiantur, alter vbi cætus eorum ſit qui auctu congregantur, correctionis nomine appellatus, tertius in media regione, vbi quàm maximè deſertus, ſiluestriſque locus ſit, ſupplicij nomine notatus: quibus locis, tertio excepto, rei cuſtodiæ gratia, non pœnæ cauſa cuſtodiãtur, ideò humanè tractentur, ſic tamen, vt non fugiant. l. 1. l. diuus. l. ſolent. ff. de cuſt. & exhib. l. carceri. eod. l. 1. l. abſentem. ff. de pœn. & l. 1 C. de cuſt. reor. cum ſeq. & ex l. Honorij. C. Theodoſiani. tit. 3. & docet etiam Ariſt. lib. 6. Polit. cap. 8.

Octauò, curare debet, vt adſint diuerſoria multa, & commoda pro exteris accipiendis, vbi humanè tractentur, & eis de neceſſarijs pro victu, & potu, ac decubitu, & equis prouideatur, nec nimis grauentur, neo meretrices, & huiuſmodi ibi permittantur, ſed viri probi; & præfecti officiũ ſit vt nemini iniuria ibi fiat, idem lib. 11. de Legib. Bieſius lib. 4. de Republ. li. 1. 3. & 5. ff. nautæ caupones ſtabul.

Nonò, illi cura ineſſe debet, vt factiones, & ſeditio-

nes

nes in ciuitatibus ortæ ſedentur,& ad amicitiam redu cantur,nulli parti fauendo, quòd maximum ſcelus eſſet,vt inquit Ariſt.lib.5.Polit.cap.4. ſeditiones non de paruis rebus fiunt,ſed ex paruis orta ſeditione, de ma gnis diſſidetur, cæterum tunc paruæ ſeditiones inualeſcunt cum inter Reipublicæ Principes agitantur,itaq; talibus malis initio occurrere, & Principum, potentiumq; diſcordias protinus dirimere oportet. & Plut. in Politicis. non ſemper incendia de ſacris publiciſve domibus initium ſumunt, ſed ſæpenumero è domuncula lucerna parumper neglecta, ingens erumpit flāma,vt ibi dicit. Vnde vir ciuilis debet huiuſmodi parua initia futuræ cladis pręuenire,& opprimere,& præfectus vrbi eas reprimere, pacificationibus, fœderibus, inducijs, vadibus, fide publica,exilio, pœnis.

Decimò,illi cura eſſe peregrinorum, ac pauperum debet, ne peregrini illudantur, nec eis inferatur iniuria,vt ait Plato lib.5.de Legib.ad peregrinos ſanctiſſima eſſe fœdera quiſq; cogitet, fermè enim omnia peregrinorum, & contra peregrinos peccata, præ illis quæ inter ciues committuntur, vltori Deo curæ ſunt, nam cum peregrinus amicis, cognatiſque careat, maiorem & apud Deum,& apud homines meretur miſericordiam & Cic.lib.3 offic qui ciuium rationem eſſe habendam dicūt,externorum negant, hi dirimunt cōmunem humani generis ſocietatē, qua ſublata. beneficentia,liberalitas,bonitas,iuſtitia, funditus tollitur, qui peregrini nil præter ſuum negotium agant, & in aliena re nō ſint curioſi,vt ait Cic.lib.1.offic.Quibus, & pauperes curæ eſſe debent, vt dicit Aug.ad fratres in heremo.ſerm.35.Iudices duces populi eſſe debent, orphanorum patres,viduarum mariti,iuſtitiæ zelatores,& Reipublicæ amatores,quæ quidem omnia cunctis magiſtratibus ineſſe debent,ſed vrbium præfectis multo profecto magis,quia eorum fidei,ciuium fortunæ omnes committuntur,& capita, de communi ærario

rio ijs prouidendo, vt ait D.Th.lib.2.de regim.Princ. cap.15.& fictè id agentes puniendo.l.vnica.C.de mendicantibus valid. lib.11. Qui,& pupillorum infirmorum,ac expoſitorum curam ſuſcipere debet, vt pupillis de tutoribus prouideatur, vbi honeſtè educentur, & eorum bona conſeruentur. ff.de offic.proc.per tot. l.ventri.& per tot.ff.de tut.l.3. ff.qui petant tut.l.vnica.C.quando Imperator inter pup. & ex l.Conſtantini.lib.11.C.Theodoſ.tit.27 curando etiam,vt expoſiti educentur infantes,locis cit.

Vndecimò,curare debet, ne ciues otioſè viuant,vt ait Plato lib.8.de Republ. otioſi fucis aculeatis ſimiles ſunt, & in quacunque fuerint ciuitate, eam turbant,quemadmodum pituita,ac bilis corpus, quos oportet bonum Medicum, & legum fundatorem, non minus quàm ſolertem apum cultorem,eminus præcauere, primum quidem ne oriantur in ciuitate, quòd ſi oriuntur, vt cum ipſis fucis protinus excidantur, & idem repetit lib.6.de Legibus.Vnde Amaſis lex apud Aegiptios fuit,vt ſinguli quotannis apud prouinciarũ præſides demonſtrarent vnde viuerent, teſte Herodoto lib.2.qua in re ſi quis mentiebatur,vel iniuſto quęſtu viueret, morte mulctabatur. ex l.Solonis, vt ait Diod.Sic.lib.2. quod ſignificat etiam Pithagoras, dicens, caue ne ſuper modium ſedeas, ideſt ne otioſè viuas,ob id Aegiptij etiam Piramides erexere, vt homines laborando otium vitarent, & Romani cum milites à militia vacabant,iubebant,vt foueis iaciendis, operam darent,& Adrianus Imperator dum pace poteretur, cum exercitu Galliam, & Germaniam ſæpè adibat, ne otio ciues tabeſcerent.

Duodecimò, curare debet, vt executioni mandet, quæ ſibi præcipiũtur in Cõſtitutione nouel.7.8.& 13. Iuſtiniani,in qua ſupra dicta repetunt & alia breuiter iunguntur, videlicet, vt is negotiationẽ non exerceat, tributa diligenter exigat, ſeditiones extinguat, cauſas

cum

cum æquitate cognoſcat, breues cauſas, & viles ſine ſcripto terminet, pauperum cauſas gratis cognoſcat, diligens ſit in procuranda rerum copia, & operibus ciuitatum, pontium, viarum, murorum, & portuum, vbi de fiſco, vel ciuitatis vtilitate agitur ad Principem referat, nõ tueatur maleficos vi priuilegiorum, ſed eos inſequatur, & paucorum pœna alios terreat, & ſaluet; comites ſuos in officio cõtineat, quorum nullus illius voluntati dominetur, bono vtendo aſſeſſore, & eũ mutando, ſi rectè ſe non habeat, æquitate in bonos, & humanitate vtendo; Dum proficiſcitur, ſuis expenſis contentus publico ſtipendio, iter expediat, quod & qui cum aſſequuntur agant.

Decimotertiò, præfectus vrbi nemini ſalarium dare debet Principe inconſulto. l.vnica. C.de præbendo ſalario.lib.10. qui, & de ponderibus, & menſuris curã ſuſcipere habet, ne cui fraus fiat.ex l.Gratiani.lib.12. C.Theodoſ.tit.2.& 6.& explicat D.Tho.loco cit.c.14. cui & magis curæ eſſe debet, vt priuilegia eccleſijs cõceſſa, maximè circa perfugia ad illa ſeruẽtur, vt inquit Chriſ.hom. ad Eutropium. l.fideli. & l.præſenti. C.de his qui ad eccl.conf.& ex l.Theodoſij, & Valent.lib.9. C.Theodoſ.tit.34. Qui, & interuenire debet ludorum feſtiuitati quibus populus detinetur: ſic tamẽ, vt duorum ſolidorum ſummam non excedant. l.1.C.de maiuma.vel ingreſſu.lib.11. & ex l.Honorij.tit.9.lib.15. C.Theodoſ. cum in ijs multa ſoleãt mala perpetrari, vt ait Lact.lib.6.c.20. hiſtrionum impudiciſſimi motus quid aliud niſi libidines docent, & inſtigant? quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus diſciplinam? qui docent adulteria dum fingunt, & ſimulatis erudiunt ad vera, quid iuuenes, aut virgines faciãt, cum & fieri ſine pudore, & ſpectari ab omnibus libenter cernunt? &c. qui ideò curet ne quid obſceni ibi habeatur, & agatur cui, & curæ demum eſſe debet, vt omnia rectè, & ordine fiant, iuxta ſuperius dicta, vt ciui-

tates pacatè viuant,itinera,pontes,muri,&c. adaptentur,de annona prouidendo, & in grauioribus ad Principem referendo,expellendo miniſtros malè adminiſtrantes,leges ſeruando,& iuſtè,ac cum æquitate iudicando,& innocenter viuendo. ex Conſtitut.24.25.26. & 82. Iuſtiniani Imperatoris, & declarat Plato lib.5. de Legibus.

Is demum rationem reddere debet adminiſtrati regiminis,non diſcedendo per quinquaginta dies à loco adminiſtrati regiminis,quo tempore vnicuique liceat eos accuſare ſi in aliquo deliquerint, coram ſucceſſore, qui & in publicum per id tempus prodeant, quod & de eius miniſtris ſtatuitur.l.1. C.vt oēs iudices tam ciuiles,quàm crim.qui & vectigalium rationes expendere debent, & cogere vt quæ debentur, ſoluantur, vt inquit Plin.Traiano.lib.10.ep.cum reſponſ.Traiani.

SVMMARIVM.

1 *Perſona publica qua alia conſtituenda, præter Præfectum.*

2 *Magiſtratus qui, & quales eſſe debent,ac qua agere, & à quibus cauere, remiſſiuè.*

De alijs perſonis munera publica adminiſtrantibus. Cap. III.

1 ETsi Præfectus Vrbis tam amplas habeat habenas,vt omnium perſonarum publico munere fungentiū vices ſuſtineat, attamen par erit, vt negotia facilius,& diligentius adminiſtrentur, officiū partiri, videlicet ædiles ſtatuere, qui curam habent ædium ſacrarū, & publicorum ædificiorum,vt dicit Varro.lib.4.de ling.lat. & vt menſu-

Perſona publica q̃ alia conſtituenda, præter præfectum, earum poteſtas, & officium.

ræ,ac pondera iuſta ſint, aliàs ea liceret ijs frangere.l. item quæritur. §.ſi quis menſuras. ff.loc.& maximè,vt res venales in foro ſine vitio vendātur, qui & circa id ædicta proponebant. l.1.ff.de ædil.edict. qui,& deceptis emptoribus ſuccurrebant. l.1.& 4. l.ſciendum. l. redibere.l.cum autem.eod.tit. & ne vetita vendantur, vt ait Suet.in Claud. Cæſ. c.38. ad quos etiam curare ſpectat,vt annona abundans ſit, & vt publica ædificia, pontes,viæ,& fines conſeruentur, ius inter contrahentes decernentes,vt inquit Ariſt.lib.6.Polit.c.3.& Plato lib.6.de Legibus.& habetur in l.pen.ff.de via publ. ijdem curam quoq; habebant,ne incendia fierent.l.1. ff.de offic.præf.vig.& rei triticeæ præponebantur.l.2. §.deinde. ff.de orig.iur. quibus iuncti ſunt præfecti annonæ,qui curent vt panis abundans ſit,iuſtæ menſuræ, & bene conditus. l.munerum.§.qui annonam. ff. de mun.& hono. Præfectis quoque iuncti ſunt iudices mercatorum, qui de plano, & æquitate non inſpectis apicibus iuris eorum cauſas cognoſcant,vt ait Bart.in l.ſi fideiuſſor. §.quędam. & in l.Quintus Mutius. ff. mand.Prępfecti ęrario,& eorum miniſtri, tributorum exactores,qui iuſtè, & & fideliter munus adminiſtrare debent.l.1.cum ſeq. C.de pręf.ęrario. & alij multi, de quibus ſupra in cap.de pręfecto,eſt dictũ. Et quòd ad annonam pertinet,quę eſt omnis annuus fructus, qui ad victum pertinet, panem,vinum,& alia edulia, & penſiones,& ſalaria victus cauſa data.l.1. C.de frumen vrb.conſtit.lib.11.l.1.l.iubemus. C.de erog.mil. ann.lib.12.l.1.& 10. de ann.ciu. C.lib.11.§ ſic igitur. auth. vt iud. ſine quoquo ſuffr. contra legẽ de annona ij faciunt qui fraudant annonã, vel malo dolo faciũt, vt carior fiat.l.1.& 2.ff.ad legem Iul.de ann quive impedit merces inuehi.l.1. C.de nouellarib. lib.11 vel retardat.l.1. C.de frum.urb.conſtit.lib.11. vel ſi qui frumenta reſeruata in alios uſus impendunt.d.l.1. vel ſi pecunia ordinata cauſa emẽdi annonam minuatur,

vel

vel in alios vſus conuertatur.l.2.C.eod. vel qui coemptas merces ſupprimunt,vel fructus nolunt vendere.l. annonam. ff.de extr.crim. vel qui falſa menſura vendunt.l.1. ff.ad legem Iul.de ann. qui tamen reſeruant annonam, non vt carius vendant, ſed vt Reipublicæ ſubueniant,vel ſibi, non incurrunt hanc legem. d.l.1. cum nemo vendere cogatur, niſi inſtante neceſſitate, & relicto ipſi familiæ ſubſidio. l.nõ eſt.ff.rerum amot. l.nullus. C.de Iudæis. l.inuitum. de contrah.empt.l. nec emere.C.de iure delib.vt Ioſeph fecit Gen.41.hac lege piſcibus etiam pretium imponitur.l.1. C.de pretio piſcis.lib.14.C.Theodoſ.& etiam alijs rebus venalibus, iuſto tamen pretio. l.vnica. C.de pretio panis. lib.14. C.Theodoſ. non licet etiam ab ijs qui curam habent annonæ quicquam illius in alios vſus conuertere. l.2. ff.de admin. rerum ad ciui. & qui frumento arenam miſcet, tenetur de corrupto. l.ſi ſeruus ſeruum §.item ſi quis. ff.ad legem Aquil. pœna annonam fraudantium eſt duplex criminalis, & nummaria. l.1. ff.ad legem Iul.de ann.

Magiſtratus præterea,iudiceſve à Principe ſunt cõſtituendi, qui eius vice iuſtitiam populis adminiſtrẽt, malos puniant,& ius ſuum cuique tribuant, ſiue cauſas criminales,ſiue ciuiles dirimant,qui eſſe debent vitæ integræ,& probatæ,vt inquit Plato lib.3.de Repub. Iuſtitiæ amatores,conſtantes,& fortes, temperati,docti, & prudentes,ac vigilãtes, alieni ab auaritia,& prauis animi affectibus liberi,ac ambitione,miſericordes, iudicantes ſecundùm allegata,& probata, nec accipere debent taxas pro cauſis, ſi habent ſufficiens ſtipendium, modo, vt ibi; & in alijs ſeruare debent ea quæ latè ſcripſi tract. de Magiſtratibus, qui, alio tempore, Deo dante, in lucem edetur, cum longiſſimus ſit, & iuſtum ferè volumen requirat.

2 Magiſtratus qui, & quales eſſe debent, ac quæ agere, & à quib. cauere, remiſſiuè.

SVMMARIVM.

1 *Militare licitum eſt, vel bellare, ſi legitimè fiat.*
2 *Milites vnde dicantur, & vt ſint neceſſarij.*
3 *Militia quotuplex ſit.*
4 *Milites qui eſſe poſſint, vel non.*
5 *A Militia ceſſare non licet.*
6 *Milites quotuplices ſint, & vt diſtinguantur.*
7 *Milites quibus formulis ſumebantur.*
8 *Militares leges, vel militaris diſciplina apud Priſcos qua.*
9 *Milites quibus qualitatibus conſtare debeant.*
10 *Dux exercitus quibus praditus eſſe debeat, & qua peragere in bello.*

De Militibus, & primò ſecundùm ſe. Cap. IIII.

1 *Militare licitum eſt, vel bellare, ſi legitimè fiat.*

NOTANDVM, quòd Militare, vel bellum gerere debitis circunſtantijs ſeruatis, eſt de ſe licitum; probatur Gen. 14. vbi Abraham bellum geſſit, & parta victoria à Melchiſedech benedictionem accepit, & eſt laudatus, vt ait Ambr. lib. 2. de Abraham. c. 7. & 8. & multi in veteri teſtamento bellarunt, & approbantur; ſic in nouo teſtamento Ioannes Baptiſta approbat militiam ſi iuſtè exerceatur. Lucæ 3.

Ex Patribus Auguſt. ep. 5. ad Marcellinum. ſer. 19. de verbis Domini. lib. 22. contra Fauſt. c. 74. & 75. Ambroſ. lib. 1. offic. c. 27. & 29. dicens, in bellis ſeruari veram iuſtitiam, & habetur in cap. militare. c. quid culpatur. 23. q. 1.

Ratione probatur, nam Princeps poteſt, & debet iure naturæ iniuſtitias à ſubditis repellere, & eos iuſtè protegere,

protegere, ergo & bello id agere licet, cum opus eſt, nec alia ratione id fieri poteſt, vt ait Aug.lib.6.q. ſuper Ioſue.q.10. cum finis belli ſit pax, & tranquillitas Reipublicæ. 10.Eth.c.7 lib.7.Polit.c.14.& 15. & docet D.Aug.lib.19.ciuit.cap.12. & dixi tract.de Bello, modo, vt ibi.

Secundò, notandum. Milites dici à mollitie per antiphraſim, ſcilicet à duritia quam pro nobis ſuſtinét. l.1.§.fin.de mil.teſtam. vel à multitudine, vel à malo, quod arcere ſolent, vt dicit Feſt.de verb.ſign.vel à mille, vt ait Varro lib.6.de ling.lat.& eorum vſus Reipublicæ eſt neceſſarius, vt enim Magiſtratus ei ſunt neceſſarij, vt Rempublicam intus à malis hominibus purgent, vt ciues tranquillam degant vitam, ſic milites, qui eam ab externis hoſtibus, & turbationibus purgant, & tuentur. *2 Milites vnde dicātur & vt ſint neceſſarij.*

Tertiò, notandum. Militiam armatam conſtare exercitu triplici, terreſtri, pedeſtri, & claſſico, & dicitur exercitus à militum exercitio, qui habebant ordines quoſdam, ſcilicet acies, Principes, & globos, in quibus milites certo ordine conſiſtebant, acierum duæ generales erant, anteſignanorum, & poſtſignanorũ, quæ habebant ſub ſe ordines diſtributos, vt ait Lazius lib.4. comment.c.1.Veget.lib.2.de re militari. His ita not. *3 Militia quotuplex ſit.*

Primum ſit dictum. Non omnes, ſed quidam tantũ milites eſſe iure Romanorum poterãt, nam ciues Romani tantum milites fieri poterant, vt dicit Cic. pro Archia poeta; vnde Demoſth.Olynt.1. ſuadet Athenieſibus tutius eſſe ciues ipſos militare, q̃ per peregrinos id agi, quod & Polib.lib.2 hiſt. comprobat, cum ciues fidelius, & acrius pugnent, exteri verò, vt qui ſola ſpe pręmij mouentur, vel fugam arripiant, vel loca ſociorum inuadant; niſi ij ſponte accedant, & non pretio adducti, ac fideliter pugnent, qui ſic probantur.l.1. C. qui milit.poſſ. Nec etiam omnes ciues admittebãtur, ij .n. excludebantur, qui nullo modicove cenſu, & ære *4 Milites qui eſſe poſſint, vel non.*

cenſebantur, qui ſolum in tumultu maximo ſcribebantur, & familia, ac eorum res apud Rempublicam obſidis loco erant: vt inquit Gellius lib. 16. cap. 10. ſerui quoque militare prohibentur, ignorantibus, vel ſcientibus dominis. l. pen. C. de re milit. lib. 12. l. 2. C. eod. lib. 12. de cohort. l. pen. & fi. C. eod. de diu. offic. & idẽ teſtatur Dio. lib. 48. & Oroſ. lib. 6 c. 20. quandoque tamen ſerui ſunt libertate donati, vt pugnarent contra hoſtem, vt dicit Liu. li. 24. ſimiliter militare prohibentur patientes ſtatus ſui controuerſiam, & redempti ab hoſtibus priuſquam ſe luiſſent, vt idem ait lib. 4. l. qui ſtatus. ff. de re milit. prohibentur etiam proditores, & transfugæ, qui capite puniuntur. l. proditores. eod. nec curiales, cohortales, decurionum filij. l. 2. & 4. C. qui mil. poſſ. lib. 12. nec coloni, aut ſaltuenſes. l. 3. eod. nec negociatores. l. vnica. C. negot. ne mil. lib. 12. nec profugi, ad beſtias damnati, in inſulas deportati, exules, relegati intra tempus exilij, rei criminis capitalis, adulterij, vel publico iudicio damnati. l. qui cum vno. ff. de re mil. l. 2. §. miles. ff. de his qui not. nec qui dixit parentes maleficos. l. 1. ff. de obſeq. à lib. & lib. nec poetæ, nec adoleſcentes ante decem & ſeptem annos: vt inquit Suet. in Auguſto. & Liu. lib. 5. nec cenſibus obnoxij. l. 1. C. de tironib. lib. 12. l. fi. C. de vet. lib. 12. & in lege veteri Deut. c. 20. 1. Machab. 3. Iud. 7. excludebãtur qui plantaſſent vineam nouam, vel domum conſtituiſſent, & vineam non feciſſent communẽ, deſponſati vxori ea non ducta, & timidi.

5 *A Militia ceſſare non licet.* Secundum dictum. Non licet ſine cauſa ſe, vel ſuos ſubtrahere militiæ, aliàs pater id faciens, exilio, & bonorum parte mulctatur, & filius in deteriorem militiam eſt dandus. l. 4. § qui filium. ff. de re mil. & etiam qui ad edictum non reſpondebant, in ſeruitutem redigebãtur. d. l. §. qui poſt deſertionem; & qui monitus à ſuo comite ire neglexerit ad patriam defendendam, capitali pœnę ſubijcitur ſi hoſtis regionem vaſtat. l. 1. de

ijs qui ad patriam defendendam ire neglexerũt.lib.3. legum Longob. quod & in vſum eſt inductum : teſte Iouio lib.34.hiſt: & Ammia.Marcell.lib.15.& Valer. Max.lib.6.c.3.& apud Romanos lex erat,vt ciues Romani decennio militarent, vt ait Tac.lib.4.Ann.

Tertium dictum. Milites varijs nominibus vocantur, & inter ſe diſtinguuntur, alij enim ab ordinibus dicuntur Gregarij, manipularij, legionarij, triarij, & huiuſmodi.l.fi. C.de milit.veſte.lib.12. alij à diuerſitate armorum,vt caligati, haſtati,pilani.§.quiſquis autem.auth.quibus modis nat.coll.6. Tibicines à tuba, claſſici,loricati,velites,vel expediti,vt dicit Aelian. in re milit. alij electi,perpetui,addicti,ſtationarij,ciues, ſuffulti,ſtipendiarij.l.1.§.fi.ff.de offic.pręf.vrb.Legionarij, legio enim ſex millibus conſtabat, ſigniferi, & alijs nominibus nuncupati;Rurſus alij ſunt imperantes,alij ſubditi, vt ait Liu.lib.8. ita vt quidam diceretur decurio decẽ millibus præfectus, & manipularis, viginti,vt ait Volaterr.lib.13. Vexillaris habebat milites centum octuagintatres,& cohors ſexcentũ;Phalanx apud Gręcos erat octo millia militum, vt dicit Veget.lib.2.de re milit.c.2.Ex quibus omnibus acies inſtruebatur, cuius erant variæ formæ, ſcilicet frons, ſubſidia,cuneus,orbis,globus,forfices,ſerra, alæ, turres,vt ait Gell.lib.19. c.9. Alii pręterea milites erant tirones in ſcholis militaribus artem diſcentes.l.2.C.de tironib. lib.12. nondum ſcripti inter fortiſſimos milites.l.ex eo.ff.de milit.teſtam. alii ſcripti in militia,alii immunes ab ea qui per viginti annos fortiter dimicaſſent. Alii voluntarii, alii inuiti. *6 Milites quotuplices ſint, & vt diſtinguantur.*

Quartum dictum. Ad militiam aſſumpti quibuſdã formulis admittebantur:primò enim euocabãtur,poſtea deſcribebãtur, tum ſacramentum militare eis iniungebatur,& eis dabatur zona cum gladio,quod dicebatur militię cingulum,qui tunc priuilegio militari vtebãtur.Plin.lib.6.hiſt.& habetur in l.pen. ff.de mil. *7 Milites quibus formulis ſumebantur.*

teſtam. & poſtea in ordines diſtinguebantur, & ſtipẽdia eis aſſignabantur. Iuramentum verò duplex erat, vnum quo Calendis Ianuarij ſingulis annis aſtringebantur, vt non facerent furtum per decem millia paſſuum ſoli, nec cum alijs, & ſtrenuè ſe haberent, Duci verò iurabant ſe fortiter iuſſa facturos, nec militiã deſerturos, idque vel pollicibus eleuatis, vel ſtrictis gladiis, vel ceruicibus admotis, vt ait Liu. lib. 2. & 5. Dec. 3. & lib. 7. Dec. 1. Veget. lib. 2. de re mil. & ſtrenui donabantur corniculis argenteis, torquibus aureis, cingulo, & balteo: vt dicit Caſſiod. lib. 3. variar.

8 Militares leges, vel militaris diſciplina apud Priſcos quæ.

Quintum dictũ. Leges militares apud priſcos multæ erant. Primò enim eis mandabatur, vt arma tãtum tractarent alijs negotijs omiſſis. l. milites. 2. & l. militares. C. de re milit. lib. 12. vnde & ſi ea in prælio amittunt, vel partem eorum graui pœnæ ſubijciuntur, licet tironi facilius parcatur, nec poſtliminio reuertẽti reſtituuntur, quòd turpiter ſint amiſſa. l. 3. §. miles. l. qui cõmeatus. §. arma. ff. de re mil. l. 2. ff. de capt. & poſtl. reu. quod feciſſe Epaminundam dicit Probus in vita eius. & mulieres Lacedæmonæ cum clipeum filijs euntibus in bellum darent, dicebant, vt redirent cum illo, vel in illo, & Marcus Catonis filius, cum in pugna contra Macedonas, gladium amiſiſſet, in hoſtes irruit, & inter cadauera eum inuenit, ne in manus hoſtium deueniret, vt ait Plut. in Paulo Aemilio & Cabrias Athenienſis naui eius percuſſa, maluit in ea cum clipeo interire, quàm ſine illo ad alias naues incolumis euadere, vt ait Aemil. Probus in eius vita. licet hoc fortè Chriſtiani non ſit, cum vitę conſeruatio ſit poſt animæ bonum rebus omnibus anteferenda, niſi ex eius conſeruatione peccatum incurratur. Vnde & arma portare ſoli militi licet, ruſtico non, nec mercatori, niſi dum tranſit per prouinciam, quo caſu gladium ſellæ debet alligare, vt ſe tantum à prædone defendat, nec domi ea etiam habere licet, niſi ob cauſam venationis, itineris.

neris,vel nauigationis,vel commertij,aut hæreditatis. §.nemo.§.ad palatium. de pace tenen.in vſibus feud. l.vnica C.vt arm.vſus inſcio Princ.int.ſit.lib. 12.auth. de armis. toto tit.coll 3.l.vnica tit.quorum vſus inter. eſt.lib.15. C.Theodoſ. §.ſi quis ruſticus. §.mercator. de pace ten lib 2. feud.tit.27.l. 1.& 2. ff.ad legem Iul. de vi publ. Secunda lex erat, vt ſupra,ne quis militiæ ſe,vel ſuos ſubtrahat.l 4. ff.de re mil. Tertia,ne ſe dedat miles cui non debet, ſub graui pœna pro eius dignitate.l.2 §.ſi ff.eod Quarta,vt milites obediãt præpoſitis,& eorum iuſſa exequantur,aliter deſertoris ſubeant pœnam.l.3 §.ſi præſides.eod.Quinta,ne prohibita à Duce faciant, ſub pœna capitali, nec mandata omittant,etiam ſi res bene euenerit d.l.3.§.in bello.l. omne delictum §.contumaciæ.eod. quod ſeruarunt in filios Poſthumius Tiburtius,& Manlius Torquatus,te ſte Valer.lib.4.c.2 lib.9.c.3. Plin.lib. de viris Illuſtr. Sexta, qui agmen exceſſerit, quandoque fuſtibus cæditur,vel militiam mutare cogitur, ſic qui vallũ tranſcendit, vel per murum caſtra ingreditur capite punitur,ſi verò foſſam tranſilijt,à militia reijcitur. l.3 §.in bello.ff.de re milit.l.ſi ff.de rerum diu. Septima,quòd qui intulit manus præpoſito,capite punitur, vt ſi erga eum contumaciam, vel irreuerentiam exercet,vel ducem non defendit.l.omne delictum.§.1.ff.de re milit. l.11.12.& 13.in legib.milit.Iuſtin.d.l.omne §.contumacia.l.milites agrum.l.13.§.irreuerens.ff.de re mil. d.l.3.§.ſi. & d.l.omne.§.ſi. eo.l.31.de leg.mil.Iuſtin. Octaua,vt ſeditionem non excitent,aliter pœna eſt capitalis, aliàs reiectio à militia, & qui commilitonem vulnerarit,ſi lapide,à militia reijcitur,ſi gladio capite punitur.l.3.§.qui ſeditionem.ff.de re mil.l.13. Iuſtin. & d.l.omne.§.ſi quis commilitonem.de re mil. Nona, quòd nemo pullum alienum rapiat, auem non contingat,vuam non auferat,ſegetem nõ deterat,oleum,ſal, lignum non exigat, annua ſua contentus ſit, & prædæ

hoſtium, non de lachrymis prouincialium gaudeat. ex Aureliano Imperatore, vt inquit Flau. Vopiſc. in Aureliano. Nona, vt non diſtet ab auditu tubę exercitus, aliàs pro hoſte habebatur, vt ait Appian. Alex. in Lybico. Decima, vt qui de via in alienam poſſeſſionē deflexiſſet, fuſtibus, vel virgis ſubijceretur, vt ait Lamprid. in Alexandro Cæſ. tex. in l. 3. §. ſed qui agrum. ff. dę re mil. Vndecima, quòd qui ſtationis munus relinquit, caſtigatur pro modo delicti, vel deijciturà militia. d. l. 3. §. qui ſtationis. quod & de legione dr̃. d. l. §. fi. Duodecima, vt milites, & tribuni per poſſeſſiones non vagentur, ſed remaneant ſub ſignis proprijs. l. tribuni. C. de re mil. lib. 12. ſi verò tempore pugnæ, vel dum acies inſtruitur, ſtatione, vel ſigno relicto fugerit, vel ex loco proſiluerit, cadaueris ſpoliandi cauſa, vel temerè hoſtes proſequendi, capite punitur. l. 22 in legib. mil. Iuſtinia. nec etiam licet à numeris ad alios numeros milites transferre, niſi ex publica vtilitate. l. contra publicam. C. de re mil. lib. 12. nec duci licet tempore belli commeatum militi dare paſſim, ſub pœna capitali vtriq; inflicta. l. 1. C. de commeat. lib. 12. l. non omnes. §. 1. ff. de re milit. niſi paucis, & ad breue tempus, nec vrgente oppoſito hoſte, & cauſis profectionis ante expoſitis. l. per hanc. § vt autem. C. de erog mil. ann. lib. 12. l. nemo miles. eod. & deſertor grauiter punitur, qui per prolixum tempus vagatur, vel belli tempore à ſignis abijt, quibus proximus eſt, qui ad diem commeatus non venit, niſi iuſta cauſa ſit detentus. l. 3. §. deſertor. ff. de re mil. l. 1. §. deſertor. C. de deſertorib. lib. 12. d. l. 3. §. ſi ad diem. & l. qui commeatus. ff. eod. l. 4. §. edictum. quæ cauſæ examinantur, & condonatur, ſi gratia pietatis parentum, & huiuſmodi non venerint, vel ob infirmitatem. d. l. 4. §. examinatus. ff. eod. Deſertor verò diuersè punitur pro gradu perſonæ, ſi ſolus, vel cũ alijs, ſi in pace eques deſerit, militiam mutat, pedes pellitur, in bello vterq; capite punitur, & qui eum recepe-

ceperit in domo,vel agro eum celando.l.1.§.deſertor. C.de deſerto. lib.12. & bona fiſco addicuntur. d §.ex indulgentia tamen Principis in inſulam deſertor quan oque deportatur.l.non omnes. cum ſeq. ff.de re mil. & hi pariter, qui non pugnant, alijs pugnantibus in proditorum numerum rediguntur, & infamia notantur,vt dicit Ammia. Marcell.lib.25.& habetur in li.1. legum Longob.tit.de malef. 6. quod & aſſerit Cic.3. Philipp. capitale id Francis fuiſſe,& apud Romanos deſertores arguebantur,fuſtę cædebantur,vt dicit Polib.in 6.& ſi plures erant,ſorte extracti cædebantur,vt ſupra,alij hordeo pro tritico vtentes extra vallum eiiciebantur, vt ibi dicit, ſi tamen deſertor ſe offert, ex cauſa vitat pœnam deſertionis.l.4 §.edictū. de re mil. poſt quinquennium tamen ſe offerens,deportatur,vel in militiam deteriorem mutatur.l.milites. §.deſertorem. eod.tit. Transfugæ verò ad hoſtes, viui exuruntur,vel furca ſuſpenduntur.l.ſi quis aliquid.ff.de pœn. vel ad beſtias damnantur.l.3.§.is qui.ff.de re mil.& à quocunq; poſſunt interimi.l.3.§.fi. ff.ad legem Corn. de ſica. ſi tamen armis reſiſtant l.2.C.de deſert.lib.12. quibus tamen parci poteſt ſi multos latrones apprehenderunt.l.non omnes.§.fi.ff de re mil.l.quiſquis.§. fi. C.ad legem Iul.maieſt.l.1 C de iis qui ſe deferunt. Sic qui in acie primus fugit,inſpicientibus militibus, ob exemplum capite punitur.l.omne delictum. §.qui in acie.ff.de re mil. vt & qui metu hoſtium,lāguorem ſimulat. d.l.§.exploratores. cum in bello non liceat bis peccare; ſic pater qui filium debilitauit,vt inhabilis ſit militiæ,deportatur.l.4. §.eum qui filium.eod & qui ſe impatientia alicuius doloris,tædii vitæ,morbi, vel furoris vulnerarunt, vel mortem ſibi conſciuere, ignominiam incurrunt, vt puſilli animi, ſi verò ea nō prætendant, capite puniuntur.d.l.omne. §.qui ſe vulnerauit.l.ſi quis.l. reſpiciendum.ff.de pœn.l.1.& 2. de bonis eorum qui mortem ſibi conſciuere;Sic qui igna

uia flagitioſa deliteſcit, capite punitur, quod & duces ea diſſimulantes incurrunt, & rectores prouinciæ in bonis puniuntur. l. 1. §. fin. C. de deſert. lib. 12. Sic qui excubias palatii deſeruerit, capite punitur. l. qui excubias. ff. de re mil. pro modo tamen negligentiæ aliter puniuntur. l. milites. l. fi. de cuſtod. reorum. Vnde Epaminundas ſtationes circumiens, militem ſomno inuolutum interemit, dicens, qualem inuenit, talem ſe reliquiſſe, vt ait Polib. lib. 6. licet id nimis ſeuerum ſit; tribuni enim debent circuire excubias. l. officium. §. fi. ff. de re mil. & teſtatur id in vſum inductum, vt tribunus qui ſtationes deſeri paſſus ſit, graui pœnæ ſit ſubiectꝰ. Valer. Max. lib. 8. c. 1. in quibus tamen omnibus clementia eſt vtẽdum, & æquitate, nec à Chriſtiano viro neces ab aliquo, niſi ex graui, & publica neceſſitate eſt ſumenda, cum prædictæ leges ad terrorem ſint inductæ tantum incutiendũ, & nimis ſeuerum videtur, vt ex leui cauſa quis interficiatur. Duodecima, vt abſtineant à furtis, aliter vi id faciens, ibidẽ ſuſpendio necandus. ex l. 36. in legib. militarib. Iuſtin. & ſi ioco id facit, duplum reddere cogitur, & è militia deponitur. ex l. 32. eiuſdem, quod & duces incurrunt. ex l. 43. eiuſdem, cum debeant eſſe contenti ſuis ſtipendiis. Luc. 3. nec viatores etiam pulſare, vt ait Herodian. lib. 2. qui & relictis caſtris, nõ debent ſe ad deprædationem, vel latrocinium conferre. l. fi. C. de deſert. lib. 12. nec ſubditos grauare. l. fi. §. erit autem. C. de re mil. lib. 12. l. 3. C. de erog. mil. ann. lib. 12. qui & prædam cũ hoſtibus diuidere non debent, aliàs viui cremãtur. l. ſi quis barbaris. C. de re mil. lib. 12. tametſi præda debeat diuidi inter milites, & cuſtodientes etiã ſarcinas. 1. Reg. 30. vel danda Duci, qui pro merito eam diuidet inter milites; qui & animalia ſua à paſcuis publicis, & priuatis prohibere debent. l. 2. & 3. C. de paſcuis publ. & priu. lib. 11. qui & iuſta æſtimatione res venales mercari debent, nil à dominis accipiendo, niſi ſpontaneis, & ex

fol-

ſoluendo, vel chirographis cauendo. Decimatertia, vt non ſtuprent virgines, vel puellas, alias naſus eis amputatur, & in tertia parte eorum bonorum condemnantur. d.l.36. Iuſtiniani. qui & ſcorta in aciem ducere non debent, vt ait Alex. ab Alex. lib.1. Genial. c.11. & Ariſt. lib.2. Polit. Decimaquarta, vt milites à locis vbi conſiſtunt non transferantur ſine Principis licentia, & dux cauſam Principi ſi vtilis ſit Reipublicæ habet inſinuare. l. milites. C. de offic. mag. mil. l. contra publicam. C. de re milit. lib.12. Decimaquinta, vt nemo ob militem legendum, vel mittendum æs accipiat. l. eadem lege §. lege Iulia. ff. ad legem Iul. repet. Decimaſexta, vt ſocios mortuos ſepeliant, vt inquit Valer. Max. lib.9. c.8. Aliæ quoque leges ſunt ad arbitrium Ducis, cuius mandatum pro lege habetur ſub pœnis prædictis, & aliis. l.3. §. pœna. §. in bello. ff. de re milit. l. qui commeatus §. fin. eod. tit. & eas enumerat Alex. ab Alex. lib.2. Genial. c.13. & habetur in l.3. C. de re mil. lib.12. l.1. C. de infamib. lib.10 l. ſed & milites. §. ſcribit. de excuſ. tutor. l.4. § ignominia miſſus. ff. de re milit. quæ temperantur ob tirocinium. l.3. §. ſi plures. l.4. in fi. & l.14. de re mil. vel ſi ob vinum, laſciuiam, & huiuſmodi ſit erratum, vel ex miſeratione, qua vti par eſt. l.6. §. per vinum. eod. l.4. §. qui filium. l. nō omnes. §. qui in deſertione. l. milites. §. fi. ff. de re mil. Vetatur etiam militibus ne prædia emãt in prouincia, vbi degunt, alibi eis id conceſſo. l. milites. l. milites agrum. ff. de re mil. & paterna ibi habentes vendere coguntur, ne ob eorum culturam à militia auocentur, domſi ſi ibi habere poſſunt. d.l. milites. qui nec cõducere prædia poſſunt. l. milites. C. locat. nec equum extra prouinciam ducere permittitur, nec ad opus priuatum, vt piſcatum, venatum, &c. eſt mittendus. l. officium § patronus. de re mil. cum & coloni militare prohibeãtur. l. fi. C. de mancip & colo. li. 11. Nec debet miles curã ciuitatis arripere, vel munera perſonalia, aliter priuilegijs

gijs militiæ nudatur. l.militares. C.de re mil.lib.12.l. milites. C.de re mil.l.armatæ. C.qui pet.tut. qui nec artem ludricam debet exercere ſub pœna capitali. l. quædam.ff.de pœnis. Alia multa ad hoc facientia videantur apud Toloſ.lib.11.de Republ.cap.5. cum ſeq. quæ poſt hæc ſcripta vidi, & vt non neceſſaria relatu mihi viſa, omiſi.

9 *Milites quibus qualitatibus cõſtare debeant.* Sextum dictum. In militibus plura requiruntur, vt laude digni ſint. Primò enim in eis conſideratur patria vnde orti ſunt, vt non ſit la ciuiæ dedita, & laborũ intolerans, vt ait Curt.lib.7. & Tac.lib.1.& 3.Annal. ſed laudantur, qui in locis aſperis, maximè ex agricolis orti ſunt, vt dicit Veget.lib.1.de re mil.c.3. & Cato.lib.1.de re ruſtica. vt qui ſub dio, & in labore nutriuntur, Solis ardorem patientes, delitiarum ignari, ſimplices animo, paruo contenti, duratis ad oĩum malorũ tolerantiam membris, quibus geſtare ferrum, foſſam ducere, & quodcunq; onus ferre conſuetudo eſt, vt ibi dicit Veget. ſic tamen, vt non ſint piſcatores, nec aucupes, qui procul arcendi ſunt à caſtris, & ſumẽdi agrorum cultores, fabri ferrarij, carpentarij, & aprorũ venatores, quibus labor non eſt inaſſuetus, non locus aſper, non armatus hoſtis formidoloſus, aſſueti hieme, & eſtate pati, humi requieſcere, eodem tempore inopiam, & laborem tolerare, vt ait idem Veget.d.lib.1. cap.3. Salluſt.in Iug. Cæſar lib.1.de bello Gall.& maximè qui locos ſaltuoſos, & ſeptentrionales, vel mari proximos incolunt, vt qui laboribus magis ſint apti, vt ait Tac.lib.6.Ann. equites tamen poſſunt nobiles eſſe.

Secundò, ætas etiã conueniens in eis requiritur, vt ſcilicet eligantur ab anno decimſeptimo. vſq; ad quinquagintaquinq;, vt eſſe poſſint boni veterani ex longo exercitio, & facilius ſit inſtruere nouos milites, quàm veteres reuocare, vt ait Veget.lib.2.c.23.& lib.3.c.10.

Tertiò, corpus conueniens in eis laudatur, de qua re præclarè idem Veget.lib.1. cap.6.ait; ſit adoleſcens

Martio

Martio operi deputandus, vigilantibus oculis, erecta ceruice,lato pectore,humeris muſculoſis, valentibus digitis,longioribus brachijs, ventre modicus, exilior cruribus,ſuris,& pedibus, non ſuperflua carne diſtentis,ſed neruorum duritia collectis, nec magna ſtatura laudatur,ſed fortis,vt ſenos pedes non excedat,vt dicit Veget.lib.1.c.5.& mediocris cæteris magis laudatur,vt ait Liu.lib.7. remota obeſitate, cum noceat velocitati, vt idem Veget.ait lib.1.c.4.& 6. & Tac.lib.2. hiſt. omnes tamen vſui eſſe poſſunt in bello , exigui corpore,tormento minori gerendo,mediocres maiori, proceres haſtæ, quibus frænum diſciplinæ relaxari non debet , ne fiant petulantes, & inobedientes , ac inde tumultuantes .

Quartò, requiritur in eis animus acer, præſens, & acutus,ſagax,cũ audacia,vel fortitudine, & confidentia militari,quibus ſudor,puluis,& huiuſmodi iocunda ſint,& nil metuant niſi malam famam,.vt idem ait Veget.lib.1.c.7.& 8. Cic.2.de orat Salluſt.in Iug.Lucan.lib.1. non enim debet timere miles quantumuis ſuperbos,nec ab eis fugere,ſed illos adoriri, vt de Lutio Minutio, ait Valer.Max. lib.2. tit.de diſcipl.milit. & Sen. ad Lucillum. Generoſos animos labor nutrit, nec ſciunt timere ſudorem .

Quintò, in militibus animi virtutes requiruntur,vt commendabiles ſint, nempè caſtitas , vnde ſtationes militum caſtra dicuntur,quaſi caſtrata,vel caſta, quia inde abeſſe debet libido,quæ vires eneruat;vnde Deuter.23.mulieres caſtra ingredi prohibebantur; & Valer.lib.2.tit.de diſciplina milit.refert,quòd Cornelius Scipio è caſtris duo millia ſcorta expulit,quo acto Numantiam ſolo æquauit ; obedientia præterea in ijs requiritur,laus enim militiæ in obediẽtia pręcipuè conſiſtit.c.ſumma,c.quid culpatur.cum ſeq. 24.q.1. vnde Manlius Torquatus ob inobedientiæ crimen propriũ filium occidi iuſſit,vt ait idem Valer.d.tit. in quo tamen

men æquitas, vt ſupra eſt dictum, eſt adhibenda. Scientia præterea, vel experientia militaris in militibus requiritur. l. vnica. C. de caſtr. omn. palat. pec lib. 12. cũ ſcientia militaris nutriat audaciam, vt ait Veget lib. 1. c. 1. & lib. 2. c. 1. & 24. & vſus armorum magis proſit, quàm vires, vt ibi dicit. Vigilantia etiam in militibus requiritur ne dormientes inuadantur ab hoſtibus. l. pen. ff. de offic. præf. vig. vt Macrobius Carthaginenſium dux Aſſirios, vino & mandragoris inebriatos, interemit. Patientia etiam in militibus requiritur in aduerſitatibus, & malis belli, vt tolerantia ſitis, famis, frigoris, caloris, vulnerum, & huiuſmodi, æquo animo tolerandis. l. vnica. §. 1. C. de caduc. toll. & probat Cic. lib. 2. Tuſc. q. Fortitudo etiam in militibus requiritur, quæ facit hominem ſtabilem, & cõſtantem in arduis, vt habetur in cap. de fortit. ciuis. & propriè militi congruit, cum in periculis mortis aſſiduè verſetur. tex. in l. fortiſſimi. C. de erog mil ann. lib. 12. Strenuitas etiã in milite requiritur, quæ eum audacem reddit, vt pro gloria Dei, non vereatur mortem ſubire, vnde etiã bonum nomen acquirit, quod ſine termino durat. l. qua actione. §. ſi quis in colluctatione. ff. ad legem Aquil. & talis dicitur ſemper viuere. d. l. Deuotio etiam in militibus requiritur. l. tam collatores. C. de re milit. deuota enim oratio plurimum valet ad fortitudinem, quæ de cœlo eſt. 1. Machab. 3. & 11. vnde Ionathas poſt orationes hoſtes in fugam vertit. d. c. 11. & dum Moyſes ad cœlum manus eleuans orabat, vincebat populus. Exodi 17. Diſciplina præterea militaris militibus ſummè eſt neceſſaria, vt ſcilicet mulieres procul ab exercitu abſint, & impedimenta, vehicula ſuperflua, & milites in armis exerceantur, duci ad nutũ obediant, feroces in hoſtes ſint, in ciues humani, & huiuſmodi præſtent de quibus hic. Fidelitas etiã in militibus requiritur, cum primum fundamẽtum iuſtitiæ ſit fides: vt dicit Cic. lib. 1. offic. & maximè in militibus requiritur,

ritur, vt ait Veget.lib.1.c.2.de quo dixi ſub cap.de Fidelitate ciuis. Perſeuerantia etiam in militibus requiritur, cum decoratus prædictis virtutibus nõ ſit reportaturus victoriam, niſi in iis perſeuerauerit. Vnde Romani, quia contra Carthaginenſes in bello perſeuerauerũt, eos penitus deleuerũt. Charitas etiam mutua in militibus requiritur, aliter deſolabuntur, quod etiam conuenit, cum ſocij ſint, & maior eis inſit ſocietas, quàm inter eos qui ſunt eiuſdem familiæ.l.militẽ. C.de procurat. ſibi inuicem auxilium præſtando. Sapientia etiam in militibus requiritur, cum vir ſapiens & fortis ſit. Prouer.24. & fortitudo valdè deſtituatur, niſi per conſilium ſolidetur, & parua ſint foris arma, ſi non eſt domi conſiliũ, vt ait Cic.1.de offic. & turpe ſit militi dicere, non putaram, & non viribus, aut velocitate corporis res magnæ gerantur, ſed conſilio, authoritate, & ſcientia, vt idem dicit lib.de ſenectute; vnde Alexander victorias magnas obtinuit, quia cõſilio gubernauit exercitum; quod & probat Hom.lib.2.Iliad. Neſtoris conſilium plurimum Græcorum profuiſſe victoriæ. Vltimò, fœlicitas facit milites commẽdabiles, vt ait Veget.lib 3. de re milit. in princ. quæ prouenit, vel ex virtute animi, diuitijs, rerum cognitione, & huiuſmodi, vel ex diuina permiſſione, aut prouidentia, qui laudantur etiam ſi habent cicatrices in facie ex vulneribus in prælio ſibi illatis remanentes, quòd ſignum ſint virtutis bellicæ. Et cum milites triplicis ſint ſpeciei, ſubditi, externi ſub mercede conducti, & auxiliarij à Principe amico, eius expenſis in auxilium miſſi, primi ex his pluris faciendi ſunt. Demoſth. Philip.11.nu.6.Polib.lib.6.nu.24.cum ij magis Principẽ ament, nec timor ſit, vt ab inimicis corrumpantur, & ſe magis norint, vt inquit Tucid.lib.1.nu.77.poſt quos mercenarij plures faciendi ſunt, cum ob ſtipendia magis Principi deuicti ſint, auxiliarij verò pro libito recedere poſſunt, & ſæpè id agunt in maioribus anguſtijs,

ſtijs, vnde Romani, & Macedones proprijs militibus imperia adepti ſunt. Polib. lib. 11. num. 12. qui proprij eligi debent, vt ſupra, & in armorum exercitio inſtrui, ita vt ſonitum tubæ norint, timpani, & ſigna bellica, & acies inſtruere, & diſſipati reuniri ſciant, progredi, dimicare, aggredi, & protegere, & equites agiliter equũ inſilire, & illum regere. Xenoph. de diſcipl. eq. num. 2. qui ducibus obediant, à potu, cibo, & ſomno, abſtinere ſint aſſueti, ac libidine. Plato. lib. 12. de legib. nu. 4. & inter milites veterani qui diu militarũt ſunt p̃ferendi, vt & ſi exercitus ex ſubditis ſit, ſatius eſt, vt diuerſis conſtet nationibus, ob æmulationem qua dimicãt, & æquè Principi ſint fideles, ob bona vxores, & liberos quos ibi habent, ſed ſi mercenarijs, auxiliarijſve conſtat, ſatius eſt, vt ex vna tantum natione conſtet; ſic enim magis inter ſe conueniunt; vt & ſatius eſt exercitum conſtare immenſo numero militum, quàm mediocri, vt in arcibus eius pars locari poſſit, & hoſtium vrbes expugnari valeant, in prælio verò ineundo, ſatius eſt mediocris numerus, quàm immenſus, ſic enim facilius nutriri poteſt, aptius dirigi, & in obedientia contineri, vt & exercitus conſtans ſolis peditibus, equitibus tantum conſtanti eſt præferendus, niſi vbi adſunt campi deſerti, & flumina longe inuicem diſtant, cum equites promptiores ſint ad ſibi conſulendum, & pedites ab ijs cingi poſſint; qui verò peditibus ſimul & equitibus conſtat, ei qui altero tantum ex his conſtat, eſt præferendus. Xenophon Pædiæ Ciri. lib. 4. nu. 4. & lib. 5. num. 33.

Dux exercitus quib. traditus eſſe debeat, & q̃ peragere in bello.

10 Septimum dictum. In Duce exercitus multa requiruntur. Primò, ſcientia rei militaris, quæ acquiritur per ſolertiam, vigilantiam, aſſiduitatem locorum, doctrinam, & lectionem librorum de re militari, per quã ſciant milites inſtruere, & hoſtes opportunè aggredi, caſtra mouere, ea vallo, & foſſa munire, vigilias crebras ponere, & eas per ſe circuire, ne quis ordinẽ egrediatur,

diatur, noſſe diligenter quid hoſtes agant, ſcire quomodo acies inſtruenda, qui vrgendo, trahendove bello modus, quomodo caſtra expugnanda, vel propugnanda, & in rebus ambiguis, & repentinis, quod capiendum conſilium, qui & milites amet, nec eos temerè periculis exponat, erga externos maximè humanitate vtendo, & erga peccantes nimia indulgentia, vel ſeueritate non vtens. Xenoph.lib.6.nu.6.

Et in ſumma, prima cura à Principe ſumenda eſt in bono, & perfecto duce eligēdo, cum tali nil rarius inueniatur, vnde Philippus Macedo mirari ſe dicebat, quòd Athenienſes quotannis nouos Imperatores eligerent, cum is in tota vita nullum ducem bonum, niſi Permeniona inueniſſet, qui & dicebat præſtantiorem eſſe exercitum ceruorū imperante Leone, quàm leonum duce ceruo, & Cæſar cum iret in Hiſpaniam contra Petreium, dixit non magni ſe eum facere, quòd is iret ad exercitum ſine duce, & ideò quo difficilius eſt bellum, eo magis curandum, vt ſuperior, vel ſaltē par hoſtium duci dux quæratur, qui non minor ſit annis triginta, niſi virtute multum præſtet, in quo ſit ſciētia rei militaris, virtus, authoritas, & fœlicitas, labor in negotijs, fortitudo in periculis, induſtria in agēdo, celeritas in conficiendo, & experientia, vt Cic.ait orat. pro lege Manil. ingenio præſtans, cautus, & prudens, conſtans, & fiducia repletus, quæ proſunt ad victorias comparandas, vt dicit Valer.lib 3. c.7. noſcens varijs modis milites ad bellum excitare, & confirmare, leuibuſq; certaminibus eos exercens, ne nouum bellum ſuos, id verò hoſtes terreat, vt ait Liu.lib.7. qui non temerè cum hoſte confligat, & optimè res hoſtium cognitas habeat, non tamen transfugis temerè credens, qui & ad omnia aſpera ſe ducem præbeat, ſic tamen, vt in periculis cautè verſetur. Qui ſic inuentus, vnus exercitui præfici debet, ac continuus, cum libera poteſtate, qui tamen à Principe ante non ſit offenſus, vel

igno-

ignominia, vel damno affectus.

Secundò, requiritur virtus, vt primus ſit in agendo, & præliando, vt ait Liu. lib. 7. & ei adſit ſapientia in conſulendo, conſilium in prouidendo, induſtria in agendo, celeritas in cōficiendo, labor in negotio, & fortitudo in periculis, humanitas, modeſtia, ſuauitas, facilitas, vt à militibus ametur, temperantia, innocētia, caſtitas, fidelitas, quæ acquiruntur ex dignitate, & bonis moribus, & iuſtitia, vt inquit Cic. pro lege Manil. & præſtet ingenio ſagaci, vt norit hoſtibus inſidias tendere, & ab eis motas vitare. Xenophon lib. 1. Pædiæ Ciri. nu. 59 & curet noſſe naturam Ducis aduerſi, ſic enim viam diſcet qua eum ſuperare valeat, vt dicit Polib. de Annibale. lib. 3. nu. 39. & in eo etiam liberalitas adſit qua milites alliciat. Xenoph. de diſcipl. n. 43. & facundia in perſuadendo. idē lib. 2. Pæd. Ciri. n. 22. ac norit arcana celare, ne ab hoſtibus reſciantur.

Tertiò, requiritur authoritas, quæ multum valet ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocii de Imperatore exiſtiment, vt ait idem Cic. loco cit. quæ acquiritur ob virtutem, corporis formoſitatem, dignitatem, honorem, potentiam, diuitias, nobilitatem, fœlicitaté, hūmanitatem, clemētiam, & alias virtutes, de quibus ſupra, ea enim in officio milites Dux continet, vtendo pro tempore ſeueritate, cum mitiitas viles reddat, quæ tamen cum comitate ſit iuncta, & Dux cum eis corpus exerceat, cultu corporis parum ab eis differens, & inopibus, ac fauciis neceſſaria miniſtret.

Quartò, requiritur prouidentia, vel prudentia bellica, qua nullibi ſe committat euentui, niſi quatenus neceſſitas cogat, vt ait Liu. lib 22. cum oporteat ducē magis reſpicere, quàm proſpicere, cum præliorum delicta emendationem non recipiant, nec liceat in bello bis peccare, vt inquit Veget. lib 1. c. 13. & temeritas, præterquam quòd ſtulta eſt, ſit etiam infœlix, vt ait idem Liu. d. loco. & melior ſit Dux circumſpectus, quàm

nimis

nimis audax, vnde nimia audacia Demetrij Regis eius perditionis cauſa extitit, vt ait Polib. lib. 3. n. 13. 51. & Minutij, ac Terentij Varronis Ducum Romanorum, vt inquit Liu. lib. 2. Dec. 3. nu. 30. & ideò Dux mediũ tenere debet inter timorem, vel cautionem, & nimiam audaciam, vt dicit Plato lib. 9. nu. 4. qui tamen non ſit nimis timidus, cum id afferat maxima damna. Polib. lib. 3. nũ. 40. paratus magis mori, quàm locum relinquere, vbi id in publicum bonum cedit, vt idem Plato ait lib. 3. de legib. nu. 7. Polib. lib. 6. nu. 14. & ſi duo duces extent, vnus nimis audax, alter nimis cautus, primus eſt eligendus, vbi Princeps hoſtes aggredi vult: ſecundus, ſi ſe tantum tueri vult, & defendere, vt ſolẽt eſſe, vt plurimum ſenes, & experti duces, nimis audaces iuuenes, & inexperti, qui & geometriæ, ac arithmeticæ, peritus eſſe debet, vt norit acies inſtruere, ac diuidere, ſitus opportunos capere, caſtra metari; & huiuſmodi, vt idem Plato lib. 7. de legib. dicit. nu. 7. & 8. & Polib. lib. 9. num. 17.

Quintò, requiritur fœlicitas, quæ eſt à Deo, vt ſupra eſt dictum; & qui eſt præſtãtior cæteris in Ducem eſt eligendus. c. licet. 8. q. 1. & qui ante fuerit miles, & in dubio debet eligi magis de Regno Principis, quàm extraneus, & qui aſſiduè militauit, & maiora ſtipẽdia obtinuit, eſt præferendus, & vbi differentia ſunt merita, ſpectatur primò fœlicitas, tum ſciẽtia rei militaris: tertiò, virtus, vel præſtantia, quartò, authoritas, quintò, dignitas, & honor, ſextò, ætas, & tempus, ſeptimò, nobilitas, octauò, natio, vel origo, nonò, diuitiæ, vt ſcilicet is eligatur, qui pluribus qualitatibus ex his pollet, vel potioribus, qui etiam plus proficiet apud ſuos milites comitate, quàm morum aſperitate, nec lentus ſit in deliberando, vbi maximè facto opus eſt, & in rebus aſperis fortiſſima conſilia ſequatur.

Sextò, ad Ducem alia etiã requiruntur, nempè conſilium, vt ſupra, cum eo plura quàm vi perficiantur, et

ait Tac.lib.2.hiſt. & Imperatoris ſit non minus conſilio,quàm gladio ſuperare,vt dicit Cæſ.lib.1.com.bell. ciu. occaſionem in primis obſeruando, quæ in rebus bellicis maximè valet,& magis quàm virtus,vt inquit Veget.lib.3.c.26. ſic armatus intendendo,ne ſuæ occaſioni deſit, nec ſuam hoſti det, vt ibi dicit c.28. & curando, vt bona ſui fama uigeat, maximè ſub initio, cũ primis euentibus metus, uel fiducia gignatur, ut ait Tac.lib.12.13.Ann. ſic tamen,ut aduerſarij potẽtiam ex fama non timeat, ſed tantum ex iudicio, qui dum adhuc res integræ ſunt, ne minimum quidem de maieſtate concedat,ne patientia,& modeſtia holtes fiant ferociores, & neceſſitatem pugnandi ſuis militibus imponat,hoſtibus remittat, qui & exercitus conſilia non ſequatur, cum militibus cupido pugnandi ineſſe debeat,at Duces prouidendo,conſultando,& cunctationes ſæplus, quàm temeritate proſint, ut ait Tac.lib.3. hiſt.& malè imperetur cum uulgus regit Duces.Qui, & ſecuritatem fugiat, cũ nemo celerius opprimatur, quàm qui nihil timet, ut dicit Vell.lib.2. & contemptus hoſtis cruentum ſæpè reddat certamen,ut Liuius ait lib.21.Vnde omnia inquirenda,& excutienda, nec confidat hoſtium diſſenſioni, cum ciuiũm contentiones ceſſent, ubi hoſtes foris ſunt, qui tamen ſuorum ſeditiones comprimat, proprios, & hoſtiũ exercitus, locorum ſitus, & naturam regionis noſcendo, ut idem dicit lib.22. cũ is difficilè uincatur, qui de ſuis,& aduerſarij viribus poteſt iudicare, ut dicit lib.3.c.26. & maximè noſcendo naturam Ducis,vt ſupra,& hoſtiũ, quidam enim primo impetu feroces ſunt,mox langueſcunt,ut ait Liuius lib.7.& Tac.lib.12.Ann. nectendæ etiam moræ, mutandi loci, & ſic hoſtes ſeparandi, ut ibi dicit;& Veget.lib.3.c.9. & pugna nunquã temerè ineunda, cum ibi de ſumma rerum, & exiſtimatione agatur,unde Paulus Aemilius dixit, prælium collatis ſignis non ineundum,niſi ex neceſſitate,uel occaſione

oblata,

oblata, vel cum maior emolumenti ſpes, quàm damni metus oſtenditur, vt dicit Suet. in eo. c. 25. cũ incertus ſit exitus pugnæ; vnde lentè agendum eſt maximè aduerſus hoſtem quem tempus deteriorem in dies, & locus alienus facient, vt ait Liu. lib. 7. cui nullæ ibi vrbes ſint, vt idem dicit lib. 22. pugna tamen quandoque ineunda, ſed cõſilio, & iudicio, ſi res eius in arcto ſint, nec commeatum, ſupplementum, vel pecuniam habeat, vt ait Tac. lib. 2. hiſt. Liu. lib. 22. vel hoſti superuenturæ ſint copiæ, vel timor ſubeſt ne à proprijs militibus deſeratur, aut amicis, vel nouit hoſtem territũ eſſe, & ſeipſum timere; vel veretur ne proprij milites, nõ dimicando, animo deſpondeant, vel viribus hoſti præſtat, vel multũ acquirere poteſt, vincendo, & parũ amittere, pugnæ iacturã faciendo. Deo deſuper prius inuocato, & militibus ſanctiſſimis ſacramẽtis refectis, ſpe in Dei auxilio collata. Vel etiam ſi propria pars ſit potior, quod eſt diligenter cognoſcendum cõſilio adhibito, proprias, & hoſtium copias cognoſcendo, & ſi in multis rebus ſe ſuperiorẽ agnoſcat, ne differat conflictum, vt dicit Veget. lib. 3. c. 9. aliter res temerè euẽtui non ſunt committendæ; nõ ſpernenda etiam ſigna apparentia, & ſomnia, modo nõ ſint ſuperſtitioſa, ſed diuinitus immiſſa, ijs tamen facilè nõ eſt credendum, nec inſiſtendũ. Videndum etiã quomodo pugnetur, captando tempora, vt imparatis, cibum capientibus, in itinere laſſis, equos paſcentibus, & nil tale ſuſpicantibus ſuperueniat, ſi bellum ſit iuſtum, cum boni Duces, non aperto Marte, vbi eſt commune periculũ, ſed ex occultò ſemper attentent, vt ait idem Veg. d. lib. 3. c. 9. & 23. ſic enim ſui audent, alij trepidant; vt tamen occaſio momento non omittatur, vt idem dicit lib. 25. in neceſſitate tamen, vt ſupra, ei eſt inſeruiendum. Locus etiam conſiderandus, an hoſtibus, vel ſibi ſit commodus, loci enim opportunitas plus valet ſæpè, quàm virtus, vt idem dicit lib 3. c. 9. & 26. vt ſi equitatus ſit,

campi aperti inueniantur, ſi pedite certatur, loca anguſta eligenda, foſſis, paludibus, vel arboribus impedita, vt ibi dicit, niſi pedites ſint haſtati, tunc enim cāpus liber eligendus, & quandoq; expedit milites non fidere locis, vt quòd non propè ſint mœnijs, ſic enim acrius dimicant, cum nulla ſit ſpes effugij, vt ait Tac. lib. 2. Ann. & 3. hiſt. Acies etiā eſt rectè inſtruēda, quod plurimum iuuat, & èconuerſo, vt dicit Veg. lib 3. c. 14. ita vt equites cum curribus in principio ſint, à tergo flos, & robur belli, in medio ignaui, vt etiam nolentes pugnent, ſic tamen, vt electiſſimos ex peditibus, & equitibus habeat dux poſt aciem in ſubſidijs præparatos, vt idem dicit lib. 3. c. 17. & quaſi in inſidijs, quia ſic ſuperueniūt terribiliores hoſti, quia inopinata terrēt, vt ibi dicit c. 26. vt repentinus clamor, vel aſpectus ſæpè fuget exercitum, cum oculi, & aures primi cuncta excipiant, vt inquit Tac. de morib. Germ. expedit etiā aciem per nationes diſtingui, vt contentione decertēt, cū ſic fortes, & ignaui cernantur, vt idē dicit li. 3. hiſt. ita vt exteri, & mercenarij proximi ſint diſcrimini, eos tn̄ tuendo, vt idē ait in Agric. qui, & primus debet inſtruere aciem, ſic enim pro arbitrio eā inſtruit, & animus ſuis additur contrarijs minuitur, cum plus animi ſit inferēti periculum, quàm propulſanti, vt Veget. ait lib. 3. c. 18. Liu. lib. 28. qui & debet ardorem animi vultu, & oculis præſeferre, ꝙ ſic ſuis animus augeatur, & èconuerſo ex triſti vultu minuatur, & ad fugam parentur, vt ibi dicit c. 22. eos verbis excitando, quòd timidi mortem ſubeant, audaces eam effugiāt, & audacia pro muro habeatur, vt dicit Liu. lib. 22. & ſpe victoriæ, & honeſti, ac præmij eos cōmoueat. In prælio ſi ſui inclinant initio, nō diffidat Dux, cum ſæpè id eueniat quibus victoria debetur, non omittendo aliquod officium conſtantis Ducis, & fortiſſimi militis, vt inquit Tacit. lib. 3. hiſt. cedentes retinendo conſilio, manu, voce, ſuis conſpicuus, & hoſti terribilis. Si ſui vincunt, cohi-

beat

beat eos, nec nimis diffundat, ſæpè enim fuſa acies diſperſim ſequentes interimit, vt ait Veg. lib. 3. c. 25. cum ex deſperatione animus creſcat, vt ibi dicit; & neceſſitate compulſi pugnent; ſed via hoſtibus, qua fugiant, munienda, vt idem Veget. dicit cap. 21. qui & à prædæ ſunt cohibendi, vt inquit Tac. lib. 4. hiſt. dum pugnāt, niſi ea conſummata, aliter ſæpè vincentur vincentes, quod fiet ſi ante diem prælium incipiatur, & Dux iubeat, vt nemo prædetur; vel, & tutius, vt omnes ei prædam conſignent; quam is poſtea inter milites pro eorū meritis diuidet, dando aliquam eius portionem ijs etiam qui ſarcinas cuſtodierunt, vt ibi dicit, & Polib. lib. 10. nu. 15. Quòd ſi Dux occidatur, præſentes id celent, & corpus abſcondant, ne milites animo deſpondeant, quod ne cōtingat, fortiſſimis exercitus ſtipatus incedat; Quòd ſi in prælij initio proprij milites retrocedant, id indicet Dux eius iuſſu effectum, quod & fiendum ſi qui ex ſuis in prælio ad aduerſarios diuertant, curans, vt & hoſtes id norint; vt & ſi Dux initio terga vertat terrore correptus, id ſtudioſè effectum indicetur. Et in ſumma, in prælijs iuſtis Dux quamcunque prærogatiuam procuret, & ſuperioritatem, quod fit ſi vigilantes tota nocte hoſtes armatos detineat, ſigna bellica pulſando; vel primo mane proprios milites, vt præliaturos diſponendo, qui iam æſerint, ſic .n. ieiunos fatigabit. Liu. Dec. 3. lib. 8. nu. 9. vt & ſitum altiorem eligere debet, vt maiori impetu inimicum opprimere valeat; & ſi præſtat numero militum, locū ſpatioſum eligat, vbi eos extendat, ſi minorem obtinet, locum anguſtum ſecernat. Liuius lib. 5. Dec. 1. qui & ſic ſuas copias extendat, vt à tergo Solem, & ventum habeat, qui facies hoſtium conturbent; qui & ſi præſtat armis, quibus propè certandum eſt, quàm primū quęrat cum hoſte cōiungi, vbi inferior eſt ijs quibus procul certatur, vt & prodeſt ſi dum certatur, vox ſpargatur, quòd Dux hoſtium occiſus ſit, vt & prodeſt voce

emittere, quòd copiæ ſibi ſuperueniat, & magis ſi gentes inutiles exercitus iubeantur, vt à longè cum arundinibus in manibus detentis, ſe prodant, ſic enim hoſtes terrentur, & eo magis ſi copiæ ſint vetæ auxilij ſuperuenientis, vt ait Xenoph. de diſcipl. Qui, & ſi proprij milites ſeruāt vigorem in initio prælij incœptum, primus aggredi hoſtem debet, ſi ſecus, ſi prælіandū eſt cum hoſtibus, qui in initio tantum vigorem ſeruant, ſatius eſt eos expectare, quòd ſi pares ſint naturæ, potius eſt eos aggredi; & idem dicendum ſi hoſtes ſunt animi puſilli, & armis paucis muniti; ſic tamē, vt proprij milites ita à longe aggreſſum non incipiant, vt acies diſſipent, & vigorem amittant, acies diſponendo, modo, vt ſupra, eum tamen ordinem variando quandoque prout expediens videtur, pro diuerſitate ſitus, & armorum, quibus eſt dimicandum, & numero militum, & hoſtium qualitate; Vnde Dux, qui haſtis vtitur, aciem denſam, & craſſam inſtruere debet, curans, vt omnes hoſtes à fronte aggrediatur, cauens ne in loco aſpero, & inæquali, anguſtove dimicet, ſed plano, & aperto, vt ait Polib. lib. 17 maximè ſi cū hoſte pugnat, qui armis breuibus, & magni ictus vtatur, & vndique armis cincto, ſic enim ſi vniti dimicent haſtarum cuſpidibus aciem hoſtium facilè penetrabunt, & eam diſpergent; cauens tamen ne exercitum tergo fluminis ripæ vicinum aptet, ne ſi ei pedem referrè opus ſit, in flumen decidat, quòd ſi peditum numerus inferior numero hoſtium ſit, ordines exercitus raros extendat, vt hoſtem terreat, ne ſe aggrediatur, ſi equitum numerus verò minor ſit, denſos eos accommodet, ſic enim ob equorum magnitudinē maior numerus videbitur, vel famulos cum arūdinibus, cum militibus miſceat, quæ tamen agenda ſunt dū hoſtes procul ſunt, ne fraudem agnoſcant, qui ſi, hoc non obſtante, accedant, aciē vniat, & curet vt à fronte tantum expugnari valeat, ſi ſitus id patitur, nec à lateribus cingi ſe patiatur, vt idē

dicit

dicit Xenoph.de diſcipl.n. 30. Quòd ſi Dux præſtet nu mero militū, eos magis quàm fieri poteſt ſimul vniat, vt minor numerus videatur, equites verò in plures acies diſpergat, iubens, vt primi lanceas erectas detineant, poſteriores demiſſas. Xenoph. de diſcipl. nu. 32. & tunc cum eſt præliandum, acies extendat, curans, vt vndique hoſtem cingat, cauens tunc ne in loco anguſto aciem extendat, ſic enim beneficiū maioris numeri amittet. Xenoph. ibid. nu. 52. cum in locis anguſtis eque pauci, ac multi polleant; Quo verò ad ordinem aciem inſtruendi, id eſt variandum, prout hoſtis ſuos variabit, ſi enim ille fortiores milites in cornubus col locabit, is etiam idem præſtet, & ſi in corpore, idem agendum; debiliores in loco tuto ponendo, & ſi ignoretur quid hoſtis agat, tutior via eſt, vt fortiores in medio, & debiliores in lateribus collocentur; Quòd ſi Dux hoſtes à duobus lateribus ante ſe habeat, aciem ſuam bifrontem inſtruat, vt cum vtroque abſque confuſione dimicet. Polib. lib. 2. nu. 6. & 7. & dum manus conſerendæ ſunt, aciei forma non eſt mutanda, ne exercitus perturbetur. Xenoph. lib. 6. Pædiæ Ciri. num. 8. vt & cauere debet, ne dum pugnatur, ordines mutet, vel ſi hoſtes fugam arripiunt, vt ſupra, ne abſq; ordine eos inſequatur, ne vniti reſiſtentes confuſos vincant, vt ſæpè contigit, vt ait Tucid. lib. 2. n. 65. & lib. 7. n. 6. quę ſemper intelliguntur, dummodo bellum ſit iuſtum.

Obſeruare verò ſummopere Dux debet, vt milites armis tum defenſiuis, tum offenſiuis optimè ſint inſtructi; Vt ſcilicet pedites, quòd attinet ad arma offen ſiua, galeis, & loricis ferreis, quæ brachia, pectus, caput, & coxas tegāt, muniti ſint, quæ tamen ij tantum, qui haſtis, vel ſariſſis vtuntur, deferant, alij enim galeam tantum deferant: Equites grauioris armaturæ, totum corpus etiam cum facie contegant, & totum equum, leuiores verò pectus tātum, brachia, & caput, armis quoque leuioribus vtentes; Quod verò ad of-

ſenſiua attinet, frequentiori in vſu ſunt tormenta muralia,& minora, arcus, ſariſſæ, & enſes ad vſum peditum,pro equitibus verò haſtæ,& enſes; Ex quibus tormenta muralia parũ proſunt, niſi ad vrbes expugnandas, minora verò ad inſidias hoſti tendendas, locum aliquem cuſtodiendum, tranſitum fluminis hoſti impediendum,vt & proſunt in prælijs ineundis,ijs enim iam cœptis parũ proſunt, niſi ab hoſte ſtudioſè ſe circumcingi quis curet, ſic enim proſunt, vt & muralia tormenta,enſes,& pugiones cum clipeis vtiles ſunt ad aggreſſiones ineundas,& ſariſſæ, pugiones,& enſes in prælijs apertis,& hæc arma cęteris ſunt vtiliora;dummodo haſtati galeas, loricas, pectus,& brachia,& coxas tegentes,habeant,& enſes breues, acutos, & validos,quibus cædendo,& pungendo ferire poſſint, vt & expediet clipeum deferre, quo propè venientes haſtis confractis,ſe tueri valeant; Equites quoq; præter lanceas, enſes magni ponderis habeant, ſed breues, ut & tormentis uti poterunt, breuibus tamen.

Is quoque,ut inſidias hoſtis deuitet,cautus,& uigilans eſſe ualdè debebit, ſemper ſuſpicando cum quid inconſuetum eius naturæ peragit, uel numero militũ quos habet, ut ſi numero militum inferior uult dimicare,uel fingit ſe minorem militum numerum habere quàm habeat,ut ait Liu.lib.5.Dec.1.lib.2 Dec.3. Vel ſi uidet hoſtem animalium, uel aliæ prædæ ei copiam facere,dum in tuto eã deberet reducere; qui & ut nocturnas aggreſſiones euitet,uigiles habeat intra,& extra urbem,uel caſtra; intra ęxtantia ſæpè reuidendo, & milites emittendo qui explorent quid hoſtes agãt; Qui, & in urbibus muratis duplices portas diſponat, unam ab alia remotam,& fortiſſimas, à quarũ una ad aliam uia retorta,& ſinuoſa ſit greſſus, ianuis quoque pontes penſiles, & minores quoq; graues adhibendo, qui facile deprimi,& eleuari ualeant;Et ubiſentit hoſtes accedere,ita milites diſponat,ut omnia latera uno

tem-

tempore cuſtodiant, etiam quæ difficilioris aggreſſus exiſtunt, vt totam ciuitatem curet, non partem, ne aliæ deſertæ relinquantur, vt ait Cic. lib. 1. offic. l. bello. ff. de excuſ. tut. Qui, & vt diurnis aggreſſionibus obuiet, fortes vigiles in portis, & extra detineat, emittẽdo exploratores, qui inſpiciant an prope adſint hoſtium inſidiæ, & interim põtem maiorem eleuatum detineat, minorẽ verò demiſſum, donec exploratores redierint. Qui, & vt euitet inſidias militum alieno habitu indutorum, obſeruet diligenter vrbem ingredientes an armis ſint cincti, nec plauſtra admittat, niſi prius haſtis tentarit an intra fœnum, vel aliud milites lateant, & vbi flumen per mediam defluit vrbem, pontibus duplicia inſtrumenta eleuanda, & emittenda aptet, quorum vnum tantum, vnaquaque vice eleuet; vt & petardi vſus cauendus, qui portas frangit, vbi ad eas acceſſus adeſt, ſi enim fouea, & pons penſilis ſit intermedius, vix vſui eſſe poteſt.

Nec minus ſtudium ſtrenuus quoque Dux adhibere debet, vt norit tuto caſtra metari, ne periculum aliquod exercitui occurrat, maximè ſi in eodem loco, vbi hoſtis adeſt, ſint caſtra metanda; Vnde curet ſtrenuus Dux, quoties id eſt agendum, & præſertim ſi diu ibi eſt permanſurus, vt ſeligat locum qui cœlo ſalubri fruatur, & aquis fluentibus abundet, ſtagnantibus remotis, nec inundationibus ſit obnoxius, ne milites infirmentur, vt ait Xenoph. lib. 2. Pæd. Ciri. n. 43. Veget. lib. 1. c. 22. & ne exercitus deleatur, & vbi commeatus aliaq; neceſſaria non impediãtur. idem Xenoph. lib. 6. Pædiæ. nu. 3. ſic tamen, vt delitijs nimis non abundet, ne milites eneruentur, vt contigit Annibali dum Capuæ caſtra eſt metatus. Liu. Dec. 3. lib. 3 num. 27. Et ſi exercitus equis abundat, eligat locum qui paſcuis ſalubribus abundet, & caſtris, ac aliis præſidijs ſit munitus; & hæc caſtra munienda ſunt, prout temporis, & loci qualitas poſtulat, etiã ſi vna tantum nocte ibi ſit

per-

permanendum, foueas circa ducendo, & aggeres erigendo, vt dicit Polib.lib.5. caſtra bene cuſtodiendo. Liu.Dec.5.lib.4.nu.23.vnde milites dimicaturi commodè egredi poſſint,& tuto refugere,ac conſiſtere,cauendo ne habitationes conſtruantur,quæ facilè incendi poſſint, maximè ſi foueis proximæ ſint, vnde ij errant qui ducunt exercitum intra rura diſperſum,vel in campum foueis non munitũ, & trincerijs, quæ foueæ tantum ſpatij complecti debent, vt ſufficiat diuiſioni habitationum,viarum,& platearum exercitus,ſi enim nimis anguſtum ſit, facilè exercitus peſte conſumeretur, ſi nimis amplũ vix defendi poſſet, niſi magna ibi militum multitudo,& loco coæquata adeſſet,vnde locus numero militum reſpondere debet, & ſi exercitus minuitur,locus quoque anguſtandus eſt,& ſi ampliatur exercitus,ob noua auxilia,locus etiã eſt ampliandus,niſi arte id agatur,vt hoſtis ad prælium inuitetur, dummodo id non reſciat, ne acies extendendo confuſio in loco anguſto fiat;quæ caſtra vnius quoq; formæ eſſe debẽt, vt quiſq; miles proprium norit hoſpitium, quæ & ab iiſdem militibus extrui debent,ne agricolas ducendo,qui id efficiant,exercitus fame cõſummatur. Non minus pariter ſtudium debet Dux adhibere, dũ caſtra mouet,vel ab obſidione longa recedit, ne exercitus animo derelictus diſſoluatur,vel ab hoſtibus cõteratur: Ideò cum opus eſt ab obſidione recedere vrbis, in qua magnus militum numerus adſit,vel propè habet hoſtem potentem,caſtra relinquere debet in noctis tenebris, tragoribus omiſſis, ſub ſilentio, lumina extinguendo, vel in tentorijs ea incenſa linquendo, ne hoſtes agnoſcãt ſe receſſiſſe Liu.lib.7.Dec 3. Sed cum receſſus periculo non careant,dum hoſtis propè eſt, id ita agendum eſt, vt non credatur fugam arripere, aliter permanendum eſt cum aliquo etiam incommodo, & vbi caſtra relinquit,Dux apud milites animum intrepidum oſtendat,eis perſuadens id ſtudioſè ob eorũ

maius

maius fieri bonum, nec greſſu ita celeri recedat, vt exercitus confundatur, locans in poſteriori parte exercitus fortiores milites, vt ſuſtinere poſſit impetus hoſtiũ qui eum inſequi vellent. Tucid. lib. 4. nu. 50. qui & ante diſceſſum, quicquid ſecum auferre non poteſt, conſummat, ne in hoſtium maneat poteſtate; & ſi poteſt, tentoria quoque igne conſummat. Is quoque dum exercitus progreditur, inuigilet ne aliquod ei periculũ eueniat, maximè dum pertranſit per loca inimica, vel ſuſpecta, flumina, locos arduos, & difficiles, anguſtos, ſilueſtres, vel vicinos vrbibus inimicis; iccircò dum iter exercitus facit, curet Dux, vt coniunctus ſub ſignis incedat, ne diſſipetur, vel prædæ pateat, & caueat ab inſidijs incolarum; & ſi hoſtes propè ſint, vel locus ſuſpectus, milites etiam armati, & acie inſtructa, vt ſimul progredi, & dimicare poſſint, incedant: vt inquit Polib. lib. 12. nu. 4. aliter ſi hoſtibus obuiam fierent, facilè fugam arriperent; & vbi impedimenta ſecum ducit, ea in medio locet. Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 5. n. 43. & ſi die incedit, naturæ regionis ſe aptet, ſi nocte, armis magis onuſtos in anteriori parte locet, ne retromanentes relinquantur à primis, & acies diſſipetur, idem Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 5. nu. 25. ſilentium indicens, & aliquos ſemper præmittens, qui vias præuideant, qui pedites ſint magis, quàm equites. Xenoph. ibi. nu. 20. & Dux huc illucque diſcurret, vt videat an mandata executioni mandentur, vt Cirus agebat, bonos commendans, vt idem Xenoph. ibi. n. 31. & 35. Et exercitus equitibus abundat, per loca lata, & plana incedat, ſi præualet peditibus; equitibus verò ſuperetur, per loca ardua, & impedita gradiatur. Liu. Dec. 3. lib. 1. n. 24. Et ſi dum progreditur, hoſtes à tergo eum aggrediuntur, & vult vlterius, abſq; prælio, progredi, inſequentes ſuſtineat, & repellat, ordinibus firmis manentibus, & dum hoſtes recedunt, progrediatur, defeſſos in medio agminis reducendo frequenter, & recen-

tes emittendo, qui hoſti ſe opponant; & ſi longum iter eſt peracturus, prima die breue iter cóficiat, vt milites res oblitas, vel relictas recipere poſſint, vt dicit Xenoph. lib. 6 Pædiæ Ciri. n. 19. Et ſi opinatur in via hoſtem inuenire, ſæpè conſiſtat, ne milites defeſſi reperiantur, Xenoph. ibi. lib. 7. num. 1. Et ſi progreditur animo non dimicandi, ſi obuiam fit hoſti, non oſtendat timorem, ſed à via egrediens ſigna det, & caſtra metiatur. idem ibi. lib. 2. nu. 3. Et ſi per regionem incognitam incedit, licet ſit vitandum, vt dicit Polib. lib. 3. nu. 22. & lib. 5. nu. 14. aliquos præmittat, qui ſi inueniant loca inacceſſibilia, reuertantur, & moneant; & incolis loci, qui eum ducant, vtatur, dummodo fideles extent, vel quia ſint inimici hoſti, vel ſpe præmij, vel metu pœnarum. Polib. lib. 3. num. 23. cauendo tranſitum per loca vbi commeatus penuria ſit habenda; & ſi longum iter ſit peracturus, ac difficilè, hoſtibus inſequentibus, homines inutiles prælio, & impedimenta non neceſſaria alio dimittat, vt milites ſimul dimicare, & progredi poſſint. Xenoph. de expedit. Ciri min lib. 3. quod faciet & quādo expeditio magnam exquiret celeritatem. Liu. Dec. 1. lib. 3. num. 11. extra quos caſus carere impedimentis, damnum affert, cum milites, ne ea amittant, ordines derelinquant, & animo deſpondeant, & hoſtibus animus augeatur, vnde tutius eſt ea incendere, dāno militibus refecto: Et ſi dum progreditur timet ne aliqua acies militum ordines derelinquat, eā in medio eorū, quibus magis fidit, locet, vt ait Polib. lib 3. nu. 38. Annibalem feciſſe; & ſi ad hoſtes vult peruenire, equites leuis armaturæ præmittat, qui eos detineāt dimicando. Liu. Dec. 1 lib. 8. nu 15. & èconuerſo ſi hoſtes eum inſequuntur, in poſteriori parte exercitus fortiores locet, & ſi neſcit qua nam ex parte hoſtis iam proximus eum aggredi velit, conſiſtat, vt ſe vergat, quo opus ſit, & ita ut Dux ipſe in medio exercitus conſiſtat in prælio, & eius uices tenens generalis, in parte

ante-

anteriori, Magiſter verò agminis in poſteriori.

Quo verò ad tranſitus exercituum, ij cum periculo ſunt qui fiunt per lucos denſos, locos arduos, & anguſtos, maximè ſi in campum latum aditus ſit, & denuò anguſtus locus reperiatur, vel ex vtroque latere flumen ſit, vel rapidus torrens, vel proximæ ciuitates hoſtiles militibus copioſæ, quia ſiluæ impedimentum equitibus afferunt, & inſidijs expoſitæ ſunt, loca ardua, & anguſta à pauco militum numero poſſunt prohiberi, ne inde tranſitus fiat. Liu. Dec. 4. lib. 6. & ſi in campum latum inde ſit tranſitus, & poſt anguſtus inueniatur, vt retia ſunt exercituum ſuperandorum. Liu. Dec. 1. lib. 9. nu. 272. Tranſitus quoque fluminum, ſi hoſtis adſit ex eodem latere, periculum afferunt, is enim expectare poteſt, vt pars pertranſierit, & aliam expugnare, & ſi in ripa aduerſa ſit poſitus, tranſitum facilè impedire poteſt, vel vbi vna pars pertranſierit, eam expugnare, antequam alia pertranſierit; Si etiam propè ciuitates hoſtiles tranſitus ſit, cum ij receſſum tutũ habeant, multa ei damna afferre poterunt, & nullũ pati: Vnde ſi per ſiluas tranſitus ſit fiendus, præmittat exploratores, & pedites, qui ex omni latere eam explorent, viam, in bello iuſto, dilatando, arbores cædendo, quibus loco aggerum vtatur, qui ſi equites tantum habeat, niſi neceſſitate vrgente per huiuſmodi loca ne tranſeat, hoſtis enim paucis peditibus cum tormentis bellicis, varijs, & tutis locis locatis, equites facilè con ſumere poterit; & ſi tranſeundum ſit per loca ardua, id fiat cum ſilentio, ab aliqua nebula adiuti, inermes ſub armatis tegendo, & celeriter id peragendo, & idem agendum vbi per anguſta loca ſit gradiendũ, & ſi tranſitus à loco anguſto in ſpatioſum ſit alio anguſto iterũ inuento, in prima anguſtia præſidium validum locet, quod ibi permaneat, donec exercitus alteram anguſtiam pertranſierit, & vbi flumina ſunt tranãda, hoſte inſequente, ſi Duci non deſunt pontes, vel norit vadũ,

ex-

caſtra moueat, & pertranſeat, & ſi die id eſt agendum, hoſte ſciẽte, opus eſt Duci ciuitas proxima, quæ à tergo eum tueatur, vel vt ſe proprijs caſtris tueatur, in illis relinquens numerum militũ, qui ea protegant, donec cum viribus exercitus pertrãſierit; Quòd ſi hoſtes ex aduerſa ripa conſiſtant tranſitum prohibentes, indicet Dux ſe velle pontem extendere, vel certo in loco pertranſire, & in alio id agat, vel ſecus flumen, hoſte ſpectante, incedat, relictis ijs qui pontem conſtruant, mandando illis vt tranſeant, & in alia ripa ſe muniãt, vt toto exercitu reuerſo, poſſit tranſire, quo caſu duo pontes ſunt conſtruendi, ne ob magnum pondus vnus tantum extans frangatur, vel dum in eodem Dux conſiſtit, iubendo, vt alia pars in alio loco pertranſeat, & hoſtes adoriatur, vt territi permittant reliqui exercitus tranſitum, vt Annibal fecit Rhodanum tranſiens, vt ait Polib. lib. 3. nu. 20. prius tamen experiendo vadum fluminis medio equitum an tranſiri poſſit, vbi verò aqua eſt profunda, naues in parte ſuperiori locando, quibus curſus aquæ frangatur, pontibus deficientibus, & in alijs ratibus inferius homines & equos in aliam ripam ducat. Polib. lib. 3. & etiam ſi flumen ſit rapidum, licet tranſnatabile, optimum erit, vt equites aquæ curſum perfrangãt, vt pedites inferius tuto tranſire poſſint. Cæſ. de bello Gall. lib. 7. num. 30. & dum tranſitus paratur, equitum ala à latere peditum conſiſtat, vt eos tueatur.

Quòd ſi tranſitus propè ciuitates, vel tentoria hoſtilia plena militibus ſit fiendus, ſi Dux viribus ſit ſuperior, denſa acie armatis verſus hoſtes locatis, incedat, ſin inferior ſit, tenebrarum beneficio, ſilentij, & celeritatis fruatur. Tucid lib. 3. nu. 7. quæ ſi non ſufficiũt, impedimenta proijciat, vt hoſtes ijs prædandis intenti, ſpatium tranſeundi ei concedant.

Poſt curam prælij fœliciter ineundi, in quo de ſumma rerum agitur, & deuictum magnam ducibus gloriam

riam affert, vt attulit Alexandro, Annibali, Cæſari, & Scipioni, & inceſſus exercitus; curare Dux debet, vt ratione norit, in bello iuſto, qua vrbes, & arces obſidione cingi debeant, quæ quidem bipartitæ exiſtũt, quædam enim latæ obſidiones dicuntur, quibus, militibus in locis opportunis locatis, commeatus vrbibus impeditur, vt ſe dedãt, quod parua militum manu fieri poteſt; aliæ arctæ, quibus impeditur, aggeribus conſtructis, ne quis ex vrbe obſeſſa prodeat, vel eam ingrediatur, quod ijs tantum eſt peragendum, qui regionis dominium obtinent, qui ſic dicuntur, qui hoſtem in prælio deuicerint, vel numero, & robore militum præſtãt, & quibus copia magna militum adeſt, cum quotidiè deficiant, maximè vbi obſidiones diu durãt; Vnde paruum militum numerum habens, ab obſidionibus abſtinere debet, niſi hoſtem in prælio iam fuderit, vt & opus eſt obſidentem pecunijs abundare, quæ opus ſunt in aggeribus, & propugnaculis conſtruendis, ac machinis, cuniculis, & munitionibus expugnatiuis: qui pariter obſidionem parat, conſideret, an id agere è re ſit, ne ſumptus lucrum excedat, cauẽs etiam ne cuiquam ſuum conſilium, antequam ad prouinciam agẽdam accedat, aperiat, ne inimico otium ſit defenſiones præparandi, indicans potius ſe alium locum aggredi velle, & commeatum neceſſarium ante parans, qui nõ deficiat, aliter ab obſidione ceſſet, vt & cauere debet ne hoſtis ita ei accedat, vt illum obſideat, ne ex obſeſſore obſeſſus reddatur, qui commeatus etiam ſibi impediri non valeat; qui &, vbi locos opportunos propè vrbem occuparit, vallis ſe communiat, tum è regiòne vrbis, vt egreſſum impediat, tum extra, vt impediat auxilia; & ne in expugnatione moleſtia afficiatur, vigiles, qui aggeres diligenter cuſtodiant, deſtinando. Liu. Dec. 3. lib. 4. nu. 29. cauens ne militiam diſtrahat in plures partes, quàm eius numero conueniat, ne obſeſſi egreſſi illam diſſipent. Tucid. lib. 1. nu. 27. id quo-

que curando, vt ſæpè numerum militum ſuppleat in longis obſidionibus, & ſi vrbs obſeſſa deditionem admittit, mox eã ſuſcipiat. Cæſar de bello ciu.lib.2.n.2. maxime ſi hoſtes ſubſidium parant. Liu.Dec.4.lib.2. Et ſi audit ſubſidium parari, dum obſeſſi adhuc ſe defendunt, quærat perſuadere aduenietibus ſtatum obſeſſorum remedio carere. Tucid.lib.6.nu.64. quod ſi videt id impedire non poſſe, & veretur ne quid damnum incurrat, caſtra moueat, & recedat ante hoſtis acceſſum, vt Scipio egit. Liu.Dec.3.lib.9. vbi tamen confidit poſſe ſubſidium debellari, illud expectet, & pugnet, eo enim victo facilè arx ſe dedet; & ſi vrbs populo, & militibus plena ſit, qui parati ſint eam omni conatu tueri, Dux vi eam non expugnet, ſed fame eam conſummet; cogens omnes qui extra exiſtunt, vt eam ingrediantur, vt ait Xenoph. Pædiæ Ciri. lib.7.nu.10. transfugia vetans. Et vbi vnum oppidum capit, oſtendat ſecundo eius ſigna, vt facilius ſe dedat, quod & aget ſi hoſtem prælio campeſtri deuicit, & ſi vrbs difficilis ſit expugnationis, in bello iuſto, artem adhibeat, & vbi vim adhibet, ſi magna ei copia militum nõ adſit, varijs aggreſſionibus iugiter hoſtes moleſtet, vt fatigentur. Liu.Dec.1.lib.5.nu.24. & lib.6.nu.6. noctu maximè id agendo, præmia militibus promittens, qui primi arcem ingredientur. Polib.lib.10.num.10. illis vtilitatem proponendo ex expugnatione ſecutura, & animo abiectis animum addendo, ante alios eundo; quæ dicta intelligantur, dummodo bellum ſit iuſtum, & prædicta ſint neceſſaria ad tutãdas res ſuas, & iuſtè vincendum, & dummodo hoſtes ſe non dedant, ſaltem ex charitate, & maximè prædicta procedunt vbi cõtra infideles bellum geritur; qui & ſi obſeſſis auxiliũ præſtare uelit, iubeat, vt hoſtes incurſionibus impetantur, qui ſi fugam arripiant, arci magis accedet, & forte intra eam ingredietur, quo caſu etiam inſequendi ſunt hoſtes, donec eijciantur, ſi tuto id fieri licet, vt ait Po-

lib.

lib.lib.1. & vbi vna vrbs ſe liberè dedit, iubendum, vt arma hoſtium foris emittantur, intus mittendo milites qui videant ne ciues moueantur, interim portas ritè cuſtodiendo, donec Dux aliud mandet; & vbi duci recedere opus ſit, id cum dignitate fiat, & nocte, ac cũ ſilentio, pedites prius in tuto ponendo. Polib.lib.2. ſi verò die id fiat, ante inſidias præparet, in quas hoſtis ſi inſequatur, incidat.

Econuerſo, ſi Dux eſt obſidendus, vt ſe tueatur, debet neceſſaria tam ad pugnandum, quàm victum præparare, valido, & fideli numero militum vrbem muniendo, & vbi veretur longam obſidionem, initio inutiles homines emittat in tuto tamen loco, & vbi viuere poſſint, & parcè victũ tempeſtiuè diſtribuat, & poſt multum tempus hoſtibus perſuadeat, ſe commeatu abundare. Xenoph. de bello Græc. lib.5. num.6. Liuius Dec.1. lib.5. nu.26. & vbi veretur ne obſidio protrahatur, labores inter milites diuidat, eos bene accipiẽdo; Et ſi obſidentes ſint numeroſi, ab eruptionibus caueat, & maximè ſi defenſores incolę ſint, ne paulatim ab hoſtibus conſummantur, licet plures eorum interimant, cum difficile ſit ſubſidiarios milites habere; Quòd ſi Dux, cuius vrbs obſidetur, alios milites habet præter ei neceſſarios, non tot tamen, vt cum hoſte valeat dimicare, arte aliqua debet ei præſidiũ afferre, & ſpem obſeſſis huius præſidij dare, id tamen in eorum conſpectum non ducendo, & poſtea ſubtrahendo, ne animo concidant, niſi eis aperiatur ob eorum bonum id fieri, vel ijs copijs vrbem potẽtem hoſtis aggrediatur, quando obſidionẽ auferre non valet, vt is obſidionem relinquat, vt ei opem ferat, vt Annibal fecit. Polib.li 3. vel incurſionibus, in bello iuſto, eorum regionem deuaſtet, vel eorum ſociorum iniuſtè eis iam ſociatorũ, ſi id neceſſarium ſit ad ſe tuendum. Tucid. lib. 1. n.69. qui vt obſidentium opera remoretur, agat de deditione, cuſtodias tamen nõ omittendo, nec permittendo,

vt hoſtes ſub quouis prætextu vrbem ingrediantur à Liu.Dec.3.lib.4.Polib.lib.5.nu.21. non tantum maiora loca magis munita, quàm minus, cuſtòdiendo. Tucid lib.4.nu.4.Qui,& dum aggreſſiones ſuſtinent, omnes non confluant,quo hoſtis ingredi tentat, aliorum locorum cuſtodiam omittendo.

Vbi verò Dux obſidet vrbem, ſi pactionibus eam conſequi valet, à vi eſt cauendum, vt ſic proprij milites ſeruẽtur,& parcatur malis quæ in direptione fiũt; ſi tamen aliqui iniuſtè à Principe defecerunt, vel pertinaces in defenſione ſint, expedit eos expugnare, ſic tamen,vt vrbs diripienda non concedatur,niſi id opus ſit ob finem belli iuſti, & caueatur ab adulterijs,cæde innocentium,& ſacrorum violatione locorum, & perſonarum, id tamen non expedit in belli initio, modo non ſit vrbs Metropolis, vel valdè diues; & vbi vrbs expugnata populo abundat, ne vnitus opprimat aggreſſores,Dux edictum promulget,quo indicetur eos omnes, qui intra domos non exiſtunt, fore occidendos,alijs verò parcendum, vel ianuas domuum incen dat.Xenoph.Pædiæ Ciri.lib.7,nu.11.& 12.Et vbi Dux arte vrbem aliquam occupat, non prius eam prædandam permittat,ſpectatis ſupra expoſitis,quàm in portis, & plateis milites validos locarit, ac alijs locis opportunis,ne incolæ vniti diſiunctos opprimant.Polib. lib.4.nu.18. & ſi vi eam occupat,partem militum ſub ſignis inſtructam detineat, aliam direptioni deſtinet, inter eos ex æquo prædam diuidens, vt Romani faciebant. Polib.lib.10.nu.15. cauens tamen ne vltro ſe dedentes direptione opprimat, quòd id contra belli iuſtitiam eſſet. Liu.Dec.4.lib.7.nu.7.

Quòd ſi,in bello iuſto,Dux captiuos adipiſcatur,ſi à Principe defecerunt, vel publici latrones exiſtant, vel Principem aliter læſerunt, iuſtitiæ tramite puniri poſſunt,& ſi alterius ſint religionis,in perpetua captiuitate detineri valent, ſed ſi hoſtes ſint tantũ & Chri-

ſtiani,

ſtiani, occidi non poſſunt, maximè ſi vltro ſe dedunt, nec permittendum, vt fame pereant. Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 4. f. 131. ſed benignè ſunt accipiendi. Liuius lib. 5. pecuniæ tamen redemptione honeſta, vel cum alijs captiuis commutari poſſunt, & quandoq; liberi ſunt dimittendi, vt alij vltro ſe dedant. Xenophon Pædiæ Ciri. lib. 4. nu. 4. & expediet eos ſeparatim interrogare, & videre an eorum dicta conueniant, vt Dux hoſtium ſtatum ab ijs agnoſcat, qui ſi ſint viri magnæ dignitatis diligenter ſunt cuſtodiendi. Obſides verò qui vltro ſe Principi tradunt, benignè habendi ſunt, & ſi Princeps, cuius nomine acceſſere, fidem frangit, non ideò ſunt occidendi. Liu. Dec. 3. lib. 8. nu. 28. ſed diligenter cuſtodiendi, quos pro rerum ſuarum tutela habere expedit, & eo magis ſi Principi hoſtili ſanguine iuncti ſunt, vt aiunt Liu. Dec. 3. lib. 8. & Polib. lib. 3. num. 47.

Nec minorem prudentiã Dux adhibere debet, circa transfugas veros, vel fictos, qui ſi veri ſint, damnum afferunt Duci vnde diſceſſere, eius facta hoſti pandendo, & vires augendo, ſin ficti ſint, damnum afferunt ei ad quem tranſeunt, falſa pro veris aperiendo, eius ſtatum ſpeculando, & in prælio arma contra eum dirigendo. Vnde ſi transfugæ veri ſint ad ſe accedentes, eos benignè Dux ſuſcipiat, & maiora illis cæteris ſtipendia promittat, ſin à ſe ad hoſtes transfugerint, id Dux diſſimulet, & indicet alijs, ſe eorum diſceſſum optaſſe quòd illi vtiles non eſſent, vel eos vt inutiles, vel ſuſpectos expuliſſe, vel ex propoſito ad aliquid contra hoſtes tentandum, dimiſſos Xenoph. de expedit. Ciri minor. lib. 3. nu. 4. Quòd ſi ficti ſint, nequaquam emittantur, niſi magnæ ſint authoritatis, fideles, & callidi, nec ſi magni numeri exiſtant, niſi prius obſidibus ab eis acceptis, Liu. Dec. 3. lib. 7. nu. 6. Quòd ſi veri ſint, eorũ vti opera expediet ad explorandum hoſtis acta, & eos locando in arce, quę ab hoſte ſit expugnanda, modo

veri ſint, & eorum dicta conueniant, & eorum fideli-tatis experiētia ſit habita, & ſi in magno numero ſint, eos ſeparando, vt prodeſſe non obeſſe valeant; Explo-ratores quoque Ducibus utiles ſunt, modo fideles, & ſagaces exiſtant, & eiuſdem linguę, ut cum hoſtibus miſceri poſſint, & eorum facta referre; & in primis expediet legatos ad hoſtem deſtinare, qui omnia cir-cumſpicere ualebunt. Xenoph. Pædię Ciri. lib. 8. n. 20. & lib. 6. num 9. qui ſint Duces prudentes, & experti. Polib. lib. 14. nu. 1. Liuius Dec. 3. lib. 10. nu. 1. cui rei peragendę mercatorum quoque & commeatum uen-dentium opera uti licebit, licet ijs non ſit ualdè fi-dendum, cum & hoſti facta propria referre poſſint. Xenoph. de diſcipl. nu. 17.

Cauere uerò debet Dux ne cū Duce hoſtium bel-li, uel pacis tempore temerè colloquium habeat, ma-ximè ſi ſint paris potentię, & hoſtes ante extiterint, ne odium reuiuiſcat, cum facilè alter in altero imperfe-ctiones agnoſcere poſſit, niſi ſint prēclarę uirtutis, & alterum alter in eius dominio inuiſat. Iſocr. in Euago-ra. nu. 17. & ſatius eſt per internuntios negotia agere, & magis uitandum eſt ubi cum minori, & ſubdito col loquium ſit habendum, quem tamen in domo propria benignè ſuſcipere conueniet; Et ubi Duces cum hoſti-bus colloqui uolent, eorum fidei ſe non concredant, ét ſub nomine legati. Polib. lib. 8. nu. 3. Liu. Dec. 3. lib. 8. ſed id fiat cum pari numero militum, in loco interme dio, & ab inſidijs tuto, & ita clauſo, ut ab una ad aliā partem tranſitus non pateſiat, & armis cincti, tametſi fides prēſtita ſemper ſit ſeruanda, aliter ius gentium uioletur. Liu. Dec. 4. lib. 3. nu. 5. & ſi uidet alterum Du cem eam uiolare uelle, in tutum locum ſe recipiat, cū eo non dimicans, ne pacis effractor cenſeatur.

Is etiam prudenter ſe habere debet circa inducias faciendas, cauens in bello iuſto, ſi uiribus longè prē-ſtet, ne eas ineat. Cęſar de bello ciu. lib. 3. nu. 4. ut nec

eum probabilitas ſubeſt hoſtem viribus inferiorem non poſſe breui eas augere, nec vbi hoſtis induciarũ ſit effractor, aut viribus inferior cum proprijs militibus ſit verſaturus, ne eos corrumpat, ſed inter Duces, & Principes paris potentiæ, quas inuiolatè conſeruent, & cui expedit id conſequi, id & pecunia data procuret: Pax demum, quæ finis eſt belli, eſt ſummè curanda, niſi Principi id dedecus afferat, niſi pro Dei honore, vel ſubditorum bono, id fiat, non oſtendens tamen ſe id optare, vel timore oppreſſum eſſe, licet viribus ſit inferior, nec cum eo iniens pacem qui eius ſoleat eſſe effractor; & id cum honeſtis conditionibus agendo vtrinque, vt diu durare poſſit. Polibius lib. 4. nu. 22. Demoſth. Phil. 12. nu. 1. quæ & cum inferiore viribus eſt agenda, vbi vix omnino ſit ſuperandus, & qui viribus eſt inferior humiliter eam expoſcat, timorem tamen non indicans; & vbi in belli furore de pace agitur, negligentia non adhibeatur in rebus ſuis cuſtodiendis, ne decipiatur. Liu. Dec. 3. lib. 10. nu. 2.

Idem quoque, cum duplex ſit bellum, offenſiuum, & defenſiuum, iuſtè & fortiter in vtroq; habere ſe debet, & quò ad defenſiuum, vbi iniuſtè is aggreſſionem patitur, vt ſe, ac proprium Principem tueatur, ſuas vrbes, & arces optimè munire debet, & commeatu abundanti eas replere, illuc res mobiles alicuius momenti quæ in regione ſunt, victualia, & animalia transferendo, priuſquam ab hoſte cingantur. Liu. Dec. 3. lib. 2. num. 3. & vbi intelligit hoſtem aliquam arcem, vel vrbem obſidere velle, eam optimè ante communiat militibus, commeatu, & munitionibus, vt dicit Salluſt. in Iug. nu. 44. omnino, vbi fieri poteſt, regionem non deſerens, ſed ſemper hoſtem inſequens, & ei moleſtiã afferens, idem ibi nu. 42. & 46. Sic tamen, vt prælium cum hoſte non ineat, niſi magna prærogatiua, & potiori parte adiutus, maximè vbi ſperet hoſtẽ diu ibi conſiſtere non poſſe, ne prælio victus, totius Imperij iactu

ram faciat. Liu.Dec.3.lib.6. quæ vt Dux præſtet,potiores ſunt milites externi,ſi proprij ſint imbelles, vel non amici præſentis regiminis,aliàs proprij, niſi eorũ bona iam ſint deſtructa, vel non ſperent ſe ea defendere poſſe,ſic enim exteri preferendi;& vt temerè defenſio eorum quæ nulla via defendi non poſſunt, non eſt ſuſcipienda, ſic nec facilè deſerenda ſunt quæ hoſtium impetum frangere poſſunt.

Vt verò proprium dominium Dux tueatur, & ea quæ Principatus communiunt,ſint tripertita,quędam natura conſtantia,vt montes, maria atrocia, & ſcopulis plena,flumina,lacus, & paludes, quæ illũ circumeunt,quædam arte facta, vt muri,aggeres, & foueæ,& quædam vtroq; conſtantia;vnde ſi Princeps eſt minus potens, quàm vicini, omnes vrbes, & caſtra munire debet,ſi potentior, vel æquè, & populi ſubditi Principem amant,& potentia coniuncta ſit, ſat erit vrbes,& arces in confinijs ſitas optimè munire tantummodo,ſi verò potentia diſiuncta ſit,ſatius erit omnia loca, & arces munire,vel ſaltem potiores, vbi omnia loca defendi ob impotentiam nõ poſſunt; ſi tamen Princeps eſt longè potentior vicinis,& regna ſubdita ſint cõtigua, vt vnum alteri facilè opem ferre poſſit, melius eſt in finibus legiones fortiſſimas militum habere, quàm caſtra munita, dummodo eorum ſeditionibus remedia adhibeantur,qui & potius ex ſubditis conflari debent ſi fideles ſint, & vnum tantum Principatum detinet, aliter ex externis,qui ſi plures poſſidet,ſi omnibus æquè fidit, ex omnibus conflari debent, vel ex eo cui plus fidit, aliter ex externis, dummodo non conſtent ex nationibus perfidis,vel diuerſæ religionis,vel fures non ſint; proprios optimè in armis exercendo, vel ad bellum in auxilium Principum amicorum, & iuſtam cauſam fouentium, eos tempore pacis mittendo, vt exerceantur.

Quò verò ad bellum offenſiuum,quod tunc eſt, cũ

ho-

hoſtis intra eius regnum bello iuſto impetitur, dicitur id primum non conuenire Principi minus potenti, vt conuenit defenſiuum, ſed potentiori, vel æquali, aliter magnum ſubiret periculum, ita vt vires non ex numero militum, ſed eorum virtute, menſurentur; nec prius bellum iuſtum Princeps mouere debet, quàm id indicat, vt eius iuſtitia cunctis nota fiat. Iſocr. orat. de regni admin. nu. 26. Tucid. lib. 1. num. 12. ſic tamen, vt ſi Princeps non habet Imperium tutum à ſeditionibus ſubditorum, vel hoſtium incurſu, id non relinquat, vt hoſtes in eorũ regione adoriatur, aliter ſi ſic, cõſultius eſt, eos in eorum dominio adoriri, ſic tñ, vt cum hoſtes in eorum regione bello ſunt impetiendi, prius omnia quæ ad id agendum opus ſunt, præparentur, ita vt exuberent victualia, pecuniæ, & alia, cum ſibi perſuadendum ſit ea hoſtem eſſe impediturum ne in propria regione in manus eius deueniant. Tucid. lib. 6. nu. 19. Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 1. nu. 32. vt milites, maximè externi ali, & in officio detineri poſſint; qui & ſi hoſtes in eorũ regione aggreditur, circumſpiciat ne qua arx retro relinquatur quæ eius non fiat, ne ab extantibus in ea, commeatus illi impediatur, & alijs moleſtijs afficiatur, vt ait Xenoph. de bello Græc. lib. 4. num. 8. qui Dux dum loca hoſtium aggreditur, ſi ei ſint milites tirones, vel veterani non conſueti victorias referre, prius loca debiliora impugnare debet, ſi experti municiora, & ipſam regiam ciuitatem. Liu. Dec. 4. lib. 4. num. 12. vt & potius eſt aggrediendo hoſtes vti opera militum ſubditorum, ſi fideles ſint, in armis experti, & in magna multitudine, aliter externorum.

Præter verò bellum aggreſſiuum, & defenſiuum, adeſt & diuerſiuum, quo vti debet is Princeps in bello iuſto, qui hoſti potentia ſuperior, vel æqualis non ſit, nec multo inferior illo, quod ſit cum hoſtis propriam regionem eſt ingreſſus, vel ingredi tentat, vt enim ab hoc remoueatur, eius regio bello aliqua ex parte eſt

impetenda, quod vtilius eſt agere antequã hoſtis proprium dominiũ eſt ingreſſus, vt ait Tucid. lib. 6 n. 15. Quandoque & Princeps par, vel maior viribus, vt impediat ne aliquis hoſti ipſius auxilium ferat, illius dominium in bello iuſto aggreditur, vt Annibal dicebat, Liu. Dec. 4. lib. 6. nu. 4. vel in bello iuſto operam dando, vt illius ſubditi eum non adiuuent, vt non debent, vbi iniuſtitia eſt certa. Vel id fit quando Princeps, vix ſufficiens ſe defendere in bello iuſto, operam dat, vt alij Principes hoſti bellũ moueant, vt recedat, vel contra ſe nouas vires non mittant, vt Siracuſani fecere; Tucid. lib. 7. num. 2. Vel, vt impediatur vnio duorum exercituum, vel duorum, aut plurium hoſtium contra ſe venientium, quibus vnitis nõ ſperatur poſſe reſiſti, ſic enim ſolent Duces vnam eorum partem aggredi, vt ea ſuperata, aliam ſuſtinere poſſint; Ex quibus vijs prima eſt tutior, ſecũda, & tertia periculo plenæ ſunt, ſic tamen, vt in prima ratio habeatur, vt id non tentetur, vbi probabile ſit hoſtis loca ita eſſe munita, vt vanum ſit ea bello turbare, vt ait Tucid. lib. 4. nu. 34. Liuius Dec. 3. lib. 8 num. 39. cum in ſecunda via timor ſubſit ne bellum intra lares proprios reuocetur, & in tertia ne viribus diſiunctis iactura incurratur.

Parta verò victoria in primis paci eſt ſtudendum, quæ incertæ pugnæ eſt præponenda, & curandum, vt bene quis ea vtatur res in tuto ponẽs, præſidia, hoſtiũ vrbibus imponẽdo, quas detinere poteſt, dum res ſuæ ſint in tuto, vel expenſæ, & damna paſſa ei reficiantur, arma ijs quandoque adimendo, obſides ab ijs accipiẽdo, & iubendo, vt omnia dedant, humanitus tamen cũ ijs agendo; modo, vt Lib. 2. cap. 4.

Et breuiter Dux fidus, ſagax, fortis, & prudens, ac nobilis vbi cætera concurrant, omnes artes adhibere debet in bello iuſto, quibus victoria potiri poſſit, curans præſertim, vt annona abundans ſit, & adſint iumenta, & currus, qui eam ad exercitum ducant, alijs

ex

ex his abeuntibus,dum alij redeunt,ſic tamen,vt ſub-
ditos triſtitia non afficiat,nec nimis grauet, ne ex no-
uitatibus occaſione arrepta deſciſcant, vt ait Polibius
lib.1.& curans vt eius Princeps initio belli cum vici-
no Principe,vel alijs pacem ineat, & cum ijs ſocieta-
tes iungat,vt ab ijs iuſtè iuuari poſſit,vt idē dicit li.2.
curans quoque, vt bellum potius in hoſtis regione a-
gat,quàm domi expectet,vt idem lib.2.ait,& ſi non va
let cum vicino ſocietatem inire,& ſemper, res ſui do-
minij ante diſceſſum in tuto ponat, arces muniendo
militibus,& commeatu,& regionem,& locando in o-
mnibus arcibus viros meritos,& maximè in illa vnde
aliarum ſalus pendet, & vbi res præcipuæ dominij ſer
uantur, qui ſubditus ſit, fidus, fortis,& ſagax,ne ali-
quid periculi ibi ob malitias hominum contingat; &
priuſquam hoſtis ingrediatur, ei occurrat,pontes inci
dendo,& ſe ita muniendo,vt illi validè reſiſtere poſſit,
qui ſi tranſitum petit,dilationem petat ad reſponden-
dum,dum res ſuas in tuto ponit,populos in fide tuen
do,militibus fauendo, auxilia vndique colligendo, &
nobiles gradibus honorificis decorando , vt ita initio
hoſtis ferocitas conteratur,& ſic populi,& vicini in fi-
de contineantur; qui,& varias dimicandi,& vincendi
rationes noſſe debet, ſic enim terror hoſti incutitur,
præuidens quicquid euenire poteſt , temerè prælio ſe
non exponens, niſi omnibus aduincēdum aptis rebus
paratis, nec in anguſtias unquam ſe redigens , ac ne-
ceſſitates ; penès ſe uiros prudentes, fidos, ac exper-
tos habens, quibuſcum occurrentia conſulat; & ob id
quærens noſſe nomina Ducum, eorum naturam, uir-
tutem; qui,& ſic agat, ut ſupra,ut tutus ſit unde aſſi-
duò uictualia exercitui præſto ſint; & celans ſua con-
ſilia ſi in regiones hoſtis ſit progreſſurus, quas ingreſ-
ſus nullā arcē,ut ſupra, poſt ſe relinquat,quæ in eius
poteſtate non deueniat, ne ab ea infeſtetur,nec uaſtet
regionem,ut illi uſui eſſe poſſit, & ſi hoſtes fœdus pe-
tunt,

ſunt, prius eorum conſilia, & actiones ſpectandæ ſunt, ne quid mali moliantur, ſe tamen dedentes benignè ſuſcipiendo, per exercitum, dum proficiſcitur pergens, ut uideat an mandata exequantur; & exploratores, ut ſupra, præmittendo, qui iter, & hoſtium acta ſcrutentur, & referant: qui, & milites amet, ac amplectatur, infirmos, & uulneratos inuiſat, & eorum neceſſitatibus opem ferat, non ferens, ut hoſtes, eo præſente, ullam militibus inferant iniuriam, quos, & pręmijs afficiat, & ſi quod damnum ab hoſtibus patiuntur id eiſdem reficiat, ut ait Tac.lib.1.& 2.Annal. & ubi hoſti accedit ſitum aliquem occupet, ubi eorum commeatũ impedire poſſit, & ne ille alijs auxilium afferat, uel ſuſcipiat, ut dicit Polib.lib.5. Annibalem in Apulia feciſſe, hoſtem uexando excurſionibus, ut debilior reddatur, ſi id tutè agere poteſt, & ubi duo pericula ineuitabilia obijciuntur, minus eligat, nec pręlio temerè ſe exponat, ſed cunctando uires hoſtium attenuet, ut inquit Polib.lib.1.& 3. Fabium Maximum feciſſe; & ſi uiribus inferior ſit, nec ſpes adſit, ut res bene eueniãt, de Principis conſenſu, honeſtis conditionibus cum eo conueniat; qui, & ſibi proſpiciat ne ab hoſtibus arte aliqua interficiatur, & ideò propriam faciem quandoque celet, habitum mutet, ne à ſuis etiam, niſi fidis, dum in tentorijs degit, agnoſcatur; qui, & ſi in hoſtis regione progrediatur, proderit ſi aliquid libertatis deuictis relinquat, ut alij facilius ſe dedant; & ſi in aliqua ciuitate duę factiones reperiantur, unam earum ſibi conciliare debet; & ſi exercitus eſt ei unitus, uigilet ne hoſtis uires maiores congreget, non ſinens pro uiribus, ut duo exercitus inimici ſimul iungãtur, & ſi hoſtis iam adeſt, pertranſeat flumen ſi adeſt, pontem in eo conſtituens, & propugnaculum munitum conſtruens, quo à tergo ſe tueatur, & conetur cum altero eorum exercituum, antequam uniantur, dimicare, ſi ſuperare ualet, potita enim uictoria, haud difficilè erit

alium

alium ſuperare, ſic tamen, ut paratam habeat ciuitatem, & arcem fortem amicam, quo in omni euentu confugere poſſit: Quòd ſi exercitus inimici, iam ſint vniti, adepto ſitu apto, & à tergo in tuto poſitus, & fortiter à lateribus munitus, Dux manens conſiſtat, facilè enim exercitus inimici fatigabuntur, & diſſoluentur, præſertim, ſi ex pluribus partibus conſtet. & ab vno tantum nō pendeat, ſi verò ex vna natione conſtet, quæ diſciplinam obſeruet, difficilius diſſolui poteſt, conſtantia tamen & patientia fatigari cōſiſtendo, poterit; & maximè authoritatem ſibi Dux conciliat, ſi tranſacto flumine rapido, alienam ingreditur regionem, vſque ad extremas illius partes progrediens, vbi ſi adſit amica natio, magni inde progreſſus fiunt: vt fecit Cæſar eodem teſte lib. 4. com. de bello Gall. & quia in proprio exercitu adſunt exploratores, qui omnia hoſti referunt, iccircò hoſte aduueniente, ordines mutet in prælium progrediendi, ſic enim hoſtis confuſus manebit; & ſemper exploratores, vt ſupra, præmittendo, qui referant quid hoſtes agant, ne in aliquas inſidias incidat; & vbi victualium copia ei non adeſt, bellum non gerat, licet ibi arcem conſtruere poſſit, vt facilius ad propriam regionem incolumis redire poſſit. Quòd ſi Dux veretur, ne hoſtis nocte moueat caſtra, vt aliquam arcem occupet, vt inde prælium ineat, emittat equites, qui omnes egreſſus cuſtodiant, & audiens hoſtes moueri, iubeat milites ſigno dato ad arma ſumenda moueri magno adhibito ſonitu, ſic enim hoſtis, mutata ſententia conſiſtet, die ſequenti receſſurus, & Dux interim præuenire poterit, & illam arcem occupare; & ſi hoſtis ad eum legatos mittit, non fidat, nec neceſſaria bello omittat, & captiuos rectè cuſtodiat, vt commutari poſſint, curans ſummopere, vt hoſtium conſilia norit, vel à captiuis, exploratoribus legatis, vel alia ratione; curans ne exercitui victus, vt ſupra, deſit, & rationes noſcens tendendi hoſti inſidias,

& eas vitandi, aggrediendi hoſtes, & retrocedendi, faciiè referentibus noua non credens, niſi ea ſibi ſint explorata.

Qui verò minores Duces ſunt, ſub Imperatore conſtituti, eorum munia exequi debent, nec fines mandati excedere. l. 3. §. in bello ff. de re milit. niſi occaſio certa rei bene gerendæ aliud ſuadeat. arg. l. diligenter. ff. mand. qui & parcum commeatum militibus dare debent, nõ mittentes eos piſcatum, venatumve. l. officiũ. §. 1. l. nemo. C. de re milit. lib. 12. Tempore verò hoſtis imminentis, vel expeditionis nulli cõmeatus eſt dandus, & nulli à ſignis abeſſe licet. l. 1. C. de comm. lib. 12. l. 1. ff. de re milit. nec milites à numeris ad numeros, niſi vtilitatis publicæ cauſa mittendi ſunt, cum honores non ambientibus, ſed merentibus dandi ſint. l. contra C. de re milit. lib. 12. qui & caſtra cuſtodire debent, modo, vt ſupra, & excubias facere, & milites in caſtris hàbere dicto audientes, eos in ſtationes mittendo, claues portarum ſuſcipiendo, vigilias circumeundo, frumentationibus commilitonum præſentiam adhibendo, frumentum probando, menſorum fraudem coercendo, quærelas militum audiendo, & eos caſtigando, valetudinarios inſpiciendo, ſauciorum curam gerendo, & milites ad ſolemne iuramentum adigẽdo. l. officium. §. officium. ff. de re mil. & dando teſſeram, vel ſignum militibus, quod ipſi ab Imperatore ſumũt, qui debent & milites in conflictu hortari, tirones exercere, per turmas, vt concurrerent, decurrerent, clamarent, locum tenerent, imperium facerent, ſe in orbem colligerent, cuneum facerẽt, & phalangem, ſigna ſequerentur, paterentur tædium, æſtus, & vigilias, ſine conſilio, & imperio in hoſtes non tenderent, pulſi loco non cederent, & in acie quiſque ordines ſuos noſceret, vt ait Liu. lib. 31. Valer. lib. 2. cap. 7. niſi ex his aliqua ſummo Imperatori reſeruentur.

Metatores etiam adhibendi, qui caſtris ponendis,

sen-

tentorijs locandis locum eligunt, vt dicit Veget. lib. 2. cap. 7. & in vrbibus domos militibus aſſignant. l. 1. C. de metat. tertia parte domus militibus aſſignata, alijs dño, niſi illuſtres ſint perſonę, quib⁹ media domus debetur. l. 2. eo. à quo immunes ſunt Medici ſacri Palatij, magiſtri liberalium artium, pictores ingenui, & in dignitate conſtituti, ac tenues homines. l. omnes. l. archiatros. l. hac lege. C. de metat. lib. 12. l. illicitas. §. tenuis. C. de offic. præſ. & ſic vt milites ab hoſtibus nil accipiant pro ſe, vel iumentis. l. deuotum. C. de metat. li. 12. l. vnica. C. de ſalag. hoſp. li. 12. l. 3. C. de erog. mil. anu. lib. 12 ſub graui pœna. auth. de tranſ. mil. coll. 10. Hodie verò adeſſe debet præſes bellicis tormentis, qui ea optimè tractare norit, & eorum bonitatem ritè agnoſcat, & dum cum ijs progreditur, à parte anteriori & lateribus ab aliqua parte equitum muniatur, quibus accedant operarij exercitui neceſſarij, cum eorum inſtrumentis, & vbi fluuius ſit tranſilieadus, in parte poſteriori relinquat tormenta minora, vt hoſtibus inſequentibus reſiſtat, & vbi aliquam arcem eſt aggreſſurus, tormenta debiliori parti accommodet, maximè à parte ſeptentrionali, vel alia vbi parietes ſint debiliores, ita accedens, vt muros deijcere poſſit, non tamen ſic vt à tormentis minoribus hoſtium lædi poſſit, & ita tormenta locet, vt cum opus eſt, eis ſubueniri poſſit; & ita bombos emittat, vt ruina cadentium murorum militibus in vrbem aſcenſum aptare poſſit, & ſi intus aliæ foueæ adeſſent, illi ſint inſtrumenta illas tranſiliendi; Adeſſe quoque debet magiſter exercitus, cui cura eſſe debet, vt ſupra, vt exercitus hoſpitia habeat vbi aptè moretur, ſeligens ſitum aptum, vbi caſtra ſint metienda, & dum exercitus progreditur, in anteriori parte exercitus incedens, acies diſtribuendo, prout opportunum exiſtit ad Ducis Imperium.

Quæ pauca in bello ſeruãda, attigiſſe obiter volui, licet meæ intentionis non fuerit, præcepta militaria

tradere, quippe qui in ijs verſatus non ſim, vt quæ à ſacerdotali munere, quod gero, aliena ſint, vt aliquid afferrem ad Ducis munus ſpectans,quę in bello tam ſi iuſto,contra infideles præſertim indicto,obſeruare poterit,cum impium mihi videatur,Chriſtianos inter ſe bello dimicare , in his me remittens ijs quæ præclari viri ex profeſſo ſcripſere. Sic tamen,vt ſi qui eorũ aliquod fortè nimis rigidum,viam regnandi,vel vincendi tradentes, attulere , à conſcriptis in his libris, quòd ad conſcientiam attinet,non recedatur,me tamen potiora in his ſentientibus, quòd ad conſcientiæ forum, vel alia ſpectat, ſubijciens.

SVMMARIVM.

1 *Militum priuilegia quæ ſint.*
2 *Milites quæ agere poſſint.*
3 *Milites quid agere debeant circa victoriam, cladem, & alia.*

De priuilegijs Militum. Cap. V.

1 *Militum priuilegia quæ ſint.*

CVM Milites Reipublicæ inſeruiant,& ob publicum bonum mortis periculo ſe exponant, multis meritò priuilegijs decorantur,vt alacrius Rempublicam protegant; Et primò circa annonam militarem, vt eis prouideatur de pane,vino,aceto,larido,carne veruecina. l.1. C.de erog. mil.lib 12. & fœno. l.prouincialium. eod. quæ diſtribuebatur eis per breuia, vel æſtimatione facta.l.excellentia. l.actuarij. eod. quas ſpecies erogantes mutare non poterant.l.lege reperita. C.eod. Nec quis poteſt emere annonam exercitui miſſam, aliter conficantur ei bona, vel morte mulctatur, ſi vilis ſit perſona. l.42.

in legib.milit.Iuſtin. & Præſidentes debent frumentū probare, & menſuræ fraudem coercere. l.officium.§. fin. ff. de re milit.

Secundò, honorantur in veſtibus, quæ illis dabantur a Calendis Septembris ad Calendas Aprilis. l.1. C.de milit.veſte.lib.12. vel in pretio viris fortiſſimis, vel in ſpecie alijs.l.fin.eod. quarum veſtium canon ex prouincijs exigebatur. l.2.& 3.eod. quæ tamen ſimul cum armis tergoribus boum, & fruměto in ſtipendijs ijs computabantur, vt ait Polib.lib.6.vbi tamen ſtipendia ſunt imminuta, veſtis vna eis donabatur, vt dicit Plut. in vita Gracchi.

Tertiò, Militibus hoſpitium aſſignatur, in caſtris tentoria, alibi domus, vt inquit Veget.lib.2. de re mil. de quorum forma, & caſtrorum tradit Alex.ab Alex. lib 1. Gen cap.12. Polib. lib.6. epit. hac lege, quòd militibus non liceat prius erigere, vel deponere tentorium, quàm ab Imperatore id actum ſit, & hoſpitia ſignabantur foris creta à metatoribus, quæ ſi quis deleſſet, falſi pœna tenebatur.l.1.C.de metat.lib.12. ſic tamen, vt ratione hoſpitij militū nil iniquum committatur.l.illicitas.§.illicita.ff.de offic.præſ.& ſic vt tertia pars militibus domus, duæ domino remaneant, & ita vt primam eligat dominus, ſecundam hoſpes, tertiam dñs, niſi hoſpes ſit illuſtris, quia tunc media domus illi relinquitur.l.2. C.de metat.lib.12.l.hac lege. §.ſi qui. eod. Hoſpitij verò nomine domini tenentur dare tantum quæ pertinent ad habitationem, nō paſcua animalium, nec eſcas hominum, ſub pœna vtrique. l.deuotum. de metat. lib.12.l.3. C.de erog.milit.ann.lib.12. poterunt tamen fortè petere vuas, pira, ficus, rapas; non tamen culcitras, oleum, lignum, nec ea auferre etiam volentibus dominis, nec balneū à domino ædium poſtulare. l.vnica. C.de ſalag.hoſpit.non præb. lib.12. l.hoc proſpectum eſt. C.de metat.lib.12. & ſic vt liceat domino propria authoritate militem expellere,

lere, ſi prægrauandi cauſa in poſſeſſionem venerit. l. deuotum.C.eod.de metat.& ſic, vt moleſtiam inde nõ ſuſtineant.l.omnes. C.eod. Aliqui tamen ab hoſpitijs immunes ſunt .ſ. archiatri Principis, & vrbis Romæ, literarũ magiſtri, artiũ liberaliũ profeſſores, inſignes pictores, & legum profeſſores, vt ſupra. l.archiatros. eod.l.medicos.l.fi.C.de profeſſ.& med.lib.10.l.fi §.fi. ff.de mun & hon. Sic Conſules,& Patritij tres domos habent ab hoſpitio liberas,duas eorum filij,pater,mater,frater,vxor, Præfecti militum duas, eorum hæredes vnam,& alij de quibus in l.hac lege. C.eodem.de metat.l.fi.eod.l.3.eod. & l.fabricenſium. ſic tamen, vt immunes ab hoſpitijs vicinos non onerent.l.omnes qui.eod. milites tamen non ſemper habent hoſpitia in domibus priuatorum,ſed quandoque in turribus murorum.l.deuotiſſimos.eod. & Plut.in vita Pompei,dicit,Duces exercituum non ſolere vrbem Romæ ingredi, niſi præſidij cauſa ibi ſint.

Quartò, ſolent militibus quandoque etiam prædia relinqui pro onere militiæ,abſq; tributo.l.omnes fundi.C.de fund.patr.lib.12.l.fi. C.de fund.limit.lib.11. quibus & caſtella quædam aſſignabantur. l.2. C.de fund.patr.lib.12. cum priuata cuſtodia limitis Imperij committi non debeat ob timorem proditionis. l.legatum.ff.de op.publ & ſic vt tuto cuſtodiantur,& cõſeruentur.l.in nomine dñi.§.præterea.ff.de offic.præf. præt.vt & varijs ijdem coronis donabantur,vt in generoſis virtus creſceret,& ab ignauis torpor excuteretur,ſcilicet Ciuica,quæ dabatur ei qui ciuem à morte liberaſſet,fronde quernea,vel ilignea confecta.Muralis, quæ dabatur ei qui primum murum ſubijſſet, ab Imperatore,quæ habebat inſigne valli. Naualis dabatur ei qui primus hoſtium nauem armatus vi tranſilijſſet, quæ roſtris nauium erat inſignita, & fiebat ex auro,vt muralis etiam & caſtrenſis. Oualis erat Mirtea, qua vtebantur Imperatores, qui ouantes vrbem

ingre-

ingrediebantur, ouatio enim erat minor triumpho, & dabatur ijs qui piratas, vel ſeruos ſuperaſſent, aut ſe vltro dedentes. Triumphalis aurea, quæ mittebatur Imperatoribus ob honorem triumphi: Obſidionalis ei dabatur, qui ab obſidione ciuitatem liberaſſet, & erat graminea; & aliæ de quibus Gellius lib. 5. cap. 5. Plin. lib. 16. 22. & alij.

Quintò, priuilegiatur, in peculio caſtrenſi, vt de eo quod à patre de bonis mobilibus, in militia degenti donatum eſt, vel cognatis, aut alijs acquiſiuit, liberè poſſit diſponere, & teſtari. l. 1. quibus non eſt permiſſ. fac. teſt. l. pen. & fi. C. qui teſtam. facere poſſ. l. pater. ff. de caſtr. pecul. non tamen in hoc veniunt immobilia donata à patre. l. 1. C. de caſtr. pec. l. ſi filius. C. famil. erciſc. nec quæ aliunde eſſet quæſiturus ſine militia, vt hæreditas matris. d. l. 1. C. de caſtr. pec. l. caſtrenſe. ff. eod. nec ſi mater dedit filio non militiæ cauſa. l. ſi militi. l. ſi fortè. l. diuus. ff. eod. contra, ſi quid ei dedit, vel legauit contemplatione militiæ, dictis iuribus; ſi verò ab alio donentur, ſi contemplatione militiæ, eius ſunt, aliter ſunt alterius peculij. l. 4. C. de caſtr. pec. lib. 12. l. miles. l. hæreditate. l. pater militi, l. dotem. ff. eod. l. 4. C. fam. erciſc. proprium verò eſt caſtrenſis peculij, vt integrum ſit filij, ita vt pater in eo nullam habeat poteſtatem. l. 4 l. ex nota. ff. de caſtr. pec. l. 3. C. eo. tit. nec patris debitores id vendere poſſunt, nec eo mortuo, & cum fratribus cõe eſt. §. ex hoc. Inſtit. quibus non eſt permiſſ. l. filiæ. l. ſi. C. de collat. lib. 12. ampliatur, vt nec pater poſſit ſeruum in peculio filij exiſtentem libertate donare etiam in teſtamento, niſi filius ante patrem mortuus eum hæredem fecerit, vel ab inteſtato eidem ſucceſſerit. l. ex caſtrenſi. l. hæreditate. §. pater. l. ſi. ff. de caſtr. pec. Vnde filius habet ſemper actionem caſtrenſis peculij etiam inuito patre, & etiam contra eũ agit, & ſine eo alienat, etiam ſi arrogandum ſe poſtea dederit. l. ſi quis vxore. ff. de furt. l. Imperator. ff. ad Trebel.

l.1.C.de caſtr.pec.lib.12.l.4.§ 1.& fi.de caſtr.pec. & ſi ſeruus peculij aliquid acquirit,nō patri,ſed filio quæritur.l.pater militi. §.ſi ſeruus.eod. & de eo,vt ſupra, diſponit filius in teſtamento, vel alia vltima voluntate. l.pen.& fin.C.qui teſtam.facere poſſ.l.pater qui §.pater. ff.de caſtr.pec. Si tamen filius inteſtatus decedit, pater ei ſuccedit,ſi verò teſtatur ad hæredem pertinet. l.2.ff.de caſtr.pec. l.proponebatur.eod. & ſi filius fuit hæres alterius, pater ab inteſtato retinens peculium, fit ei hæres,vt filio.l.1 ff.eod. & ſi filius miles hæreditatem caſtrenſem recuſet,datur licentia patri adeundi cum oneribus.l.fi.§.ſimiliq; modo. C.de bon.quæ lib. qui tamen tenetur æs alienum pro modo peculij, & intra annum vtilem, ſoluere, & ſi hæres ſcribitur perpetuò tenetur. l.2. l.pater. l.proponebatur. ff.de caſtrenſ. pecul.

Sextò,priuilegiātur etiā milites circa iudicia, quia in cauſis ciuilibus, & criminalibus conueniūtur corā ſuis Ducibus, Duces, & milites coram magiſteria dignitate.l.fi.C.de re milit.lib.12.l.magiſteriæ.C.de iuriſd.omn.iudic.l.2.C.vbi quis de curiali.qui magiſter militum, vel ſupremus Dux habet iuriſdictionem in crimine militari, in alijs, ſi graue eſt, iudex loci corrigit,ſi leue noſcit tantum, & remittit pro correctione ad magiſtrum militum.glo.in d.l.magiſteriæ.l.fi. C.de re milit.lib.12.tamen poſſunt milites armatæ militiæ, cum in militia ſunt,vel in commeatu, vti fori præſcriptione pro ciuilibus negotijs, non tamen milites inermis militiæ,ſi cōueniantur pro publicis functionibus, vel priuatis negociationibus.l.vnica C.in quibus cau. mil.fori præſcript.l.3.C.de offic.mag.mil. quæ militibus armatis ſunt interdictæ.l.fin. C.locat. & C.negot. ne mil.lib.12.

Septimò, priuilegiātur circa teſtamenta in multis. Primò enim poteſt miles decedere pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus.l.ius noſtrum.de reg.iur.§.non

ali-

autem.§.ſi.Inſtit.de hær.inſtit.l.ſi miles.ff.de mil.teſt. & poteſt etiã ad tempus hæredem inſtituere. l.in fraudem.§.miles.l.miles ita. ff de mil.teſtam.l.certi iuris. C.eod. idque vel perfecte, vel per nuncupationem, vel per ſcripturam, vel in clipeo, vagina, vel gladio, literis ſanguine ſuo rutilantibus, vel in puluere. l.eius militis. §.militia miſſus. l. idemque erit.eod. l.milites in expeditione.C.de mil.teſta.qui ſi in expeditione condit teſtamentum, vt poteſt id facit, extra eam, aliquid poteſt, ſed non ita late; Vnde qui in hibernis eſt, non autem in expeditione iure communi teſtari debet, ſi eſt paterfamilias.§.1.Inſtit.de mil.teſtam.& teſtamentum factum in expeditione poſt annum, quo militia eſt dimiſſus, non valet, ſi intra illum non ſit mortuus. §.ſed hactenus.eod. Inſtit.l.quod dicitur. l.quod conſtitutum.ff.eodem. & quòd illa miſſio ſit honeſta, non ignominioſa.l.teſtamenta eorum.ff.de mil.teſtam.qui extra expeditionem tenetur ſeruare ius commune, licet poſſit diſponere de peculio caſtrenſi.l.penult.C.de milit.teſtam §.1.Inſtit.eod. quòd ſi patresfamilias in expeditione ſint damnati crimine capitali, diſponunt tantum de caſtrenſibus, in alijs fiſcus ſuccedit.l. & militibus noſtris. C.eod.& de caſtrenſibus diſponunt iure militari, ſi iuramentum militare non fregerint, & dicti milites poſſint.l.ex militari.ff.de milit.teſtam. & filiusfamilias ratione huius priuilegij teſtabitur ex formula iuris communis de caſtrenſibus bonis; non de aduentitijs.l.pen.ff.qui teſtam.facere poſſ. l.fin. C.de collat.l.pen.ff.de teſtam.§ 1. Inſtit.quibus nõ eſt permiſſ.facere teſtam. qui tñ non poteſt diſponere de bonis alienis, vt de fundo dotali.l.cum filiusfamilias.l.ex militari.§.1.l.milites enim. ff.eod.l.dotalem.eod. qui & in his pro parte, vt ſupra, poteſt teſtatus, & inteſtatus decedere.l.qui ſoluendo.ff.de hæred.inſtit.vnde aliquem inſtituendo in fundo, in reliquis cenſetur voluiſſe inteſtatus decedere.l.ſi miles vnũ.l.ſi duobus

ff.de mil.teſtam.nec habet locum ius accreſcendi. l. 1. & 2. C.de teſtam.milit.l.ſi filius qui patri, §.Papinianus ff.de bon.lib.licet ſi per quotas diuerſis hæreditatem reliquit, intelligitur in illas quotas hæreditatem diuidere, & ita pro parte non decedit inteſtatus. l. 3. C.de teſtam.mil. qui & poteſt ſupra dodrantem legare, nec habebit locum falcidia, ſed ſi legauerit ſupra vires patrimonij minuitur. l.in teſtamento. C.eodem. Vt verò gaudeat his priuilegijs, oportet, vt in ordinem militum ſit cinctus, vel de proximo cingendus extra tirocinium, & miles armatæ militiæ, non militum notarius.l.ex eo tempore. l.filiusfamilias. ff.de milit. teſtam.l.ſcriniarios. C.eod. niſi in neceſſitate pugnent pro Republica, qui gaudent priuilegijs, licet non ſint ſcripti.l.ſi. ff.de mil.teſtam. cum enim quis in militia decedit, gaudet ijs priuilegijs. § ſed ſi quis. Inſtit.de mil.teſtam.l.idemque.l. in fraudem.§.teſtamentum.l. tribunus.de mil.teſtam. qui tamẽ capitur ab hoſtibus ſeruus effectus non poteſt teſtari l.facere. ff.eodem. Requiritur etiam vt is egreſſus ſit ætatem impuberẽ. l.ſi Ruffinus.l.ſi. C.de mil.teſtam. poſtquam ætatem ſurdo, & muto iure militari licet teſtari. § quinimò. Inſtit.eod.l. 4. ff.eod. etiam ſi, vt ſupra, poſtea filius ſit emancipatus, adoptatus, vel arrogatus fuerit.§ denique.Inſtit.eo l. Formula teſtamenti militaris nulla eſt, ideò ſat eſt ſi etiam nutu, vt ſupra, fiat, intelligibilibus tamen. l.ſi à fratre. C.de teſtam.mil. l. 1.l.in fraudem. ff.eod.l.miles ſi teſtamentum. l.eius militis. §.ſi.l.Lucius Titius. ff eod. l.milites. C.eod. oportet tamen, vt pateat de voluntate ſeria. l.diuus.2. ff.eod. & oportet per duos teſtes probare talem voluntatem fuiſſe illius militis. d.l. & l.Lucius Titius. & glo.in l verbo nuda. eod. nec querela inofficioſi tale teſtamentum irritat. l.ſi C.de inoffic.teſtam. qui & poteſt filium præterire, & filio emancipato, & exhæredato pupillariter ſubſtituere, & hæreditatem dare etiam in codicillis directo.

l.ſicut

l.ſicut certi. C.eod.l.miles ita. §.exhæredato.ff eod.l. milites. eod. modo non inſtituant ſibi à lege prohibitos.l.neque enim.§ deportati. ff.eod.l. ex teſtamento. C.eod.l.miles ita.§.mulier.ff eod. Effectus teſtamenti militaris eſt, vt & aliorum . l.ſi à milite.§.edictum. ff.eod. ob neceſſitatem.l.milites. C.eod. & quia Reipublicæ ſeruiunt. l. milites. C.de locat.

Aliud priuilegium eſt circa perſonam militis,is .n. iura ſcire non tenetur, vnde ſi omittat debitam exceptionem, ante ſententiam in integrum reſtituitur. l.1. C.de iuris,& facti ignor. & ſimiliter excuſatur,ſi omittat alias ſolemnitates iure requiſitas . l.fin. C.de iure delib. & eorum etiam filij in parentum militiam vocantur. l.1. & 2. C.de filijs official. milit. qui in bello moriuntur.lib.12. Veterani porrò eximuntur ab oneribus,& muneribus,operibus publicis,collationibus, & vectigalibus, quæ in nundinis præbentur. l.1 C.de vet.lib.12.l.2. ff.de priuil.vet. qui nec coguntur militare,nec iniurijs pulſantur,nec damnantur ad beſtias, aut fuſtibus cædũtur.l.fi. C.de vet.l.prouidendũ. C.eod.l.1.& 3.ff.de priuil.leg.vet. qui,& à nauium fabrica excuſantur, nec conſtituũtur exactores tributorum.l.fi. ff eod. volentes tamen ſi in numerum decurionum ſunt admiſſi, muneribus fungi coguntur.l.fi.de priuil. decur.l.voluntariè. C.de excuſ.tutor. l.2. C.de ijs qui ſponte mun.ſub. ſi verò allecti in ordinem non ſunt,& ſponte ſuſcipiunt munus ciuitatis ad alia cogi non debent.l.2. ff.de priuil. vet.l.3. C.de ijs qui ſponte munera ſub.qui & pacto poſſunt donare hæreditatem inter viuos. l.licet. C.de pact. Boer.deciſ.204.nu.4.& 5. & ſi ſint illuſtres per procuratorem in cauſa iniuriarũ, agere poſſunt.l.fin.C.de iniur.l.quicunque cum auth. ſeq.C.de honor.l.quoties. C.de dign.lib.12.& ijs,ac eorum liberis idem honor habetur, qui & veteranis: l.3.ff de priuil.vet. qui tamen amittunt priuilegia ſi latrocinijs operam dederint.l.3.C.de vet.lib.12. qui, &

ſubeunt onera patrimonij ſolemnia, & vectigalia, & viæ ſternendæ.l.viæ.ff.de priuil.vet. qui,& donabātur agris ſi per viginti annos militaſſent, vel etiam ante ex Principis priuilegio, vt ait Liuius lib.9.Dec.3.Tacit.lib.18.

Præterea ijdem priuilegiātur,quòd ex conſuetudine nō habent ſoluere collectas,vt dicit Iacob.Rebuff. in l.1.nu.4.C.de indict.& in l.fi.C.de fundis limitrophis.lib.11. & eximūtur ab extraordinarijs muneribus l.in honoribus. §.angariarum.ff.de vac.mun. dum in acie ſunt.& l.fi.§.pen.ff.de mun.& hon.qui & accuſati de crimine non quæſtionantur.l.milites. C.de quæſtionib. nec furca ſuſpenduntur, Bart.in l.3.§.1.de re mil.nec contra eos militantes currit præſcriptio. Martin.Lauden. tract.de mil.art.2. & datur eis reſtitutio. l.fi.C.de reſtit.mil.& eorum vxoribus,& medicis.l.inter eos. §.militum medici. ff.ex quibus cauſis maior. Alb. in l.1.C.de vxoribus militum. nec præuentio iuriſdictionis tollit priuilegiū militis volentis declinare iuriſdictionem. Mart.ibi art.22. nec poſſunt cogi eſſe tutores,niſi commilitonis militum.Bal.in l.ſed miles. ff.de excuſ.tut.& præferuntur alijs creditoribus etiam anterioribus ex re empta ex pecunia ſua. gloſſ. in l. ideoque. ff.qui pot.in pign. & res quas portant non cadunt in commiſſum, licet tenerentur de eis ſoluere gabellam. Bal.in l.in omnibus. C.de vectig.& comm. qui,& non tenentur niſi quatenus facere poſſunt. l.miles. ff de re iud. & excuſantur à vera contumacia, & dolo præſumpto, ideò ea non obſtante appellant. Alex. in l.2.ff.ſi quis in ius voc.non ierit. & creditur eorum aſſertioni reuertentiū ab hoſtibus,meritis ſuffragantibus. Spec.tit.de teſte.§.11.ver.tamen fallit. nec corporaliter ſunt puniendi cum inſignijs militum, ſed debent ijs nudari l.2. §.ſed ſi cum. ff.de his qui notat. infam.& ſi procurator militum ſimpliciter contrahat, videtur cōtrahere nomine eorū, Caſtr.in l.pecuniam.

ff.ſi

¶.ſi certum petat.& Guil.Bened.in repet.cap.Raynutius.verbo, Teſtamentum.1.nu.22.de teſtam.milit. & Bal.in l.milites.C.de teſtam.milit. & alia ponit Spec. tit.de procuratore.§.1.ver.item quòd eſt miles.

Is etiam in bello iuſto, vti poteſt inſidijs, vel ſtratagematibus hoſtibus ignotis, non tamen licet ei falſum dicere, vel promiſſum non ſeruare, vt inquit D.Tho. 2.2.q.40.art.3. cum vti liceat arte qualibet ad hoſtem opprimendum vbi bellum eſt iuſtum, vt idem ait loco cit.& Pindarus in Iſthm.Od.4.& Auguſtinus in q. ſuper Ioſue.q.10.in lib.83.qq. aduertendum verò inſidias duplicis eſſe generis, quædam enim incutiuntur, vt hoſti noceatur abſque eo quòd aliud fingatur, vt eſſe ſolent inſidiarum in vijs collocationes, nocturnæ aggreſſiones, vel improuiſæ, quædam ſtratagemata appellantur, cum aliud fingitur, & aliud agitur, inter quæ noua veteribus ſunt potiora, licet quandoq; prodeſt indicare ſe velle vti ſtratagemate conſueto, ſic enim animus hoſtis in ſuſpenſo tenetur, & interim aliud agi poteſt; ſic tamen, vt opportunè adhibeantur, inter quæ inſidiæ in locis adhibitæ magnum hoſti terrorem incutiunt, dummodo ante non detegantur, ſic enim perniciem inferunt inferenti, & ob id loci opportuni eligendi, & ſi propè hoſtem ſit Dux milites emittat, qui eum detineant, ne id agnoſcat, & cum noctu, vel die improuiſos aggreditur, ſilentio id agat, quos dum aggreditur fragorem magnum emittat. *Milites quæ agere poſſint.*

Cauere tamē debet Dux ne ſe dedentes interficiat, nec innocentes quoque, vt pueros, mulieres, & huiuſmodi, qui actiuè bello non fauent, niſi miſti ſint cum nocentibus, ita vt diſcerni non poſſint, vt cum tormenta in hoſtes iaciuntur, quia tunc innocentes occidere eſt per accidens, & non ex propoſito, vt & non debent dare ciuitates militibus depredandas ob mala quæ ibi fiunt, ſtupra, adulteria, & huiuſmodi, niſi neceſſe ſit ad iuſtitiæ executionem; ſic tamen, vt prædicta non fiant,

nec innocentes interficiantur, aut locis ſacris iniuria fiat, vel perſonis.

Milites quid agere debeant circa victoriam, cladem, & alia.

3 Poſt pugnam, ſi victoria ſequitur, cautè eſt habenda, cum res ſecundæ negligentiam creent, vt ait Liu. lib. 21. & inde vulnus accipiatur ex nimia fiducia, leniter eſt etiam vtenda, ne hoſtes crudelitate adacti in deſperationem adducantur, quæ etiam ignauos acuit, vt inquit Tacit. lib. 3. hiſt. cum & tunc non liceat aliquem in communi occidere, ſed tantum iuſtitiæ tramite, cum iam bellum ceſſet, ſed vbi iam territi ſunt, incitamenta pacis ſunt oſtendenda, & clementia vtenda. Modeſtè etiam victoria eſt vtendum, cum rebus ſecundis etiam egregij Duces inſoleſcant, vt idem ait lib. 2. & 3. hiſt. & fœlicitas humana vitrea ſit, & tunc cum ſplendet, frangatur, & amici huius euentus mox ſunt certiores faciendi, & etiam dubij in fide, vt coniungantur. Polibius lib. 3. num. 27. & Dux victoriam proſequi debet, nullum hoſti vires reficiendi ſpatium relinquens, Liuius libro 10. Dec. 1. num. 19. & vbi pars exercitus hoſtilis eſt contrita, in bello iuſto, reliquum eſt conterendum, niſi ſe dedat, & ſi totus hoſtilis exercitus in prælio campeſtri eſt contritus, ad regiam hoſtis occupandam mox eſt accedendum, ſi bellum ſit iuſtum, maximè contra infideles geſtum. Si verò clades ſequitur pugnam, prudenter, & fortiter eſt ferenda; prudenter, vt ſerio cognoſcatur, & ponderetur, cum malo ignoto nemo mederi noſcat; & ſi malum exiguum eſt, inſurgit, ſi graue, haſtá ne abijciat, nec prælij vnius euentu paueſcat, vt idem Tac. loco cit. dicit, cum exiguis momentis inclinentur omnia quæ in bello geruntur. Fortiter etiam eſt ferenda, cum fortes in aduerſis inſiſtant ſpei, & ignaui deſperationi ſe dedant, vt ibi dicit, ſed inſpiciendæ, & colligendæ vires relictæ, & noua quærenda auxilia, oppida aduerſus moras obſidionis, annonis annuis firmando, vt ait Veget. lib. 3. cap. 25. & omnia procurando quę ad iuſtum

bellum

bellum gerendum exiguntur; reliquias exercitus in locis tutis ponendo, ſi propè ſint, aliter longo tramite ab hoſte abſcedendo, Liu.Dec.3.lib.3. cauens ne denuo prælio decertet, antequam milites partialibus pugnis cum hoſte dimicarint, vel nouos milites, qui victi non ſint, conducendo, nec eo in loco vbi clades eſt ſuſcepta dimicando: & ne clades eueniat, quæ magis ex fuga, quàm vi hoſtium conſurgit, vbi pars exercitus fugam parat, imperet iis qui ſub ordinibus ſunt, vt fugientes turpiter occidant, & vocem verè emittat, quòd hoſtes ex aliquo latere fugam arripuerint, vt ſuos ſiſtat, & ſi totus exercitus fugam parat, is cum fortioribus militibus locum teneat, vt cæteri tubore affecti conſiſtant. Liuius Dec.1.lib.6.num.16. & vbi omnes fugam capiunt, reliquias exercitus curet vt incolumes ſeruet, ante pugnam parato aliquo caſtro amico, quò confugiant, quod ſi abſit, caſtris munitis, vbi tuto conſiſtere poſſit, Liuius Dec.5.lib.4.num.23. licet quandoque expediat militibus ſpem confugij vt adimat ante pugnam, vt fortius pugnent, ſi milites animo abiecto ſint, vel iis parum confidit, nec alia ſpes victoriæ illi ſit, ſecus ſi amici ſint, & curare, vt ſalui ſint, qui, & vt reliquias exercitus conſeruet, res pretioſas proijciat, vt iis prædandis hoſtes intenti, exercitum non proſequantur, & militibus, ac amicis perſuadeat iacturam opinione minorem eſſe. Polibius libro 16.num.1.

SVMMARIVM.

1 Milites à quibus cauere debeant.
2 Milites quæ agere debeant.
3 Milites ſecundùm Deum, vt ſe habere debeant.

De officio Militum. Cap. VI.

1 *Milites à quibus cauere debeant.*

PRIMVM ſit dictum. Milites multa, cauere & multa agere debent.

Primò enim non debent inire bellũ, niſi iuſtum ſit, examinando prius iuſtitiam belli ſi exteri ſint, nec id ineũdo ſi apertè iniuſtũ ſit, ſi ſubditi ſint, iuxta ea quæ habentur ſupra, Libro 1. cap. 5.

2 *Milites q̃ agere debeant.*

Secundò, debent bellum adire iuſta de cauſa, & recta intentione, ſcilicet pro defenſione gloriæ Dei, & fidei cõtra infideles, & hæreticos diffidatos, iuxta dicta d. cap. & ob bonum Reipublicæ conſequendum, non autem ex priuato odio, vel vt iniuſtè deprædentur, vel aliud iniquum agant.

Tertiò, ſeruare debent leges militares, de quibus ſupra eſt dictum, cauendo ab ijs quæ ibi ſunt dicta, modo ibi explicato.

Quartò, ſeruare debẽt diſciplinam militarem, quæ eſt ſtabilimentum Imperij & Reipublicæ, vt dicit Valer. Max. lib. 2. cap. 7. Vegetius lib. 3. cap. 26. vt ſcilicet milites in armis exerceantur, ex quo ſequitur victoria, vt idem Veg. ait lib. 1. cap. 1. lib. 3. in præf. & lib. 2. cap. 23. lib. 1. c. 28. diſcendo quomodo fortiter iaciant, & deſtinato ictu, & ſciant tractare ſcutum, & eo venientia tela deflectere, & militari gradu ambulare celeriter, & æqualiter, & intra ordinem ſiſtere, vt ibi dicit lib. 1. cap. 4. & 9. & quæcunque euenire poſſunt in prælio prænoſcant, vt ait idem lib. 1. cap. 1. quod fit ſi quandoque in modum iuſtæ pugnæ concurrant, expoſito victoribus præmio, vt ait Xenophon in Ageſilao. & ijdem diſcãt decurrere, portare pondera, annonam, & arma, Solem, & puluerem ferre; foſſas ducere, & huiuſmodi, vt ait Veget. lib. 1. cap. 3. 4 19. 21. & lib. 3. cap. 26. quæ licet laborioſa videantur, vſu tamen facilia ſunt, vt idem d. lib. 1. cap. 19. lib. 2. cap. 18.

Quin-

Quintò, debent ordinem ſeruare, ita vt diſtribuantur per legiones, cohortes, centurias, cum exercitus ordinatus hoſtibus ſit moleſtus, & facilis rectu, cum miles centurioni, centurio tribuno ád nutum obſequatur, vt ait Tac. lib. 1. hiſt. & in itinere ijdem ordinem ſeruare debent, vt æquali, & legitimo ſpatio miles diſtet, vt dicit Veget. lib. 1. cap. 9. & 26. qui ordo, & in caſtris eſt ſeruandus, vt habeant ſuas vias, portas, fora, ad formam paruæ Vrbis, vbi omnes ſub ſuis Ducibus deputentur; ſic vt facilè quis, & locum ſuum, & milites reperire poſſit, vt idem ait lib. 2. c. 13. & lib. 3. c. 8. & Polibius, qui, & ſeruare debent continentiam in cibo, & venere, cum vtrunque vires eneruet, vt ait Tac. lib. 2. hiſt. vt ſupra eſt dictum; qui & modeſti ſint in verbis, ne ſe iactent, qui mox in periculis deficiunt, ut idem dicit lib. 1. hiſt. & Liu. lib. 10. & ueſtibus, ita ut armis, & ferro, non auro, & argento fulgeant, ut idem Liu. ait lib. 9. cum illa ſint magis præda, quàm arma; quod Macedones uitabant, ut inquit Curt. lib. 3. & in factis etiam ſint modeſti, ut corpus habeant ualidiſſimum, arma apta, & animum paratum ad ſubita imperia, & ſint abſtinentes à ui, & rapinis, ut ſupra eſt dictum.

Quæ omnia intelligantur enarrata, ubi tãtum quis iuſtum bellum gerit, ſi enim iniuſtum ſit, nulli licet id exercere, ut initio eſt dictum, & contra in bello iuſto artibus uti liceat ad uincendum, ut expoſui tract. de Charitate, ſub cap. de Bello; In reliquis me iudicio præclarorum Ducum ſubmittens, quorũ eſt hæc pertractare, & ſatis uiſum ſit, iuſtas partes fauenti oſtendiſſe, quàm facile, uel poſſibile ſit, Deo fauente, & prudentia adhibita, ad Dei gloriam, uictoria poriri.

9 *Milites ſecũdũ Deũ vt ſe habare debeãt.*

Vt porrò ijdem ſecũdùm Deum ritè munus ſuum obeant, debẽt bonos defendere, & ab eis iniurias propellere; malos uerò pœna publica authoritate, afficere, qui, & quando ad aliquod facinus eſt progredien-

dum,

dum, in Dei uirtute exire debent, peccata prius confeſſione ſacramentali purgantes, & ſacra communione refecti, diuinum deſuper auxilium implorantes, qui uictorias largitur, regna euertit, & donat, ut fecit Gedeon. Iudic. 6. Dauid. 1. Reg. 17. Moyſes. Exodi 17. Iudith. Iudith 4. & alij, pro iuſtitia certando, & Dei gloria. Eccleſ. 4 nil iniuſtum etiam contra hoſtes agendo. Deut. 2. 20. & 23. & innocentibus, ac ſe dedentibus parcendo. Gal. 6. nulli iniuriam dictis, uel uerbis inferendo. Rom. 15. uel eum uexando, contenti ſtipendio ſuo. Heb. 13 à ludis, blaſphemijs, ſtupris, luxuriaque, ac alijs uitijs abſtinendo, & alijs, de quibus ſupra eſt actum, & ſic ut nil præter damna, & expenſas belli, laborum, & periculorum ob id ſuſceptorum compenſationem accipiant; ſi immobilia ſint, mobilia enim in bello iuſto, etiam ſi damna excedant, ex conſuetudine retineri poſſunt, modo, ut latè de his dixi in ſumma Theol. Moral. ſub cap. de Bello.

Et ex his, quod ad præſens attinet, ad laudem Dei Optimi Maximi, impoſitus ſit finis huic Politicæ Inſtitutioni, omnia in ea contenta ſubijciens cenſuræ, & correctioni ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & prudentum iudicio.

FINIS.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA ROMA

REGESTVM.

a A B C D E F G H I K L M N
O P Q R S T V X.

Omnia ſunt integra folia.

Veronæ, Apud Angelum Tamum.
M. D. C.

Superiorum Permiſſu.

Errata ſic corrigantur.

P*Agina 4. linea 1. egot] egent pagina 6. linea 12. non, [delendum] pagina 16. linea 8. reddi] reddit pagina 17. linea 13. ferrea } argentea, linea 17. ferrea] argentea pagina 36. linea 3. priuatorum [addendum] gerant pagina 80. linea 26 reſtitutio] reſtitutione pagina 82 lin. 10. diſt. [addendum] d linea 34. lis [addendum] ſit pag. 81. lin. 31. pen [delendum] pag. 88. lin. 27. primum] primam pag. 89. lin. 13. &] nec lin. 14. niſi [addendum] aliud pag. 95. lin 16. apes] formicæ pag. 10 . lin 8. ducantur] ducuntur pag. 109. lin. 27. cæteris [addendum] id pag. 112. li 15. humero [addendum] unguntur pag 120. lin. 12. ille [addendum] peteret pag. 121. linea 15. tecti] recti pag 123. lin. 14 vt.] & pagina 124. lin 6. id fiat] id fieret pag. 127 linea 33. vel] nec pag. 133. linea 20 Sunt. [addendũ] in pagina 137. linea 21. Iudas Machabæus] Iudæ Machabæi pagina 139. linea 17. ex] de pagina 153 linea 6 per] pertinent pag 167. linea 13 executores] exetutiones pagina 175. lin. 16. annuente [addendum] tutius agendo pagina 196. linea 19 Ariſtoteles] Tacitus pagina 203 linea 34. fallent] fallant pagina 237. linea 22, Varr.;] var. pagina 238. linea 24. galerati] galeati pagina 239. linea 24. res [addendum] ſuas pagina 240. linea 7 ff.] C. pag. 255. linea 28. debetur] deſertur pagina 265. linea 34. ls.] l. pagina 271. linea 18. millibus] militibus pagina 278 linea 31. condonatur [addendum] pœna pagina 285. linea 34. plures] pluris pagina 288 linea 32 reſpicere quàm proſpicere] proſpicere quàm reſpicere pagina 290 linea 2. c.] nu. pagina 299. linea 28. ibi [addendum] d. eadem linea, & [addendum] ſi pagina 304. linea 21. non [dele.]*